

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΙΔΡΥΘΕΙΣ ΤΩ 1898 ΥΠΟ Δ. ΒΙΚΕΛΑ

21

21

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

**ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ**

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΩΛΗΣΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ

52—ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ—52 (Μέγαρον Ἀρσαχείου)

Δραχ. 7.20

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΙΔΡΥΘΕΙΣ ΤΩ 1899 ΥΠΟ Δ. ΒΙΚΕΛΑ

21

21

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΩΛΗΣΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ Ι. Ν. ΣΙΔΕΡΗ

52 - ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ - 52

Προσδοκίμι' Ἐκδομ'
Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
"Ανατ. Τάγμα
"Εἶδος Α'

ΕΙΣΑΓΩΓΗ 1946-47

«Ὁ τι περ ἂν Ἕλληνες βαρβάρων παραλάβωσι,
κάλλιον τοῦτο εἰς τέλος ἀπεργάζονται».

(Πλάτ. Ἐπινομ. 987).

Ἡ ἐπὶ κεφαλῆς ῥῆσις ἀληθεύουσα περὶ τῶν τεχνῶν,
τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδευμάτων τῶν ἀρ-
χαίων ἀληθεύει ὁμοίως καὶ περὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν.
Διότι ἐκόμισαν μὲν ταύτην μεθ' ἑαυτῶν τὰ πάλαι ποτὲ
ἀπὸ βορρᾶ κατελθόντα Ἑλληνικὰ φύλα (ἃς ὀνομάζω-
μεν αὐτὰ ἀπὸ τοῦδε οὕτω προληπτικῶς), ἀλλὰ κυ-
ρίως ἐν Ἑλλάδι ἠδυνήθησαν νὰ πλουτίσωσι, καλλύ-
νωσι καὶ διαμορφώσωσιν αὐτὴν τοιαύτην, ὥστε νὰ εἴ-
ναι κατὰ τὸν Κικέρωνα ἀξία νὰ λαλῇται ὑπὸ τῶν θεῶν.
Καὶ ταύτης ἄρα ἡ ἱστορία, ὅπως καὶ παντὸς ἄλλου
ἔργου τῶν παλαιῶν, διαφέρει ἡμῖν, διότι καὶ αὕτη εἴ-
ναι κατὰ μέγα μέρος προῖδον Ἑλληνικῆς διανοίας,
Ἑλληνικῆς φαντασίας καθόλου Ἑλληνικῆς ψυχῆς.

Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τούτοις ὡς ἔργον ἀνθρώπων κατ'
ἀνάγκην ἔσχε ἱστορικὴν ἀνέλιξιν, δύναται καταλλήλως
μελετωμένη ν' ἀποκαλύψῃ ἡμῖν πάμπολλα διδάγματα
καὶ χρησιμεύσῃ εἴπερ τι καὶ ἄλλο εἰς μόρφωσιν ἐπι-
στημονικῆς ἱστορικῆς μεθόδου.

Ἡ ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης διαιρεῖται εἰς ἑξωτερικὴν καὶ ἐσωτερικὴν, ἥτοι ἐξετάζει τοῦτο μὲν τὰ περὶ τῆς πρώτης αὐτῆς πατρίδος, ἃν δηλ. ἐξ ἀρχῆς ἔφυ καὶ διεμορφώθη ἐν Ἑλλάδι ἢ ἐκτὸς αὐτῆς, πρὸς τίνας ἄλλας γλώσσας ἔχει ὁμοιότητας καὶ δὴ συνάπτεται ἱστορικῶς, γενετικῶς, ἐπὶ τίνας χώρας ἐπεξετάθη κατὰ τὸν μακρὸν χρόνον ὡς γλῶσσα λαλουμένη, διὰ τίνων γραμμάτων ἐγράφη καὶ παρεδόθη ἡμῖν καὶ πότε τοῦτο ἐγένετο, ποίας καὶ πόσας εἶχεν ἑλληνικὰς καὶ προίας καὶ πόσας παρέλαβε κατὰ καιροὺς ξένας λέξεις καὶ παρὰ τίνων, καὶ τέλος τίνα ἐπίδρασιν ἔσχον αἱ ξέναι γλῶσσαι ἐπ' αὐτήν· τοῦτο δὲ ποιοῖ τινες εἶναι οἱ γενικοὶ χαρακτῆρες τῆς γλώσσης ταύτης, δι' ὧν διαστέλλεται τῶν ἄλλων, τίνες διαλέκτους εἶχε καὶ τίνες οἱ κύριοι χαρακτῆρες ἐκάστης τούτων, τίς ἐγένετο ἡ ἀνάπτυξις καὶ χρῆσις αὐτῶν καὶ πῶς ἔπειτα ἐξεβλήθησαν ὑπὸ μιᾶς τούτων, διαδοθείσης πανταχόσε καὶ καταστάσης κοινῆς ἐθνικῆς γλώσσης, τίνες οἱ χαρακτῆρες αὐτῆς, καὶ τέλος ποῖός τις κατὰ τε τὴν ἱστορίαν καὶ κατὰ τὴν φύσιν αὐτοῦ ὁ νεώτερος γραπτὸς ἡμῶν λόγος.

Νοεῖται δ' οἰκοθεν ὅτι πρὸς πλήρη ἐπιστημονικὴν κατανόησιν τῆς μακρᾶς ἱστορίας ταύτης ἔδει νὰ ἐξετασθῶσιν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ καὶ ἀκριβείᾳ πολλὰ καὶ διάφορα, ἥτοι τίνες φθόγγους, τίνες τύπους, τίνες συντάξεις, τίνες λέξεις ἐκληρονόμησε παρὰ τῆς κοινῆς μητρὸς γλώσσης, τίνες ἀνέπτυξε καὶ καθόλου ἔσχε

ποτέ, καὶ τίνας ἐννοίας ἢ γραμματικὰς σχέσεις ἐξέφρασεν ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα κατὰ τοὺς διαφόρους χρόνους καὶ τόπους, τίνες αἱ τύχαι ἐκάστου τῶν στοιχείων τούτων κατὰ τὸ μακρὸν διάστημα τοῦ βίου αὐτῶν, πόθεν καὶ πῶς προῆλθεν ἕκαστον τούτων, καὶ τέλος τίνος ἔνεκα μεταβάλλονται τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἀδιαλείπτως. Πρόσθετες ὅτι, ἀφοῦ ἡ γλῶσσα ἐκάστου ἔθνους εἶναι στενώτατα συνδεδεμένη μετὰ παντὸς τοῦ βίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ, ἡ ἱστορία τῆς γλώσσης ἀνάγκη νὰ περιλαμβάνῃ καὶ ἐρμηνεύῃ τὸν ὅλον βίον αὐτῆς ἐν συναφείᾳ μετὰ τῆς ἀνεξίξεως τοῦ πολιτισμοῦ, τοῦ ὅλου πνευματικοῦ βίου τοῦ λαλήσαντος αὐτὴν ἔθνους. Ἀλλὰ ταῦτα, ὡς ἕκαστος εὐκόλως νοεῖ, εἶναι σήμερον ἡμῖν εὐχαὶ ἀνεκπλήρωτοι. Διὸ ἀρκεῖ ἐν τῷ παρόντι καὶ ἡ ἀπλὴ θέσις αὐτῶν καὶ ἅμα ἡ ἐπίγνωσις τῶν μεγάλων ἐπιστημονικῶν καὶ ἐθνικῶν καθηκόντων, ἅτινα ἔχομεν πρὸς τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἱστορίαν ἡμῶν.

Ἐπ' ἴσης διαιρεῖται ἡ ἱστορία τῆς γλώσσης ἡμῶν καὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἢ τὰς περιόδους. Πρώτη περίοδος εἶναι ὁ μακρὸς χρόνος ἀπὸ τοῦ χωρισμοῦ αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν Ἰαπετικῶν γλωσσῶν μέχρι τῆς ὁριστικῆς ἐγκαταστάσεως ἐκάστου Ἑλληνικοῦ φύλου εἰς τὴν ἐκ τῆς ἱστορίας γνωστὴν ἡμῖν χώραν αὐτοῦ. Δευτέρα ἡ δόκιμος, τρίτη ἡ μεταγενεστέρα, τετάρτη ὁ μέσος αἰὼν καὶ πέμπτη οἱ νεώτεροι χρόνοι.

Δὲν χωρίζονται βεβαίως αἱ περίοδοι αὗται ἀπ' ἀλλήλων διὰ Σινικοῦ τείχους, τὸναντίον μάλιστα πάντοτε ἐπιδρῶσιν αἱ παλαιότεραι ἐπὶ τὰς νεωτέρας, ὧν εἶναι συνέχειαι καὶ τέκνα, ἀλλὰ τοσοῦτον εἶναι ἀναντίλεκτον ὅτι οὕτω σημαντικαὶ ὑπῆρξαν αἱ τύχαι καὶ αἱ ἀλλοιώσεις τῆς γλώσσης ἐν ἐκάστη τούτων, ὥστε δικαίως ὀφείλουσι νὰ ἐξετάζωνται καὶ ἐξαίρωνται ἐκάστη χωρὶς.

Αἱ πηγαὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἶναι δύο, ἥτοι ἡ γραπτὴ καὶ ἡ προφορικὴ παράδοσις. Ὡς τρίτη δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ περὶ τῆς γλώσσης διδασκαλία τῶν παλαιῶν γραμματικῶν λεξικογράφων κλπ.

Κατ' εὐτυχίαν ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἐνωρὶς ἐγράφη καὶ πασῶν σχεδὸν τῶν διαλέκτων αὐτῆς διεσώθησαν ἡμῖν ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ γραπτὰ μνημεῖα, καὶ φιλολογικῶς ἦτοι γραμματικῶς καὶ λεξικογραφικῶς ἐξητάσθη ἤδη ὑπὸ τῶν παλαιῶν, καὶ κατὰ πάντας τοὺς αἰῶνας οὐ μόνον ἐλαλεῖτο ἀλλὰ καὶ ὅπωςδήποτε ἐγράφετο, ὥστε ἔχομεν αὐτῆς γραπτὰ μνημεῖα πάντων τῶν αἰώνων. Ἐνεκα τούτου ὁ γνωστὸς ἡμῖν βίος αὐτῆς, ἡ γραπτὴ παράδοσις αὐτῆς εἶναι, δύναται τις νὰ εἴπῃ, ἀρχαιότερα καὶ πλουσιωτέρα καὶ μᾶλλον συνεχῆς καὶ ἀδιάκοπος, καθόλου καλυτέρα πάσης ἄλλης, ἀληθῶς μοναδικὴ ἐν τῷ κόσμῳ. Ἐπειδὴ δ' ὅμως καὶ τῆς παλαιᾶς γλώσσης μόριά τινα μόνον τὸ πάλαι ἐγράφησαν (πάντοτε καὶ πανταχοῦ ὀλίγα μόνον στοιχεῖα τῆς ἀλη-

θῶς εὐχρηστούσης παρὰ τοῖς λαοῖς γλώσσης γράφονται) καὶ τούτων πάλιν μόνον μέρος τι διεσώθη ἡμῖν (πολλῶν χωρῶν ὀλίγα μόνον λέξεις περιῆλθον εἰς ἡμᾶς), καὶ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἢ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων λαλουμένη γλῶσσα δὲν ἐγράφετο ὁποῖα ἐλαλεῖτο (τὸ διατί, θὰ ἴδωμεν κατωτέρω), ἐξηκολούθει δ' ὅμως ἀδιαλείπτως νὰ ζῇ, ἥτοι νὰ λαλῇται ὑπὸ τῶν πολλῶν, νὰ διατελῇ πάντοτε μέχρι σήμερον οὔσα ἐνιαία καὶ ἀδιαίρετος, ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς μακροὺς αἰῶνας λαλουμένη καὶ νοουμένη, διὰ τοῦτο δῆλον ὅτι ἡ προφορικὴ παράδοσις, ἥτοι ἡ γλῶσσα, ἦν πανταχοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι σήμερον ἀδιακόπως διεσώσαμεν, παῖς παρὰ πατρὸς καὶ γενεὰ παρὰ γενεᾶς διαδεχόμενοι αὐτήν, δύναται, ἂν μόνον προσηκόντως μελετηθῇ, πάμπολλα τῆς γραπτῆς παραδόσεως νὰ συμπληρώσῃ καὶ διορθώσῃ (ἴδε Κεφ. ΙΑ'). Πρὸ πάντων δὲ χρήζει τῆς ἐπικουρίας ταύτης ἡ μεσαιωνικὴ ἡμῶν γλῶσσα, ἥτις μόνον ἀπὸ τῆς πλουσιωτάτης λαλουμένης σήμερον, ἀπὸ τῆς προφορικῆς παραδόσεως, καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχαίας, τῆς ἐπιστημονικῶς ἐξητασμένης γλώσσης, δύναται νὰ διαφωτισθῇ καὶ νοηθῇ ὀρθῶς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Καταγωγή καὶ συγγένεια τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης πρὸς ἄλλους λαοὺς καὶ ἄλλας γλώσσας.

Οἱ Ἕλληνες ἀποδεδειγμένως ἀποτελοῦσι μέρος τῆς μεγάλης Ἰαπετικῆς ἑμοφυλίας· δῆλον ἄρα ἐστὶ δὲν ἔξω ἐξ ἀρχῆς ἐν Ἑλλάδι, ἐπὶ δὲν ἦσαν αὐτόχθονες, ἀλλ' ἐπὶ ἦλθον πάλαι ποτὲ ἔξωθεν ἔπου πρότερον κατῴκουν μετ' ἄλλων ἑμοφύλων καὶ ἑμογλώσσων, οὓς ἡμεῖς συλλήβδην ὀνομάζομεν Ἰαπετικὸν ἔθνος (ἄλλοι Ἰνδογερμανοὺς καὶ ἄλλοι Ἰνδοευρωπαίους).

Τὸ ἔθνος ἐκεῖνο ἐξηπλώθη σὺν τῷ χρόνῳ εἰς εὐρυτάτας χώρας καὶ διεσχίσθη εἰς διαφόρους λαοὺς ὀνομαζομένους σήμερον διαφόροις ὀνόμασιν, ἥτοι Ἑλληνας, Ἰταλοὺς, Κελτοὺς, Γερμανοὺς, Λιθουανοὺς, Σλαῦους, Ἀρμενίους, Πέρσας, Ἰνδοὺς κλπ. Οἱ λαοὶ οὗτοι λαλοῦσιν ἕκαστος ἰδίαν γλῶσσαν, ἥτις οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ συνέχεια καὶ ἀπέμοιρά τις τῆς ἀρχαίας Ἰαπετικῆς. (Περὶ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου τῆς συμβιώσεως ταύτης οὐδὲν εἶναι βέβαιον· ἄλλοτε ἐπιστεύετο ἐπὶ πρώτη πατρίς τῶν λαῶν τούτων ἦτο ἡ Ἀσία, σήμερον δὲ πιθανὸν θεωρεῖται ἐπὶ ἦτο ἡ Εὐρώπη. Χρόνος δὲ τῆς εἰς Ἑλλάδα ἀφίξεως εἰκάζεται ἢ τρίτη π. Χ. χιλιετηρίς). Κατὰ ταῦτα ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι κατ' ἀλήθειαν διάλεκτος τῆς ἀρχαιοτάτης καὶ ἤδη τότε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ χωρισμοῦ σφόδρα ἀνεπτυγμένης, πλουσίας λέξεων, φθόγγων, τύπων Ἰαπετικῆς γλώσσης. Διὰ

τοῦτο ἔχει μετὰ τῶν ἄλλων Ἰαπετικῶν γλωσσῶν πολλὰ τὰ κοινά, ἥτοι παμπόλλας λέξεις (ὧν μάλιστα ἀποδεικτικαὶ τὰ ἀριθμητικά, αἱ ἀντωνυμίαι καὶ τὰ ὀνόματα τὰ δηλωτικὰ τῆς συγγενείας, πατήρ, μήτηρ κλπ.), ἔπειτα τὴν κλίσιν τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων, (ἥτις μάλιστα ὑπὸ τῶν ἐπιστημόνων κρίνεται ὡς τὸ βεβαιότατον τεκμήριον τῆς συγγενείας τῶν γλωσσῶν πρὸς ἀλλήλας), τὰς παραγωγικὰς καταλήξεις, τὴν σύνθεσιν τῶν λέξεων καί, τὸ σπουδαιότατον, ἅτε ἐνδεικτικὸν τῆς ὁμοίας καθόλου ἰδιοφυῆς τῶν λαῶν τούτων ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἄλλους, τὴν σύνταξιν. Ταῦτα πάντα δὲν εἶναι ἐκ τῶν στοιχείων ἐκείνων, ἅτινα εὐκόλως μεταφέρονται ἀπὸ γλώσσης εἰς γλῶσσαν, ἀλλὰ μόνον κληρονομοῦνται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, καὶ δι' αὐτὸ κρίνονται ἀποδεικτικώτατα τῆς συγγενείας, ἥτοι τῆς κοινῆς καταγωγῆς τῶν γλωσσῶν.

Δείγματος χάριν ἀναγράφομεν ὀλίγα τινὰ παραδείγματα ὁμοία ὄντα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ, τῇ Λατινικῇ καὶ τῇ Ἰνδικῇ γλώσσῃ.

Ἑλλ.	Λατ.	Ἰνδ.
οἶνος	oinos (unus)	ē kas
δύο	duo	dvā
τρία	tria	tri
τέσσαρες	quattuor	catvāras
πέντε	quinque	panca
ἕξ	sex	shash
ἐπτά	septem	saptam
ὀκτώ	octo	aṣṭāu
ἐννέα	novem	navam
δέκα	decem	daṣam
ἑκατὸν	centum	ṣatam
ὁ		sa
ἡ (Δωρ. ἁ)		sā
τὸ	is-tud	tad
τὸν	is-tum	tam

Ἑλλ.	Λατ.	Ἰνδ.
τὴν (τὰν)	is-tam	tām
τοῦτο (τοῦ)		tasya
οἱ (Δωρ. τοῖ)		tē
τῶν τᾶων	is-tārum	tāsām
τοῖσι		tēsu
τῇσι (δραχμῇσι)		tāsu
ἐγὼ	ego	aham
ἐμὲ	mē	mām
ἄμμε (ἡμᾶς)		asman
μάτηρ (μήτηρ)	mater	mātā
κλτ. μᾶτερ		
μητέρα	matrem	mātaram
μητέρι		matāri
μητέρες	mātres	mātāras
μητρούσι		mātr̥shú
ναῦς	nāvis	nāús
νηα (νᾶFα)	nāvem	nāvam
νηός (νᾶFος)	nāvis	nāvás
νηϊ (νᾶFι)		nāví
νηες (νᾶFες)	nāves	nāvas
νηας (νᾶFας)	nāves	nāvas
νηῶν (νᾶFῶν)	nāvium	nāvām
ναυοῖ		nāusú
ἵππος	equos	ācvas
ἵππον	equom	açvam
ἵππε	eque	ācva
ἵπποιο		açvasya
ἵπποι	equō	açvē-na
ἵππων	equum (equōrum)	ācṇām
ἵπποισι		ācṇēsu
ἔχω = (ἔχω)	veho	vahāmi
ἔχεις	vehis	vahasi
ἔχει	vehit	vahati
ἔχομεν (Δωρ.)	vehimus	vahamas
ἔχετε	vehitis	vahatha
ἔχουσι (Δωρ.)	vehunt	vahanti

Ἑλλ.	Λατ.	Ἰνδ.
εἰμι (ἔμμι)	(e) sum	āsmi
ἐσοοῖ εἶ	es	así
ἔστι	est	asti
ἐσμεν	sumus	smás
ἐστὲ	estis	s-thá
ἔντι (εἰοῖ)	sunt	santi
εἶην	siem	syām
εἶης	sies	syās
εἶη	siet	syāt
εἴμεν	simus	syāma
εἴτε	sitis	syāta
εἴεν	sient	
εἴμι	eo	ēmi
εἶ (εἶσι)	is	ēsi
εἴοι (εἴτι)	it	ēti
ἴμεν	imus	imás
ἴτε	itis	tthá
ἴασι	eunt	yánti
Ἰδοῦ	vidi	vēda
Ἰδοῦθα	vidisti	vēthha
Ἰδοῦ	vidit	vēda
Ἰδόμεν	vidimus	vidmá
Ἰδοῦτε (Ἰδ-τε)		vittá
γέ-γونا		jajāna
δέδορκα		dadarça
ἔFοικα		vivēca
πέποιθα		bibhēdha
πέφνκα		babhūva

Περὶ προσέτι ὀνόματα οἶον

πατήρ	pater	pitā'
θυγάτηρ		duhitā'
ἑορ (ἀδελφός)	soror	çvasar
δώτωρ	dātor	dātā
ἀδύς (ἡδύς)	suāvis	svādús
ἡδύων	suāvior	svā'īyān

*Ελλ.	Λατ.	*Ινδ.
ἡδιστος		svādisthas
πόσις	potis	patis
οιατός	status	sthitás
οισατός		str _o tás
πεπτός	coctus	paktás
παχύς		bahús
παχυλός		bahulás
πίτυς		pitus
ώμους		āmás
μέθυ		madhu
θῆλυς		dhārus
τέκτων		takshan
ἄρκτιος	ursus	r _u kshas
πεζός	(acu) pedius	pad _i ás
γένος	genus	jānas
ἄνθος		āndhas
ἡμί-	sēmi-	sāmi-
ἀπό	ab	apa
ἀνά	an (helare)	ana (Περσ.)
ἀμφί	amb-	abhi
ἀντί	ante	anti
ἐνί—ἐν	en (-do) in,	ni
ἐπὶ	ob	api
ἐτι	et	ati
περὶ	per	pari
πρὸ	pro	pra
προτί		prati
ποτί		pati (Περσ.)
ὑπέρ	(s)uper	upari, Γοτθ. ufar
ὑπὸ	(s)ub	upa

Τὰς ὁμοιότητας τούτας, παρατηρουμένας ἐν ὁλοκλήρῳ τῷ ὀργανισμῷ τῶν Ἰαπετικών γλωσσῶν, δὲν δυνάμεθα νὰ νοήσωμεν καὶ ἐρμηνεύσωμεν ἄλλως ἢ παραδεχόμενοι μετὰ τοῦ

πατρὸς τῆς γλωσσολογίας, τοῦ ἀειμνήστου Borp, ὅτι πᾶσαι αὗται αἱ γλῶσσαι προῆλθον ἐν παλαιστάτοις χρόνοις ἐκ μιᾶς τότε λαλουμένης ὑπὸ λαοῦ τινος, καθ' ὃν τρόπον ἐκ τῆς Λατινικῆς προῆλθον ἐν ἱστορικοῖς χρόνοις ἡ Ἱταλική, ἡ Γαλλική, ἡ Ἰσπανική, ἡ Πορτογαλλική, ἡ Ρουμανική καὶ ἡ Ραιτική καὶ εἶναι συνέχεται ἐκείνης.

Διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἰαπετικῆς γλώσσης καὶ ὁμοφυλίας κατέστη ἡμῖν δυνατὸν νὰ ἀρχαιολογῶμεν πολὺ μᾶλλον ἢ οἱ ἀρχαῖοι, ἦτοι δυνάμεθα κατὰ τὰς γλωσσικὰς ἡμῶν ἐρεῦνας νὰ ἀνερχώμεθα εἰς χρόνους πάμπολυ ἀφροσύνας τοῦ Ὀμήρου.

Διότι ἐκάστη τῶν ἀδελφῶν γλωσσῶν διασφύζουσα κοινὰ τινα μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς πιστοὶ ἡμῖν τὴν ὑπαρξίν καὶ χρῆσιν τούτων ἐν χρόνοις παλαιστάτοις, πᾶσαι δὲ ὁμοῦ διδάσκουσι τίς ἡ μορφή τῆς γλώσσης κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους.

Οὕτω μανθάνομεν ὅτι καθόλου εἰπεῖν καὶ τοὺς φθόγγους καὶ τὴν κλίσιν καὶ τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν σύνθεσιν τῶν λέξεων καὶ τὴν σύνταξιν αὐτῶν εἰς ἀπαρτισμὸν προτάσεων καὶ λόγου, πολλὰς ἀπλᾶς καὶ οὐκ ὀλίγας συνθέτους λέξεις οἱ Ἕλληνες παρέλαβον παρὰ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης κληρονομίας καὶ διέσωσαν ἔκτετε, ὀλίγα δὲ σχετικῶς προσέθηκαν νεώτερα (ἰδίᾳ ἐλαχίστους τύπους) καὶ ὀλίγιστα μετέβαλον.

Ὡς πρὸς τὴν πιστὴν διατήρησιν τῶν ἀρχαίων στοιχείων ἐπιστεύετο ἄλλοτε ὅτι αἱ Ἀριαι λεγόμεναι γλῶσσαι, ἦτοι ἡ Ἰνδική, ἡ Περσική καὶ ἡ Βακτριανή, διέσωσαν αὐτὰ πιστότερον ἢ πᾶσα ἄλλη. Αἰτία τούτων ἦτο μάλιστα τὸ ἐν αὐταῖς πλεῖστον α, ὃ ἐνομιζέτο ἀρχαιότατος φθόγγος διασχισθεὶς παρ' ἡμῖν τοῖς ἄλλοις βραδύτερον εἰς α, ε, ο. Ἐπειδὴ δ' ὁμοῦ οὐ μόνον οὐδεὶς λόγος καὶ νόμος τῆς ὑποτιθεμένης διασχίσεως τούτης ἐξηυρίσκειτο, ἀλλὰ καὶ ἀπεδείχθη ἐξ αὐτῶν τῶν Ἀρίων γλωσσῶν, ὅτι καὶ ἐν αὐταῖς ὑπῆρχε πάλαι ποτὲ ὁ φθόγγος e, ἦτοι ἡ παρ'

ἡμῖν ποικιλία, διὰ τοῦτο σήμερον πιστεύεται ὅτι τοὺς φθόγγους, ἰδίᾳ τοὺς φωνήεντας ἢ Ἑλληνικὴ διετήρησε πιστότερον τῶν ἄλλων.

Ὅμοίως στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς ὁμοιότητος τῶν γλωσσικῶν στοιχείων δυνάμεθα νὰ μάθωμεν οὐκ ὀλίγα περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου Ἰαπετικοῦ ἔθνους. Οὕτω λ. χ. βλέπομεν ὅτι ἠπίσταντο τὸ δεκαδικὸν σύστημα, ὅτι εἶχον ἐξημερώσει καὶ ἔτρεφον πολλὰ ζῷα, τὸν ἵππον *asnam equom*, τὴν ὃ *Fin ovem avim*, τὸν βοῦν *βῶν bovem*, *gām κλπ.*, ὅτι ἤξευρον νὰ ὑφαίνωσιν *ὑφ-αίνω vabhati*, *weben*, νὰ καλλιεργῶσι τὴν *κριθὴν hordeum Gerste*, τὰς *ζιὰς yavyas κλπ.*, ὅτι εἶχον οἰκήματα ἐν οἷς διενυκτέρευον, *Φοῖκος vicus vēcas*, ὅτι διέστελλον διαφόρους βαθμοὺς συγγενείας, οἷον *ἀνεψιὸς nepos parat*, *Γεγυρά socrus cnaçurā κλπ.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Γεωγραφικὴ ἔκτασις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Πελαγονίας συμπεριλαμβανομένης (¹) μέχρι Ταινάρου κατέλαβον οἱ Ἑλληνες ἐν

1) Εἶπον μέχρι Πελαγονίας, διότι ἐξεφράσθησαν μὲν ἀληθῶς περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ χαρακτήρος τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων πολλὰ ἀμφιβολίαι, ἄλλων μὲν Ἰλλυριοῦς ἄλλων δὲ ἰδίων ἔθνος ἐκλαδόντων αὐτοὺς, ἀλλ' ἀφοῦ πάντα τὰ ὑπὲρ τῶν γνωμῶν τούτων προενεχθέντα ἐπιχειρήματα ἐξηλέγησαν πλημμελῆ, τεκμήρια δὲ ἀκαταμάχητα καὶ ἐκ τῆς γλώσσης καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας προσήχθησαν ὑπὲρ τοῦ ἐξ ἀρχῆς ἐλληνισμοῦ αὐτῶν, ὃ

χρόνοις τοσοῦτο παλαιοῖς, ὥστε οὐδεμία σχεδὸν παρ' αὐτοῖς ἐσφίξετο κατόπιν κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἀνάμνησις τῆς ἀφίξεως αὐτῶν καὶ τῆς καθυποτάξεως ἢ ἐξελάσεως τῶν προτέρων ἀλλοφύλων καὶ ἀλλογλώσσων κατοίκων. Ἄλλ' ὅμως τεκμήρια τούτων ἔχομεν καὶ σήμερον ἔτι πρῶτον μὲν πολλὰς τοπωνυμίας τῆς Ἑλλάδος, αἵτινες οὐ μόνον δὲν ἐτυμολογοῦνται ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἀλλὰ καὶ συνάπτονται στενῶς πρὸς ἄλλας ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Πρβλ. τὰ παρ' ἡμῖν *Τίρυνς—Τίρυνθος*, *Ἐρύμανθος*, *Σάμινθος κλπ.* πρὸς τὰ Μικρασιατικὰ *Κάλινδα*, *Ἀλινδα*, *Πίγινδα*, *Λάβρανδα*, *Σόανδος*, *Λάρανδα κλπ.*, καὶ *Τερμησσός*, *Ταρβασσός*, *Σαλαγασσός*, *Τιτυασσός* πρὸς τὰ πασίγνωστα ἡμέτερα *Παρνασσός*, *Μυκαλησσός*, *Ταφιασσός*, *Υμητός*, *Βοιλησσός*, *Ἰλισός*, *Λυκαβηττός*, *Λάρισα κτλ.*

Δεύτερον ῥητὴν μνείαν βαρβάρων (πρβλ. Στράβων Ζ' 321). *Ἐκαταῖος* μὲν οὖν ὁ *Μιλήσιος* περὶ τῆς Πελοποννήσου φησὶν, ὅτι πρὸ τῶν Ἑλλήνων *ᾠκησαν αὐτὴν βάρβαροι*. Σχεδὸν δέ τι καὶ ἡ σύμπασα Ἑλλὰς κατοικία βαρβάρων ὑπῆρξε τὸ παλαιόν...), καὶ *Πελασγῶν*, τρόπον τινὰ ἀρχαιοτάτων κατοίκων (¹)

Ἑλληνικὸς χαρακτήρ καὶ τῆς χώρας ταύτης καὶ τῶν κατοίκων αὐτῆς ἀπεδείχθη περιφανῶς καὶ οὐδεὶς δύναται τοῦ λοιποῦ ν' ἀμφισβητῇ αὐτόν. Πρβλ. *Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων* ἐν ταῖς Γλωσσολογικαῖς Μελέταις μου Α'. 33—114, *Otto Hoffmanni, die Makedonen ihre Sprache und ihr Volkstum* 1906. Καὶ πάλιν περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων ἐν Ἐπετηρίδι τοῦ Πανεπιστημίου 1911 σ. 87.

1) Παρ' Ἡροδότῳ Α' 56—7 λέγονται οἱ Ἴωνες *Πελασγικὸν ἔθνος*, πρὸς δὲ τούτοις ὅτι κατόπιν πρότερον τὴν Θεσσαλιώτιδα, ὅτι ἦσαν σύνοικοι τῶν Ἀθηναίων, μετέβαλον δ' ἔπειτα τὸ ὄνομα αὐτῶν καὶ ὅτι «τὸ Ἀττικὸν ἔθον Πελασγικὸν ἄμα τῇ μεταβολῇ τῇ ἐς Ἑλλήνας καὶ τὴν γλῶσσαν μετέβαλε». Καὶ Η' 44 α' Ἀθηναῖοι ἐπὶ μὲν *Πελασγῶν*... ἦσαν *Πελασγοὶ* ὀνομαζόμενοι *Κραναιοί*, ἐπὶ δὲ *Κέκροπος* βασιλείᾳς ἐπεκλήθησαν *Κεκροπίδαι*, ἐκδε-

πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, οἷον ἐν Θεσσαλίᾳ (Πελασγικὸν Ἄργος), ἐν Ἠπείρῳ (Πελασγικὸς Ζεὺς) ἐν Ἀττικῇ καὶ Ἀρκαδίᾳ.

Ὅμοίως καὶ περὶ τῶν νήσων ἐσφύζετο παλαιὰ παράδοσις ὅτι ὑπ' ἀλλογλώσσων πρότερον κατοικοῦμεναι κατελήφθησαν ἔπειτα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων (Πρβλ. Θουκυδ. Α 8 καὶ οὐχ ἦσσαν λησταὶ ἦσαν οἱ νησιῶται, Κάρες ὄντες καὶ Φοίνικες· οὗτοι γὰρ δὴ τὰς πλείστας τῶν νήσων ᾤκουν . . . καὶ Στράβ. ΙΔ' 661. Πολλῶν δὲ λόγων εἰρημένων περὶ Καρῶν ὁ μάλιστα ὁμολογούμενός ἐστιν οὗτος, ὅτι οἱ Κάρες . . . τότε Λέλεγες καλούμενοι τὰς νήσους ᾤκουν). Δῆλον ἄρα ὅτι οἱ ἐκ βορρᾶ ἐλθόντες κατέλαβον κατ' ἀρχὰς τὴν ἡπειρωτικὴν χώραν, βραδύτερον δὲ καθ' ὅσον ἐπολλαπλασιάζοντο διὰ τῆς φυσικῆς γεννήσεως ἢ καὶ ὑπ' ἄλλων βορειόθεν ἐρχομένων ἐδιάζοντο καὶ τῆς

ξαμένου δ' Ἐρεχθέως τὴν ἀρχὴν Ἀθηναῖοι μετωνομάσθησαν, Ἰωνος δὲ τοῦ Εὐρύτου στρατάρχου γενομένου Ἀθηναῖοι ἐκλήθησαν ἀπὸ τούτου Ἴωνες. Τοῦτο δηλοῖ ὅτι οἱ πολλῶ πρότερον τῶν Δωριέων κατελθόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα Ἴωνες, φυλὴ πολεμικὴ καὶ δραστηρία, ὑπέταξαν καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἀφωμοίωσαν ἑαυτοῖς τοὺς ἀπολέμους καὶ ἀσθενεῖς παλαιούς κατοίκους, τοὺς Πελασγούς, καὶ ἀπετέλεσαν μετ' αὐτῶν ἕνα λαὸν καλούμενον ἐπὶ πολὺν χρόνον καὶ διὰ τοῦ παλαιοῦ ὀνόματος Πελασγοί, καίτοι γλώσσαν ἐλάλησαν πάντες τὴν Ἑλληνικὴν. Βραδύτερον δὲ κατεκράτησεν ὅπως ἡ γλώσσα οὕτω καὶ τὸ ὄνομα τῶν ἐπελθόντων Ἰόνων. Νοεῖται δὲ οἶκοθεν ὅτι, ἵνα τοῦτο καταστῇ δυνατόν, ἰδίᾳ ἵνα μηδαμοῦ τῆς Ἑλλάδος διασφύζηται κατὰ τοὺς ιστορικοὺς χρόνους ἡ γλώσσα τῶν παλαιῶν κατοίκων, ἀνάγκη νὰ παρῇθον πολλοὶ αἰῶνες ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς εἰσβολῆς μέχρι τῶν ιστορικῶν χρόνων. Ἄς λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὁ ἀναγνώστης ὅτι ἡ Μικρὰ Ἀσία ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος κατεκλύσθη καὶ κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀλλ' ὅμως σφύζεται ἔτι ἐν αὐτῇ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ καὶ ἡ Ἀρμενικὴ γλώσσα, καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος διαμένουσιν ἐν Ἑλλάδι Ἀλβανοί, ἀλλ' ὅμως λαλοῦσιν ἀκόμη καὶ σήμερον πολλοὶ τούτων Ἀλβανιστί.

θαλάσσης κατὰ μικρὸν ἐμπειροὶ ἐγίνοντο, ἐτράπησαν περὶ τὰ μέσα τῆς δευτέρας π. Χ. χιλιετηρίδος ἐπὶ τὴν κατάληψιν καὶ τῶν νήσων, ἃς κατασχόντες ἐξηλλήνισαν.

Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο συνετελέσθη, καθ' ἃ εἵπομεν, πολὺ βραδύτερον, οὐ μόνον παραδόσεις περὶ τῆς κατοχῆς αὐτῶν ἐσφύζοντο ἀλλὰ καὶ ἐπιγραφαὶ τοῦ Ε' καὶ Δ' π. Χ. αἰῶνος δι' Ἑλληνικῶν μὲν γραμμάτων ἀλλ' ἐν γλώσσῃ οὐχὶ Ἑλληνικῇ συντεταγμέναι εὐρέθησαν ἐν Δήμῳ καὶ Κρήτῃ, ἔτι δὲ καὶ ἐν Κύπρῳ ἀλλ' ἐν τῷ ἐπιχωρίῳ ἀλφαβήτῳ γεγραμμέναι (πρβλ. Ἀρχαιολογ. Ἐφημερ. 1914).

Μετὰ δὲ τὴν κατάληψιν τῶν νήσων ἤρξαντο οἱ Ἕλληνες νὰ ἐξαπλώνωνται κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις διὰ τῶν ἀποικιῶν αὐτῶν, ἦτοι ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν, Σικελίαν, Γαλατίαν (Μασσαλίαν), Ἀφρικὴν (Κυρηναϊκὴν), Αἴγυπτον (Ναύκρατιν), Παμφυλίαν, τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, Προποντίδα, τὸν Πόντον, τὴν Μεσημβρινὴν Ῥωσίαν, τὴν μεσημβρινὴν Θράκην καὶ ἐπὶ τὸν Ἀδριατικὸν κόλπον. Τὴν ἑκτασιν ἣν εἶχον οἱ Ἕλληνες καὶ ἡ γλώσσα αὐτῶν κατὰ τοὺς δοκίμους χρόνους, περὶ τὸ 350 π. Χ., ἐμφαίνει ὁ ἐν τέλει προσηρητημένος Πίναξ Α.

Μετὰ δὲ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον ἡ γλώσσα ἡμῶν διεδόθη μὲν ἀνὰ τὴν Ἀσίαν καὶ Αἴγυπτον καὶ ἐπὶ τὴν Θράκην μέχρι τοῦ Αἴμου, ἀλλ' ὥς φαίνεται δὲν ἡδυνήθη νὰ ἐπικρατήσῃ ὀριστικῶς, ὥστε νὰ ἐκβάλῃ καθ' ὁλοκληρίαν τὰς ἐγχωρίους λαλουμένας γλώσσας εἰμὴ μόνον ἐν τῇ Θράκῃ, βραδύτερον δὲ καὶ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ (κατὰ τὸν Ε' μ. Χ. αἰῶνα οἱ Ἰσαυροὶ δὲν εἶχον ἀκόμη ἀπομάθει τὴν ἰδίαν γλώσσαν!). Τὴν ἑκτασιν αὐτῆς κατὰ τοὺς Μακεδονικοὺς λεγομένους χρόνους δεικνύει ὁ ἐν τέλει Πίναξ Β'.

Ἀλλ' ἀπὸ τῆς μεγίστης ταύτης ἐκτάσεως ἤρξατο νὰ περιο-

ρίζηται πρῶτον ἀπὸ δυσμῶν (ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ) διὰ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρχήν· διὰ τοῦτο μικρὰ μόνον σφύζονται ἔκτοτε μέχρι σήμερον ἐν Ὑδροῦντι καὶ Βονα τῆς Ἰταλίας λείψανα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐπειτα ἀπὸ βορρᾶ διὰ τὰς συνεχεῖς ἐφόδους τῶν βαρβάρων βορείων λαῶν· διὰ τοῦτο πολλὰ μέρη τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας ἀπέβαλον κατὰ μικρὸν τὴν χρῆσιν τῆς Ἑλληνικῆς. Κατόπιν δὲ κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα καὶ ἀπὸ μεσημβρίας, ἔνθα διὰ τὴν Ἀραβικὴν κατὰκτησιν ἡ γλῶσσα ἡμῶν ἐξεβλήθη ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Συρίας (πλὴν τῶν Μονῶν καὶ τῶν Πατριαρχείων). Τέλος δὲ ἀπ' ἀνατολῶν διὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Τούρκων εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἥς πολλὰ μέρη ἀπέβαλον τὴν χρῆσιν τῆς Ἑλληνικῆς. Ὁμοίως ἐπιέσθη καὶ ἐν τῇ βορειοτέρᾳ Ἠπείρῳ ἡ Ἑλληνικὴ ὑπὸ τῆς Ἀλβανικῆς. Τὴν κατὰ τοὺς ἡμετέρους χρόνους ἔκτασιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐμφαίνει ὁ ἐν τέλει Πίναξ Γ'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου.

Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐγράφη τὸ κατ' ἀρχὰς διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ λεγομένου σήμερον ἀλφαβήτου (1). Ἦν δὲ τοῦτο ἐπ' ἀληθείας Αἰγυπτιακὴ ἐφεύρεσις, γνωσθεῖσα τοῖς Ἑλλησι διὰ τῶν Φοινίκων, διὸ καὶ Φοινικῆα λέγονται τὰ γράμματα

1) Αἱ ἐν ἐπιγράφοις ἀλλ' οὕτω ἀναγνωσθεῖσαι. πλίνθοι. τῆς Κνωσοῦ δὲν εἶναι γεγραμμέναι ἐν Ἑλληνικῇ γλῶσσῃ, ἀλλ' ἐν τῇ τῶν παλαιοτέρων κατοίκων, οὓς παρακινῶσαντας ὑπέταξαν καὶ ἀφωμοίωσαν. βραδύτερον αὐτοῖς οἱ ἐπελθόντες Ἀχαιοὶ καὶ Δωριεῖς.

καὶ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (Ε' 58) καὶ ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Τέω τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ. (Πρβλ. τὰ λεγόμενα σήμερον Ἀραβικὰ ψηφία, 1, 2, 3, κλπ. ἅτινα κατ' ἀλήθειαν εἶναι Ἰνδικὴ ἐφεύρεσις, ἀλλὰ γνωσθέντα ἡμῖν διὰ τῶν Ἀράβων ὠνομάσθησαν Ἀραβικὰ).

Συνέκειτο δὲ ὁ Φοινικικὸς ἀλφάβητος οὗτος τὸ κατ' ἀρχὰς ἐκ στοιχείων ἢ γραμμάτων 22 ὀνομαζομένων ὡς ἐξῆς; aleph = ἄλφα, beth = βῆτα, gimel = γάμμα (ἢ γέμμα), dalet = δέλτα, He = ἦ, vau = φαῦ, zayin = ζῆτα, cheth = H, ἥτοι δασὺ πνεῦμα ἔπειτα = ē ἢ ὅπως λέγεται ἦτα ἢ ἥτα, teth = θῆτα, jod = ἰῶτα, kaph = κάππα, lamed = λάμβδα, mem = μῦ, nun = νῦ, samech, ajin = οῦ, pe = πῖ, ssade = σίγμα, qoph = κόππα, resch = ῥῶ, schin = σάν, tau = ταῦ.

Τὰ γράμματα ταῦτα παρίστων παρὰ τοῖς Σημίταις σύμφωνα, οὐδὲν δὲ φωνῆεν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχει λέξεις καὶ τύπους λέξεων καὶ συλλαβὰς ἀπλῶς ἐκ φωνηέντων ἢ διφθόγγων συγκειμένους, ἐγένετο χρεῖα, ἵνα γράμματα τινα παριστῶντα παρ' ἐκείνοις συριστικούς τινας φθόγγους, οἵτινες ἦσαν ἄγνωστοι ἢ ἀσήμαντοι ἐν τῇ Ἑλληνικῇ, ληφθῶσιν ἐπὶ ἄλλης δυνάμεως, ἥτοι εἰς δήλωσιν φωνηέντων. Τοῦτο συνέβη εἰς τὰ γράμματα aleph = A, He = E, jod = I, ajin = O καὶ wau = Y, ὅπερ ἐτέθη μετὰ τὸ τ (1). Οὕτω συνεπληρώθη καὶ ἐτελειοποιήθη θαυμασίως ὁ παλαιότατος Ἑλληνικὸς ἀλφάβητος, ὃν εὐρίσκομεν ἐν Κρήτῃ, Θήρᾳ καὶ Μήλῳ. Βραδύτερον δὲ ἐξέλαβον τὸ H πρὸς παράστασιν τοῦ μακροῦ ē (η), προσέ-

1) Ὑπάρχει καὶ ἄλλη γνώμη περὶ τοῦ Y. Ἐπειδὴ δηλονότι καὶ τὸ γράμμα τοῦτο ἐμφανίζεται ἤδη ἐξ ἀρχῆς πανταχοῦ ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς ἐπιγραφαῖς πρὸς δὲ καὶ ἐν τῇ Μωαβιτικῇ ἐπιγραφῇ τοῦ βασιλέως Μεσᾶ, εἰκάζεται ὅτι καὶ τοῦτο παρελήφθη ὅπως καὶ τὰλλα γράμματα ἐκ Συρίας.

θησαν ἐν τέλει τὰ Φ, Χ, Ψ, Ω, ἐξέβαλον τὸ Βαυ ἢ δίγαμμα (F), τὸ κόππα (q) καὶ τὸ σάν καὶ οὕτω ἀπετέλεσαν τὸ γνωστὸν ἡμῖν ἀλφάβητον ἐκ στοιχείων εἴκοσι καὶ τεσσάρων. (Πλείονα περὶ τοῦ ἀλφάβητου καὶ τῶν κατὰ τόπους καὶ χρόνους διαφορῶν αὐτοῦ εὐρίσκει ὁ βουλόμενος ἐν τοῖς ἐμοῖς Ἀκαδημικοῖς Ἀναγνώσμασι, Τόμ. Α' σ. 149 κ. ἐξ).

Ὁ χρόνος καθ' ὃν εἰσήχθη τὸ ἀλφάβητον τοῦτο εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ συνεπληρώθη, ὡς εἵπομεν, δὲν εἶναι ἡμῖν ἱστορικῶς παραδεδομένος, καθὼς οὐδὲ ὁ τόπος ἐνθα ἐγένοντο αἱ εἰρημέναι μεταρρυθμίσεις. Ἐὰν δ' ὅμως λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν πρῶτον μὲν ὅτι κατὰ μὲν τοὺς Μυκηναϊκοὺς λεγομένους χρόνους ἦτο ἀκόμῃ ἄγνωστον, διότι οὐδὲν ἔχνος αὐτοῦ εὐρέθη ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χρόνων ἐκείνων, ὅτι δὲ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων, ὅποιον βλέπομεν ἐν ταῖς ἀρχαιοτάταις Ἑλληνικαῖς ἐπιγραφαῖς ὁμοιάζει σφόδρα πρὸς τὸ τῶν γραμμάτων τῶν παλαιωτάτων Φοινικικῶν ἐπιγραφῶν, ἦτοι τῶν τοῦ βασιλέως Χιράμ (969—934), ὅτι δὲ τέλος καὶ αὐτοὶ οἱ Φοίνικες ἤκμασαν περὶ τὰ τέλη τῆς δευτέρας π. Χ. χιλιετηρίδος, πείθεται ὅτι πάντως οὐ πολὺν χρόνον πρὸ τοῦ 1000 π. Χ. ἐγένετο ἡ εἰσαγωγή αὐτοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὰ δὲ πρῶτα μαρτύρια τῆς ἐν Ἑλλάδι ὑπάρξεως αὐτοῦ εἶναι τὰ παρ' Ὁμ. Ζ 160 σήματα λυγρὰ, ἔπειτα ἡ παρ' Ἀρχιλόχῳ (Ἀποσπ. 89) ἀχθυμένη σκυτάλη (τοῦ 7ου αἰῶνος), ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ δὲ πάντως αἰῶνος φαίνεται ὅτι ἤρξαντο νὰ ἀναγράφονται ἐν Ὀλυμπίᾳ τὰ ὀνόματα τῶν Ὀλυμπιονικῶν, ⁽¹⁾ ἔπειτα δὲ αὐτὰ ταῦτα τὰ γράμματα, δηλ. αἱ ὀλίγῳ βραδύτερον, ἦτοι

1) Ὁ Ἡρόδοτος μαρτυρεῖ ἐν Ε' 59 ὅτι αεῖδον καὶ αὐτὸς Καδμῖα γράμματα ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Ἰσμηνίου ἐν Θήβῃσι τῇσι Βοιω-

ἀπὸ τοῦ 650 περίπου π. Χ. ἀρχόμεναι Ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαί. Ὡστε τὰ παλαιότατα Ἑλληνιστὶ γεγραμμένα σφζόμενα μνημεῖα δὲν ἀνέρχονται ἐπέκεινα τοῦ 7ου αἰῶνος π. Χ.

Ταῦτα δὲ εἶναι μικραὶ τιγες ἐπιγραφαί, οἷον *Ἡὸς νῦν ὄρε' Ἡἑσιὼν πάντων ἀταλδοτατα παίζει...*, (ἐκ τοῦ Διπύλου) τοῦ ἐβδόμου αἰῶνος· ἔπειτα αἱ μισθοφόρων τινῶν Ἑλλήνων ἐν Αἰγύπτῳ (594—589), οἷον *Βασιλέος ἐλθόντος, ἐς Ἐλεφαντίναν Ψαματίχῳ ταῦτα ἔγραψαν τοὶ σὺν Ψαματίχῳ τῷ Θεοκλ(έ)ος ἔπλεον· ἦλθον δὲ Κέρκιος κατύπερθε, υἱὸς δὲ ποταμὸς ἀνίη· ἀλλογλόσῃς δ' ἦχε Πατασιμιτῷ..., Αἰγυπτίῳς, δὲ Ἀμασις, ἔγραψε δ' ἅμ' Ἀρχὸν Ἀμοιβίχῳ καὶ Οὐδάμῳ*. Καὶ «Τὰ ἀγάλματα τάδε ἀνέθεσαν οἱ Ὠρίωνος παῖδες τῷ ἀρχηγῷ, Θαλῆς καὶ Πασικλῆς καὶ Ἡγίσανδρος καὶ [α]ὶ Εὐβίος καὶ Ἀναξίλεως δε [κά] τὴν τῷ Ἀπόλλωνι.

Πολέμαρχος [με ἀνέθηκε τ]ὸ πόλονι καὶ τὴν πρόχῳν καὶ τὸ ὑπ[οκρητή]ριον.

Καὶ δι' ἄλλων ἀλφάβητων ἐγράφη ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα. Οὕτω πρῶτον οἱ Κύπριοι μετεχειρίζοντο τὸ ἐπιχώριον Χεταῖον συλλαβογραφικὸν ἀλφάβητον, διότι ἀπόκησαν ἐκ τῆς Πελοποννήσου εἰς Κύπρον πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ καθολικωτέρας διαδόσεως καὶ γνώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ λεγομένου ἀλφάβητου ἐν Ἑλλάδι ἢ τοῦλάχιστον ἐν Πελοποννήσῳ, εὗρον δέ, ὡς φαίνεται, παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις τὸ ἀλφάβητον ἐκεῖνο ἐν χρήσει καὶ

ωτῶν ἐπὶ τρισὶ τρισὶ ἐγκεκολαμμένα, τὰ πολλὰ ὅμοια ἰόντα τοῖσι Ἰωνικοῖσι. Ὁ μὲν δὴ εἰς τῶν τριπόδων ἐπίγραμμα ἔχει.

Ἀμφιγύρων μ' ἀνέθηκεν ἰὼν ἀπὸ Τηλεβοάων. Ταῦτα ἡλικίην ἂν εἴη κατὰ Λαῖον τὸν Λαβδάκου τοῦ Πολιδώρου τοῦ Κάδμου. Ἀλλ' ὅτι ἀληθῶς δὲν ἦσαν τοσοῦτον ἀρχαῖα, μαρτυρεῖ τὸ γεγονός, ὅτι φαίνονται συντεταγμένα ἐν τῇ ἐπικῇ διαλέκτῳ, ὅποια διεμορφώθη μεθ' Ὀμηρον.

παρέλαβον αὐτό, καίτοι ἦτο πολὺ ἀτελέστερον τοῦ Ἑλληνικοῦ. Τὸ Χεταῖον ἀλφάβητον διαφέρει καθ' ὅλοκληρίαν τοῦ ἡμετέρου οὐ μόνον κατὰ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων καὶ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν ἀλλὰ καὶ πολλῶ μᾶλλον, διότι εἶναι καθόλου εἰπεῖν συλλαβογραφικόν, ἦτοι ἕκαστον γράμμα παριστᾷ συλλαβὴν ὅλην, σύμφωνον καὶ φωνήεν, οὐχὶ δὲ φθογογραφικὸν ὅπως τὸ Ἑλληνικόν· ἔπειτα δὲν διαστέλλει τὰ ψιλὰ, τὰ μέσα καὶ τὰ θασέα ἀπ' ἀλλήλων, ἔχει μὲν γράμματα δηλωτικὰ τῶν πέντε φωνηέντων (τὸ Φοινικικόν, ὡς εἵπομεν, δὲν εἶχεν) α, ε, ι, ο, υ (=ου), ἀλλὰ δὲν διαστέλλει τὰ μακρὰ τῶν βραχέων. Ἐντεῦθεν γράμμα τι παριστῶν λ. χ. τὴν συλλαβὴν τε δύναται νὰ ἀναγνωσθῇ ὡς τε, δε, θε, ἦ τη, δη, θη· ὁμοίως παραλείπει τὴν παράστασιν τῶν ἐρρίνων πρὸ τῶν ἀφώνων, οἶον atī σημαίνει καὶ ἀντί κλπ.

Καὶ διὰ Λατινικῶν καὶ Ἑβραϊκῶν καὶ Σλαυϊκῶν χαρακτήρων ἐγράφη ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα· οὕτω λ. χ. ἐπὶ Φραγκοκρατίας ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ ἐγένετο χρῆσις τοῦ Λατ. ἀλφαβήτου, καὶ εἰς συμβόλαια καὶ εἰς σύνταξιν βιβλίων καὶ τύποις δὲ ἐξεδόθησαν ἐν τοιούτῳ ἀλφαβήτῳ ὑπὸ τῆς καθολικῆς προπαγάνδας θρησκευτικὰ τινὰ βιβλία. Μετάφρασις δὲ τῆς Π. Δ ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ πρωτοτύπου εἰς τὴν δημώδη Ἑλληνικὴν ὑπὸ Ἑβραίου τινὸς ἢ τινων ἐγένετο κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐξετυπώθη διὰ χαρακτήρων Ἑβραϊκῶν (Πρβλ. Les cinq livres de la loi, Hesseling). Γλωσσάρια δὲ τινὰ Ἑλληνο-Σλαυϊκὰ εὗρίσκονται ἐν Σλαυϊκαῖς βιβλιοθήκαις γεγραμμένα διὰ Σλαυϊκῶν χαρακτήρων.

Οὕτως ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐγράφη μὲν διὰ πλειόνων ἀλφαβητῶν, ἀλλὰ παρὰ πάντα ταῦτα τοσοῦτον στενῶς εἶναι συνδεδεμένη μετὰ τοῦ κατ' ἐξοχὴν λεγομένου Ἑλληνικοῦ, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ γλωσσολόγοι τῆς Ἑσπερίας καὶ τῆς Ἀμερι-

κῆς οἱ διὰ Λατ. χαρακτήρων καταγράφοντες τὰς λέξεις ὧν ἐξετάζουσι ξένων γλωσσῶν, τὰς Ἑλληνικὰς γράφουσι πάντοτε διὰ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων. Διότι καὶ ἡ γραφὴ αὕτη εἶναι αὐτοῖς οἰκεία καὶ συνήθης καὶ διότι πρὸς ταῦτοις πᾶσα ἄλλη γραφὴ Ἑλληνικῶν λέξεων θὰ ἐφαίνετο αὐτοῖς βεβήλωσις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τῶν ξένων στοιχείων ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ.

Εἵπομεν (ἀνωτ. σ. 17) ὅτι καὶ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἑλληνικὰς νήσους κατέκουν πρότερον ἄλλοι ἄνθρωποι καὶ ὅτι πολλὰ γεωγραφικὰ ὀνόματα τῆς τε Ἑλλάδος καὶ τῶν νήσων ἔχουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἐκ τῆς γλώσσης τῶν προτέρων κατοίκων. Νῦν δὲ παρατηροῦμεν ὅτι εἶναι ἄξιον ἰδιάς σημειώσεως, ὅτι οἱ κάτοικοι ἐκεῖνοι ὡς ἀσθενέστεροι, φαίνεται, ἀφωμοιώθησαν μὲν καὶ συνεχωνεύθησαν ἐντελῶς εἰς τοὺς πολεμικωτέρους καὶ ἰσχυροτέρους ἐπήλυδας, (πρβλ. Ἡροδ. Α' 58. «Τὸ Ἑλληνικόν... ἀπὸ μικροῦ τεο τὴν ἀρχὴν ὁρμεόμενον ἠϋξέτο ἐς πλῆθος ἐθνέων, Πελασγῶν μάλιστα προσκεχωρηκότων αὐτῷ καὶ ἄλλων ἐθνέων βαρβάρων συχρῶν»), ἔσχον δ' ὅμως ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τὰ ἄλλα καθεστῶτα τῶν κατακτητῶν καὶ δὴ καὶ ἐπὶ τὴν γλῶσσαν. Διότι πάντοτε καὶ πανταχοῦ παρατηρεῖται ὅτι, ὅπου ἐγένετο κατὰκτησις καὶ συγχώνευσις διαφόρων λαῶν καὶ πολιτισμῶν καὶ γλῶσσά τις ἐπεβλήθη ἐπὶ ἀλλογλώσσους, συνέβησαν τοιαῦτα ἐπιδράσεις. Εἶδομεν ἀνωτ. σ. 17 ὅτι πολλὰ γεωγραφικὰ ὀνόματα τῆς Ἑλλά-

δος συνάπτονται πρὸς ἄλλα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τ. ἔ. ἀνάγονται εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν παλαιῶν κατοίκων, οἵτινες ἀποδείκνυνται οὕτω συγγενεῖς τῶν Μικρασιατῶν. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τούτοις, καθ' ἃ ἐκ τῶν προϊστορικῶν εὐρημάτων πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ πρὸ πάντων τῆς Κρήτης διδασκόμεθα, ὁ πολιτισμὸς τῶν μὲν αὐτοχθόνων ἦτο λίαν ἀνεπτυγμένος, τῶν δὲ ἐπελθόντων ὅλως στοιχειώδης (αὐτὴ αὕτη ἡ καταστροφὴ τοῦ θαυμασίου ἐκείνου καλλιτεχνικοῦ κόσμου μαρτυρεῖ σαφῶς περὶ τῆς ἀγροικίας τῶν ἀπὸ βορρᾶ ὀρμηθέντων), πολλὰ τοῦ πολιτισμοῦ θὰ ἐδιδάχθησαν οἱ βάρβαροι δεσπόται ὑπὸ τῶν ὑποταχθέντων αὐτοχθόνων, μετ' αὐτῶν δὲ πάντως καὶ τὰς ὀνομασίας αὐτῶν. Τοῦτο δύναται νὰ λεχθῇ μετὰ ἀπολύτου βεβαιότητος προκειμένου περὶ λέξεων δηλωτικῶν ἀνωτέρου τινὸς πολιτισμοῦ, μάλιστα δὲ πάντων, ὅταν αἱ λέξεις αὗται ἔχωσι κατάληξιν ξένην, ὅποιαν εἶδομεν (ἀνωτ. σ. 17). Οὕτω λέγεται ἀσάμινθος, θάλαμος, πύργος (πέογαμον), μέγαρον, Ἀθήνη κλπ. Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι πολλαὶ λέξεις φερόμεναι μὲν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, οὐ συναπτόμεναι δὲ πρὸς ἀντιστοίχους ἄλλης ἢ ἄλλων τινῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν γλωσσῶν, δύνανται κατ' ἀρχὴν νὰ κατὰγονται ἐκ τῆς γλώσσης τῶν παλαιότερων κατοίκων ἐκείνων, καίτοι, σήμερον μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τῆς γλώσσης αὐτῶν τοῦτο δὲν δύναται ν' ἀποδειχθῇ. ⁽¹⁾

1) Περὶ τῶν ξένων τούτων στοιχείων καθὼς καὶ περὶ τῶν οὐχ' Ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν τῶν νήσων, Ἀθήνων, Κύπρου καὶ Κρήτης διέλαθεν ἐπ' ἐσχάτων κατὰ διέξοδον ὁ κ. Ἰάκωβος Θωμόπουλος ἐν τῇ βιβλίῳ αὐτοῦ *Πελασγικά*. Ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα αὐτοῦ νὰ συνάψῃ πάντα ταῦτα πρὸς τὴν Ἀλβανικὴν καὶ ἐρμηνεύσῃ ἐκ ταύτης, δὲν δύναται κατ' ἐμὴν γνώμην νὰ ἐγκριθῇ. Διότι ἡ Ἀλβανικὴ εἶναι ἀποδεδειγμένως γλῶσσα Ἰαπετικῇ, ἡ δὲ Τυρρηνικῇ, ἡ Χεταία, ἡ Καρικῇ, ἡ τῶν ξένων ἐπιγραφῶν Ἀθήνων,

Ἐκεῖνο δ' ὅμως ὅπερ θεωρεῖται βέβαιον εἶναι ὅτι ἐπὶ τὸν ὀργανισμόν τῆς γλώσσης ἡμῶν, ἦτοι ἐπὶ τὴν γραμματικὴν, τ. ἔ. ἐπὶ τὸ τυπικόν, τὴν σύνταξιν καὶ τὴν σύνθεσιν τῶν λέξεων δὲν ἔσχεν, ὡς φαίνεται, ἡ γλῶσσα ἐκείνη αἰσθητὴν ἡμῖν σήμερον ἐπίδρασιν· διότι καὶ ἡ κλίσις καὶ ἡ σύνταξις καὶ ἡ σύνθεσις τῶν λέξεων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἶναι τοσοῦτον ὅμοιαι πρὸς τὰς τῶν ἄλλων ἀδελφῶν γλωσσῶν, ὅσον αἱ τῶν διαλέκτων μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς γλώσσης. Σπουδαιοτέρα ἴσως ὑπῆρξεν ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τινὰς φθόγγους τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Διότι παρατηρεῖται πολλάκις ὅτι ὅπου γλῶσσά τις ἐπεβλήθη ἐπὶ ἀλλογλωσσούς ἀνθρώπους, ἡ ἐκφώνησις αὐτῆς, ἦτοι φθόγγοι τινὲς αὐτῆς διετέθησαν κατὰ τοὺς φθόγγους τῶν αὐτοχθόνων. Οὕτω λ. χ. παρατηρήθη ὅτι τὸ Λατ. *u* ἐν ἐκείναις ταῖς χώραις ἐτράπη εἰς *ü* (ὅπως τὸ Γαλλ. *mur, pur*), ἐν αἷς πρότερον κατόικουν Κελτικὰ φύλα ἐκφωνοῦντα τοῦτο τοιοῦτο-τρόπως. Δυνατὸν ἄρα ἔνια τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς Ἰωνικῆς διαλέκτου, λ. χ. ἡ τροπὴ τοῦ μακροῦ *a* εἰς *η*, ἡ τοῦ *u* (*ü*) εἰς *ü* καὶ ἡ τοῦ *ti* εἰς *σι* νὰ ἀνάγονται εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην Πελασγικὴν γλῶσσαν.

Ἐπίσης εἶναι ἄξιον ἰδίας σημειώσεως ὅτι καὶ κατόπιν διὰ τὴν ὅλως ἰδιοφυῆ ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ ἐν Ἑλλάδι ἐλάχιστα λέξεις φαίνονται εἰσαχθεῖσαι εἰς τὴν γλῶσσαν ἡμῶν ἔξωθεν. Ἐκ τούτου ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα τῶν δοκίμων χρόνων ὀλίγας καθόλου περιέχει ἀποδεδειγμένως ξένας λέξεις.

Κρήτης καὶ Κύπρου πάλιν ἀποδεδειγμένως οὐχὶ Ἰαπετικά. Ἀῆλον ἄρα ὅτι πᾶσα σύναψις αὐτῶν δὲν δύναται νὰ εἶναι ἐπιτυχής. Πρὸς τὰ περὶ τούτων εἰρημένα ὑπὸ τοῦ Paul Kretschmer ἐν τῇ *Einleitung in die Geschichte der Gr Sprache*.

Οὕτω λ. χ. παρατηρεῖται ὅτι μόνα τὰ τότε πρῶτον γνωστὰ γινόμενα τοῖς Ἑλλήσι πράγματα, φυσικά ἢ τεχνικά προϊόντα, ἐπίσημοί τινες τεχνικοὶ ὄροι, ἀξιώματα, ἐνδύματα, μουσικά ὄργανα κλπ. ὠνομάζονται συνήθως διὰ ξένων λέξεων, ἥτοι παρελαμβάνοντο ἅμα μετὰ τῶν πραγμάτων καὶ αἱ ὀνομασίαι αὐτῶν. Πρβλ. ἔβενος, βύσσος, ὀθόνη, νίτρον, ὄασις (Αἴγυπτ.), ἀρραβῶν, βίβλος, βάλαμον, κάδος, κάμηλος, κάρνα, κασσία, κιννάμωμον, κύμινον, κυπάρισσος, λίδανον, λίβανος, μνᾶ, μύρρα, νάβλας, σάκκος, σίγλος, συνάμινος, ὕσσωπος, φῦκος, χαλβάνη, χιτῶν (Σημιτ.), ἀκινάκης, ἀναξυρίς, παράδεισος, σάκχαρον, σατροάπης, παρασάγγης (Πέρσ.), πέπερι (Ἰνδ.), σίδηρος, σίλφιον, κλπ. πάλιν ἄλλοθεν. Πάντα δὲ τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ τέχνην, εἰς τὴν οἰκογένειαν, εἰς τὸν πόλεμον, εἰς τὸν πολιτικὸν βίον, εἰς τὴν ναυτιλίαν, τὴν ἐμπορίαν, τὴν βιομηχανίαν, τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν κλπ. πάντα ταῦτα φαίνεται ὅτι ἐξεφράσθησαν οὐχὶ δι' ἐπιστάκτων ξένων λέξεων ἀλλ' Ἑλληνιστί, σαφὲς τεκμήριον τῆς αὐτόχθονος ἐν Ἑλλάδι ἀναπτύξεως τῶν ἐπιτηδευμάτων τούτων, ἥτοι τοῦ ἰθαγενεοῦς Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἐν ταῖς ἀποικίαις φαίνεται ὅτι διὰ τὴν ἀναγκαίαν πρὸς τοὺς ἐπιχωρίους βαρβάρους ἐπικοινωνίαν πλείονες παρελαμβάνοντο ξέναι λέξεις· πρβλ. τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου Α' 142 περὶ τῶν Ἰώνων τῆς Ἰωνίας λεγόμενα, ὅτι μετεχειρίζοντο τέσσαρας τρόπους παραγωγῶν καὶ ὅτι οὐχ ὡμολόγουν κατὰ γλῶσσαν οὐδέν. Ταῦτα θεβαίως δὲν ἠδύναντο νὰ λεχθῶσι περὶ τῆς ἐπισήμου Ἰωνικῆς τῆς ὑπὸ τῶν γνησίων Ἰώνων λαλουμένης. Διότι καὶ ἡ ἐν τῇ Εὐβοίᾳ καὶ ἡ ἐπὶ τῶν Κυκλάδων λαλουμένη Ἰωνικὴ συνεφώνει πρὸς τὴν τῆς Ἰωνίας καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν Ἰωνικῶν πόλεων παρέχουσιν ἡμῖν μίαν ὁμοίαν καθόλου εἰπεῖν διάλεκτον. Ἐλέχθησαν ἄρα ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας περὶ

τῆς ὑπὸ τῆς ἀναμείκτου, ἐξ Ἰώνων καὶ ἄλλων παντοειδῶν Ἑλλήνων τε καὶ ἄλλοφύλων, Αὐδῶν, Μαιόνων, Καρῶν, Αὐκίων κλπ. ἀποτελουμένης μάζης τοῦ ναυτικοῦ καὶ ἄλλου ὄχλου τῶν πλήρων ζωῆς καὶ δραστηριότητος πόλεων τούτων. Πρβλ. καὶ Ἀρριανοῦ Α' 26,4 «Εἰσὶ δὲ οἱ Σιδηταὶ Κυμαῖοι ἀπὸ Κύμης τῆς Αἰολίδος καὶ οὗτοι λέγουσιν ὑπὲρ σφῶν τόνδε τὸν λόγον, ὅτι ὥς κατήραν τε εἰς τὴν γῆν ἐκείνην οἱ πρῶτοι ἐκ Κύμης σταλέντες καὶ ἐπὶ οἰκισμῷ ἐξέβησαν, αὐτίκα τὴν μὲν Ἑλλάδα γλῶσσαν ἐξαλάθοντο, εὐθὺς δὲ βάρβαρον φωνὴν ἔεσαν . . .», δηλ. ἡ ἀνάμειξις ἐπήνεγκε τελείαν ἐπισκότησιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Ἐνταῦθα τῶν ἐν ταῖς ἀποικίαις ταύταις γνωσθεῖσων ξένων λέξεων εἰσεχώρησαν καὶ εἰς τὰ φιλολογικὰ ἔργα, οἷον βαλὴν, λίτρα κ.λπ.

Μετὰ δὲ τὴν ὑπαγωγὴν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν ἤρξαντο νὰ γινώσκωνται τοῖς Ἑλλήσι καὶ ἄλλα καθεστῶτα καὶ δὴ καὶ αἱ σημαίνουσαι ταῦτα ξέναι λέξεις, καὶ ἅμα νὰ παραλαμβάνωνται εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Κατ' ἀρχὰς ὡς εἰκὸς μόναι αἱ ἔχουσαι σχέσιν πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀρχήν, ἔπειτα δὲ βαθμηδὸν καὶ ἄλλαι παντοῖαι· πρβλ. δηνάριον, ἀσσάριον, κοδράνης, φραγγέλιον, βέργα, λεγεών, πραιτώριον, Καῖσαρ, κλπ., ἔπειτα καὶ πανάριον, λέντιον, σουδάριον κλπ.

Καὶ πάλιν βραδύτερον διὰ τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν εἰσῆλθον εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν καὶ ἐκ ταύτης εἰς τὴν καθ' ἡμέραν χρῆσιν οὐκ ὀλίγαι ξέναι Σημιτικαὶ λέξεις, οἷον ἀμήν, Χερουβείμ, Σεραφεείμ, σατανᾶς, Ἰούδας, Ἡλίας κλπ. Ἄλλαι δὲ πάλιν Ἑλληνικαὶ προσέλαβον διὰ τὴν νέαν θρησκείαν ἰδίαν σημασίαν, λ.χ. Χριστός, βαπτίζω, σκάνδαλον κλπ. Ὅτε δὲ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα πολλαὶ ἀπὸ βορρᾶ βαρβάρων ὄρδαι ἐπέτρεχον τὴν Ἑλλάδα καὶ τινες τούτων καὶ ὀριστικῶς

ἐγκατέστησαν ἐν αὐτῇ, καὶ πάλιν ὅτε βραδύτερον κατεκτήθημεν ὑπὸ τῶν Φράγκων καὶ τῶν Τούρκων, τότε οὐκ ὀλίγαι βαρβαρικαὶ λέξεις εἰσεχώρησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν. Συνγωγὴ τούτων πλήρης καὶ ἀκριδὴς δὲν ἔγινε μέχρι τοῦδε, νῦν ἐλπίζομεν ὅτι τὸ κενὸν τοῦτο θὰ πληρώσῃ ἡ ἐπιχείρησις τοῦ Ἑλληνικοῦ Λεξικοῦ. Τότε θὰ καταστῇ ἡμῖν δυνατὸν νὰ νοήσωμεν ἀκριδῶς οὐχὶ μόνον τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ —τοῦτο μάλιστα πάντων— τίνων πραγμάτων δηλωτικαὶ λέξεις μετὰ τῶν ἀντιστοίχων ἐννοιῶν καὶ πραγμάτων εἰσηλθόν καὶ ἐγνώσθησαν ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἐπομένως τίνα ἐπίδρασιν ἔσχον ἐπὶ τὸν βίον ἡμῶν οἱ ξένοι οὗτοι. Ἄν τις ἀπὸ τοῦ νῦν θελήσῃ ἐκ τοῦ προχείρου νὰ ρίψῃ βλέμμα ἐπὶ ταῦτα, θὰ ἴδῃ τὰς μὲν τῆς ναυτιλίας καὶ τῆς ὑποδηματοποιΐας λέξεις Ἰταλικὰς, τὰς δὲ τῆς ποιμενικῆς Βλαχικὰς, τὰς τῶν φαγητῶν καὶ τὰς τῶν ὕδρευων Τουρκικὰς, τὰς τῶν ὑφασμάτων καὶ κοσμημάτων, τὰς τοῦ συρμοῦ καθόλου Γαλλικὰς κλπ. καὶ θὰ νοήσῃ εὐθὺς τίνων πραγμάτων διδάσκαλοι ἐγένοντο ἡμῖν ἕκαστοι τούτων.

Εἶναι δὲ ἄξιον παρατηρήσεως πρῶτον ὅτι πάντοτε ὅσῳ μεγαλυτέραν, θαυτοτέραν συνείδησιν ἑαυτοῦ ἔχει ἡ ἀναλαμβάνουσα τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, τοσοῦτῳ μᾶλλον φεύγει ἢ ἀποβάλλει τὰς ξένας λέξεις. Τοῦτο παρετήρησε καὶ ὁ Γερμανὸς ἱστορικὸς H. Gelzer εἰπὼν: «Πάντοτε ὅσάκις τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐμφανίζεται μετὰ νέας ζωῆς, ἐμφανίζεται καὶ ἡ χοῆσις καθαρεύοντος λόγου.» Καὶ δεύτερον ὅτι ὅσῳ μᾶλλον φαίνεται ὅτι καταπίπτει, λησμονεῖ ἑαυτό, τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ, φυτοζωεῖ, τοσοῦτῳ πολυαριθμότεραι εἰσελεύουσιν εἰς τὴν γλῶσσαν ἡμῶν αἱ ξέναι λέξεις. Οὕτω λ. χ. μέχρι τοῦ Διοκλητιανοῦ, ὅτε τὸ ἔθνος ἡμῶν εἶχεν ἔτι συνείδησιν ἰσχυρὰν ἑαυτοῦ, ὅτε ἐθεώρει ἑαυτὸ ὑπέρτερον τῶν

ἄλλοφύλων καὶ ἄλλογλώσσων, ὡς τὸν κατ' ἐξοχὴν πεπολιτισμένον λαόν, μέχρι τότε ἐν τῇ δικαίᾳ αὐτοῦ ὑπερηφανίᾳ ὑπελάμβανεν ἀνάξιον ἑαυτοῦ νὰ παραλαμβάνῃ καὶ ἀναμειγνύῃ εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ ξένας βαρβάρους λέξεις, καθῆκον δὲ πρὸς ἑαυτὸ καὶ πρὸς τὸν πολιτισμὸν ἐθεώρει νὰ διατηρῇ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ καθαρὰν ἀπὸ παντὸς βαρβαρικοῦ ῥύπου. Διὰ ταῦτα καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς Αἰγυπτιακοῖς παπύροις τοῖς τότε γραφομένοις ἐλάχιστοι παρελαμβάνοντο εἰς τὴν γλῶσσαν ἡμῶν ξέναι λέξεις. Ὅτε δὲ μετὰ τὸν Διοκλητιανὸν ἀπὸ Ἑλλήνων ἐγένοντο ἀπλῶς Χριστιανοί, καὶ πατέρας εἶχον τὸν Ἀδράμ, Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ, οὐχὶ τοὺς εἰδωολάτρους, Περικλέα, Λεωνίδαν κλπ. τ. ἔ. ὅτε διεκόπη τὸ νῆμα τῆς ἱστορικῆς παραδόσεως καὶ οἱ τότε Ἕλληνες τὴν τε γλῶσσαν καὶ τὴν καταγωγὴν δὲν ἀνεγνώριζον πλέον τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν ὡς ἴδιον αὐτῶν παρελθόν, οὐδ' ὠνόμαζον ἑαυτοὺς τὸ παράπαν διὰ τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῶν ὀνόματος, Ἕλληνας, [ἀλλὰ διὰ μόνου τοῦ πολιτικοῦ Ῥωμαῖοι καὶ διὰ τοῦ θρησκευτικοῦ Χριστιανοί, τότε κατεκλύσθη ἡ γλῶσσα ἡμῶν ὑπὸ Λατινικῶν καὶ ἄλλων ξένων λέξεων. Ὅμοίως ὅστις παραβάλλῃ τὰ ἀπομνημονεύματα Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου τοῦ ἐξ ἀπορρήτων πρὸς τὸν σημερινὸν ἡμῶν λόγον καὶ αὐτὸν τὸν ἀνεπίσημον προφορικόν, μανθάνει ὅτι τότε μὲν, ὅτε οὐδὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ἐγινώσκετο, ἡ γλῶσσα ἡμῶν ἦτο ἀνάπλεως Τουρκικῶν καὶ ἄλλων βαρβαρικῶν λέξεων, ὥστε ἡ τότε λαλουμένη φαίνεται ἡμῖν σήμερον ἀδιανόητος. Ἐν δὲ τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὅτε ἐλάβομεν συνείδησιν ἑαυτῶν ὡς Ἑλλήνων, ἐξεβλήθησαν αὐταὶ ἐκ τῆς κοινῆς χρήσεως σχεδὸν εἰπεῖν ἅψ' ἑαυτῶν, διὸ καὶ ὁ παντάπασιν ἀπαίδευτος δὲν ὀμιλεῖ τῶρα ὅπως ἐκεῖνος τότε ἔγραφεν.

Ἐκ τῶν εἰρημένων νοεῖ ἕκαστος εὐκόλως πόσον ἐπιπολαίως

καὶ ἀσυμφώνως πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐδόθη ἡμῖν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐκ Γερμανίας τὸ παράγγελλμα «Μηδεὶς δισταγμὸς προκειμένου περὶ λέξεων . . . αἵτινες σχηματίζονται διὰ ξένων καταλήξεων ἢ εἶναι ξέναι» (Πρὸβλ. Ἀπαντήσεως εἰς τὸν Κρουμβάχερ σ. 576), καὶ πόσον ἀσυνέτως καὶ ἀνακολούθως πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν ἐνήργησαν οἱ ὑπακούσαντες εἰς τὴν συμβουλὴν ἐκείνην, καὶ τίνας τέλος ἐλπίδας ἐπιτυχίας δύνανται νὰ ἔχωσιν ἐν τῷ ἔργῳ αὐτῶν οἱ τοιοῦτοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Χαρακτῆρες τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ διετηρήθησαν μὲν κατὰ τὰ εἰρημένα ἀνωτέρω πλεῖστα ἀρχαιότατα Ἰαπετικά στοιχεῖα, λέξεις, τύποι, συντάξεις, σημασίαι, τύποι συνθέσεως τῶν λέξεων κλπ., ἀνεπτύχθησαν δὲ καὶ μετὰ τὸν χωρισμὸν αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν γλωσσῶν, ἥτοι κατὰ τὴν πρώτην περίοδον αὐτῆς οὐκ ὀλίγαι μεταβολαὶ καὶ ἀλλοιώσεις τῶν κληρονομηθέντων στοιχείων. Αὗται συνέδησαν πάντως προτοῦ ἔλθωσιν οἱ λαοὶ ἐκεῖνοι εἰς τὴν ἀπ' αὐτῶν ὀνομασθεῖσαν ἔπειτα Ἑλλάδα καὶ δὴ παλαιότατα ἐν ἐκτεταμένῃ τινὶ πρὸς βορρᾶν κειμένῃ χώρᾳ. Τοῦτο μαρτάνει ἕκαστος παρατηρήσας ὅτι ἡ Ἑλλάς εἶναι χώρα μικρὰ καὶ ὑπὸ πολλῶν ὁροσειρῶν εἰς μικρὰ μέρη διηρημένη, μᾶλλον ἄρα εἰς ἰδιαιτέρων ἢ εἰς γενικῶν χαρακτηριστικῶν σχηματισμὸν, ἥτοι μᾶλλον εἰς διακεκριμένους ἀπ' ἀλλήλων διαλέκτους ἢ εἰς κοινὴν γλῶσσαν μετὰ κοινῶν χαρακτηριστικῶν ἔμελλε κατὰ τοὺς βαρβάρους ἐκείνους χρόνους νὰ

ρας π. Χ. χιλιετηρίδος ὑπερβάντες τὴν Πίνδον καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐλάλουν διάλεκτον ὁμοίαν καθόλου εἰπεῖν πρὸς τὰς ἄλλας διαλέκτους, ἥτοι ἔχουσιν τοὺς κοινούς χαρακτῆρας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, δῆλον ἄρα ὅτι τούτους ἀνέπτυξαν αὕτη τε καὶ αἱ ἄλλαι διαλέκτοι οὐ μόνον πρότερον, ὅτε δὲν εἶχον ἀκόμῃ ἀποσπασθῇ ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ὁλομελείας οἱ τὴν Ἰωνικὴν καὶ Αἰολικὴν λαλοῦντες, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τῆς καθ' αὐτὸ Ἑλλάδος πρὸς βορρᾶν, ἴσως καὶ ἐκτὸς τῆς ἡμετέρας Ἰλlyρικῆς Χερσονήσου. Αἱ τότε ἄρα ὑπὸ πάντων ἀναπτυχθεῖσαι μεταβολαὶ τῆς γλώσσης, αἱ καινοτομίαι ἐκεῖναι, ὡς ἴδιαι μὲν πάσης τῆς Ἑλληνικῆς, ἀλλότριαι δὲ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν γλωσσῶν συνετέλεσαν μὲν πολυειδῶς εἰς πλουτισμὸν, εὐστομίαν κλπ. τῆς ἡμετέρας γλώσσης, ἀποτελοῦσι δ' ἅμα καὶ τοὺς χαρακτῆρας αὐτῆς. Εἶναι δ' οἱ χαρακτῆρες οὗτοι φωνητικοί, τυπικοὶ καὶ συντακτικοί. Οὕτω:

Α') Τὸ τελικόν—m ἐτράπη εἰς—n, is—tum—τόν, jugum—ζυγόν· τὰ τελικὰ σύμφωνα ἐσιγήθησαν (πλὴν τοῦ s, ρ, ν) lact—γάλα γύναι(ν), aliud—ἄλλο, licet—φερέτω, si—εἴη· τὸ s καὶ τὸ j ἐν ἀρχῇ λέξεως φωνήεντος ἐπομένου καθὼς καὶ μεταξὺ φωνηέντων ἐτράπησαν εἰς δασεῖαν, yas—δς, sa—δ, sex—ἑξ. iecur—ἥπαρ, *doceje—δοκέετε—δοκεῖτε, gener—ἰς, *geneos—ος—γένεος. (Τὸ j ἐν ἀρχῇ τινῶν λέξεων λαμβάνει διάφορον μορφήν, ζ, jugum—ζυγόν, yasati—ζέω κ. λ. π., ἄλλ' ἐν τούτοις πρόκειται κατ' ἀλήθειαν ἀρχαία διαφορὰ τοῦ j ἐκλιπούσα ἐν τῇ Λατ.). Αἱ λέξεις ἐτοπίσθησαν ἐπὶ μιᾷ τῶν τριῶν τελευταίων συλλαβῶν (τονικὸς νόμος τῆς τρισυλλαβίας) κ.λ.π.

Β') Ὁ σχηματισμὸς παθητικοῦ ἀορίστου εἰς—θην, μέλλοντος εἰς—θήσομαι, ἐνεργητικοῦ παρακειμένου εἰς—κα, τύπων μέσης ἢ παθητικῆς φωνῆς μετὰ τοῦ σθ, ἀπαρεμφάτων τῆς φωνῆς ταύτης εἰς—σθαι, ὑπερθετικῶν εἰς—τατος, ἀντὶ παλαιότερων

εις—ταμος (Πρδλ. ex—timus, in—timus, mari—timus), εὐκτικῆς τοῦ μέλλοντος κτλ.

Γ') Ἡ ἀνάπτυξις τῆς γενικῆς ἀπολύτου καὶ τῆς εὐκτικῆς τοῦ πλαγίου λόγου, ἔλεγεν ὅτι ἡ ὁδὸς ἔσοιτο κλπ. κλπ.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν γραμματικῶν καὶ ὡς εἰπεῖν ἀπτοτέρων χαρακτηριστικῶν τούτων παρατηροῦνται ἐν τῇ γλώσσῃ ἡμῶν καὶ ἄλλα τινὰ λεπτότερα ἰδίᾳς ἀναγραφῆς ἄξια, οἷον ὅτι οἱ Ἕλληνες φεύγουσι τὴν ἀλλεπαλληλίαν πολλῶν συμφώνων καὶ πολλῶν φωνηέντων, οὕτω δὲ ἐπιτυγχάνεται μεγάλη εὐστομία. Ὁμοίως φεύγουσι τὰς ὑπερβαλλόντως μεγάλας λέξεις καθὼς καὶ τὰν ἀπαλιν κατὰ κανόνα τοὺς λίαν μικροὺς, ἦτοι τοὺς μονοσυλλαβούς καὶ μετὰ βραχείος φωνήεντος ἐκφωνουμένους τύπους τῶν λέξεων (οὕτω λέγεται παρ' Ὁμ. ἔσχον, ἔσπον, οὐχὶ δὲ ἀναυξήτως σχόν, σπόν). Πάντοτε ἄρα καὶ πανταχοῦ καὶ δὴ καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ ἐφίλουν καὶ ἐτήρουν τὸ μέτρον. Ὁμοίως διέσωσαν ἀρχαίῳ τὴν δύνανται τοῦ συντιθέναι τὰς λέξεις μετ' ἀλλήλων καὶ παράγειν καὶ πολλαπλασιάζειν αὐτὰς διὰ τῆς βοηθείας ποικίλων καταλήξεων, ἀνέπτυξαν δὲ μάλιστα ἐξαισίως τὰς δυνάμεις ταύτας καὶ ἐπλούτισαν τὴν γλῶσσαν τὰ μέγιστα, ἄλλ' οὐδ' ἐνταῦθα ὑπερέβαλον τὸ χρυσοῦν μέτρον, ὅπως ἄλλοι. Ὡσαύτως διέσωσαν ἀπὸ τῶν Ἰαπετικῶν χρόνων τὴν μακρὰν καὶ βραχεῖαν προσφδίαν τῶν φωνηέντων καὶ τὰς διφθόγγους (ἀνέπτυξαν μάλιστα πολλὰς τούτων), τὸν περισπώμενον, τὸν ὀξύν καὶ βαρύντόνον· πρὸς δὲ τούτοις ὑπερίσχυεν ἐν τῇ προφορᾷ αὐτῶν ὁ μουσικὸς τόνος τοῦ ἰσχυροῦ ἢ ἐντατικοῦ. Ἐκ πάντων ἄρα τούτων ἡ προφορὰ τῶν ἀρχαίων εἶχε μεγάλην ποικιλίαν φθόγγων, ῥυθμόν τινα (διὸ καὶ ἔφευγον, ὅσον δυνατόν, τὰς πολλὰς ἀλλεπαλληλούς βραχείας συλλαβάς), μουσικόν τι καὶ ἡδύ. Εἰς τὴν ἡδύτητα ταύτην συνεβάλλετο μέγιστον καὶ ἡ ἀπώλεια συριστικῶν κακοήχων φθόγγων, σ, F, j, ὅπως καὶ ἡ τῶν ἀφώνων ἐκ τοῦ

τέλους τῶν λέξεων. Πρόσθετες τούτοις ὅτι σφύζοντες καλῶς τὰς καταλήξεις τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων εἶχον μεγάλην ἐλευθερίαν περὶ τὴν τοποθέτησιν τῶν λέξεων, ἥτις οὐδέποτε δηλοῖ ἐν τῇ γλώσσῃ ταύτῃ γραμματικὴν ἀλλ' αἰέποτε λογικὴν καὶ ψυχολογικὴν σχέσιν τῶν ἐννοιῶν, ὅπερ μέγιστον συνετέλει εἰς σύντομον μὲν ψυχολογικῶς δι' ἰσχυρὰν ἔκφρασιν τῶν νοημάτων καὶ αἰσθημάτων.

Ἐὰν δὲ τις λάβῃ ἔτι πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἐμφανίσεως ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἦτο εὐφυές, (πρδλ. Ἡροδ. Α' 60 ἀπεκρίθη τε ἐκ παλαιότερου τοῦ βαρβάρου ἔθνους τὸ Ἑλληνικὸν ἐὼν καὶ δεξιώτερον καὶ εὐηθείης ἡλιθίου ἀπηλλαγμένον μᾶλλον), φιλελεύθερον καὶ διὰ τοῦτο τοσοῦτον ἐτίμα ἀρχαίῳ τὸν λόγον (ἡ ἀγορὴ λέγεται *κυνδιάνειρα*, ὅπως καὶ ἡ μάχη, παρ' Ὀμήρῳ), ὅτι ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἔθνος τῆς οἰκουμένης ἀνέπτυξε καὶ ἐλάτρευσε τὸ καλόν, τότε νοεῖ ὅτι ἔδει ἀναγκαίως νὰ καλλιεργήσῃ καὶ θαυμασίως ἀναπτύξῃ τὸ πρὸς τοὺς πολιτικούς ἀγῶνας κατάλληλον ὄργανον, τὴν καλὴν, τὴν πλουσίαν, τὴν ἀκριδῆ γλῶσσαν, καὶ δὲν θὰ ἀπορήσῃ μανθάνων, ὅτι ταχέως διεμορφώθη καὶ ἐμφανίζεται ἡμῖν ἐν αὐτῇ μέγιστος πλοῦτος λέξεων καὶ φράσεων, ἀκριδῶς διακεκριμένας χρήσεις τῶν διαφόρων γλωσσικῶν καὶ γραμματικῶν στοιχείων, ἦτοι πτώσεων, ἐγκλίσεων, χρόνων, μορίων, συντάξεων κλπ. ἔπειτα εὐφωνία καὶ χάρις αἱ ὁποῖαι οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ τῆς γῆς, ἐν ἐνὶ λόγῳ δόκιμος κατ' ἐξοχὴν γλῶσσα ἀνταξία καὶ τῶν δοκίμων συγγραφέων οἵτινες ἔγραψαν καὶ τοῦ δαιμονίου ἔθνους ὅπερ παρήγαγε καὶ ἐτελειοποίησεν αὐτήν.

Διὰ πάντα ταῦτα καὶ διὰ τὴν ἐμφυτον ἐκείνοις χάριν ἢ ἀρχαία γλῶσσα ἐνεποῖε τοῖς ἀλλογλώσσοις αἰσθημα τοιοῦτον, περὶ οὗ οἱ στερούμενοι παρομοίων ἀγαθῶν Ῥωμαῖοι μετὰ μεγάλου θαυμασμοῦ ἐξεφράζοντο. Πρδλ. τὸ τοῦ Ὀρατίου

Grais ingenium, Grais dedit ore rotundo Musa loqui,
καὶ Κοῖντιλ. itaque tanti est sermo Graecus Latino
jucundior, ut nostri poëtae quotiens dulce carmen esse
voluerunt, illorum id nominibus exornent.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν διαλέκτων.

Οἱ Ἕλληγες ἦλθον εἰς τὴν ἀπ' αὐτῶν ὀνομασθεῖσαν βραδύ-
τερον Ἑλλάδα οὐχὶ πάντες ὁμοῦ ἀλλὰ διαδοχικῶς τὸ ἐν φύλον
μετὰ τὸ ἄλλο. Πρῶτοι φαίνονται ἐλθόντες οἱ Ἴωνες, (διὸ κατὰ
τάνωτέρω σ. 17 σημ. Πελασγοὶ ἐκλήθησαν), ἔπειτα οἱ Ἀχαιοὶ
καὶ τελευταῖοι οἱ Δωριεῖς. Ἐὰν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι καὶ ἐν
ταῖς χώραις, ἐν αἷς πρότερον ὦκουν, θὰ εἶχε πάντως ἡ γλῶσσα
αὐτῶν διαλεκτικὰς διαφοράς, ὅπως πάντοτε καὶ πανταχοῦ τοῦτο
παρατηρεῖται, ὅτι δὲ αἱ προϋπάρχουσαι διαφοραὶ αὗται μετὰ τὸν
χωρισμὸν αὐτῶν ἔτι μᾶλλον ἀπέδωκαν, ὅτι μάλιστα τοῦτο μὲν
ὁ δῖος τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, νομαδικώτερος ἔτι καὶ ἀγριώ-
τερος, τοῦτο δὲ αἱ φυλετικαὶ διαφοραὶ τούτων ἀπ' ἀλλήλων,
τοῦτο δὲ τέλος ἡ ποικίλη φύσις τῆς χώρας ἦν κατέλαβον (οὐχὶ
μεγάλῃ τις πεδιάς ἢ ἐκτεταμέναι πεδιάδες, ἀλλὰ ὀροσειραὶ καὶ
θάλασσαι διασχίζουσιν αὐτὴν πολυμερῶς) ἤγον, καθ' ἃ ἄνωγ.
σ. 32 — 3 παρατηρήσαμεν, εἰς διαλεκτικὰς καὶ ἄλλας διαφοράς,
τότε δυνάμεθα ἤδη ἐκ τῶν προτέρων νὰ εἰκάσωμεν ὅτι πράγ-
ματι μέγα πλῆθος διαλεκτικῶν διαφορῶν ἔμελλε φύσει νὰ ἀνα-

πτυχθῇ καὶ ἐμφανίζηται ἡμῖν κατὰ τοὺς πρώτους ἱστορικοὺς
χρόνους ἐν Ἑλλάδι. Καὶ ὄντως οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἐν τοσοῦτῳ
μικρῷ χώρῳ παρατηρεῖται τηλικούτος ἀριθμὸς αὐτῶν. (Καὶ ἐπὶ
τοῦ Καυκάσου παρατηροῦνται πολλὰ γλῶσσαι καὶ διάλεκτοι
ἀλλ' ἐκεῖ ἢ ἕκτασις εἶναι πολὺ μεγαλυτέρα).

Ἐὰν δὲ προσέτι λάβωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ τόδε, ὅτι τὰ
φύλα ταῦτα καὶ μετὰ τὴν ἀφίξιν αὐτῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν
ἡσύχασαν κατὰ χώραν ἕκαστον, ἀλλ' ἐπὶ αἰῶνας ἐπλανῶντο
(πολυπλάνητον κάρτα τὸ Δωρικὸν ἔθνος καθ' Ἡρόδοτον Α' 56
καὶ «Φαίνεται γὰρ ἡ νῦν Ἑλλὰς καλουμένη οὐ πάσαι βεβαίως
οἰκουμένη ἀλλὰ μεταναστάσεις τε οὔσαι τὰ πρότερα καὶ ὁραδίως
ἕκαστοι τὴν ἑαυτῶν ἀπολείποντες βιαζόμενοι ὑπὸ τινων ἀεὶ
πλειόνων, Θουκυδ. Α. 2), ὅτι ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐνέπιπτον
ἐπ' ἀλλήλους καὶ ποικιλοτρόπως ἀνεμείγνυντο (ἄλλη δ' ἄλλων
γλῶσσα μεμειγμένη (ἐν Κρήτῃ) τ 175, «Καὶ φωνὴ μὲν μεταξὺ
τῆς τε Χαλκιδέων καὶ Δωριέων ἐκράθη κλπ. ἐν Ἰμέρῳ), τότε
μανθάνομεν ὅτι πλεῖστα καὶ ποικιλώτατα μείγματα διαλέκτων
καὶ ἰδιωμάτων κατ' ἀνάγκην θὰ παρήχθησαν καὶ δὴ ὅτι ἀπ'
ἀρχῆς καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον μόνον Ἑλληνικαὶ διάλεκτοι, οὐχὶ
δὲ μία τις ἐνιαία Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐλαλεῖτο. Τοῦτο θὰ εὖρη
ἕκαστος λίαν φυσικόν, ἂν μόνον ἐνθυμηθῇ ὅτι κατὰ τοὺς ἀγρίους
ἐκείνους χρόνους μᾶλλον περὶ τῆς ἰδίᾳς φυλῆς ἢ περὶ τοῦ
ἔθνους ἐφρόντιζον ἕκαστοι οὐδ' ἠπίσταντό τι περὶ ἔθνους.

Ἐκ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν οὕτω παραχθειςῶν διαλεκτι-
κῶν καὶ ἰδιωματικῶν ποικιλιῶν οἱ ἀρχαῖοι παρετήρησαν καὶ
διέστειλαν τέσσαρας ἐν συνόλῳ διαλέκτους, τὴν Ἴωνικὴν, τὴν
Ἀττικὴν, τὴν Αἰολικὴν καὶ τὴν Δωρικὴν. Ἐπειδὴ δ' ὁμοῦ,
καθ' ἃ ἤδη αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐδίδαξαν, ἡ ἀρχαία Ἀττικὴ ἦτο ἡ
αὐτὴ τῇ Ἴωνικῇ, ὑπελείφθησαν τρεῖς κύριαὶ διάλεκτοι, ἡ Ἴω-

νική-Ἀττική, ἡ Αἰολική καὶ ἡ Δωρική, ἃς ὑποδιήρουν εἰς πολλὰς μικροτέρας διαλέκτους ἢ ἰδιώματα.

Ἀλλ' ἡ διαίρεσις καὶ ταξινόμησις τῶν διαλέκτων στηρίζεται ἐπὶ ἱστορικῶν γεγονότων καὶ ἰσοδυναμεῖ πρὸς καθορισμὸν τῶν γεγονότων τούτων. Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα εἶνε σφόδρα ποικίλα καὶ πολύπλοκα, διὰ τοῦτο καὶ ἡ ταξινόμησις τῶν διαλέκτων πάντοτε εἶνε δύσκολος καὶ μόνον κατὰ προσέγγισιν δυνατή.

Σήμερον τὰς διαλέκτους ταύτας καὶ δὴ τὴν ἱστορίαν τῆς γλώσσης ἡμῶν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους διδασκόμεθα τοῦτο μὲν ἐκ φιλολογικῶν μνημείων συνταχθέντων ἐν αὐταῖς, λ. χ. τὴν Ἰωνικὴν ἐκ τοῦ Ὀμήρου, Ἡροδότου κλπ., τὴν Ἀττικὴν ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ συντεταγμένων πολλῶν πεζῶν καὶ ποιητικῶν ἔργων, τὴν Αἰολικὴν τῆς Ἀσίας ἐκ τοῦ Ἀλκαίου καὶ τῆς Σαπφούς, τὴν Δωρικὴν ἐκ τοῦ Ἀλκμαῆνος καὶ λοιπῶν λυρικῶν καὶ ἄλλων ποιητῶν Ἰβύκου, Στησιχόρου, Ἐπιχάρμου, Σώφρονος κλπ. τοῦτο δὲ ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐπιγραφῶν, τοῦτο δὲ τέλος ἐκ πολλῶν εἰδήσεων τῶν ἀρχαίων Γραμματικῶν, λεξικογράφων κλπ. Αἱ ἐπιγραφαὶ παρέχουσιν ἡμῖν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον τὴν προφορὰν ἢ τὴν φωνητικὴν καὶ τὸ τυπικόν, τὰ δὲ φιλολογικὰ ἔργα καὶ οἱ Γραμματικοὶ καὶ λεξικογράφοι τὸν θησαυρὸν τῶν λέξεων καὶ τὴν σύνταξιν. Ἐπειδὴ δ' ὅμως φιλολογικὰ μὲν μνημεῖα ὀλίγων μόνον χωρῶν ἐσώθησαν μέχρις ἡμῶν, αἱ δὲ ἐπιγραφαὶ ἐνίων μὲν χωρῶν εἶναι πολλάι, ἄλλων δὲ ὀλίγαι, διὰ τοῦτο ἄνισοι καὶ ὥς τὰ πολλὰ ἐλλειπεῖς εἶναι αἱ περὶ τῶν διαλέκτων γνώσεις ἡμῶν.

Πρόσθετες τούτοις ὅτι τοῦ γνησίου λόγου τῶν παλαιῶν μόνον λίαν ἀτελεῖ δυνάμεθα ἡμεῖς νὰ λάβωμεν σήμερον γινώσκοντες. Διότι πρῶτον τὰ χειρόγραφα, ἐν οἷς παρεδόθησαν ἡμῖν τὰ φιλολογικὰ ἔργα τῶν παλαιῶν, εἶναι κατὰ πολλοὺς, 10 καὶ 15, αἰῶνας νεώτερα τῶν συγγραφέων, εἶναι ἄρα ἀντίγραφα Κύριος

οἶδε πόσων ἄλλων παλαιοτέρων ἀντιγράφων. Ὅτι δὲ καθ' ἐκάστην ἀντιγραφὴν συνέβαινον οὐκ ὀλίγα τὰ ἀνθρώπινα ἀβλεπτήματα καὶ πταίσματα ἢ καὶ ἐπίτηδες ὑπὸ τινων μεταβολαὶ τῆς παραδόσεως, νοεῖ ἕκαστος οἴκοθεν, ἀποδείκνυται δὲ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων πολλάκις.

Ἐπειτα πάντα τὰ γραφόμενα, εἰ καὶ συνετάχθησαν ἐν γλώσσῃ οὐπω γραμματικῶς ἐξητασμένη καὶ ἀκριβῶς καθωρισμένη, οὐχ ἥττον συνήθως δὲν παρίστων τὴν φυσικὴν γλῶσσαν τοῦ πολλοῦ κόσμου, ἀλλὰ τὴν ἐπίσημον ἢ τὴν καλλιτεχνικήν, τὴν κατάλληλον τῇ ἐκάστοτε περιστάσει. Τοῦτο συνέβαινε μάλιστα ἐν αἷς χώραις διεμορφώθη ἐνωρὶς κοινός τις εὐχρηστος γλωσσικὸς τύπος, ὅπως λ. χ. ἐν Ἰωνίᾳ. Ἐντεῦθεν πολλαὶ δυσκολίαι περὶ τὴν ἐξεύρεσιν τοῦ ἀληθῶς τότε λαλούμενου λόγου. (Μόνον ἐν Λέσβῳ, Ἀττικῇ καὶ ἴσως ἐν Συρακούσαις ἐγράφη ὅπωςδὴποτε ἀκριβῶς ὁ λαλούμενος λόγος, καθ' ὅσον ἐν Ἀττικῇ καὶ Λέσβῳ ὁ λόγος τῶν φιλολογικῶν μνημείων συμφωνεῖ πρὸς τὸν τῶν ἐπιγραφῶν). Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ ἐπιγραφαί, ἐξαιρουμένων ἐπιτυμβίων τινῶν, βραχυτάτων συνήθως, δὲν παρέχουσι γενικῶς εἰπεῖν τὸν ἐκασταχοῦ συνήθη τῶν πολλῶν λόγων ἢ τὰς μερικὰς διαφορὰς τῶν τοπικῶν ἰδιωμάτων ἀλλὰ τὸν ἐπίσημον ἢ τὸν καλλιτεχνικόν.

Οὕτω λ. χ. τὰ μὲν ἐπιγράμματα καὶ καθόλου ὅσαι ἐπιγραφαὶ εἶναι ἐντεταμέναι εἰς μέτρον ἀρχαΐζουσιν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ὁμηρίζουσιν, ὅσαι δὲ περιλαμβάνουσιν εἴτε συνθήκας εἴτε νόμους εἴτε ψηφίσματα εἴτε ἀπελευθερώσεις εἴτε ὅ,τι δὴποτε, εἶναι καθόλου εἰπεῖν γεγραμμένοι ἐν τῇ ἐπισήμῳ ἐκάστης πόλεως γλώσσῃ. Διὰ πάντα ταῦτα μεγάλη ἀπαιτεῖται ἐκάστοτε προσοχὴ καὶ κρίσις, ἵνα ἀφαιρῇται τὸ ἐπίσημον ἢ τὸ καλλιτεχνικὸν ἐπικάλυμμα καὶ ὑπολείπηται καὶ ἐξετάζηται τὸ γνήσιον. Ἐν τῷ παρόντι ἀρκεῖτω ἡμῖν νὰ μνημο-

νεύσωμεν ἄδρομερῶς τοὺς χαρακτηῆρας ἐκάστης διαλέκτου, ὅπως οὗτοι συνάγονται ἐκ πασῶν τῶν εἰρημένων πηγῶν, ἤτοι ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν, ἐκ τῶν φιλολογικῶν ἔργων καὶ ἐκ τῶν παλαιῶν Γραμματικῶν.

Α) Ἰωνική-Ἀττική χαρακτηῆρες 1) ἡ τροπή τοῦ ἀρχαίου μακροῦ α εἰς η καὶ τοῦ Υ (=υ) εἰς ü, 2) ἡ μετάθεσις τῆς ποσότητος (λαός — ληός — λεός, βασιλῆα — βασιλέα), 3) ἡ πρῶτος ἀπώλεια τοῦ F (περὶ τὸ 800 π. Χ.), 4) ἡ ἀπλοποίησις τοῦ σσ, ὅτε τοῦτο προῆλθεν ἐξ ἀρχαίου σ + σ (ἔπεσσι — ἔπεσι, ἐτέλεσσα — ἐτέλεσα) ἢ ὀδοντικοῦ + σ (ποδοι — ποσοὶ — ποσί), ἢ ὀδοντικοῦ + j (όποτ — jος — ὀπόσσοι, ὀπόσσοι, μεθjos — μέσσοι — μέσσοι), οὐχὶ δὲ καὶ ὅταν τὴν ἀρχὴν ἔχῃ ἐξ οὐρανικοῦ κ, χ + j (γλωχίν — γλώσσα, πικ + ja πίσσα, 5) ἡ κλίσις πόλῃος πόλῃ — πόλεως πόλει, 6) ἡ ὀνομαστική τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας πληθ. ἀριθμοῦ εἰς — εἰς, ἡμεῖς, ὑμεῖς, σφεῖς, 7) τὰ ἀπαρέμματα εἰς — ναι, ἰέναι, 8) ὁ δυνητικὸς ἄν, 9) τὸ πρῶτον πρόσωπον τοῦ παρατατικοῦ τοῦ ὑπαρκτικοῦ ῥήματος ἦν κλπ. Μέρη δ' αὐτῆς ἡ Ἀττική, ἡ Ἰωνική τῆς Ἰωνίας, ἡ τῶν Κυκλάδων, ἡ τῆς Εὐβοίας καὶ τῶν ἀποικιῶν αὐτῶν.

Ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τῆς μὲν Ἀττικῆς τὸ μακρὸν α κατόπιν τοῦ ρ, ι, ε (χαρά, ἀνία, γενεά), τὸ διπλοῦν ρρ ἀντὶ ρσ καὶ τὸ διπλοῦν ττ ἀντὶ σσ (ἐν ἀρχῇ λέξεως ἀπλοῦν τ), ἡ ἀπώλεια τοῦ F μετὰ τὸ ρ, ν, λ, σ ἄνευ ἀντεκτάσεως (ὄρος, ξένος, καλός), ἡ ἐνικὴ γεν. τῶν πρωτοκλίτων ἀρσ. εἰς — ου καὶ τὸ κρείττων, μείζων μετὰ τοῦ εἰ ἐν τῇ παραληγοῦσῃ. Τῆς δὲ Ἰωνικῆς τῆς Ἰωνίας τὸ κ ἀντὶ π ἐν τοῖς κῶς ὅπως ὁκόθεν ὁκοῖα (ἐν ἐπιγραφῇ Ἐρυθρῶν), τὸ φιλωτικόν, ὅσος, κάτημαι, ἡμεῖς, ἰρὸς (τὸ φιλωτικόν καὶ τῆς ἐν Ἀσίᾳ Αἰολίδος χαρακτηριστικόν), ἡ διάσωσις πολλῶν ἀρχαιοτάτα μεταπτωτικῶς μεταβληθέντων τύπων, οἷον γλάσσα ἀντὶ γλώσσα, ἀμφισβατέω, θωῦμα, τρωῦμα, ζώω κλπ. Τῆς δὲ Ἐρετριακῆς ὁ ῥωπακισμός,

ὀπόροι ἄρχουριν = ὀπόσοι ἄρχουσιν, παραβαίνωριν, ὀμνυούρας, παιρὶν = παισίν, σίτηριν, Ὀνήριμος, Ἠγήριππος, Κτήριλλα κλπ.

Β) Ἡ Αἰολικὴ (ἢ Ἀχαϊκὴ) διαιρουμένη γενικώτερον μὲν εἰς ὀόρειον καὶ εἰς μεσημβρινήν, μερικώτερον δὲ εἰς τὰς ἀκολούθους πέντε διαλέκτους, τὴν (βόρειον) Θεσσαλικήν, Ἀσιατικὴν καὶ Βοιωτικὴν, καὶ τὴν (νοτίαν) Ἀρκαδικὴν καὶ Κυπρίαν. Γενικοὶ χαρακτηῆρες: τὸ ο ἀντὶ τοῦ α τῶν ἄλλων διαλέκτων παρὰ τὸ ρ, λ (ὅταν ταῦτα ἀνάγονται εἰς Ἰαπετικὸν φωνῆεν r, l), ἡ πρόθεσις ὀν (καὶ ὕν) ἀντὶ ἀνά, τὸ συχνὸν υ (ου) ἀντὶ ὀ, ὕμαλος, ἀπύ· τὸ σι ἀντὶ — τι κρίνοισι, κρίνωνσι· τὰ εἰς — μι ῥήματα ἀντὶ τῶν συνηρημένων, φίλημι, στεφάνωμι κλπ.

Χαρακτηῆρες μερικώτεροι τῆς μὲν βορείας (Λεσβίας, Θεσσαλικῆς καὶ Βοιωτικῆς) τὰ χειρικὰ ἀντὶ τῶν ὀδοντικῶν, ὅταν ταῦτα προέρχονται ἐξ ὑπερωικῶν q κττ, πέσυρες, φήρ, ἡ κατὰ λῃ-ξιν τῆς ὀστ. πληθυντικῆς εἰς — εσοι, χεῖρεσοι, ἡ μετοχὴ τοῦ ἐνεργητικοῦ παρακειμένου εἰς — ων — οντος, πεφύγγων, κεκλήγοντος, FεFοικονομεῖόντων, τὰ πατρωνυμικὰ εἰς — ιος. Ἰδιαίτεροι δὲ τῆς μὲν Λεσδιακῆς ἡ ψίλωσις καὶ ἡ βαρυτονία (ὄσα, πόταμος), τὰ διπλᾶ ὕγρα καὶ ἔρρινα (ταῦτα εἶχε κοινὰ μετὰ τῆς Θεσσαλικῆς) ἔστελλα, φθέρω, ἔμεννα, κτέννω, φάεννον, αἰ δίφθογγοι αι, ει καὶ οι ἐκ τοῦ ανς, ενς, ονς (παῖσα, δάμεισα, ἔγχοισα), ἡ διατήρησις τοῦ ι μετὰ τὸ ν, φυῖω, λυῖω, τὸ σδ ἀντὶ Z, Σδεύς, συρίσδες· τῆς δὲ Θεσσαλικῆς τὸ σύμπλεγμα νσ, πάνσα, ἡ τροπή τοῦ ω εἰς ου, τάουν = τάων, ἡ τοῦ η εἰς ει (χρεοῖσιν) (τοῦτο κοινὸν μετὰ τῆς Βοιωτικῆς), τὸ νθ ἀντὶ ντ ἐν τοῖς ῥηματικαῖς τύποις (καὶ τοῦτο κοινὸν μετὰ τῆς Βοιωτικῆς), ἐγένονθo, κατοικεῖουνθι = κατοικήωντι, ἡ ἀπαρέμματος εἰς σθαι ἀντὶ — σθαι, ἔσσεσθαι, τὸ γ' ἐν. πρόσ. τῶν ῥημάτων εἰς — τει ἀντὶ — ται, βέλλεται = βούληται. Τῆς δὲ Βοιω-

τικῆς τὸ *τι* (Κοινὸν μετὰ τῆς Ἀττ.), ἡ πρῶτος τροπὴ τῶν διφθόγγων εἰς ἀπλᾶ φωνήεντα, *αι = η*, *ει = ι*, *οι = υ*, ἡ διπλῇ προφορᾷ τοῦ *υ* ὡς *ου* καὶ ὡς *ιου*, *κοῦμα*, *τιούχα*. Τῆς δὲ μεσημβρινῆς (Ἀρκαδίας καὶ Κύπρου) χαρακτηῖρες ἡ κλειστὴ προφορὰ τοῦ ἀτόνου *ε* καὶ τοῦ τελικοῦ *ο* ὥστε πολλάκις νὰ παρασταθῶσι διὰ τοῦ *ι* καὶ *υ*, *ἰν*, ἀπιχόμενος, ἀπύ, ἄλλυ, ἐγένετυ, Καλλίαῦ, ἡ ὑποτ. εἰς — *ης* — *η* ἄνευ ὑπογεγραμμένου *ι*. Ἰδιαιτέρον τῆς μὲν Κυπρίας ἡ διατήρησις τοῦ *Ϝ* μεταξὺ φωνηέντων, *ΤιμοκλέϜης*, τῆς δὲ Ἀρκαδίας τὸ *νσ* ἀντὶ τοῦ *ντ*, *κρίκωνσι*, *κυένσα*, ἡ σύνταξις τῆς *ἐς* (= *ἐξ*) μετὰ τῆς τοπικῆς.

Γ) Ἡ Δωρικὴ, ἡ συντηρητικωτάτη τῶν Ἑλληνικῶν διαλέκτων εἰς πολλὰ ὑποδιαιρουμένη ἰδιώματα διὰ τὴν μεγάλην διασπορὰν τῶν λαλούντων αὐτήν. Κατὰ πρῶτον εἰς δύο μεγάλα συστήματα, 1) τὸ κατ' ἐξοχὴν Δωρικόν, ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ταῖς ἐκ ταύτης Δωρικαῖς ἀποικίαις, ἧτοι τὸ Λακωνικόν μετὰ τῶν ἀποικιῶν Τάραντος καὶ Ἡρακλείας, τὸ Μεσσηνιακόν, τὸ Ἀργολικόν καὶ τὸ Αἰγιναιον, τὸ Κορινθιακόν μετὰ τῶν πολλῶν ἀποικιῶν τῆς Κορίνθου ἐν Σικελίᾳ, Ἰονίῳ Πελάγει καὶ Θράκῃ, τὸ Μεγαρικόν μετὰ τῶν ἀποικιῶν Σελινόυντος καὶ Βυζαντίου, τὸ Κρητικόν, τὸ Θηραϊον μετὰ τῆς Κυρηναϊκῆς, τὸ Μήλιον, τὸ Ῥόδιον μετὰ τῶν ἐν Σικελίᾳ ἀποικιῶν Γέλας καὶ Ἀκράγαντος, τὰ τῶν ἄλλων μικρῶν Δωρικῶν νήσων Κῶ, Καλύμνου κλπ. Καὶ 2) τὸ Βορειοδυτικόν Δωρικόν ἐν Ἠπείρῳ τῇ πρώτῃ πατρίδι πάντων τῶν Δωριέων, ἐν Ἀκαρνανίᾳ Αἰτωλίᾳ, Φωκίᾳ, Λοκρίᾳ, Ἀχαΐᾳ καὶ Ἡλίδι.

Χαρακτήρες τῆς Δωριδὸς καθόλου, ἡ συναίρεσις τοῦ *αε* εἰς *η*, *ῥραε* — *ῥρη*, καὶ τοῦ *ᾱο* καὶ *ᾱω* εἰς — *ᾱ*, Ἀτρείδαο — Ἀτρείδα, Μωσάων — Μωσᾶν, διατήρησις τοῦ *τ* πρὸ τοῦ *ι*, δίδωσι, πέρουσι, φείκασι, λέγονσι, ὁ ἀρχαιότερος τύπος τοῦ ἄρθρου τοί, καὶ ἀντὶ τοῦ οἶ, αἶ, ἡ ἀντωνυμία τῆνος =

ἐκεῖνος, ἡ κατάληξις — *μες* ἀντὶ — *μεν*, λέγομες, ὁ παθητ. μέλλων εἰς — *θησῶ* ἀντὶ — *θήσομαι*, ἐπιμελήθησῶ, οἱ συνηρημένοι Δωρικοὶ λεγόμενοι μέλλοντες, ἐσοοῦμαι, πεσοοῦμαι, καὶ οἱ ἄορ. εἰς — *ξα*, ὠρίξαμες, ἐδικάξαμες, τὰ τοπικὰ ἐπιρρήματα εἰς — *εῖ*, *τηνεῖ*, *τουτεῖ*, τὰ ἀπαρέμφατα εἰς — *μεν* τῶν εἰς μὴ ῥημάτων, τὸ *αἶ* ἀντὶ τοῦ *εἶ* καὶ τὸ *κά* ἀντὶ τοῦ *ἄν* κλπ.

Μερικώτεροι δὲ ἐκάστης τούτων χαρακτηῖρες εἶναι πολλοὶ καὶ σφόδρα ποικίλοι: ἀναγράφονται ὀλίγοι τινές· ἐν τῇ Λακωνικῇ τὸ *θ* τρέπεται εἰς *σ*, Ἀσαναία, μονσιδδει = μυθίζει, τὸ δὲ μετὰ φωνηέντων *σ* εἰς *δασειαν*, *νικάσας*, καὶ τρίτον τὸ τελικόν — *ς* εἰς *ρ*, Κλέανδρορ, (τοὺς τρεῖς τούτους χαρακτηῖρας διασφύζει καὶ ἡ νῦν Τσακωνικὴ). Ἡ Κρητικὴ καὶ Ἀργολικὴ διαφυλάττουσι τὸ *νσ* καὶ *νς*, *πάνσα*, *Αἰγιναίανς*: ἡ Κορινθία μετὰ τῆς Κερκυραϊκῆς (ἀποικίας ἐκ Κορίνθου) σφύζουσι τὸ *Ϝ* ἐν συμπλοκῇ μετ' ἄλλων συμφώνων, *ΔϜενία*, *ΞένϜος*, *κόρϜα*, *ῥρϜος*.

Ἡ Ἡλεία καὶ ἡ Ἠπειρωτικὴ σφύζουσι τὸν εἰς — *εῖω* ἀρχαιότερον τύπον τῶν εἰς — *εῦω* συνήθως περατουμένων ῥημάτων, οἷον *φυγαδεῖω*, *μαστεῖω*: ἡ Ἡλεία μετὰ τῆς Λοκρικῆς παρείχον τὸ *ε* καὶ ἡ σφόδρα ἀνοικτόν, διὸ καὶ πολλάκις γράφεται *α*, *πατάρα*, *Ῥάργον*, *βασιλᾶες*, *πατάρ*, *εὔσαβέοι*: ἐν τῇ Ἡλείᾳ προσέτι παρατηρεῖται ἀρχαϊόθεν ὁ ῥωτακισμὸς τοῦ τελικοῦ *ς*, *τίρ*, καὶ ἡ ψίλωσις: ἐν Κρήτῃ τρέπεται τὸ *λ* πρὸ τῶν ἀφώνων εἰς *ϊ* (= *υ*) *ἄδευπαί*, *πενθῆν*, *αὐκά* κλπ. Ταῖς Δωρικαῖς διαλέκτοις συγκαταλέγεται καὶ ἡ σφόδρα ἀνάμεικτος διάλεκτος τῆς Πιχυφύλιας, ἅτε σφύζουσα τὸ *τι*, δίδωσι, ἀλλὰ καθ' ἃ ἄνωτ. σ. 29 ἐλέχθη, αὕτη παρεφθάρη σφόδρα, πρὸλ. *πύργο*, *ἐρέμνι*, *ἰς* κλπ., σφύζει δ' ὅμως ἀρχαιοτάτην Ἰαπετικὴν κατάληξιν τῆς ἐν. γενικῆς τῶν εἰς — *ις* τριτοκλίτων ὀνομάτων τὴν — *ει* — *ς*, *Νεγοπόλεις*.

Ἐκτὸς τούτων ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι ἐπειδὴ διὰ τὰς μεταναστεύσεις καὶ τὰς κατακτήσεις πολλαχοῦ τῆς Ἑλληνοφώνου γῆς παρήχθησαν μείγματα φυλῶν καὶ διαλέκτων (δρα τάνωτέρω σ. 37 εἰρημένα περὶ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Ἰμέρας καὶ τοῦ κάρια πολυπλανήτου Δωρικοῦ ἔθνους), διὰ τοῦτο οὐχὶ σπανίως συμβαίνει ἐν χώρᾳ, λ.χ. Δωρικῇ ἢ Ἰωνικῇ νὰ εὐρίσκωμεν ἴχνη Αἰολικὰ ἢ Ἀχαϊκὰ καὶ τάνάπαλιν. Οὕτω λ. χ. ἐν Χιακῇ ἐπιγραφῇ κεῖται τὸ Αἰολικὸν πράξιον, ἐν Λακωνικῇ τὸ ΠοΗοίδαia κλπ. Οὕτως ἐν ταῖς γλωσσικαῖς ταύταις σχέσεσιν ἀντανακλῶνται αἱ ἱστορικαὶ σχέσεις αὐτῶν τῶν Ἑλληνικῶν φύλων καὶ τῶν μεταναστεύσεων αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Δευτέρα περίοδος, χρῆσις καὶ καλλιέργια τῶν Ἑλληνικῶν διαλέκτων.

Πᾶσαι αἱ Ἑλληνικαὶ διάλεκτοι ἦσαν ὁμοίως πλούσιαι φθόγγων, τύπων, συντάξεων, πιθανῶς δὲ καὶ λέξεων, καὶ πᾶσαι καθ' ὅσον ἡμῖν γνωστὸν, ἐκαλλιέργησαν καὶ ἀνέπτυξαν τὸν κληρονομηθέντα τοῦτον θησαυρὸν κατὰ δύναμιν. Τοῦτο θὰ εὖρη ἕκαστος φυσικόν, ἂν μόνον ἐνθυμηθῇ ὅτι σχεδὸν πᾶσα ἢ Ἑλληνικὴ γῆ ἀπὸ Σικελίας μέχρι Ἰωνίας καὶ ἀπὸ Κυρήνης μέχρι Μακεδονίας καὶ Θράκης παρήγαγε δεξιά πνεύματα σοφῶν, λογίων, ποιητῶν καὶ ἄλλων καλλιτεχνῶν (Ὅμηρον, Πίνδαρον, Ἡρόδοτον, Φειδίαν κλπ.) (Πρὸλ. τὴν ἀνωτέρω σ. 35 παρθεῖσαν ῥῆσιν τοῦ Ἡροδότου Α' 60 Ἀπεκρίθη ἐκ παλαιέ-

ρου κτλ.). Φυσικὸν ἄρα ἦτο τὸ καλλιτεχνικὸν πνεῦμα τοῦτο, ἢ ἐξαισία πλαστικὴ φαντασία τοῦ ἔθνους νὰ ἐμφανισθῇ καὶ ἐν τῷ κατ' ἐξοχὴν ὀργάνῳ τῆς διανοίας, ἐν τῇ γλώσσῃ. Πανταχοῦ καὶ πάντοτε τῇ πνευματικῇ ἀκμῇ τῶν λαῶν συμπαρομαρτεῖ καὶ ἡ τῆς γλώσσης ἀνάπτυξις. Ἐκ τούτου κατωρθώθη, ὥστε διὰ τῶν μεγάλων ποιητῶν καὶ συγγραφέων αἱ σημασίαι καὶ χρήσεις τῶν λέξεων καὶ φράσεων νὰ καταστῶσι γνωριμώτεραι, πλουσιώτεραι, ἀκριδέστεραι, αἱ μεταφοραὶ αὐτῶν ὁμοίως εὐρύτεραι, χαριέστεραι καὶ καθόλου νὰ τελειοποιηθῇ ἡ γλῶσσα, ὥστε νὰ παριστᾷ πᾶσαν ἔννοιαν μετὰ πλαστικῆς χάριτος, νὰ ζωγραφῇ διὰ τῶν ποικιλωτάτων χρωμάτων πᾶν αἰσθητόν, ἀνθρώπους, ζῷα, μέγαρα, ὅπλα, γῆν, θάλασσαν, οὐρανὸν κλπ., καὶ ἐκφράζῃ ἰσχυρῶς πᾶν συναίσθημα, ὀργήν, ἄλγος, εἰρωνείαν, ἡπιότητα, εὐθυμίαν, ἀγαλλίασιν, θρίαμβον κλπ., ἐν ἐνὶ λόγῳ γλῶσσα ἄξια τῶν καλλιεργησάντων αὐτήν.

Ἐπειδὴ κατὰ τὰ εἰρημένα ἀνωτέρω σ. 35, ὁ ἐλεύθερος πολιτικὸς βίος τοῦ ἔθνους, ἢ κατ' αὐτονόμους καὶ ἐλευθέρας πόλεις διοικήσεις αὐτοῦ καθίστα ἀναγκαίαν ἐκάστοτε τὴν χρῆσιν τοῦ λόγου καὶ μάλιστα τοῦ καλοῦ καὶ πείθοντος λόγου, διὰ τοῦτο ἐκάστη φυλὴ ἢ μᾶλλον ἐκάστη πόλις μετεχειρίζετο, ὅτε ἔλαβον γνῶσιν τῆς γραφῆς, τὴν ἰδίαν διάλεκτον ἢ τὸ ἴδιον ἰδίωμα εἰς τε τὰς ἰδιωτικὰς καὶ ἐπισήμους σχέσεις. Ἐννοία ἢ ὑπόνοια περὶ χυδαιότητός τινος τῶν διαλέκτων ἢ τῶν ιδιωμάτων τούτων δὲν ὑπῆρχεν, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμῃ οὐδὲ κοινὴ τις ἐθνικὴ ἀνεγνωρισμένη γλῶσσα. Ἐκ τούτου ἔχομεν τοῦτο μὲν τὰ ἐπιγραφικὰ τῶν πλείστων χωρῶν μνημεῖα, τοῦτο δὲ τὰ φιλολογικὰ ὀλίγων τινῶν, ὅπως ἀνωτ. σ. 38 εἶδομεν. Εἶναι δὲ ἄξιον ἰδίας σημειώσεως ὅτι, ἐπειδὴ αἱ διαλεκτικαὶ διαφοραὶ δὲν ἦσαν τοσοῦτον μεγάλαι, ὥστε νὰ κωλύωσιν ἢ καὶ

ματαιῶσι τὴν ὑπὸ τῶν ἄλλας διαλέκτους λαλούντων κατάληψιν τῶν διαλεκτικῶν τούτων μνημείων, τὰ φιλολογικὰ ἔργα ταῦτα δὲν ἐθεωροῦντο, ὅτι ἀνῆκον εἰς μόνην τὴν φυλὴν τοῦ ποιήσαντος ἕκαστον, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς πᾶν τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος. Ἐντεῦθεν πάντες φιλοτίμως ἐθαύμαζον καὶ ἐμάνθανον αὐτὰ τοσοῦτον, ὥστε οὐ μόνον οὐδὲν παράδοξον ἢ ἀκαλαίσθητον εὐρισκον ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν διαλέκτων ταύτῃ καὶ τῇ διαφορᾷ αὐτῶν ἀπὸ τῆς διαλέκτου ἣν ἕκαστοι ἐλάλουν, ἀλλὰ καὶ ἠσθάνοντο συνυφασμένην τρόπον τινὰ ἐκάστην διάλεκτον μεθ' ἐνὸς γραμματολογικοῦ εἴδους, ἥτοι συνέδεον μεθ' ἑκάστου εἴδους τῶν ποιημάτων τούτων ἰδιαιτέρον αἶσθημα (ἄλλα αἰσθήματα ἐξέφραζεν ἐκείνοις ἡ Ἰωνικὴ ἐν τῷ ἔπει, ἄλλα ἡ Δωρικὴ ἐν τοῖς χωρικοῖς κλπ.) καὶ ἠρέσκοντο εἰς τὴν ποικιλίαν ταύτην σφόδρα· διὰ ταῦτα καὶ πάντες ἕκτοτε, ὅποθεν-δήποτε καὶ ἂν κατήγοντο, συντάσσοντες λ. χ. ἐπικά ποιήματα μετεχειρίζοντο τὴν ἐπικὴν λεγομένην διάλεκτον, συντάσσοντες δὲ χορικά τὴν Δωρικωτέραν, δράματα ἢ ῥητορικοὺς λόγους τὴν Ἀττικὴν καὶ οὕτω καθέξῃς.

Τοιοῦτοτρόπως αἱ Ἑλληνικαὶ διαλέκτοι ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς δημιουργίαν ποικίλων καὶ ἅμα ἐξαισίων φιλολογικῶν ἔργων, ἥτοι εἰς διακεκριμένην ἔκφρασιν ποικίλων αἰσθημάτων τοῦ ἔθνους. Τοῦτο δὲ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ γνωσθῶσι μὲν καὶ καλλιεργηθῶσι ὑπὸ τῶν ποιητῶν, ἐκτιμηθῶσι δὲ προσηκόντως καὶ μελετηθῶσι ἐπιστημονικῶς ὑπὸ τῶν Γραμματικῶν καὶ λεξικογράφων, καὶ οὕτω διασωθῶσι μέχρις ἡμῶν πολλαὶ περὶ αὐτῶν εἰδήσεις.

Κατὰ ταῦτα αἱ Ἑλληνικαὶ διαλέκτοι ἔσχον μὲν μεγάλην σημασίαν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ φιλολογίᾳ, ἔχουσι δὲ ἔτι μεγαλυτέραν ἐν τῇ μελέτῃ καὶ γνώσει τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Τοιαύτη χρῆσις τῶν διαλέκτων καὶ δὴ γινώσις καὶ καλλιε-

γία αὐτῶν οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ὑπὲρ οὐδεμιᾶς ἄλλης γλώσσης ἐγένετο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Ἀποβολὴ τῶν πολλῶν διαλέκτων καὶ καταρτισμὸς μιᾶς κοινῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Ἄλλ' ἂν ἡ γένεσις καὶ ἀνάπτυξις πολλῶν διαλέκτων καὶ ἡ ἐπὶ μακρὸν διατήρησις αὐτῶν που εἶναι τεκμήριον ἀνεπιμειξίας καὶ ἐλλείψεως κοινοῦ πολιτισμοῦ, κοινοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος, φυσικὸν φαίνεται νὰ περιορίζωνται καὶ ἐξαφανίζωνται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον αἱ διαλεκτικαὶ διαφοραὶ αὗται ἀναπτυσσομένου τοῦ κοινοῦ πολιτισμοῦ, τῆς συγκοινωνίας, τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος κλπ. Τοῦτο δέ, ὅπερ βλέπομεν γινόμενον ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις μετὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα, συνέβη ὄντως καὶ ἐν Ἑλλάδι τότε μετὰ τὴν ἐριστικὴν ἐγκατάστασιν τῶν Ἑλληνικῶν φύλων εἰς τὰς χώρας αὐτῶν. Μετὰ μικρὰν δηλονότι περίοδον μεταναστεύσεων καὶ πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν ἤρξατο κατὰ μικρὸν διὰ τῆς κοινῆς γλώσσης, τῆς κοινῆς θρησκείας, τῶν κοινῶν ἐορτῶν καὶ ἀγώνων, τῶν κοινῶν παραδόσεων καὶ μύθων καὶ τῶν ἄλλων κοινῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων, τῶν ἀμφικτιονίων, οὐχ ἥκιστα δὲ διὰ τῶν κοινῶν φιλολογικῶν ἔργων Ὀμήρου. Ἡσιόδου κλπ. ν' ἀναπτύσσεται παρὰ τοῖς τότε Ἑλλησιν ἡ συνείδησις τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος, τῆς συγγενείας πάντων τῶν Ἑλλήνων. Ἐντεῦθεν ἡ μνεία τῶν *Πανελλήνων* (B 530 καὶ

Ἡοιόδου Ἔργ. καὶ Ἡμέρ. 528), ⁽¹⁾ καὶ παρ' Ἀρχιλόφῳ (Ἀποσπ. 52) «Πανελλήνων διζὺς ἐς Θάσον συνέδραμεν», τὸ ὄνομα Ἑλλανοδίκης ἐν τοῖς Ὀλυμπιακοῖς ἀγῶσι καὶ ἡ συμμετοχὴ εἰς αὐτοὺς μόνον τῶν Ἑλλήνων, ἀποκλεισμός δὲ τῶν ἄλλοφύλων, τὸ περὶ τῆς ἐξ ἑνὸς γενάρχου, τοῦ Ἑλλήνος, καταγωγῆς τῶν Ἑλληνικῶν φύλων κλπ. Ἡ ἐπίγνωσις δ' αὕτη ἐγένετο αἰτία ἐλευθερωτέρας πνευματικῆς καὶ ἄλλης ἐπικοινωνίας, τῆς ἐπικοινωνίας δὲ πάλιν ταύτης ἄμεσον ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ὅτι πόλεις ἢ συστήματα πόλεων, Κράτη τινὰ ἀνήκοντα ὁπωσδήποτε εἰς μίαν φυλὴν καὶ δὴ γλωσσικῶς συγγενῇ ἠνώθησαν εἰς κοινότηας, ὁμοσπονδίας, καὶ οὕτως ἦλθον εἰς συχνοτέραν ἐπικοινωνίαν, εἰς ἀνταλλαγὴν ἐπισήμων ἐγγράφων κτλ. Ἐκ τούτου ἐδέησε ν' ἀπομακρύνωσιν ἕκαστος ἐκ τῶν ἐπισήμων τούτων πράξεις τὰ ἰδιάζοντα αὐτοῖς καὶ νὰ ἀρκῶνται εἰς τὰ γενικώτερα, τὰ παρὰ πᾶσιν ἐν χρήσει. Ὅτι δὲ κατὰ τὴν ἐπικοινωνίαν ταύτην ἀναγκαίως ἔμελλεν ἡ τῆς ἐπισημοτέρας κατὰ τὴν πολιτικὴν δύναμιν πόλεως ἢ ἡ τῆς παραγωγῆς ἄριστα φιλολογικὰ μνημεῖα χώρας ἢ διάλεκτος ἢ τὸ ἰδίωμα νὰ κατισχύσῃ, τοῦτο φαίνεται ἐκ τῶν προτέρων φυσικόν.

Διὰ τὰς αἰτίας ταύτας παρατηροῦμεν ὅτι κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης διάλεκτοί τινες ἐξέρχονται ἐκ τῶν γεωγραφικῶν αὐτῶν ὁρίων εἰς γενικωτέραν χρῆσιν, ἄρχονται νὰ γίνωνται τρόπον τινὰ κοινὰ γλῶσσαι. Πρῶτοι ἐπέτυχον τοῦτο οἱ Ἴωνες διὰ μὲν τῶν Ὀμηρικῶν

1) Σημειωτέον δ' ὅτι τὸ ὄνομα Πανελλήνες παρ' Ὀμ. ἀναγινώσκεται ἐν τῷ Καταλόγῳ, πάντως νεωτέρᾳ προσθήκῃ, καὶ ὅτι τὸν στίχον τοῦτον ἠθέλει ἤδη τὸ πάλαι δ' Ἀρίσταρχος· οὐδὲ τοῦ Ἡοιόδου ἡ χρῆσις φαίνεται πολὺ παλαιά, ὥστε βεβαίως χρονολογουμένη μαρτυρία τῆς χρήσεως ταύτης εἶναι ἡ τοῦ Ἀρχιλόφου.

ἐπὶ παρασχόντες τὴν ἐπικὴν διάλεκτον πᾶσι τοῖς ἐξῆς ἐπικοῖς ποιηταῖς, διὰ δὲ τῆς ἐλεγείας τὴν σύγχρονον Ἴωνικὴν τοῖς ἐλεγειακοῖς ποιηταῖς (σημείωσαι ὅτι δὲν παρελαμβάνετο ἐφεξῆς πάντοτε τοσοῦτον καθαρά εἰς τὴν ἐλεγείαν ἢ Ἴωνικὴ ὅπως εἰς τὰ ἔπη ἢ ἐπική), διὰ δὲ τῶν λογογράφων (γραψάντων γενεαλογίας, κτίσεις πόλεων κλπ.) τὸν Ἴωνικὸν πεζὸν λόγον οὐ μόνον εἰς Ἴωνας συγγραφεῖς ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλους ἐξ ἄλλων φυλῶν καὶ διαλέκτων. Ἐντεῦθεν ἐπὶ πολὺ πάντες οἱ ἐπικοὶ καὶ ἐλεγειακοὶ ποιηταὶ καὶ οἱ πεζογράφοι μετεχειρίζοντο τὴν Ἴωνικὴν διάλεκτον (πρβλ. Θεόγγιν, Τυρταῖον, Ἡρόδοτον, Ἱπποκράτη, Κτησίαν), ταύτης δ' ἔκαμνον χρῆσιν καὶ πόλεις τινὲς Δωρικαὶ ἐν Κερίᾳ πρὸς σύνταξιν τῶν ἐπισήμων αὐτῶν γραμμάτων. Μετὰ δὲ τὴν Ἴωνικὴν ταύτην καὶ παρ' αὐτὴν ἐσχηματίσθη ἄλλη τρόπον τινὰ κοινὴ, ἢ Δωρίς, ἀλολίζουσα πως, διὰ τοὺς λυρικοὺς καὶ χορικοὺς ποιητάς· ἐντεῦθεν καὶ ὁ Βοιωτὸς Πίνδαρος καὶ οἱ Ἀθηναῖοι δραματικοὶ κλπ. ταύτην ἀνάμεικτον, ὡς εἰκός, μετεχειρίζοντο εἰς σύνταξιν τῶν χορικῶν ποιημάτων αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλη τις κοινὴ Δωρικὴ ἐσχηματίσθη, ὅπως μανθάνομεν ἐκ τε τῶν Πυθαγορείων καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐν ἐπιγραφαῖς ἐχούσαις γενικώτερον, ἐθνικώτερον χαρακτήρα οἱ Λακεδαιμόνιοι δὲν παραλαμβάνουσι τὴν ἰδίαν αὐτῶν διάλεκτον μετὰ τῶν ἰδιότητων αὐτῆς ἀλλ' ἄλλην τινὰ στερουμένην αὐτῶν, τ. ἔ. γενικωτέραν, κοινοτέραν ἐν πάσῃ τῇ Δωρικῇ Πελοποννήσῳ καὶ ταῖς ἄλλαις Δωρικαῖς χώραις. Πρβλ. τὰ ἐπὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς τρίποδος ὀνόματα τῶν πόλεων (Θουκυδ. Α' 132,3) καὶ τὴν ἐπιγραφὴν Κυνίσκας. Καὶ ἄλλη τις κοινὴ Ἀχαιοδωρικὴ φαίνεται σχηματισθεῖσα ἐν Πελοποννήσῳ βραδύτερον, τὸν Γ' αἰῶνα π. Χ. κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας· διὸ ἐν ταύτῃ τῇ οὔτε καθαρῶς Ἀρκαδικῇ οὔτε καθαρῶς Δωρικῇ ἐγράφοντο τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα τῆς συμπολιτείας.

Ἄλλ' ὁ γλωσσικὸς τύπος ὁ κατὰ μικρὸν ἐθνικὸς κατ' ἐξοχήν καταστὰς διεμορφώθη ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος ἐν Ἀθήναις. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διεξήγοντο ἰδίᾳ μετὰ τὰ Μηδικὰ καὶ τὴν Ἱδρυσιν τῆς Ἀττικῆς ἡγεμονίας μακρὰ καὶ σπουδαῖαι πολιτικαὶ συζητήσεις, ἐγράφοντο βουλευμάτα, ψηφίσματα, νόμοι κ.τ.τ., ἐγίνοντο πάμπολλαι δίκαι τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων κ.τ.τ. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην συνέτρεχον οἱ λεγόμενοι σύμμαχοι καὶ ἄλλοι μυριοὶ χάριν πολιτικῶν ἢ ἐμπορικῶν σκοπῶν. Ταῦτα δὲ πάντα ἤγαγον κατὰ μικρὸν εἰς διαμόρφωσιν πολιτικοῦ ἐπισήμου καὶ ἅμα καλοῦ λόγου, ὅπως ἀνάλογα αἷτια εἰς διαμόρφωσιν καλῆς τέχνης. Ἐπειδὴ δὲ προσέτι οὐ μόνον σφόδρα ἀνεδείχθησαν κατὰ τὰ Μηδικὰ τὸ πρῶτον ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς ἔπειτα, ἦτοι καὶ ἐν τῇ τέχνῃ καὶ τῇ ἐπιστήμῃ θαυμασίως ἀπέδωκαν αἱ κατὰ τὸν Πίνδαρον λιπαραὶ καὶ ἰσοτέφανοι καὶ αἰοίδιμοι Ἑλλάδος ἔρεισμα Ἀθᾶναι, δαιμόνιον πτολίεθρον, καθ' ὅσον ὅλως νέα καὶ ταῦτα γενναιοτάτα εἶδη τοῦ λόγου παρήγαγον καὶ ἐτελειοποίησαν, τὸ δρᾶμα, τὴν ῥητορείαν, τὴν φιλοσοφίαν, ὥστε κατέστησαν ὄντως πρυτανεῖον τῆς σοφίας κατὰ τὸν Πλάτωνα (Πρωταγ. 337), τῆς Ἑλλάδος παιδείσεως (Θουκυδ. Β' 41), κοινὸν παιδευτήριον πᾶσιν ἀνθρώποις (Διοδώρ. ΙΓ' 27,4), Ἑλλάς τῆς Ἑλλάδος, Ἑλλάδος Μουσεῖον, ἐστία καὶ πρυτανεῖον τῶν Ἑλλήνων κλπ., διὰ πάντα ταῦτα ἡντύχησαν νὰ ἀναπτύξωσι καλλιτεχνικήν γραπτὴν καὶ προφορικὴν γλῶσσαν, ἣν αὐτὸς ὁ θεὸς Πλάτων ὠνόμασε καλὴν φωνήν (Κρατύλ. 418 δ)¹. Ἐπὶ ταύτῃ

1) Πρὸς καὶ τὰς ἀκολουθοῦσας μαρτυρίας, δι' ὧν ἀποδείκνυται τρανότερα τὸ μέγα κλέος καὶ ἀξίωμα τῆς πόλεως ταύτης παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Οὕτω λ. χ. λέγει ὁ Ἰσοκράτης ἐν Πανηγυρ. 50 ὅτι «τοσοῦτον ἀπολέλοιπεν ἡ πόλις ἡμῶν περὶ τὸ φρονεῖν καὶ λέγειν τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους,

τὸ πρῶτον ἐφηρμόσθησαν τὰ τεχνικὰ μέσα, ἦτοι ἡ ἀκριβὴς διὰ τῆς ἀντιθέσεως ἑξαρσις τῶν ἐννοιῶν, ἡ κατασκευὴ ἐμπεριόδου λόγου, ἡ ῥυθμικὴ τῶν κώλων διαίρεσις κλπ. κλπ., δι' ὧν τὰ ἐν τῇ Ἀττικῇ διαλέκτῳ τότε συνταχθέντα παρέμειναν εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα πρότυπα τέχνης καὶ κάλλους ἀνέφικτα πᾶσιν ἀνθρώποις (¹).

Ἀφοῦ δ' οὕτω μετὰ τὸν Ἰωνικὸν ἐν τῇ Ἰωνίᾳ ἐσχηματίσθη ἐν Ἀθήναις ὁ δεῦτερος κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν πεζὸς δόκιμος λόγος, ἤρξατο κατ' ἀνάγκην ὁ ἀποχωρισμὸς καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ γραπτοῦ τούτου λόγου ἀπὸ τοῦ καθ' ἡμέραν προφορικοῦ, τοῦ τῆς ἀφελοῦς συνηθείας. Διότι πάντοτε καὶ πανταχοῦ παρατηρεῖται ὅτι εὐθύς ὥς ὁ πνευματικὸς καὶ κοινωνικὸς τῶν πολιτῶν βίος ἀνέλθῃ ἐκ τῆς στοιχειώδους, τῆς φυσικῆς ὥς εἰπεῖν καταστάσεως εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον ἢ σχηματισθῇ κέντρον τι πολιτικὸν ἢ φιλολογικὸν ἢ ἄλλως ἀνώτερον, περὶ ὃ νὰ περιστρέφονται καὶ εἰς ὃ νὰ ἀποβλέπωσι τὰ περὶ αὐτὸ ἀσθενέστερα, καὶ ἡ γλῶσσα ἢ ἡ διάλεκτος αὐτοῦ καλλιτεχνικῶς καλλιεργηθεῖσα καὶ ἀναπτυχθεῖσα ἐκληφθῇ ὥς ὁ κενὸν πάντων, πάντοτε, λέγω, συμβαίνει τὰ ἀποκλεισθέντα τοῦ κενόνος τούτου γλωσσικὰ στοιχεῖα νὰ θεωρῶνται εὐτελέστερα, νὰ ἀπαρτίζωσιν ἄλλο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον διάφορον

ᾧσθ' οἱ ταύτης μαθηταὶ τῶν ἄλλων διδάσκαλοι γενέσασιν καὶ τὸ τῶν Ἑλλήνων ὄνομα πεποίηκε μηκέτι τοῦ γένους, ἀλλὰ τῆς διανοίας δοκεῖν εἶναι...». Καὶ Λύσιππος παρὰ Λικαιάρχῳ· «εἰ μὴ τεθέασαι τὰς Ἀθήνας, σιέλεχος εἶ, εἰ τεθέασα, μὴ τεθήρευσαι δ', ὄνος, εἰ δ' εὐαρεσιῶν ἀποτρέχεις, κανθήλιος.

1) Πόσον μέγα καὶ σημαντικὸν γεγονὸς εἶναι τοῦτο, νοεῖ ἕκαστος, ὅταν μάθῃ ὅτι δύο μόνον ἔθνη ἐν τῷ κόσμῳ, οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Σῆται, ἠδυνήθησαν νὰ διαμορφώσωσι καλλιτεχνικὸν πεζὸν λόγον πρωτοτύπως, ἦτοι ἄνευ μιμήσεως προγενεστέρου ἄλλου.

σύστημα καὶ νῦν ἀντιτάσσονται πρὸς τὸν κανόνα ὡς ἡ φυσικὴ γλῶσσα πρὸς τὴν τεχνικὴν. Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως ὅτι διὰ τὸν ιδιόρρυθμον συνοικισμόν (πάντες λέγονται Ἀθηναῖοι ἀστοί) καὶ διὰ τὸν πολιτικὸν καὶ κοινωνικὸν βίον τῶν εὐαρίθμων ἀλλὰ διὰ τοῦτο καθόλου εἰπεῖν ἀνεπτυγμένων Ἀθηναίων πολιτῶν οὐδεμία κατὰ τοὺς δοκίμους χρόνους παραδίδεται ἡμῖν διαφορὰ μεταξὺ τοῦ λόγου τῶν ἐν τῷ ἄστει ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς δήμοις οἰκούντων. Μόνον κατὰ τοὺς μτγν. χρόνους μανθάνομεν ὅτι καθαρωτέρα ἐλαλεῖτο ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος ἐν τοῖς δήμοις ἢ ἐν τῷ ἄστει. Εἶναι δὲ τοῦτο λίαν φυσικόν, ἀφοῦ, καθ' ὃ λέγει ὁ Θουκυδ. Β' 38, «ἐπεισέροχεται διὰ μέγεθος τῆς πόλεως ἐκ πάσης γῆς τὰ πάντα» (ὅπως λ. χ. σήμερον εἰς Λονδίνον)· οὐδεμία ἄρα ἀμφιβολία ὅτι μετὰ τῶν πάντων τούτων θὰ εἰσῆρχοντο καὶ ποικίλοι ἀνάττικοι λέξεις, ὥστε ὁ λόγος τῶν ἐν Πειραιεῖ καὶ τῇ ἀγορᾷ δὲν θὰ ἦτο βεβαίως ὁποῖος ὁ τοῦ Πλάτωνος καὶ Δημοσθένους καθαρὸς Ἀττικὸς. Τοῦτο μαρτυρεῖ ἡμῖν, καὶ ὁ συντάξας τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν (Ψευδο-Ξενοφῶν) λέγων Β 6 «Ἐπειτα φωνὴν πᾶσαν ἀκούοντες ἐξελέξαντο τοῦτο μὲν ἐκ τῆς, τοῦτο δὲ ἐκ τῆς. Καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες ἰδίᾳ μᾶλλον φωνῇ καὶ διαίτη καὶ σχήματι χρῶνται, Ἀθηναῖοι δὲ κεκραμένη ἐξ ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων» (Τοῦτο νοητέον κυρίως περὶ τῶν λέξεων, οὐχὶ δὲ περὶ τῶν φθόγγων καὶ τῶν τύπων.)

Καὶ ἀληθῶς ἔχομεν ἀρκούντως ἀπτὰ τεκμήρια τῆς ἔξωθεν ἐπιδράσεως, πρῶτον μὲν ἐν ταῖς Ἀττικαῖς ἐπιγραφαῖς ὀνόματά τινα κατ' ἀνάττικον τύπον ἐκπεφρασμένα, ὅσον Ἰῆται, Ναξιῆται, Προινηῆς, Ἰουλιῆται, Χερσονήσιοι, Ἀρχέλας, Θευγείτων κλπ., ἔπειτα οὐκ ὀλίγας ἐπὶ τῶν ἀγγείων ἐπιγραφὰς παρεχούσας πολλάκις παντελῶς διάφορα τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου, καὶ τέλος τὰς ἀρὰς (ἰδὲ περὶ τούτων τὰ ἐν Ἀκαδημειακοῖς

Ἀναγνώσμασι, Τόμ. Α' σ. 94 — 5 λεχθέντα). Ὅπως δὲ ὁ λόγος τῶν μετοίκων καὶ ἄλλων ξένων, τῶν δούλων καὶ τινων πάντως ἀμαθεστέρων πολιτῶν διεκρίνετο διὰ τὰ ἀνάττικα ἢ πλημμελῆ στοιχεῖα ἀπὸ τοῦ ἐπισήμου, τοῦ πολιτικοῦ, οὕτω καὶ τὰνάπαλιν ὁ τῆς θρησκείας καὶ ὁ τῆς πολιτείας διετῆρει ἀρχαιοπινέστερα καὶ διὰ τοῦτο σεμνότερα θεωρούμενα στοιχεῖα (πρβλ. περὶ τῆς γλώσσης τοῦ εὐσεβοῦς Αἰσχύλου Ἀριστοφάνη ἐν Βατράχοις 925).

Ἀλλ' οἱ ἐκ πάσης γῆς τὰ πάντα εἰς Ἀθήνας κομίζοντες δὲν εἰσῆγον, ὡς εἰκός, μόνον ἀλλὰ καὶ ἐξῆγον, ἥτοι δὲν ἐγίνοντο μόνον αἰτία, ἵνα ξένα λεῖξεις καὶ ξένα πράγματα γινώσκωνται τοῖς Ἀθηναίοις, ἀλλὰ καὶ παρελάμβανον μεθ' ἑαυτῶν ἀπερχόμενοι οὐκ ὀλίγα καὶ πράγματα καὶ λέξεις καὶ συνηθείας καὶ τρόπους τῶν τῆς μεγάλης, τῆς μητροπόλεως ὡς εἰπεῖν κατοίκων. Ἦδη ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος μανθάνομεν ὅτι ἡ Κόρινθα «ἐπετίμησε τῷ Πινδάρῳ ἀττικίζοντι», εἰπόντι δηλονότι τὸ ἀγοράζειν ἐπὶ τοῦ ἐν τῇ ἀγορᾷ διατρίβειν (οἱ Βοιωτοὶ μετεχειρίζοντο τὴν λ. ἀγῶν ἐπὶ τοῦ ἀγορά). Ὅμοίως μαρτυρεῖ ὁ Θουκυδίδης ὅτι κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον οἱ Ἀττικιστὶ λαλοῦντες καὶ τοὺς τρόπους τῶν Ἀθηναίων μεταχειριζόμενοι, καὶ ἂν μὴ ἦσαν Ἀθηναῖοι, ἐθαυμάζοντο ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων (οἱ τέως Ἀθηναῖοι νομιζόμενοι καὶ μὴ ὄντες ὑμῶν τῆς τε φωνῆς τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τῶν τρόπων τῇ μιμήσει ἐθαυμάζεσθε κατὰ τὴν Ἑλλάδα, Ζ' 63,2). Ταῦτα ἀρκούσιν, ἵνα δείξωσι πῶς καὶ διατὶ ἐξηπλοῦτο ἐπέκεινα τῶν ὁρίων αὐτῆς ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος. Πρόδηλον δ' ὅτι ὅσα μᾶλλον σὺν τῷ χρόνῳ ὑπὸ πλειόνων ἐξελαμβάνετο ἡ Ἀττικὴ ὡς γλῶσσα καλὴ, ὅσα μᾶλλον ἐθαυμάζοντο οἱ λαλοῦντες αὐτὴν καὶ ἐνομίζοντο ἄνθρωποι πεπολιτισμένοι, τοσοῦτον μᾶλλον κατ' ἀνάγκην προέβαινε καὶ ἡ περὶ τῶν ἐναντίων θεωρία, τὸ γὰρ

νομίζονται δηλ. αἱ λοιπαὶ διάλεκτοι τεκμήρια ἀπαιδευσίας, ἀγροίκων ἰδιώματα. Εἶναι δὲ γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν γλωσσῶν, ὅτι συνήθως τοῦτο καὶ μόνον ἀρκεῖ, ἵνα καταδικασθῶσι καὶ οὕτω περιπέσωσι σὺν τῷ χρόνῳ εἰς παρακμήν ἢ καὶ λήθην αἱ διάλεκτοι.

Ὅτε δὲ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἤκμασαν ἐν Ἀθήναις αἱ ῥητορικαὶ καὶ φιλοσοφικαὶ σχολαί, τότε ἡ μίμησις τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου ἐχώρησεν ἔτι μᾶλλον, διὸ στοιχεῖα αὐτῆς ὁσημέραι ἐξαπλουμένης καὶ εἰς ἐθνικὴν γλῶσσαν ἀναπτυσσομένης εὐρίσκομεν ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς πολλῶν χωρῶν μάλιστα μὲν Ἰωνικῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλων (καὶ αὐτῆς τῆς ἐν Ἰταλίᾳ Δωρικῆς Ἡρακλείας). Διὰ τὴν ἐν εὐρυτέροις κύκλοις γνῶσιν ταύτην τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου παρέλαβον αὐτὴν καὶ οἱ Μακεδόνες βασιλεῖς ὡς ἐπίσημον γλῶσσαν εἰς τὰς ποικίλας πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις σχέσεις αὐτῶν. Ὅτε δὲ βραδύτερον διὰ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου τὸ βασιλεῖον τῆς Μακεδονίας ἐπεξετάθη ἐπὶ πάντα σχεδὸν τὸν τότε γνωστὸν κόσμον, αὕτη κατέστη ἐπίσημος γλῶσσα παντὸς τοῦ κόσμου τούτου. Ἡ δύναμις ἄρα, ἣν παρεῖχεν αὐτῇ πρότερον πρὸς ἐξάπλωσιν ἡ πνευματικὴ ἡγεμονία τῶν Ἀθηναίων, ἐπολλαπλασιάσθη καὶ κατέστη ἀκαταγώνιστος διὰ τῆς χρήσεως αὐτῆς ἐπὶ τοῦ μεγάλου βασιλέως ἐκείνου καὶ τῶν Διαδόχων αὐτοῦ.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλα τινὰ συνετέλεσαν εἰς τὴν ταχεῖαν καὶ ὀλοσχερῇ νίκῃ τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου: πρῶτον ὅτι ἀφοῦ κατὰ τὰ εἰρημένα αὕτη ἐγένετο κοινὴ καὶ συνήθης τῶν εἰς Αἴγυπτον καὶ Ἀσίαν ἐξεληθόντων Ἑλλήνων καὶ πολλῶν βαρβάρων (ἐμπόρων, βιομηχάνων, ναυτίλων, λογίων, στρατευομένων κλπ.), οὗτοι δὲ ἀπέβησαν ταχέως αἱ σπουδαιόταται πολιτικά, ἐμπορικά καὶ, τὸ μέγιστον, πνευματικαὶ δυνάμεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ (Ἀλεξάνδρεια, Ἀντιόχεια, Πέργαμος), φυσικὸν φαίνεται ὅτι ὁ

λόγος αὐτῶν ἔμελλε νὰ ἐπιδράσῃ εἰς τὴν παρακμάσασαν μητρόπολιν, τὴν Ἑλλάδα, τ. ἔ. ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν μεγάλων καὶ πλουσίων ἀποικιῶν, ἡ Ἀττικὴ, ἣ ὅπως τὴν ἄρχεται νὰ καλεῖται, ἡ Κοινὴ (ἰδὲ κατωτ.), ἡ ἐκεῖ μάλιστα τὸ πρῶτον ὡς κοινὴ πᾶσι τοῖς Ἑλλήσι καὶ πολλοῖς βαρβάροις ἀναδειχθεῖσα, ἔμελλε νὰ διαδοθῇ καὶ κρατήσῃ καὶ ἀνὰ τὴν μικρὰν σχετικῶς Ἑλλάδα. Δεύτερον ὅτι ἡ νέα θρησκεία, ἥς πάντα τὰ βιβλία συνετάχθησαν εἰς τὴν Κοινὴν ταύτην καὶ ἥς ἡ διδασκαλία καὶ ἡ καθόλου ὑπηρεσία διεξήγοντο ἐν αὐτῇ, καὶ ἡ Ῥωμαϊκὴ κατάκτησις, ἥτις καὶ τοὺς μεταξὺ ἡμῶν πολέμους κατέπαυσε καὶ ταύτης τῆς Κοινῆς ἐποιεῖτο χρῆσιν ἐν τῇ διοικήσει ἡμῶν, ταῦτα κατ' ἀνάγκην συνεβάλλοντο μεγάλως εἰς κατίσχυσιν μὲν τῆς Ἀττικῆς, ἐκβολὴν δὲ τῶν ἄλλων διαλέκτων.

Νοεῖται δ' οἰκοθεν ὅτι δὲν ἐξεβλήθησαν ταυτοχρόνως πανταχόθεν καὶ καθ' ὀλοκληρίαν πᾶσαι αἱ διάλεκτοι ἐκ τῆς χρήσεως, καθὼς καὶ ὅτι ἡ Ἀττικὴ δὲν κατέστη ἐντὸς βραχείους χρόνου κοινὴ γραπτὴ καὶ προφορικὴ γλῶσσα παντὸς τοῦ ἔθνους ἡμῶν. Ὅλως τοῦναντίον καὶ ἐκ τῶν προτέρων φαίνεται πιθανόν (καὶ σήμερον ἐκβάλλονται ὑπὸ τῆς γλώσσης τῆς συνηθείας τὰ κατὰ τόπους ἰδιώματα, ἀλλὰ λίαν ἀνίσως) καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἀποδείκνυται. Γινώσκουμεν δηλαδὴ ὅτι τῶν ἀρχαίων διαλέκτων ἄλλη ἄλλοτε ὑπέκυψε (πρῶτη ἐξέλιπεν ἡ τῶν Ἰώνων, τελευταία ἡ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Δωριέων), μία δὲ τις, ἡ Δακωνικὴ, διασφύζεται μέχρι σήμερον ἐν τῇ Τσακωνίᾳ, καὶ ἄλλαι ἄλλα κατέλιπον ἐν τῇ Κοινῇ ἵχνη. Ἀλλὰ τὸ βέβαιον καὶ ἀναντίλεκτον εἶναι ὅτι πλὴν τῆς Τσακωνικῆς πᾶσαι αἱ ἄλλαι ὑπέκυψαν καὶ πᾶσαι ἐξεβλήθησαν οὐ μόνον ἐκ τοῦ γραπτοῦ ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ προφορικοῦ λόγου τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὅτι ἡ Κοινὴ ἦτο οὐχὶ μόνον κοινὴ γραφομένη ἀλλὰ καὶ κοινὴ λαλουμένη παντὸς ἔθνους. Τὴν ἀκαταμάχητον ἀπόδειξιν τούτου παρέχει

ἡμῖν ἡ νέα γλῶσσα, διότι αὕτη ἀποδεδειγμένως ἀνάγεται οὐχὶ εἰς τὰς ἀρχαίας διαλέκτους ἀλλ' εἰς ταύτην τὴν Κοινὴν (πρὸς τὰ Μεσαιωνικὰ καὶ Νέα Ἑλληνικὰ Τομ. Α' καὶ Β'), δὲν ἠδύνατο δὲ προφανῶς ἡ νῦν λαλουμένη ἡμῶν γλῶσσα νὰ προέρχεται ἐκ γλώσσης, ἣτις πρότερον μόνον ἐγράφετο, ἀλλ' ἀναγκαίως ἐκ γλώσσης ἣτις καὶ ἐλαλεῖτο.

Τοιοῦτοτρόπως τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος διὰ τὸν μέγαν αὐτοῦ πολιτισμόν, διὰ τὰ λαμπρὰ αὐτοῦ φιλολογικὰ ἔργα, διὰ τὸν περὶ τὰ γράμματα μέγαν αὐτοῦ ζήλον κτλ. ἀφίκετο ἤδη τὸ πάλαι εἰς ὃ σημεῖον οὐδὲν τῶν νεωτέρων ἔθνων τῆς Ἑσπερίας ἀκόμη ἔφθασε, λέγω τὴν ἀποβολὴν μὲν τῶν διαλέκτων αὐτοῦ, τὴν κτῆσιν δὲ μιᾶς μόνης γλώσσης γραφομένης καὶ λαλουμένης, γεγονός δὲ μέγιστον συνετέλεσε καὶ πάντοτε συντελεῖ εἰς τὸν φωτισμόν καὶ τὴν μόρφωσιν τοῦ ἔθνους. Ὅτι δὲ τὸ μέγα καὶ μοναδικὸν ἐν τῷ κόσμῳ γεγονός τοῦτο ἐξαιρετικὴν ἐπιδράσκει τὴν ἐξέτασιν καὶ κρίσιν τῶν γλωσσικῶν παρ' ἡμῖν πραγμάτων, τοῦτο ἐλέχθη μὲν ἐπανειλημμένως καὶ ἐξήρθη προσηκόντως παρ' ἡμῖν, δὲν θέλουσι δὲ νὰ λάβωσιν αὐτὸ πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ ἐκτιμήσωσι κατ' ἀξίαν οἱ αὐτοχειροτόνητοι σύμβουλοι καὶ νομοθέται τοῦ ἡμετέρου γραπτοῦ λόγου ἐν τε τῇ Ἑσπερίᾳ καὶ τῇ Ἑλλάδι.

Χρόνος τῆς ἐκβολῆς τῶν διαλέκτων καὶ κατισχύσεως τῆς Κοινῆς δύναται νὰ ὀρισθῇ καθολικῶς τὸ διάστημα ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου μέχρι τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Διότι μετὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐνέσκηψαν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα πολλὰ καὶ μεγάλα δεινὰ, ὥστε δὲν ἦτο δυνατόν ἔκτοτε νὰ καλλιεργῶνται τὰ γράμματα καὶ ἐξαπλοῦται ἡ γλῶσσα τῆς παιδείας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἀφοῦ δὲ ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος κατέστη οὕτως ὡς Κοινὴ παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ἡ καλὴ, ἡ ἐθνικὴ γλῶσσα, φυσικὸν φαίνεται ὅτι

ὁ τύπος ὅφ' ὃν ἐγνώσθη αὐτοῖς, ἦτοι ἡ ὀρθογραφία τῶν λέξεων ἐπαγιώθη, κατέστη ἱστορικὴ, ἀμετακίνητος, καὶ ὅτι διὰ τὴν ἔκτοτε ἀδιάκοπον συνέχειαν τοῦ πολιτισμοῦ παρ' ἡμῖν παρέμεινε τοιαύτη μέχρι σήμερον· λοιπὸν γράφομεν πάντες ἔκτοτε *Κρήτη, Χίος, Σύμη, Μυτιλήνη, πίνω, χορίζω, ληστής, δεικνυμι, ἔππος, κτύπος, υἱός, βλέμμα, βῆμα, καλός, ἄλλος, ἔπαινος, ὑετός, γλῶσσα, πόσα, ὄρος, ὄρος, θάρος, φιλόνομος, μείγνυμι, ἔπειτα, τῷ λύκῳ, ὤμος, ὅμως κλπ.*, καίτοι ἡ προφορὰ ἡμῶν ἔκτοτε μετεβλήθη μέγιστον⁽¹⁾. Διὰ τῆς χρήσεως τῆς ἱστορικῆς ὀρθογραφίας ταύτης συγκαλύπτονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἡ ἡττον αἱ ἐκάστοτε ἐπιγιγνώμεναι φθογγικαὶ ἀλλοιώσεις τῆς γλώσσης καὶ οὕτω διατηρεῖται ἡ ἐξωτερικὴ ὁμοιότης καὶ δὴ ἡ ἐνότης αὐτῆς, ὅπερ μέγιστον ἀγαθὸν προκειμένου περὶ γλώσσης τοιοῦτον καὶ τοσοῦτον ἐχούσης φιλολογικὸν παρελθόν. Τὸ ἀγαθὸν δὲ τοῦτο τοσοῦτον καλῶς ἐνόηθη καὶ ἐξετιμήθη παρ' ἡμῖν ἔκτοτε, ὥστε πᾶσαι αἱ κατὰ καιροὺς γενόμεναι προσπάθειαι πρὸς μετακλήσιν τῆς ἱστορικῆς ὀρθογραφίας ἀπέβησαν

1. Τὴν μεταβολὴν τῆς προφορᾶς ταύτην δὲν παρεδέχοντο μέχρι πρὸ μικροῦ οἱ ἡμέτεροι λόγιοι, διατεινόμενοι, ὅτι καὶ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα διὰ πάντων τῶν αἰώνων ἔζη καὶ ἡ γραμματικὴ αὐτῆς ὁμοίως ἀδιαλείπτως ἐδιδάσκατο· δὲν θὰ ἠδύναντο ἄρα νὰ διαλάβωσι τοὺς Ἑλληνας γινόμεναι τοσαῦται μετοβολαί, ἂν ὄντως ἐγίνοντο. Ἀλλ' εἶναι πρόδηλον ὅτι ἡ ἱστορικὴ ἀνέλιξις καὶ συνέχειά τις δὲν ἀποκλείει ἀλλοιώσιν, μικράν ἢ μεγάλην, τῶν στοιχείων αὐτοῦ. Ἡ Ἀγγλικὴ γλῶσσα λαλεῖται καὶ γράφεται καὶ διδάσκεται ἀπὸ τοῦ 900 περίπου μ. Χ. κέξ. Καὶ ὅμως ἂν καὶ οὐδέποτε ἐν τῷ μεταξὺ ἐγένετο νεκρὰ γλῶσσα, ἡ προφορὰ αὐτῆς ἦτο περὶ τὸ 900 μ. Χ. σφόδρα διάφορος τῆς σημερινῆς. Ἐπειτα πῶς γίνεται ὥστε νὰ μεταβάλληται μὲν ἡ προφορὰ τῆς γλώσσης, νὰ μὴ λαμβάνῃ δὲ γινώσιν καὶ αἰσθῶσιν οὐδεὶς ποτε τῶν λαλούντων αὐτὴν καὶ ἂν ἤθελε ζῆσει 1000 ἔτη, ἐδιδάχθη ἄλλοτε ἐν τῇ Ἀθηνᾷ Τόμ. Θ' σελ. 207, θὰ δειχθῇ ὅτι ἐτι σαφέστερον ἐν τῇ προσεχῶς ἐκδοθησομένῃ Γλωσσικῇ.

μάταιαι (περί τῶν τόνων καὶ πνευμάτων ὅρα κατωτέρω). Μόνον ἐπ' ἐσχάτων παρατηρεῖται προσπάθειά τις πρὸς παράληψιν τοῦ υπογεγραμμένου ἰῶτα εἴτε ἐκ τῶν θεμάτων, οἷον *χορήζω*, *λησιτής*, *ἐπωδή*, *τραγωδία*, *ἐπάδω κλπ.* εἴτε ἐκ τῶν καταλήξεων οἷον *ἐν τῷ λόγῳ*, *ἐν τῇ συνθήκῃ*, *νὰ ἔλθῃ*, *νὰ τιμᾷς κλπ.* Ἄλλ' ὁμολογῶ ὅτι ἡ καινοτομία αὕτη δὲν μοι φαίνεται ἀξία μιμήσεως. Ἐπίσης παρατηρῶ ὅτι πολλοὶ δὲν θέλουσι νὰ φαίνωνται ἀκόλουθοι ἑαυτοῖς καὶ δὴ νὰ ἐφαρμόζωσι πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἐπὶ τε τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νεοπλάστων λέξεων ὁμοίως τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν, ἀφοῦ οὐ μόνον ἀπὸ τοσούτων αἰώνων αὕτη εἶναι ἐν χρήσει παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οὗτοι ἐν οἷς γινώσκουσιν ἐφαρμόζουσιν αὐτήν. Καὶ ὅμως φαίνεται εὐλογον, ἐφ' ὅσον ἐν τοῖς πολλοῖς θὰ ἀκολουθῶμεν τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν, νὰ γράφωμεν καὶ μακροῦς, ἄδρῦς, ἑλαφροῦς, καὶ ὁ δρῦς τοῦ δρῦ, ὁ ὄφις τοῦ ὄφι, ἡ πόλις τῆς πόλις, καλύτερος, μεγαλύτερος, μεγαλώνω, δηλώνω, *Πετράκις κτλ.* διότι ταῦτα μόνον δικαιολογοῦνται ἱστορικῶς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Τρίτη περίοδος. Ἡ Κοινή. Χαρακτηῖρες αὐτῆς.

Ἡ ἐξάπλωσις τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου ἐπὶ τοσούτους Ἑλληνας καὶ βαρβάρους δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ ἄνευ μεγάλων ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν ἀλλοιώσεων αὐτῆς. Ἡ ἀνάμειξις τοσούτων Ἑλλήνων διαφόρων φυλῶν καὶ ἄλλων πολυπληθῶν ἀλλογλώσσων ἀνθρώπων δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ ἐπιφέρῃ καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν, ὅπως καὶ εἰς τὰ ἄλλα τοῦ ἔθνους ἡμῶν καθεστῶτα, μεγάλην μεταβολήν. Οἱ ἐξ ἄλλων χωρῶν προερχόμενοι Ἕλληνες ἦσαν ἀνίκανοι, πολλῶ δὲ μᾶλλον οἱ βάρβαροι

νὰ προφέρωσι πάντας τοὺς φθόγγους μετὰ τῆς Ἀττικῆς χάριτος καὶ νὰ διαστέλλωσι καὶ μεταχειρίζωνται πάντα τὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα ὅπως οἱ ὀξεῖς τὸ πνεῦμα καὶ λεπτοὶ Ἀθηναῖοι. Ἐπειτα καὶ ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος ἦτο πάρα πολὺ λεπτὸν ὄργανον, εἶχε λεπτεπιλέπτους διακρίσεις, πλείστας συντακτικὰς καὶ ἄλλας πλοκάς, κομψότητα καὶ χάριν ἀξίαν τοῦ Εὐριπίδου, τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τοῦ Πλάτωνος, ἦτο ἐν ἐνὶ λόγῳ πολυσύνθετον καλλιτέχνημα, ὅπερ οὔτε εὐμεταχείριστον οὔτε κατὰ πάντα νοητὸν οὔτε ἐν ταῖς λεπτομερείαις αὐτοῦ αἰσθητὸν ἠδύνατο νὰ εἶναι δι' ἀνθρώπους μάλιστα τοσοῦτον διαφόρους τὴν φύσιν, τὴν παιδείαν, τὰ ἐπαγγέλματα κλπ. (βαρβάρους, ἐμπόρους, στρατιώτας κλπ.).

Πρόσθετος τούτοις ὅτι ἐν Ἀσίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ ἐγνώσθη τοῖς Ἕλλησι κόσμος νέος καὶ πλούσιος φαινομένων, ἅτινα ἐχρηζον ἐκφράσεως, δυσκόλως δὲ πάνυ θὰ ἐξεφράζοντο διὰ μόνου τοῦ ἐν τῇ μικρᾷ Ἀττικῇ τὸ πρῶτον κατασκευασθέντος περιωρισμένου σχετικῶς ὄργανου. Κατ' ἀνάγκην ἄρα ἔδει νὰ μεταβληθῇ καὶ ἐπαυξηθῇ ἡ σημασία πολλῶν λέξεων, νὰ πλασθῶσιν ἄλλαι νέαι, νὰ καθορισθῇ ἀκριδῶς ἡ σημασία ἄλλων ὡς ἐπιστημονικῶν ὅρων (Ἀριστοτέλης, Θεόφραστος, Στωϊκοί) κλπ. κλπ., πάντα δὲ ταῦτα ὡς εἰκὸς ἀπεμάκρυνον νῦν τὴν γλῶσσαν ἀπὸ τοῦ γνησίου Ἀττικοῦ τύπου αὐτῆς, ἦτοι διὰ πάντα ταῦτα ἡ γλῶσσα ὑπέστη πολλὰς καὶ μεγάλας κατὰ τὴν περίοδον ταύτην μεταβολάς. Τὰς ἀλλοιώσεις ταύτας δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν γενικῶς εἰς δύο μεγάλας τάξεις, πρῶτον ἐσωτερικάς, παρατηρουμένας ἐν πᾶσι τοῖς στοιχείοις τῆς γλώσσης, ἦτοι ἐν τοῖς φθόγγοις, τοῖς τύποις, τῇ συντάξει, ταῖς σημασίαις, τῇ συνθέσει κλπ, καὶ προερχομένας ἀπλῶς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς τῆς σὺν τῷ χρόνῳ ἀνελισσομένης γλώσσης, καὶ δεύτερον εἰς ἐξωτερικάς ὀφειλομένας εἰς τὰς τότε πολιτι-

κὰς καὶ ἄλλας περιστάσεις. Διότι, ὅπως ἦτο φυσικὸν ἢ γλῶσσα αὕτη ὡς ζῶσα, ἦτοι ὡς λαλουμένη καὶ κατ' ἀνάγκην προσ-
αρμοζομένη πρὸς τὰς ἐκάστοτε ἀνάγκας τῶν λαλούντων αὐτήν,
νὰ μεταβάλληται κατὰ τοὺς φθόγγους, τοὺς τύπους, τὰς συν-
τάξεις, τὰς σημασίας, κλπ., οὕτως ἦτο ἐπίσης φυσικὸν καὶ αἱ
γλῶσσαι καὶ αἱ διάλεκτοι αἱ ὑπ' αὐτῆς ἐκτοπιζόμεναι νὰ κατα-
λίπωσιν ἴχνην τινὰ πολλὰ ἢ ὀλίγα ἐν αὐτῇ. Πάντοτε καὶ παν-
ταχοῦ παρατηρεῖται ὅτι ὅταν διάλεκτος ἢ γλῶσσά τις ἐξα-
πλοῦται καὶ ἐκβάλλῃ ἄλλην ἢ ἄλλας, δὲν δίδει μόνον ἄλλα
καὶ λαμβάνει· προσδόκιμον ἄρα ἤδη ἐκ τῶν προτέρων φαί-
νεται ὅτι θὰ ἀπαντῶσιν ἐν τῇ Κοινῇ ταύτῃ καὶ τινὰ ἴχνη τῶν
ἐκβαλλομένων γλωσσῶν καὶ διαλέκτων, καὶ ὧντος τοῦτο
συμβαίνει.

Ἀναγράφομεν πρῶτον ἀλλοιώσεις τινὰς τοῦ πρώτου εἰδους,
ἦτοι μεταβολὰς ἐν τοῖς φθόγγοις, τοῖς τύποις, τῇ παραγωγῇ
καὶ τῇ συντάξει, ἔπειτα ἄλλας τοῦ δευτέρου, μεταβολὰς ὀφει-
λομένας εἰς τὴν ἐπαφὴν αὐτῆς πρὸς ἄλλας γλώσσας ἢ δια-
λέκτους. Καὶ δὴ πρῶτον φθογγικαὶ μεταβολαί : ἡ πρότερον
σαφῶς διακεκριμένη προσφθία τῶν μακρῶν καὶ βραχέων φω-
νηέντων ἐξισοῦται κατὰ τὸν Β' καὶ Γ' μ. X. αἰῶνα, ὥστε τοῦ
λοιποῦ τὰ φωνήεντα δὲν διαφέρουσιν ἀλλήλων κατὰ τὴν μα-
κροτέραν ἢ βραχυτέραν διάρκειαν τῆς ἐκφωνήσεως αὐτῶν,
ὅπως πρότερον. Μετὰ τῆς ἀπωλείας ταύτης συνεξέλιπεν, ὡς
εἰκός, καὶ ἡ ἐπὶ τῆς μακρᾶς προσφθίας τούτων στηριζομένη
διαφορὰ τοῦ ὀξέος καὶ περισπωμένου τόνου.

Αἱ δίφθογγοι αἱ καὶ οἱ τρέπονται ὁμοίως τότε εἰς ἀπλᾶ φω-
νήεντα, ἡ μὲν αἱ κατὰ τὸν Β' μ. X. αἰῶνα εἰς ε ἢ δὲ οἱ κατὰ
τὸν Γ' εἰς υ (ἡ ου εἶχεν ἀποδῆ ἀπλοῦς φθόγγος πρὸ τῶν Μη-
δικῶν, ἡ δὲ εἰ κλειστὸς ἀπλοῦς φθόγγος ε̄ ὁμοίως κατὰ τὸν
Ε' αἰῶνα, ἐν δὲ τοῖς εὐθὺς μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον χρόνοις

ἐταυτίσθη τῷ μακρῷ ι). Τὸ η συνέπεσε κατὰ τοὺς πρώτους
μ. X. αἰῶνας τῷ ι ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Ἑλλάδι (οὐχὶ δὲ καὶ ἐν
Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐνθα μέχρι σήμερον προφέρεται ὡς ε). Τὸ ὑπο-
γεγραμμένον λεγόμενον ἰῶτα ἤδη ἀπὸ τοῦ Γ' π. X. αἰῶνος
ἄρχεται παραλειπόμενον, ἐπὶ δὲ Αὐγούστου διαρρήδην μαρτυ-
ρεῖται ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ὅτι δὲν ἐξεφωνεῖτο. Τὸ ὑποτακτικὸν
φωνῆεν τῶν διφθόγγων αυ καὶ ευ λαμβάνει μᾶλλον ἡμιφωνο-
τέραν δύναμιν πλησιάζουσιν τῷ ἡμετέρῳ φ καὶ β, διὸ γρά-
φεται κατεσκέβασαν, ἀπελέφτερος, δαύδους κλπ. Τὸ δασὺ
λεγόμενον πνεῦμα ἤδη π. X. ἔπαθεν ἐξασθένωσιν, ἐντεῦθεν εὐ-
ρίσκομεν γραφάς, οἷον κατ' ὕοθεσίαν, κατ' ἐταιρίαν, εἴσατ' ὑπὸ
κλπ., μόνον οὐχὶ βοῶσας ὅτι τὸ δασὺ δὲν ἐξεφωνεῖτο ὅπως
πρίν. Τὸ σ πρὸ τῶν ἡχηρῶν συμφώνων λαμβάνει ἐν τοῖς μετὰ
τὸν Ἀλέξανδρον χρόνοις ἦν σήμερον ἔχει προφοράν, ἐντεῦθεν
τὸ σμάραγδον, Σμύρνα, σβέννυμι κλπ. γράφονται καὶ διὰ τοῦ
ζ, ἐξ οὗ πάλιν δηλοῦται ὅτι καὶ τὸ ζ τοῦτο εἶχε τότε καταστῆ
ὁποῖον εἶνε σήμερον, ἦτοι ἡχηρόν. Τὰ μέσα λεγόμενα β, γ,
δ, καὶ τὰ δασέα φ, χ, θ, εἶχον κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους
χρόνους τούτους σχεδὸν τοιαύτην ἐποίαν καὶ νῦν προφοράν,
ἦτοι ἀπὸ κλειστῶν ἀκαριαίων συμφώνων b, d, g, πH, κH,
θH εἶχον καταστῆ μετὰστενα καὶ διαρκῆ, πνευματώδη κλπ.

Δεύτερον τυπικαὶ μεταβολαί. Ἐν ταύταις μέγιστον ἠδυνήθη
ἡ ἀναλογία, τ. ἔ. κατ' ἀναλογίαν συστημάτων τινῶν, πολυπλη-
θεστέρων καὶ δὴ ἰσχυροτέρων ἐν τῇ συνειδήσει τῶν λαλούντων
ῥυθμίζονται ἄλλα ἀσθενέστερα, οὕτω δὲ ἀποβαλλομένων τῶν
σπανιωτέρων καὶ μονήρων, κρατούντων δὲ τῶν καθολικωτέρων
προκύπτει ἀπλοποιήσεις, ἐξομαλισμὸς τῆς γλώσσης. Εἶχε δὲ
ἡ ἀναλογία εὐρύτατον στάδιον ἐνεργείας παρ' ἡμῖν διὰ τὴν
μεγάλην ποικιλίαν τῶν κλιτικῶν συστημάτων ἐν τε τοῖς ὀνό-
μασι καὶ τοῖς ῥήμασιν. Οὕτω τὰ πρωτόκλιτα θηλ. εἰς — α — ης

καὶ τὰ ἄρσεν. εἰς — ης — ου καὶ — ας — ου ἐκλίθησαν μετὰ τοῦ αὐτοῦ φωνήεντος ἐν πάσαις ταῖς πτώσεσιν, ὁ προεσβευτῆς τοῦ προεσβευτῆ, ὁ Πυθαγόρας τοῦ Πυθαγόρα, ἡ δόξα τῆς δόξας κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν εἰς — η — ης, — α — ας (τιμῆς, χαρὰ χαρᾶς). Τὰ πρωτόκλιτα λήγοντα ἐν τῇ πληθυντικῇ ὀνομαστικῇ εἰς — αι (=ε) ἐφαίνοντο ἐλλιπῇ κατὰ ἐν — ς παραβαλλόμενα πρὸς τὰ τριτόκλιτα περατούμενα ἐν τῇ πτώσει ταύτῃ εἰς — ες, ἐντεῦθεν ἔληξαν ὁμοίως ἐκείνοις, παροδίτες ὅπως καὶ ἐλπίδες, πατέρες. Τὸ — ου τῆς ἐν. γεν. τῶν δευτεροκλίτων (τοῦ λόγου) μετεδόθη, ὡς γνωστόν, κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους εἰς τὰ ἄρσεν. πρωτόκλιτα, τοῦ δεσπότου, τοῦ ποιητοῦ. Ἐπειδὴ δ' οὕτως εὐχρήσται ἐν τε τοῖς δευτεροκλίτοις καὶ πολλοῖς πρωτοκλίτοις, ἦτοι ἐν παμπόλλαις λέξεσιν, ἤρξατο ἀπὸ τοῦ Δ' π. X, αἰῶνος νὰ ἐπεκτείνηται καὶ εἰς πολλὰ τῶν τριτοκλίτων εἰς — ους, λήξαντα οὕτω κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον εἰς — ου, Δημάδου, Ὑπερείδου, Ἰσοτελοῦ, τετραήρου. Βραδύτερον δὲ καὶ εἰς ἄλλα πολλά, ὥστε σήμερον λέγομεν τοῦ πραιμάτου, τοῦ ὀνομάτου κλπ., τοῦ — ου ἐκκληφθέντος ὡς τοῦ κατ' ἐξοχὴν χαρακτῆρος τῆς πτώσεως ταύτης τῶν ἄρσεν. καὶ οὐδετέρων.

Ἡ ἐνικὴ αἰτ. πολλῶν τριτοκλίτων ἢ πρότερον λήγουσα εἰς — α ἐφάνη γυμνὴ καὶ ἐλλιπὴς ἀπέναντι τῆς ἐν. αἰτ. τῶν ἄλλων ὀνομάτων, ἐντεῦθεν ἤδη ἀπὸ τοῦ δευτέρου αἰῶνος π. X. ἐλέχθη τὸν πατέρα, τὸν ἄνδρα, τὴν ἐλπίδα κατὰ τὸ τὴν ἐσπέραν, τὸν ταμίαν, τὸν λόγον, τὴν πόλιν κλπ. (Βραδύτερον κατὰ τὴν Δ' περίοδον, ἦτοι κατὰ τὴν κτίσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπὸ τῶν ὁμοίων τούτων εἰς — ν αἰτ. ἐπλάσθη νέα ὀνομαστικὴ τῶν τριτοκλίτων ὁμοία τῇ τῶν πρωτοκλίτων, ἦτοι τὴν ἐσπέραν — ἢ ἐσπέρα = τὴν μητέρα — ἢ μητέρα, τὸν ταμίαν — ὁ ταμίας = τὸν ἄνδρα — ὁ ἄνδρας). Ἡ πληθ. αἰτιατ.

πολλῶν τριτοκλίτων εἶχεν ἤδη ἀπὸ παλαιότερων χρόνων καταστῆ ὁμοία τῇ ὀνομαστικῇ, οἱ πλείους τοὺς πλείους, οἱ ἀληθεῖς τοὺς ἀληθεῖς, οἱ βασιλεῖς τοὺς βασιλεῖς· λοιπὸν κατ' ἀναλογίαν τούτων ἐπεξετάθη ἡ ὁμοιότης αὕτη καὶ ἐπὶ τὰ συμφωνόληκτα, τὰς χάριτες (τοῦ Γ' π. X. αἰῶνος), τοὺς συμπολεμήσαντες, τοὺς ἐλάσσονες (τοῦ Β'), τοὺς μῆνες, τέσσαρες κλπ. Κατὰ δὲ τὸν πρῶτον μ. X. αἰῶνα τὸ — ες τοῦτο εὐρίσκομεν καὶ ἐν πρωτοκλίτοις, ταῦτες, ἄλλες, παροδίτες, ἐχοῦσες (ἐπὶ Νέρωνος). Τὰ θηλ. εἰς ὡ — οῦς κλίνονται ὁμοίως τοῖς πρωτοκλίτοις, ἦτοι μετὰ τοῦ αὐτοῦ φωνήεντος καὶ ἐν τῇ γεν., τῆς Κλειῶς, τῆς Σαπφῶς. Τύποι, οἷον τὸ ὕγιᾶ, τὰ ἐνδεᾶ, τὰ χρέα κτλ., ἐξήρχοντο ἐκ τοῦ συστήματος τῶν ὁμοίων ἐπιθέτων εἰς — ης καὶ τῶν οὐδ. εἰς — ος. Ἐντεῦθεν ἐλέχθη ἀναλογικῶς τὸν ἐνδεῆ, τὰ ὕγιᾶ, τὰ χρέη. Τὰ εἰς — ας οὐδετ. κλίνονται ὁμαλῶς μετὰ τοῦ τ, κρέας κρέατος, τέρας τέρατος, κέρας κέρατος, τὸ δὲ γῆρας ἀκολουθεῖ τοῖς εἰς — ος — ους, ἦτοι. λέγεται τοῦ γήρους, τῷ γήρει.

Κατὰ τὸ ἐγὼ ἐμοῦ ἐμὲ ἐλέχθη καὶ ἐσὺ ἐσοῦ ἐσέ· καὶ ἐπειδὴ τὸ — ν εἶχε καταστῆ ὁ γενικὸς χαρακτῆρ τῆς ἐν. αἰτιατ., ἐσχηματίσθη αἰτιατ. ἐμέν, ἐσέν, ὅπως ἐλέχθη καὶ τὸ πρᾶγμα, τὸ ὄνομα, τὸ γλυκύν, τὸ ἄλλον κλπ., καθόλου πᾶσα ἐν αἰτ., πλὴν τοῦ ἄρθρου τό. Ἡ ἀντωνυμία οὗτος, αὕτη, τοῦτο μεταβαλλομένη καὶ ἐν τῷ θέματι παρεῖχε πολλὴν δυσκολίαν εἰς τὴν ὀρθὴν χρῆσιν· ἐντεῦθεν ἤδη ἀπὸ τῶν δοκίμων χρόνων ἄρχεται ἢ κατ' ἀναλογίαν ἀπλοποιήσις αὐτῆς· τούτῃ ἀπὸ τοῦ ἄρσ. καὶ οὐδ. ἀνεγνώσθη ἐν ἀρχαιοτάτῃ Ἰωνικῇ ἐπιγραφῇ, οὗτον δὲ ἀπὸ τῆς ὀνομαστικῆς οὗτος πολλάκις ἐν Βοιωτικαῖς ἐπιγραφαῖς· κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν παλαιῶν Γραμματικῶν οἱ Δωριεῖς εἶπον τοῦτος, τοῦτοι ἀπὸ τῶν πλαγίων πτώσεων τούτου, τούτων.

Ἐν τῷ ῥήματι αἱ προσωπικαὶ καταλήξεις τοῦ παρατατικοῦ καὶ ἀορίστου δευτέρου —ον —ες —ε —ομεν —ετε —ον καὶ αἱ τοῦ ἀορίστου α' —α —ας —ε —αμεν —ατε —ον ἠπλοποιήθησαν εἰς ἓν σύστημα —α —ες —ε —αμεν —ετε —αν· προβλ. εἶχα, εἶχες, εἶχε, εἶχαμεν, εἶχετε εἶχαν, ἔγραφα, ἔγραφες, ἔγραφε, ἔγράφαμεν, ἔγράφετε, ἔγραφαν. Καὶ ὁ παρακείμενος, διαφέρων τοῦ ἀορ. μόνον κατὰ τὸ γ' πληθ. εἰς —ασι, προσέλαβε τὸ καθολικώτερον —αν τοῦ ἀορίστου, ὥστε ἐλέχθη εἴληφان, δέδωκαν. Ὁμοίως ἐλέχθη γράψε κατὰ τὸ γράφε ἀντὶ γράφον. Κατὰ τὸ λέλεγμαι λέλεξαι, πεποίημαι πεποίησαι, τίθεμαι τίθεσαι κλπ. ἐλέχθη καὶ φάγεσαι, ὀδυνᾶσαι, βοᾶσαι κλπ. διότι τὸ λέγη, ὀδυνᾶ, βοᾶ κτλ. δὲν συνεφώνει πρὸς τὰ ἄλλα πρόσωπα τῆς μέσης φωνῆς. Μετὰ τὴν ταύτισιν τοῦ η καὶ εἰ πρόσωπά τινα τοῦ ἀορίστου τῆς ὑποτακτικῆς καὶ τοῦ μέλλοντος τῆς ὀριστικῆς ἐν τοῖς πλείστοις ῥήμασι δὲν διεστέλλοντο ἀπ' ἀλλήλων, ἥτοι τὸ πράξει καὶ τὸ πράξη ἦσαν ἐν τῇ προφορᾷ ὅμοια. Κατ' ἀναλογίαν ἄρα τούτων πᾶς ὁ μέλλων καὶ πᾶσα ἡ ὑποτακτικὴ τοῦ ἀορίστου κατέστησαν ἰσοδύναμοι, οὕτω δ' ἤρξατο νὰ ἐκβάλληται ὁ μέλλων ὑπὸ τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ ἀορίστου καὶ δὴ τύχω = τεύξομαι, φύγω = φεύξομαι. Ὅπως δὲ ὁ μέλλων ὑπὸ τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ ἀορίστου, οὕτως ἐξεβλήθη καὶ ὁ παρακείμενος ὑπὸ τοῦ ἰσοδυναμοῦντος αὐτῷ πολλάκις ἀορίστου, καὶ τότε ἐκ τῶν τεσσάρων χρονικῶν θεμάτων, ἐνεστώτος, παρακειμένου, ἀορίστου καὶ μέλλοντος ἔμειναν ἐν χρήσει μόνον δύο, τὸ τοῦ ἐνεστώτος καὶ τὸ τοῦ ἀορίστου. Κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ κρούω κρούσω, γεύω γεύσω, κελεύω κελεύσω κτλ. ἐλέχθη καὶ ἀκούω ἀκούσω, κλαίω κλαύσω, ἐλάω ἐλάσω, βαδίζω βαδίσω, καλέσω, τελέσω κλπ. Ὁμοίως κατὰ τὸ σχῆμα τῶν ὁμαλῶς ἐχόντων ἀορίστων ἐλέχθη καὶ ἁμαρτάνω ἡμάρτησα, ὀλισθάνω ὀλίσθησα, κράζω

ἔκραξα, φεύγω ἔφευξα κλπ. Ὁμοίως ἐλέχθη κατ' ἀναλογίαν ἄλλων ἀποκρίνομαι ἀπεκρίθην ἐπὶ τοῦ ἀπῆντησα ἀντὶ ἀπεκρινάμην, γίνομαι ἐγενήθην κλπ., οὕτω δὲ καὶ ὁ μέσος ἀόριστος εἰς—(σ)άμην —όμην ἤρχισε κατὰ μικρὸν νὰ περιορίζηται καὶ περιπίπτῃ εἰς λήθην. Ἐκ τῆς ὑποτακτικῆς ἐὰν ὁμνύω, ἀπολλύω κτλ., ὁμοίων τῷ ἰσχύω, λύω, ἤρξατο ἤδη ἀπὸ τοῦ Δ' π. X. αἰῶνος νὰ σχηματίζεται ὀριστικὴ ὁμνύω, ἀπολλύω, καὶ οὕτως ἀπώλετο ἡ τάξις αὕτη τῶν εἰς —υμι. Ἀντὶ τῶν παλαιῶν ἐπιρρημάτων εἰς —ως ἄρχονται νὰ ἐπικρατῶσι τὰ εἰς —α, ἥτοι κατὰ τὰ ὑπερθετικὰ ἐπιρρ. καὶ τὰ σύστοιχα ἀντικείμενα εἰς —α, τὰ ἰσοδυναμοῦντα ἐπιρρήμασιν, ἐλέχθη καὶ καλὰ, ὀπισθάγκωνα κλπ.

Καὶ ἐν τῇ παραγωγῇ τῶν λέξεων καὶ τῇ συντάξει συνέβαλε μέγιστον ἡ ἀναλογία εἰς τὸν ἐξομαλισμόν. Οὕτω κατ' ἀναλογίαν ἐπλάσθησαν ἀπὸ πολλῶν ρημάτων ὀνόματα εἰς —σμός, οἶον ἐξορισμός, παραδειγματισμός κλπ. κατ' ἄλλα ἀπὸ ῥημάτων παραγόμενα τοιαῦτα ὀνόματα εἰς —μός. Ὁμοίως ἐπλάσθησαν ἄλλα εἰς —σία, εἰς —της, εἰς —ās, εἰς —άρις, εἰς —άκιον, εἰς —(σ)ιμος, εἰς —έα (φυτῶν) κλπ., δι' ὧν ἡ γλῶσσα ἡμῶν προσέλαβεν ὁμαλότητα καὶ ἅμα μέγαν φραστικὸν πλοῦτον (ἴδε· περὶ τούτων Μεσ. καὶ Νέα Ἑλλην. Τομ. Α' σ. 410).

Ἐκτὸς δὲ τῆς ἀναλογίας παρατηρεῖται ὅτι ὑπάρχει ἐν ταῖς γλώσσαις καὶ ἄλλη τις δύναμις οὐκ ὀλίγον συντελοῦσα εἰς τὴν ἀλλοίωσιν τῶν τύπων καὶ τῶν συντάξεων αὐτῆς, λέγω τὴν τάσιν πρὸς ἰσχυροτέρας, ἄδροτέρας, σαφεστερας ἐκφράσεις· ἐκ τούτου συμβαίνει ὥστε ἀντὶ ἀπλοῦ τινος φραστικοῦ μέσου νὰ ἐπιδιώκηται καὶ προτιμᾶται ἡ χρῆσις συνθέτου, πλατυτέρου, ἄδρομερεστερου. Οὕτω λέγεται ὑποκάτω τοῦ δένδρου ἀντὶ

ὑπὸ τὸ δένδρον, κατέναντι, ἀπέναντι, ἄνωθεν, ὀπίσω μου, ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν κλπ. Ἀντὶ τῆς γεν. διαιρετικῆς λέγεται ἐμπρόθετον, τίς ἐκ τῶν δύο, ὁμοίως ἐμπρόθετα καὶ ἀντὶ τῆς γενικῆς τῆς ὕλης, τῆς συγκρίσεως. Ἡ δοτ. ἢ συνοδευτικῇ λεγομένη λαμβάνει τὴν σύν. Τὸ εἶχον, εἶδον κλπ. ἐγένοντο σαφέστερα λαβόντα τὴν μορφήν εἶχσαν, εἶδσαν κατὰ τὰ τρίτα πρόσωπα ἄλλων παρωχημένων εἰς —σαν κτλ. κτλ.

Νοεῖται οἷκοθεν ὅτι ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἐξωμαλισμένου, τοῦ ἰσχυροτέρου, τοῦ νέου, δὲν σημαίνει ἅμα καὶ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ παλαιοῦ, τοῦ ἀνωμαλωτέρου. Δύνανται ἀμφότερα ἐπὶ πολὺν ἢ ὀλίγον χρόνον νὰ συνυπάρχωσιν ἐκ παραλλήλου, μαχόμενα περὶ ἐπικρατήσεως, μέχρις οὗ τὸ ἕτερον, συνήθως τὸ ὀμαλώτερον καὶ ἀδρότερον ἐπικρατήσῃ. Ταῦτα ἔργον ἔχει νὰ ἐξακριβώσῃ καὶ καθορίσῃ χρονολογικῶς καὶ εἰδικῶς ἢ λεπτομερῆς ἐξέτασις τῆς γλώσσης. Πάντως δ' ὅμως τοσοῦτον εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ ἐμφάνισις τῶν ὀμαλωτέρων, τῶν ἀδρομερεστέρων καὶ ἐκφραστικωτέρων συνεπάγεται κατὰ κανόνα κίνδυνον τῶν παλαιότερων στοιχείων, καὶ ὅτι εἰς τὸ φαινόμενον τοῦτο ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος ἡ ἀπώλεια πολλῶν παλαιῶν στοιχείων καὶ δὴ καὶ ἡ ἀνακαίνισις τῆς γλώσσης.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν ἐσωτερικῶν ἀλλοιώσεων τούτων τῶν ἀπλῶς διὰ τῆς ἐπενεργείας ὡς εἶπεῖν τοῦ χρόνου γινομένων ἐν πάσῃ γλώσσῃ, συνέβησαν, ὡς εἵπομεν ἀνωτέρω, εἰς τὴν τότε Κοινὴν καὶ ἄλλαι τὴν ἀρχὴν ἔχουσαι ἔξωθεν ἀπὸ τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν διαλέκτων καὶ τῶν ξένων γλωσσῶν ἃς ἐλάλουν πρότερον οἱ νῦν τὴν Κοινὴν προσκτώμενοι. Διότι, ὡς ἐλέχθη, ἡ ἱστορία τῶν γλωσσῶν διδάσκει ὅτι οἱ μανθάνοντες καὶ μεταχειριζόμενοι ἄλλην τινὰ διάλεκτον ἢ γλῶσσαν δὲν παραλαμβάνουσι μόνον ἀλλὰ καὶ παρέχουσιν, ἥτοι ὑποκαθιστῶσι λεληθότως εἰς αὐτὴν καὶ φθόγγους καὶ συντά-

ξεις καὶ σημασίας κττ. τῆς προτέρας αὐτῶν διαλέκτου ἢ γλώσσης. Καὶ ὄντως ἐπιμελεστέρα ἐξέτασις τῆς Κοινῆς πείθει ὅτι οὐκ ὀλίγα εἰσεχώρησαν εἰς αὐτὴν ἐκ τῶν ἄλλων διαλέκτων. Πρὸβλ. τὸ ρσ, σσ ἀντὶ τῶν Ἀττικῶν ρρ, ττ, γλῶσσα, θάλασσα, πράσσω, ἄρσεν, χέρσος, Χερσόνησος· τὰ Ἰωνικὰ εἰς —οῦς —οὔδος —οὔδες καὶ —ᾱς —ᾱδος —ᾱδες (Ἐπαφροῦς, Ἐπικτᾱς), ὅθεν σήμερον τὰ πολλὰ ἄρσεν. εἰς —ᾱς —ᾱ —ᾱδες καὶ θηλ. εἰς —οὔ —οὔς —οὔδες (πινακᾱς, μυλωνᾱς, μυλωνοῦ —οὔς μυλωνοῦδες). Ὅμοίως ἐκ τῆς Ἰωνικῆς ἔχουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν πολλὰ ἀπλᾶ ἀφηρημένα εἰς —σία ἀντὶ —σις, ἐξετασία, θερμασία, γυμνασία, ἀκοντισία κλπ. Πρόσθετες τούτοις εἰς τὰ ἐπελθόντα τότε μεγάλα ἱστορικὰ γεγονότα, λέγω τὴν Ῥωμαϊκὴν κατὰκτησιν καὶ τὴν εἴσοδον τοῦ Χριστιανισμοῦ, σφόδρα ἐπέδρασαν ἐπὶ τὸν βίον ἡμῶν· ἐντεῦθεν πολλὰί νέαι ἐννοιαὶ καὶ οὐκ ὀλίγαι καὶ ἄγνωστοι τὸ πρὶν λέξεις, ξένα ἦθη καὶ ἔθιμα ἐγνώσθησαν ἡμῖν καὶ ἐξεφράσθησαν διὰ τῆς γλώσσης ἡμῶν. Καὶ πρὸς μὲν τὴν εἰσβολὴν τῶν Λατινικῶν στοιχείων ἀντέδρων ἐπὶ πολὺ, μέχρι τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου, οἱ τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῶν χαρακτήρος σφόδρα ἀντεχόμενοι ἔτι Ἑλληγες· ἀλλὰ πρὸς τὴν τῶν Ἑβραϊκῶν οὐχί· τοῦτο μὲν διότι τὰ ἱερὰ βιβλία τῆς Π. Δ. μετεφράσθησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὰ τῆς Κ. Δ. συνετάχθησαν Ἑλληνιστί ἤτοι εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν Κοινὴν ὑπ' ἄλλογενῶν, ἀπείρων τοῦ δοκίμου λόγου τῶν Ἑλλήνων, τοῦτο δὲ διότι αὐτὴ αὕτη ἢ ἀποδοχὴ τῆς νέας θρησκείας ἐδήλου ἐγκατάλειψιν τῆς ἐθνικῆς ιδέας, αὐτομολίαν εἰς ἄλλο στρατόπεδον. Ἐντεῦθεν πλῆθος Ἑβραϊκῶν στοιχείων εἰσεχώρησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καί, ὅπως εἶπεν ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς, ἡ γλῶσσα τῶν ἱερῶν βιβλίων ἔβαψε τὴν ἑκτοτε λαλουμένην Ἑλληνικὴν. Ἰδιαιτέρως δὲ ἐπέδρασαν οἱ ἄλλογενεῖς οὗτοι ἐπὶ τὴν σύνταξιν τοῦ

λόγου, καὶ τοῦτο εὐλόγως· διότι τὸ τυπικὸν καὶ αἱ λέξεις εἶναι ἁδρότερα καὶ ἀπτότερα τινα τοῦ λόγου στοιχεῖα, ἀλλὰ τὸ ὕφος εἶναι προσωπικόν, εἶναι ὁ χαρακτήρ τοῦ ἀνθρώπου (le style c'est l'homme. Buff.). Δὲν ἦτο ἄρα δυνατόν εἰς τὸν ἀλλογενῆ οὐδὲ εἰς τὸν μεταξὺ ἀλλοδαπῶν γεννηθέντα καὶ τραφέντα Ἑλληνα νὰ σκέπτηται καὶ διατυποῖ τὸν λόγον αὐτοῦ ὅπως ὁ γνήσιος Ἕλληνας ἐν Ἑλλάδι, ἀφοῦ εἶχον μάθει νὰ συλλογίζωνται ἐν ἄλλῃ γλωσσικῷ τύπῳ, καὶ διὰ τοῦτο τὸ γλωσσικὸν αὐτῶν αἰσθημα εἶχεν ἄλλον, διάφορον ἢ καὶ ὅλως ξένον, πάντως δὲ πολὺ ἀπλούστερον τύπον. Ἐκ τούτου βλέπομεν ὅτι κατασκευάζουσι τὸν λόγον αὐτῶν παντελῶς διάφορον τοῦ Δημοσθένους, φιλοῦσι τὴν παράταξιν καὶ μεταχειρίζονται τὸν καὶ συχνότατα, τὸ δέ, τὸ ἔπειτα, τὸ μετὰ τοῦτο, τὸ αὐτὸς καὶ οὗτος κλπ., προτιμῶσι τὸν εὐθὺν λόγον ἀντὶ τοῦ πλαγίου, κατασκευάζουσι μικρὰς προτάσεις καὶ καθόλου ἄτεχνον, χαλαρὸν καὶ ἀπλοῦν τὸν λόγον αὐτῶν.

Ἐπακολούθημα τῆς τοιαύτης μεταβολῆς ὑπῆρξεν ἡ σύγχυσις ἢ καὶ ἀπώλεια πολλῶν μορίων καὶ συντακτικῶν πλοκῶν καὶ ἅμα πολλῆς φραστικῆς δυνάμεως, χάριτος καὶ ἀκριθείας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ὁμοίως παρημελήθη καὶ ἡ ἀκριδὴς διαστολή πολλῶν ἐννοιῶν, ὅτε, ὡς εἰκός, ἀπώλετο ἡ ἑτέρα λέξις οὕτω λ. χ. συνέπεσε τὸ ἐσθίω καὶ τὸ τρώγω, τὸ εἶς καὶ τίς, τὸ οὗτος καὶ αὐτός, τὸ ὕω καὶ βρέχω, τὸ τίς καὶ ποῖος, τὸ ἂν καὶ εἴαν, τὸ ὅτε καὶ ὅταν, τὸ μάχη καὶ πόλεμος, τὸ νίπτω καὶ πλύνω κ.λ.π. κ.λ.π.

Ἐπίσης παρημελήθησαν καὶ πολλὰ λεπταὶ συντακτικαὶ διαφοραὶ καὶ διακρίσεις, ἐκ δύο ἢ πλειόνων συντάξεων μιᾶς μόνης τῆς συνηθεστέρας καὶ δὴ γνωστοτέρας ἐπικρατησάσης. Οὕτω λ. χ. κατὰ τὸ γενικώτερον λαμβάνειν τι ἐλέχθη καὶ κληρονομεῖν τι ἀντὶ κληρονομεῖν τινος, ὁμοίως ἐσθίω κρέας.

πίνω ὕδωρ ἀντὶ ἐσθίω κρέως, πίνω ὕδατος. Κατὰ τὸ λέγειν τινὰ κακὸν ἐλέχθη καὶ βλασφημεῖν τινα καὶ περαιτέρω ἐλάλησε τὸν Ἰακώβ. Κατὰ τὸ γενικώτατον μισεῖν, καταδιώκειν τινὰ συνετάχθη καὶ τὸ μάχομαι, πολεμῶ τινα κλπ. κλπ.

Καὶ ἐξωτερικὴν δέ, ὡς πρὸς τὴν γραφὴν δηλ. τῶν λέξεων, ἀλλοίωσιν ὑπέστη ἡ Ἑλλ. γλῶσσα κατὰ τοὺς μετγν. τούτους χρόνους, λέγω τὴν χρῆσιν τῶν τόνων, τῶν πνευμάτων καὶ τῆς στίξεως. Ἐπειδὴ δηλονότι τὰ δόκιμα τῶν παλαιῶν ἔργα δὲν ἦσαν πλέον κατὰ τοὺς χρόνους τούτους πᾶσι σαφῆ ἕνεκα τῶν ἐπιγενομένων ἐν τῇ γλώσσῃ καὶ τῷ βίῳ τοῦ ἔθνους πολλῶν καὶ οὐσιωδῶν μεταβολῶν, λόγοι ἀνδρες ἐπεχείρησαν διαφόρους μελέτας, σχόλια, κριτικὰς ἐκδόσεις κλπ. αὐτῶν, ὅτε χάριν εὐκολωτέρας κατανοήσεως πολλῶν λέξεων ἐσημείουν, ὅπου τοῦτο ἐφαίνετο αὐτοῖς ἀναγκαῖον, τοὺς τόνους, τὰ πνεύματα καὶ τὰς στίξεις, οἷον ἄγος—ἀγός, ἀγχόνη—ἀγχονή, αἶνος—αἶνός, βίος—βιός, δῆμος—δημός, εἶμι—εἰμί, ἦν—ἦν, θόρος—θορός, κάκη—κακή, κάλως—καλῶς, κάμπη—καμπή, κόμπος—κομπός, λεύκη—λευκή, νέων—νεῶν, νόμος—νομός, ὄρος—ὄρος—ὄρος, οὐ—οὔ, παιδεύσαι—παιδεῦσαι καὶ παιδεύσαι, πείθω—πειθῶ, στένος—στενός, τάγος—ταγός, τόμος—τομός, τρόπος—τροπός, τροχος—τροχός, φόρος—φορός, ὤμος—ὠμός κλπ. Ταῦτα δὲ τὰ σημεῖα σὺν τῷ χρόνῳ ἐκαθολικεύθησαν καὶ κατεκράτησαν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γλώσσῃ, ὥστε κείμενον ἄνευ τούτων γεγραμμένον προσπίπτει ἡμῖν ἀλλόκοτον. Ἄλλ' ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἡ καθολικὴ χρῆσις τούτων δὲν εἶναι ἀρχαία ἀλλὰ μεσαιωνικὴ καὶ ὅτι πολλὰς παρέχει τοῖς διδασκομένοις αὐτὰ δυσκολίας.

Ἀφοῦ δ' οὕτως ἡ γλῶσσα ἡμῶν ἠπλοποιήθη μὲν ἐν τοῖς μετγν. τούτοις χρόνοις κατὰ τὴν φωνητικὴν ἀποδαλοῦσα τὰς διφθόγγους καὶ τὴν διάφορον προσφδίαν τῶν μακρῶν καὶ βραχέων φωνηέντων, ἠπλοποιήθη δὲ καὶ κατὰ τὸ τυπικὸν ἀπο-

λέσασα τοσοῦτον μέρος τῶν ἀρχαίων τύπων καὶ περιορισθεῖσα οὕτως εἰς τὰ ἀναγκαιότατα, ἠπλοποιήθη δὲ μάλιστα πάντων κατὰ τὴν σύνταξιν, ὥστε κατέστη ἀναλυτικὴ ἀπὸ συνθετικῆς καὶ δὴ πολὺ μᾶλλον ὁμοιότερα πρὸς τὴν νέαν ἡμῶν γλῶσσαν ἢ πρὸς τὴν ἀρχαίαν, ἔκτοτε παρέμεινε σχεδὸν ἀναλλοίωτος τοὺς φθόγγους, τοὺς τύπους καὶ τὴν σύνταξιν. Ἡ μεταβολὴ ἄρα τῆς Ἀττικῆς εἰς Κοινὴν δύναται κατὰ τινὰ τρόπον νὰ θεωρηθῇ ἅμα καὶ ὡς μεταβολὴ τῆς γλώσσης ἡμῶν ἀπὸ ἀρχαίας εἰς νέαν. Διότι αἱ μεγάλαι ἀλλοιώσεις αὐτῆς κατὰ τοὺς μετγν. χρόνους τούτους, πάντως πρὸ τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος συνετελέσθησαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Ὁ Ἀττικισμός.

Αἱ μεταβολαί, περὶ ὧν ἐν τοῖς προηγουμένοις ἦν ἡμῖν λόγος, ἐγένοντο μὲν, ὡς εἰκός, ἐν τῇ ὑπὸ τῶν πολλῶν λαλουμένῃ γλώσσῃ, ἀντανεκλῶντο δὲ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον καὶ ἐν τοῖς γραπτοῖς μνημείοις τῶν χρόνων τούτων, δὲν ἦσαν δὲ καθόλου εἰπεῖν ἐπιβλαβεῖς. Διότι ἵνα γλῶσσά τις καταστῇ σχεδὸν παγκόσμιος, ὥπως τότε ἡ Ἑλληνική, καὶ προσέτι ἵνα διατηρηθῇ τοιαύτη, μέχρις οὗ μεγάλα ἱστορικὰ γεγονότα ἐκταπίσωσιν αὐτὴν ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς θέσεως ταύτης, ἀνάγκη ἀπαραίτητος νὰ εἶναι ἀπλὴ καὶ εὐμεταχειρίστος, ἀπηλλαγμένη κατὰ τὸ ἐνὸν ἀνωμαλιῶν, πολυτυπίας, πολυπλόκων συντάξεων κλπ. (ὅρα τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν). Κατ' ἀλήθειαν ἄρα ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα μεταβληθεῖσα καὶ ἀπλοποιηθεῖσα, ὥπως ἀνωτέρω εἶδομεν, κατέστη καταλληλοτέρα πρὸς τὴν μεγάλην αὐτῆς ἀποστολὴν τῆς γενικῆς χρήσεως. Πρόσθετες

ὅτι, καθ' ἃ ἐλέχθη, μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Σωτῆρος παρέμενε καθόλου εἰπεῖν καθαρά ξένων λέξεων, ὅτι δὲ τότε, ἔχουσα ὥπως εἶχεν, ἦτο ἐξαίρετον ὄργανον ἀπλῆς καὶ ἅμα ἰσχυρᾶς καὶ σαφοῦς ἐκφράσεως· μάρτυς τούτου μεγαλόφωνος εἶναι ἡ Κ. Δ., ἥς τὰ ὑψηλὰ ἠθικὰ διδάγματα διὰ ταύτης τῆς ἐξωμλισμένης καὶ ἀπλῆς γλώσσης ἐξεφράσθησαν.

Ἄλλην δ' ὅμως γνώμην περὶ τῆς ἀξίας τῆς γλώσσης ταύτης εἶχον οἱ μετγν. λόγιοι. Ἑλλήνες. Ἐπειδὴ δηλονότι παραβάλλοντες τὰ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους παραγόμενα φιλολογικὰ ἔργα πρὸς τὰ τῶν ἀρχαιότερων δοκίμων συγγραφέων ἔδλεπον προφανῶς ὅτι ὑπελείποντο κατὰ πολλὰ, ἐνόμισαν, πλημμελῶς, ὅτι αἰτία τούτου ἦτο ἡ ἐπιγενομένη ἀλλοίωσις τῆς γλώσσης. Ἡ ἀληθὴς αἰτία ἦτο ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐξηκολούθησε μὲν καὶ κατὰ τοὺς μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον χρόνους νὰ θεωραπέυῃ τὰς Μούσας, διὸ καὶ ἐπέδωκε μέγας οὐ μόνον εἰς τὰς θετικὰς λεγομένας σήμερον ἐπιστήμας, τὰ μαθηματικά, τὴν ἀστρονομίαν, τὴν γεωγραφίαν κλπ. ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς φιλολογικὰς ἐρεῦνας, ἰδίᾳ εἰς τὴν γραμματικὴν, τὴν ἐρμηνευτικὴν καὶ κριτικὴν, τὴν ἱστοριογραφίαν κλπ., ἀλλ' οὐχ ἦττον ἀληθὲς εἶναι ὅτι ἐν ταῖς νέαις χώραις, ἐν αἷς τώρα ἤκμαζεν, ἔνεκα τῆς ἐπικρατήσεως τῆς χρησιμοθηρίας παρημέλει καθόλου εἰπεῖν τὴν λατρείαν τοῦ καλοῦ. Λόγος δόκιμος, καλλιτεχνικὸς κατὰ Εὐριπίδην, Πλάτωνα ἢ Δημοσθένη δὲν ἐπεζητεῖτο πλέον ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τῶν ἀναγνωστῶν, ἐκ τούτου καὶ δὲν ἐθηρεύετο ὑπὸ τῶν συγγραφέων, οἵτινες ἄλλως ἐκ πολλῶν Ἑλληνικῶν καὶ βαρβάρων χωρῶν ὀρμώμενοι οὔτε ἦσαν οὔτε ἠδύναντο νὰ εἶναι καλαισθητικῶς πολὺ ἀνώτεροι τῶν ἀναγνωστῶν αὐτῶν. Τὸ ἀληθὲς χρυσοῦν παράγγελμα «Χάρισι καὶ σαφηνείᾳ θύειν» ἐλησμονήθη κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Πρόσθετες τούτοις ὅτι ἡ πολιτικὴ κατὰστασις τῶν χρόνων ἐκεί-

νων δὲν ἦτο ἡ εὐκταία, οἱ πολιτικοὶ ἀγῶνες σχεδὸν ἐξέλιπον, ὁ πλοῦτος αὐτῆς τῆς Ἑλλάδος ὁ ἐκ τῆς ναυτιλίας, τῆς βιομηχανίας καὶ ἐμπορίας ἠλαττώθη μεγάλως, τὸ δὲ αἶσθημα τῆς πατρίδος μετὰ τὴν διασπορὰν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰς ἀχανεῖς ἐκτάσεις τῆς Ἀσίας καὶ Αἰγύπτου, ὅτε ἀπέδησαν μᾶλλον κοσμοπολίται, καὶ τὸ τῆς θρησκείας, διὰ τὴν τότε κρατοῦσαν ἠθικὴν διαφθορὰν ἐξησθενώθη σφόδρα· ὅτι ἄρα τούτων ἕνεκα οὐδεὶς ἱερὸς ἐνθουσιασμοὸς ὑπὲρ τῶν μεγάλων ἰδανικῶν τοῦ ἀνθρώπου ἢ τοῦ πολίτου ἐνεψύχου αὐτούς. Διὰ ταῦτα ἦτο παντάπασιν ἀδύνατον εἰς τὸ ἔθνος ἡμῶν, ἔχον ὅπως εἶχε, νὰ παραγάγῃ γενναῖα φιλολογικὰ ἔργα. Ἐντεῦθεν καὶ ὅσοι τυχὸν ἐπηγγέλλοντο τὸν καλλιτέχνην, γλύπτει, ζωγράφει, μουσικοὶ κλπ. δὲν εἶχον συνήθως αἶσθησιν τοῦ γνησίου καλοῦ, διὸ ἐπεδίωκον τὸ ποικίλον, τὸ ἐξεζητημένον, ἐπίδειξιν πολυμαθείας καὶ ἐπιμελείας μεγάλης, ἔφευγον δὲ τὸ ἀπλοῦν, τὸ φυσικόν, τὸ ἀληθῶς καλλιτεχνικὸν καὶ ποιητικόν. Τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ συγγραφόντες καὶ οἱ ποιῶντες ἐλέγχονται μᾶλλον πολυῖστορες μελετηταὶ ἢ καλλιτέχναι, εἰργάζοντο μᾶλλον παντὸς ἄλλου χάριν ἢ διότι ἐνεφοροῦντο καλαισθησίας καὶ ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ τῆς τέχνης. Τούτου δ' ἕνεκα καὶ ἡ ἔντεχνος πλοκὴ τοῦ λόγου καὶ ἡ αὐστηρῶς λογικὴ ἀκρίβεια τῆς φράσεως λείπουσιν ἀπὸ τῶν ἔργων τῶν τότε συγγραφέων.

Ἐπειδὴ δ' ὅμως ἤδη π.Χ. οἱ Ῥωμαῖοι ἐμιμήθησαν τοὺς Ἑλλήνας συγγραφεῖς καὶ οὕτω παρήγαγον δόκιμον φιλολογίαν (Κικέρων, Ὀράτιος, Οὐεργίλιος κλπ.), καὶ ἐπειδὴ ἐν Ῥώμῃ ἐτιμῶντο, ἰδίᾳ ἐπὶ Αὐγούστου, αἱ περὶ τὴν δόκιμον Ἑλληνικὴν γλῶσσαν σπουδαί, οἱ ἡμέτεροι ἐνόμισαν, ὅτι θὰ ἠδύναντο καὶ οὗτοι, μιμούμενοι τοὺς ἀρχαίους, νὰ πλάσωσι δόκιμα ἔργα. Κατ' ἀρχὴν βεβαίως δὲν ἦτο ἡ σκέψις αὕτη πλημμελής, τὸ κακὸν μόνον εἶναι ὅτι δὲν περιορίσθησαν,

ὅπως ἐποίησαν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ὅπως κατ' ἀρχὰς ἐσκοπεῖτο, ἐν τῇ μιμήσει ταύτῃ ἐντὸς τῶν ἐπιτετραμμένων ὁρίων, ἦτοι δὲν ἠρκέσθησαν νὰ μιμηθῶσι τὸ πνεῦμα τῶν δοκίμων, τὴν μέθοδον αὐτῶν, τὴν ὀρθὴν σύνθεσιν τοῦ λόγου, τὸ ἀπλοῦν καὶ καθαρὸν ὕφος, τὸν Ἑλληνισμόν, ὅπως συνεδούλευε Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς, ἀλλὰ προέδησαν κατὰ μικρὸν μέχρι τοῦ ν' ἀντιγράψωσι τοὺς ἀρχαίους, ἦτοι μέχρι τοῦ νὰ παραλαμβάνωσι τοὺς γραμματικoὺς τύπους, τὰς λέξεις, τὰς συντάξεις τῶν Ἀττικῶν. Προέδησαν δὲ καὶ περαιτέρω, ἦτοι ἀπεκήρυξαν πᾶν ὅ,τι ἡγνοεῖτο ὑπὸ τῶν δοκίμων. *Κεῖται ἢ οὐ κεῖται*; (δηλ. παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς), τοῦτο ἦτο τὸ ἐρώτημα καὶ ὁ κανὼν τῆς κρίσεως περὶ τοῦ ὀρθοῦ ἢ τοῦ πλημμελοῦς, τοῦ εὐγενοῦς ἢ τοῦ χυδαίου, τοῦ μεταχειριστέου ἢ τοῦ ἀπορριπτέου. Ἐθήρευσαν ἐν ἐνὶ λόγῳ τὸν λεγόμενον Ἀττικισμόν.

Ἡ παράδοξος φαινομένη εἰς ἡμᾶς θεωρία καὶ προσπάθεια αὕτη ἴσχυσε παρ' ἡμῖν ἐπὶ αἰῶνας πολλοὺς καὶ ἐγένετο αἰτία ἀγαθῶν τινῶν ἀλλὰ καὶ πλειόνων κακῶν. Ἀγαθῶν μὲν πρῶτον ὅτι παρήχθησαν ἀληθῶς πολλὰ πολλοῦ λόγου ἄξια ἔργα (λ. χ. τὰ τοῦ Λουκιανοῦ καὶ ἄλλων), καὶ δεύτερον ὅτι πολλοὶ καὶ ἐκ τῶν συγγραφέων ἐκείνων ὅσοι ἔκρινον περιττὴν τὴν αὐστηράν, τὴν δουλικὴν ἀπομίμησιν τῶν δοκίμων, λ. χ. ὁ Πλούταρχος, ὁ Γαληνὸς κλπ. ὠθοῦμενοι ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῶν χρόνων αὐτῶν ἐπεμελοῦντο τῆς γλῶσσης ἀρκούντως καὶ διὰ τοῦτο γράφουσιν αὐτὴν τεχνικώτερον τῶν πολλῶν καὶ ἀμάθων. Τρίτον ὅτι, ἵνα δύνανται νὰ μεταχειρίζωνται προσηκόντως τὴν γλῶσσαν τῶν δοκίμων, ἔδει τοῦτο μὲν νὰ μελετῶσιν αὐτὴν ἀδιαλείπτως, ὅπως ὁ Ὀράτιος (*De arte poetica* 268 κέξ.) συνεδούλευε τοῖς Ῥωμαῖοις λέγων *vos exemplaria Graeca nocturna versate manu, versate diurna* (πρὸς Κ. Κοιντ. ΙΔ' 10, 27—8 a Graeco sermone puerum incipere malo quam a Latino), οὕτω δὲ

ἐκαλλιεργεῖτο παρ' ἡμῖν κατὰ πάντας τοὺς χρόνους ὅπως δὴ ποτε ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία καὶ διετηρεῖτο ἄσβεστον τὸ θεῖον πῦρ αὐτῆς· τοῦτο δὲ νὰ κάμνωσιν οἱ λογιώτεροι παρατηρήσεις περὶ τῆς παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς χρήσεως ἐκάστου στοιχείου τῆς γλώσσης (Φρόνιχος, Ἀμμώνιος, Παυσανίας, Αἴλιος Διονύσιος κλπ.), νὰ συντάττωσι λεξικά περιέχοντα τὰς Ἀττικὰς λέξεις (Περιεργοπένητες κλπ.), ταῦτα δὲ πάντα συναφθέντα βραδύτερον μετὰ τῶν ἀξιολόγων περὶ τὴν γλῶσσαν μελετῶν τῶν παλαιότερων τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ Περγᾶμου κριτικῶν καὶ Γραμματικῶν ἀπετέλεσαν τὰ πρῶτα Ἑλληνικὰ λεξικά (Ἡσυχίου, Φωτίου κλπ.).

Εἶπομεν ὅτι ὁ Ἀττικισμὸς ἐγένετο αἷτιος καὶ κακῶν παρ' ἡμῖν, τοιαῦτα δὲ εἶναι τὰ ἀκόλουθα. Πρῶτον ὅτι τὰ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συντασσόμενα ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας πονήματα κατέστησαν ταχέως κτῆμα μόνον τῶν λογιωτέρων τάξεων τοῦ ἔθνους, ἀλλότρια δὲ τοῦ πολλοῦ λαοῦ, ὅστις ἐγκατελείφθη εἰς τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας καὶ ἠναγκάζετο ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας νὰ τρέφεται δι' ἀθλίας πνευματικῆς τροφῆς, ἥτοι ν' ἀναγινώσκει εὐτελεῖ, ἀμαθῆ καὶ ἄτεχνα ἀμαθεστέρων συγγραφέων ἔργα. Βεβαίως πᾶς ἄνθρωπος εὐρίσκει σήμερον ὀρθόν, καθὼς συνεβούλευεν ἡμῖν πρὸ ἑκατὸν περίπου ἐτῶν ὁ αἰοίδιμος Κοραΐς «νὰ ἐλληνίζωμεν τὸν λόγον ὅσον συγχωρεῖ τὸ ἔθνος, τοῦτο δὲ δὲν συγχωρεῖ πάρεξ ὅσα δὲν μακρύνονται πολλὰ τῆς κοινῆς ἀκοῆς καὶ τῆς σαφηνείας, δηλ. πρέπει νὰ λαλῇ τις ὅχι μόνον σοφῶς, ἀλλὰ καὶ σαφῶς»· τότε δ' ὅμως ἐκεῖνοι οὐδαμῶς ἐλάμβανον ὑπ' ὄψιν τοιοῦτον ἔθνος, τοιαύτην ἀξίωσιν σαφηνείας, κοινῆς ἀκοῆς κλπ., εἰς ἐκείνους ἦτο ἀρκετὸν ὅτι τοῦτο ἢ ἐκεῖνο ἔκειτο παρὰ τοῖς δοκίμοις καὶ τούτου ἕνεκα ἦτο δόκιμον, περὶ δὲ τοῦ χύδην ὅχλου τῶν πολλῶν καὶ ἀμαθῶν, περὶ τῶν συρφάκων, ὅπως ἀπεκάλουν τοὺς πολλοὺς, περὶ τούτων οὐ φροντὶς Ἰπποκλείδης· τοῦτο δ' ὑπῆρξεν ἀληθῶς ἐλέθριον εἰς τὸ ἔθνος ἡμῶν.

Πρόσθετες ὅτι ὑποβαλόντες ἑαυτοὺς οὕτως ὑπὸ τὸν φοβερὸν ζυγὸν τῆς δουλικῆς μιμήσεως ἀπέβαλον τὴν ἰδίαν ἀνεξαρτησίαν, διὸ δὲν ἠδύναντο νὰ αἰσθάνωνται καὶ χρησιμοποιοῦσι προσηκόντως τὰς μεγίστας ὠφελείας ἃς γλῶσσα αἰσθητὴ πᾶσι, γνησίως λαϊκὴ παρέχει εἰς δεξιούς συγγραφεῖς. Ἡ χάρις, ἡ εὐκαμψία, ἡ ὁροσερότης καὶ λοιπαὶ ἀρεταὶ τῆς ἀπ' αὐτοῦ τοῦ λαοῦ ἀντλουμένης γλώσσης ἐλλείπουσι παρ' αὐτοῖς, καὶ τούτου ἕνεκα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄψυχα, ἀνεπέραστα εἶναι τὰ ἔργα αὐτῶν. Ἡλίκη διαφορὰ μεταξὺ τῶν διαλόγων τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν ἔργων τῶν Ἀττικιστῶν τούτων!

Ἄλλο κακὸν τοῦ Ἀττικισμοῦ ὑπῆρξεν ὅτι ὅσοι μᾶλλον ἐκεῖνοι ἐπεμελοῦντο καὶ ἐπετύγχανον νὰ μιμῶνται ἀκριδέστατα τοὺς ἀρχαίους καὶ νὰ φεύγωσι πᾶν νεώτερον, ἀδόκιμον, ὡς ἔλεγον, γλωσσικὸν φαινόμενον, τοσούτῳ μᾶλλον συνεκάλυπτον οὕτω καὶ συνέκρυπτον ἡμῖν τὴν ἀνέλιξιν τῆς γλώσσης, καὶ δὴ τοσούτῳ ἀπιστοτέραν παρέχουσιν ἡμῖν εἰκόνα τῶν σὺν τῷ χρόνῳ γινομένων ἀδιακόπως γλωσσικῶν μεταβολῶν. Οὐδεμία δὲ ἀμφιβολία ὅτι, ἂν κατώρθουν νὰ μιμῶνται τοὺς δοκίμους κατὰ πάντα καὶ ἂν μὴ εἴχομεν ἄλλας τινὰς δευτερευούσας πηγὰς, ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλην. γλώσσης ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως καὶ ἐπικρατήσεως τοῦ Ἀττικισμοῦ κέξ. θὰ ἦτο ἡμῖν βιβλίον ἐσφραγισμένον σφραγίσιν ἐπιτά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

Τετάρτη περίοδος. Περὶ τῶν πηγῶν τῆς ἱστορίας τῆς γλώσσης ἡμῶν ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ἀττικισμοῦ καὶ ἐξῆς.

Εἶπομεν ἀνωτέρω ὅτι τῶν κακῶν τοῦ Ἀττικισμοῦ ἦτο καὶ τοῦτο ὅτι συνέκρυπτε τὴν σὺν τῷ χρόνῳ ἀνέλιξιν τῆς γλώσσης,

καὶ ὅτι ἂν ἐπετύγχανον νὰ ἀπομιμῶνται ἀκριδέστατα τοὺς ἀρχαίους καὶ προσέτι ἂν μὴ εἴχομεν ἄλλας τινὰς δευτερευούσαν πηγὰς, θὰ ἠγνοοῦμεν καθ' ὁλοκληρίαν τὰς ἔκτοτε τύχας τῆς ἡμετέρας γλώσσης. Νῦν δ' ὅμως κατ' εὐτυχίαν καὶ οἱ Ἀττικισταὶ δὲν ἐπετύγχανον πάντοτε εἰς τὰς προσπαθείας αὐτῶν καὶ ἄλλα τινὰ τεκμήρια τῆς ἔκτοτε γλωσσικῆς ἀνελέξεως ὑπάρχουσιν ἡμῖν. Εἶναι ἀληθές ὅτι πᾶσαι αἱ πηγαὶ αὐταὶ διαφέρουσι σφόδρα τῶν παλαιότερων. ἐπιγραφικῶν καὶ ἄλλων, καὶ ὅτι τούτου ἕνεκα πρὸ πάσης αὐτῶν χρησιμοποίησεως ἀνάγκη πολλῆς καὶ μεγάλης κριτικῆς βασάνου, ἵνα καὶ ἡ χρονολογία αὐτῶν κατὰ τὸ ἐνὸν καθορίζηται, καὶ τὰ σύγχρονα ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χωρίζωνται, καὶ τὰ διὰ τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν ἀδηλότερα προσηκόντως κρίνονται κτ., καθὼς καὶ ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο δὲν εἶναι, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, εὐκόλον. Πολὺ εὐκολώτερον βεβαίως εἶναι τὸ νὰ ἀποκηρυχθῶσι καὶ ἀποδληθῶσιν ἀπαξάπαντα ὡς πλήρη συγχύσεως καὶ παντάπασιν ἀναξιόπιστα, ἢ καὶ τἀνάπαλιν νὰ παραληφθῶσι πάντα ἀνεξετάστως καὶ ἀκρίτως, ὅπως ἔχουσιν, ὡς δῆθεν παριστῶντα οὕτω πιστὴν καὶ ἀκριδῆ εἰκόνα τῆς τότε γλώσσης. Ἀμφότερα ταῦτα εἶναι ἐπαναλαμβάνω, πολὺ εὐκολώτερα, διὸ καὶ προετάρησαν καὶ ὑπεστηρίχθησαν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τὰ εὐκολώτερα δὲν εἶναι συνήθως καὶ τὰ ἀληθέστερα καὶ τὰ χρησιμώτερα, ἡμεῖς κρίνομεν ὀρθότερον νὰ βασανίζωμεν αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ νὰ διδασκώμεθα ἐξ αὐτῶν (πρὸβλ. Μεσαιων. καὶ Ν. Ἑλλην. Τομ. Α' σ, 372 κέξ.). Οὕτω βασανίζοντες εὐρίσκομεν πρῶτον ὅτι αὐτοὶ οὗτοι οἱ Ἀττικίζοντες συγγραφεῖς χρησιμεύουσιν ἡμῖν ἐν πολλοῖς ὡς πηγὴ τῆς ἱστορικῆς ἀνεξελέξεως τῆς γλώσσης οὐχὶ δι' ὅσων θέλουσι νὰ εἴπωσιν, ἀλλὰ δι' ὅσων δὲν θέλουσιν, ἤτοι δι' ὅσων διαφεύγουσιν αὐτοὺς — καὶ εὐτυχῶς διαφεύγουσι πολλὰ νεώτερα ἀδόκιμα

γλωσσικὰ στοιχεῖα. Διότι προφανές ὅτι, ἵνα στοιχεῖόν τι δυνηθῇ νὰ ὑπερπηδῇ ὑπὲρ τὰς ὑψηλὰς ἐπάλξεις τοῦ Ἀττικισμοῦ εἰς τὸν λόγον τῶν συγγραφέων τούτων, σημαίνει ὅτι ἦτο λίαν σύνηθες ἐν τῷ καθ' ἡμέραν λόγῳ τῶν τότε, διὸ διαφεύγει ἐνίοτε τὴν προσοχὴν αὐτῶν καὶ οὕτως εἰσέρπει ἀπὸ τοῦ προφορικοῦ εἰς τὸν γραπτὸν ἐκείνων λόγον.

Δεύτερον ὅτι οἱ Γραμματικοί, οἱ λεξικογράφοι κλπ. ἀποτρέποντες ἀπὸ τῆς χρήσεως στοιχείου τινός, λέξεως ἢ τύπου, συντάξεως, σημασίας κλπ. ὡς ἀδοκίμου ὡς πλημμελοῦς, διδάσκουσιν ἀρκούντως σαφῶς ὅτι τοῦτο ἦτο σύνηθες τοῖς πολλοῖς, ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀληθῆ γλῶσσαν, διὸ καὶ ὑπεισέρχεται εἰς τὸν γραπτὸν λόγον, ὁπόθεν ἐξεβάλλετο ὑπὸ τῶν Γραμματικῶν. Ὅμοίως ἔχει καὶ ὅταν ἐρμηνεύωσι, συνιστῶσιν ἀρχαίαν τινὰ χρῆσιν, διότι τοῦτο σημαίνει ὅτι αὕτη δὲν ἐγένετο ἐν τῷ γραπτῷ, τῷ ἐπισήμῳ λόγῳ προσηκόντως, ὅτι δὲ ἄλλο τι νεώτερον ἀδόκιμον εἶχεν ἐκτοπίσει αὐτήν.

Τρίτον ὅτι οἱ ἀπλούστερον, ἀναττικώτερον γράφοντες εἶναι, ὡς εἰκός, πλουσιωτέρα καὶ καθαρωτέρα πηγὴ. Ἐπειδὴ δηλονότι δὲν ἦτο βεβαίως δυνατόν εἰς πάντας τοὺς τότε Ἑλληνας καὶ τοὺς Ἑλληνιστὶ γράφοντας παμπληθεῖς ἀλλογενεῖς νὰ εἶναι κάτοχοι τῆς ἀρχαίας φιλολογίας οὐδὲ νὰ ἔχωσι πάντοτε πρὸ αὐτῶν τοὺς Γραμματικούς καὶ λεξικογράφους, ὅπως συμβουλεύονται αὐτούς, διὰ τοῦτο πολλοὶ τούτων μετεχειρίζοντο, ἰδίᾳ ἐν Αἰγύπτῳ ἀλλὰ καὶ ἄλλαχοῦ, διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ κοινοῦ βίου γλῶσσαν σύγχρονον, ὁποῖαν περίπου ἐλάλουν. Οὕτως ἐγράφησαν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἀνευρέθησαν χιλιάδες παπύρων, καὶ καθ' ἐκάστην ἀνευρίσκονται, ἐν οἷς βλέπομεν ἐπιστολάς, ἀναφοράς, ἀποδείξεις πληρωμῶν, πωλητήρια κλπ. κλπ. ἀνθρώπων ἀπλῶν καὶ ἀμαθῶν καὶ δὴ ξένων παντὸς Ἀττικισμοῦ. Ὅμοίως ἐγράφοντο πολλαὶ πολλαχοῦ ἰδιωτικαὶ ἐπιγραφαί, ἐπιτύμβιοι ἢ

καὶ ἄλλου περιεχομένου, ἐν αἷς ὅπωςδήποτε ἀναγινώσκεται πολλάκις γλῶσσα ἀπηλλαγμένη σχεδὸν ἀρχαϊσμῶν. Ὡσαύτως συνεβάλετο καὶ ἡ νέα θρησκεία εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς γλώσσης ἡμῶν, οὐ μόνον διότι τὰ πρῶτα βιβλία αὐτῆς, ἡ Π. καὶ ἡ Κ.Δ. μετεφράσθησαν ἢ συνετάχθησαν ἐν γλώσσῃ οὐχὶ ἀττικίζούσῃ, ἀλλὰ καὶ διότι ἀπ' αὐτῶν τῶν πρώτων Χριστιανικῶν χρόνων κέξ. πολλὰ θρησκευτικὰ βιβλία συνεγράφοντο ἐν τῇ ἐκάστοτε λαλουμένῃ Ἑλληνικῇ, λ.χ. ἡ Ἀποκάλυψις (τὸ παλαιότατον δημῶδες βιβλίον), διάφοροι διδαχαί, Ἀπόκρυφα, Εὐαγγέλια καὶ Ἀπόκρυφοι Πράξεις Ἀποστόλων, ἔπειτα συναξάρια κλπ. Ταῦτα δὲ πάντα καλῶς μελετώμενα χρησιμεύουσιν ἡμῖν μέγιστον εἰς ἀπαρτισμὸν εἰκόνας τινός, ἔστω καὶ ἀμυδράς, τῆς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους λαλουμένης Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ προϊόντι αἱ πηγαὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἡμετέρας γλώσσης γίνονται οὐ μόνον δαψιλέστεραι ἀλλὰ καὶ καθαρώτεραι· οὐ μόνον δηλ. πλουσιώτερα ἐμφανίζονται τὰ νεώτερα στοιχεῖα ἐν τοῖς νεωτέροις μνημείοις τῆς γλώσσης, χρονογραφίαις, χρυσοδοῦλλοις κλπ., ἀλλὰ καὶ λόγος αὐτόχρημα νέος ἢ νεώτεροι ὀνομασίαι νέων πραγμάτων ἄρχονται ἀνακύπτουσαι. Οὕτω λ. χ. τὸ σκωπτικὸν ἄσμα εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μαυρίκιον (ἐκτοῦ αἰῶνος), εἰς τὸν Φωκᾶν (ἐβδόμου), τὸ ἄσμα εἰς τὸν Ἀλέξιον Κομνηνόν¹⁾· ἔπειτα τὸ Στρατηγικὸν τοῦ Κεκανυμένου (πρὸ τοῦ 1080), τὰ Προδρομικὰ ποιήματα, τὰ ἀρχαιότερα τοῦ Ἀκριτικοῦ κύκλου κλπ. Ἐπειτα καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα προκειμένου νὰ ἀπαριθμήσῃ προϊόντα τινὰ συγχρόνου ὑφαντουργίας, ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι «καλὸν ἐπὶ τούτοις κοινολεκτεῖν», καὶ νὰ μνημονεύσῃ

ἔπειτα παμπόλλας κοινὰς λέξεις τοῦ τότε βίου. Αἰτία τῆς ἐμφανίσεως τούτων εἶναι ὅτι πρὸς τοιαύτας ἀνεπισήμους, κοινὰς βιοτικὰς χρεῖας, οἷον πρὸς σκώμματα, ἢ χρήσις τῆς συνήθους τοῖς λογίοις ἐπισήμου γλώσσης ἐφαίνετο ἤδη τότε, ὅπως καὶ σήμερον συμβαίνει, ἀνάρμοστος καὶ προσέπιπτεν ἀδύνατος. Ἐντεῦθεν ἠναγκάζοντο νὰ παραλαμβάνωσι τὰ παρὰ τῷ λαῷ φερόμενα, ὅπως ἐφέροντο, οὕτω δὲ παρέχουσιν ἡμῖν εἰκόνα ὅπωςδήποτε πιστὴν τοῦ τότε λόγου.

Μετὰ δὲ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν σταυροφόρων ἔνεκα τῆς ἐπελθούσης ἔκτοτε πενίας, ἀμαθείας καὶ ἄλλης κακοδαιμονίας ἡ μὲν καλλιέργια τῶν δοκίμων σπουδῶν περιορίζεται ἐν ὀλίγοις ἐκλεκτοῖς (ιδεὲ κατωτέρω τὴν μαρτυρίαν Μαχαιρᾶ), ἡ δὲ χρήσις τῆς κοινῆς λαλουμένης λαμβάνει ὁσημέραι, μάλιστα διὰ τὸ παράδειγμα τῶν κατακτητῶν Φράγκων νέας γλώσσας γραφόντων, μεγάλην ἐπίδοσιν, ὥστε τὰ ἐν τῇ ἀπλῇ καὶ συγχρόνῳ σχεδὸν γλώσσῃ γραφόμενα ἔκτοτε πολλαπλασιάζονται καὶ δὴ ἡ σπουδὴ τῆς ἱστορίας τῆς ἡμετέρας γλώσσης καθίσταται εὐκολωτέρα. Πρὸλ. τὸ Χρονικὸν τοῦ Μορέως (περὶ τὸ 1325), τὰ Κύπρια ἄσματα, [τὸν λεγόμενον Ἀλφάβητον τῆς ἀγάπης, τὰ γλωσσικὰ μνημεῖα τῆς Κύπρου, τῆς Κρήτης, τὰ νεώτερα τοῦ Ἀκριτικοῦ κύκλου καὶ ἄλλα οὐκ ὀλίγα περὶ καὶ ποιητικὰ μνημεῖα ἀπὸ τοῦ 1204 κέξ. συνταχθέντα.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν γραπτῶν τούτων μνημείων, πλὴν τῆς γραπτῆς παραδόσεως καθόλου, ὑπάρχει κατ' εὐτυχίαν καὶ ἄλλη καὶ αὕτη μάλιστα πλουσία καὶ πιστὴ πηγὴ τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, λέγω τὴν λαλουμένην σήμερον Ἑλληνικήν, τὴν προφορικὴν παράδοσιν, ἣτις πολλαχῶς δύναται καὶ νὰ συμπληρώσῃ καὶ νὰ διορθώσῃ τὴν γραπτὴν. Τοῦτο νοεῖ ἕκαστος, ἂν μόνον ἐνθυμηθῇ ὅτι πάντοτε καὶ πανταχοῦ καὶ δὴ καὶ ἐν Ἑλλάδι, ἡ γραπτὴ παράδοσις τῆς γλώσσης τῶν ἐθνῶν

1) Πρὸλ. περὶ τούτων Ν. Γ. Πολίτην ἐν Λογογραφίᾳ Γ' σ. 622 κέξ.

είναι ἐλλιπής, ἀφοῦ, ὡς γνωστόν, μόριόν τι μόνον τοῦ γλωσσικοῦ θησαυροῦ κρίνεται ἄξιον νὰ γράφηται, τὸ δὲ πολὺ ἢ ἀποκρούεται ἢ καὶ ἀγνοεῖται καθ' ὁλοκληρίαν ὑπὸ τῶν γραφόντων. Κατ' ἀνάγκην ἄρα ὁ θησαυρὸς τῆς γλώσσης τότε μόνον δύναται νὰ γνωσθῇ, ὅταν συνεξετάζεται καὶ μάλιστα ἀκριδέστατα καὶ ἡ γραπτὴ καὶ ἡ προφορικὴ παράδοσις· ἄλλως αἱ περὶ τῆς γλώσσης γνώσεις ἡμῶν εἶναι ἀναγκαίως πλήρεις χασμάτων. Παραδείγματα τούτου ἔστωσαν τὰ ἀκόλουθα.

Ἐλέχθη ἀνωτέρω (σ. 68) ὅτι πάντως στοιχεῖά τινα τῶν ἀρχαίων διαλέκτων παρεισέφρησαν εἰς τὴν Κοινὴν καὶ ἐσώθησαν μέχρι σήμερον· νῦν δὲ λέγομεν ὅτι πρὸς τούτοις καὶ ἄλλα τινὰ στοιχεῖα τῆς γλώσσης ἡμῶν ἐσώθησαν μέχρι σήμερον, καίτοι οὐδεμίαν τούτων μνησίαν εὐρίσκομεν ἐν τοῖς βιβλίοις καὶ τοῖς ἄλλοις γλωσσικοῖς μνημείοις ὅσα συνετάχθησαν ἐν τῇ Κοινῇ ταύτῃ. Ἐσώθησαν ἄρα ἐκτὸς πάσης τῆς γραπτῆς παραδόσεως. Πρὸς τὰ ὅλως ἰδιόρρυθμα τῆς Τσακωνικῆς διαλέκτου φαινόμενα τ' ἀναγόμενα εἰς τὴν ἀρχαίαν Λακωνικὴν, ἔπειτα τὰ ἐν τῷ Πόντῳ οὐκί, φορήν, πέρινησον, ἄχαντος, τοῦτο κατὰ Γρηγόριον τὸν Κορίνθου, τὸ ἀχάντια δὲ κατ' Εὐστάθιον ἔλεγον «ἐῶοι ἄνδρες», καὶ ἀληθῶς οὕτω λέγουσιν οἱ τοῦ Πόντου κάτοικοι. Καὶ ἔμως ἐξαιρουμένου τοῦ τελευταίου τούτου ἀχάντια οὐδὲν ἔχνος οὔτε τῶν Τσακωνικῶν οὔτε τῶν Ποντικῶν τούτων παρέχει ἡμῖν ἡ γραπτὴ παράδοσις τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἐὰν ἄρα ἐξηφανίζετο κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐκ τοῦ Πόντου ἢ ἡ Τσακωνικὴ ἐκ τῆς Τσακωνίας, οὐδεμίαν ἡμεῖς θὰ εἶχομεν γνῶσιν ὅτι ταῦτα ἐσφίζοντο αὐτόθι μέχρι τῶν χρόνων τούτων (1).

1) Τῶν Τσακωνικῶν γίνεται μνησίαν ὑπὸ μεσαιωνικῶν συγγραφέων καθὼς καὶ ὅτι λαλοῦσιν ἰδιόρρυθμον γλῶσσαν, ἀλλ' ὅτι ἡ διάλεκτος αὐτῶν δια-

Ἐπ' ἴσης παρατηρεῖται ὅτι λέξεις τινὲς καὶ τὸ πάλαι ἐλέγοντο καὶ νῦν λέγονται κατὰ διπλοῦν τύπον· πρὸς βλ. ὄλονθος — ὄλονθος — ἄλύθι — ἄλόθι, κρόμυον — κρέμυον — κρομύδι — κρεμμύδι, ῥάξ — ῥῶξ — ῥᾶγα — ῥῶγα, ἔλμινθες — ἔλμινγες — λεβίθες — δρμίγγοι (Κρήτη), κόνις — κονίς — κόνιδα — κονίδα, μόλυβος — βόλιμος — μολύβι — βολίμι κλπ. Δῆλον ἄρα ὅτι ταῦτα διττῶς κατὰ πάντας τοὺς αἰῶνας ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ μέχρι σήμερον ἐλέγοντο κατὰ διαλέκτους ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, καίτοι ἡ γραπτὴ παράδοσις τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων σιγᾷ περὶ τούτων.

Λέξεις πολλαὶ σφόδρα ἀρχαιοπινεῖς λέγονται καὶ σήμερον ἔτι πολλαχοῦ, καίτοι ἡ μτγν. καὶ ἡ μεσαιωνικὴ παράδοσις ἀγνοεῖ αὐτάς· θὰ ἔλεγεν ἄρα ἕκαστος ὅτι αὗται πρὸ πολλοῦ περιέπεσον εἰς λήθην. Πρὸς βλ. ἄζα ἐν Κύμῃ ἢ ἀσδόλη, αἰθάλη, σίτη=σίδη ἐν Λυκαονίᾳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας· ἡ πρώτη λέξις τῆς Ἰλιάδος, μῆνις, σῶζεται ἐν Καλύμνῳ, ἅμε'ς τὸ(ν) μῆνιν=εἰς τὸν διάβολον (τὸ γένος μετεβλήθη κατὰ τὸ ὁ θυμός, ὁ διάβολος), μύζω μύσσω ἐν Κρήτῃ, θαλία, (ὁ)μβρίζω, (ὁ)μβροδέχτης, βάλαθρον=βάραθρον, γέργαθος=γύργαθος, (ὁ)δαρός, ἡδύσματα, θηλάζω, σκύφος, μεμαίνιζουλα=μιμαίκυλα, σουδύο Κύμῃ, σαμαιά, σακάζω Κρήτῃ κλπ. κλπ.

Ἄλλων δὲ πάλιν φαινομένων παρέχει μὲν ἡ μτγν. καὶ ἡ μεσαιωνικὴ παράδοσις ἔχνη τινά, ἀλλὰ ταῦτα εἶναι λίαν σπάνια

σφίξει τοιαῦτα ἀρχαῖα διαλεκτικὰ λείψανα, ὅτι εἶναι Ἀωρικὴ καὶ ἰδίᾳ Λακωνικὴ, περὶ τούτων οὐδὲν παρατηροῦσιν. Πρὸς βλ. Παχυμέρ. 4,16 «ἄλλοι τε πλείστοι ἐκ τῶν Λακωνίων, οὓς καὶ Τσάκωνας παραφθείροντες ἔλεγον...» καὶ Νικηφ. Γρηγορᾶ 4 «συνῆν δὴ τούτοις καὶ σιρατὸς ἐν τοῖς ὄπλοις θαλάττιος, Λάκωνες ἄρτι προσελθόντες ἐκ Πελοποννήσου τῷ βασιλεῖ, οὓς ἡ κοινὴ γλῶσσα Τσάκωνας μετωνόμασεν» κλπ. Ὁ Μάξαρης ποιεῖται μνησίαν τῆς Τσακωνικῆς διαλέκτου, ἀποκαλεῖ αὐτὴν βάρβαρον, ἀλλ' οὐδεμίαν αὐτῆς λέξιν ἀναγράφει.

καὶ δὴ δυσπαρακολούθητα] κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους καὶ σκοτεινά, λαμβάνουσι δὲ φῶς μόνον ἐκ τῆς νεωτέρας λαλουμένης. Οὕτω λ. χ. εὐρίσκομεν ἀπὸ τῶν μτγν. χρόνων τινὰ ῥήματα συντασσόμενα διττῶς, μετὰ αἰτ. καὶ μετὰ δοτικῆς, ἀποστέλλω σε καὶ ἀποστέλλω σοι. Σήμερον δὲ κατὰ διαλέκτους λέγομεν τὸν εἶπα καὶ τοῦ εἶπα, τὸν ἔδωκα καὶ τοῦ ἔδωκα κττ. Δῆλον ἄρα ὅτι ἐγινώσκετο κατὰ τοὺς μεσαιων. χρόνους ἡ τοιαύτη σύNTAXIS αὐτῶν, καὶ προσέτι, τὸ σπουδαιότερον, ὅτι ἡ Κοινὴ λεγόμενη δὲν ἦτο ὁμοειδὴς καὶ ὅτι πολλαὶ ποικιλίαι τῆς νῦν λαλουμένης ἀνάγκη νὰ ἀνάγωνται εἰς αὐτήν.

Πάντ' ἀνεξαίρετως τὰ παλαιότερα ἑγγραπτά μνημεῖα τῆς γλώσσης ἡμῶν ἐμφανίζουσιν ὀνομάτων τινῶν ἀναμιξ τύπους εἰς —έα καὶ—ία, ὥστε οὐδεὶς δύναται ἐξ αὐτῶν καὶ μόνων νὰ μάθῃ πότερος γνησιώτερος. Σημεριναὶ δ' ὁμῶς διάλεκτοι, οἷον ἡ Αἰγιναία, ἡ Μεγαρικὴ καὶ ἡ Κυμαία, ἡ τῆς Μάνης, ἡ τῆς Δυτικῆς Κρήτης, τῆς Καρπάθου, τῆς Θεσσαλίας, πᾶσαι αὗται κατ' ἴδιον ἐκάστη τρόπον διαστέλλουσιν αὐτὰ (Μεσαρεὰ — Μεσαρεῖ—Μεσαρεὰ ἀλλὰ χωρῖα). Φανερόν ἄρα ὅτι ἄλλα μὲν ἔληγον εἰς —έα, ἄλλα δὲ εἰς —ία, ὅπως ἢ τε γένεσις αὐτῶν καὶ ἢ νῦν χρήσις ἐν ταῖς διαλέκτοις ταύταις σαφῶς διδάσκει (Πρὸβλ. Γλωσσολογικῶν Μελετῶν Α' σ. 9 καὶ 147 καὶ ΜΝΕ. Α' σ. 353). Ἀπὸ τοῦ 11ου αἰῶνος παρατηρεῖται ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς ἐπιγραφαῖς σύγχυσις τοῦ οι—υ πρὸς τὸ ι, ει, η, (πρότερον διεστέλλοντο αἱ δύο αὗται τάξεις). πᾶς τις ἄρα θὰ διετείνετο ὅτι ἔκτοτε δὲν διαστέλλονται ταῦτα παρ' ἡμῖν. Καὶ ὁμῶς ἐν τῇ διαλέκτῳ τῶν Μεγαρέων, τῶν Αἰγινητῶν, τῶν Κυμαίων (καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων Ἀθηναίων) διαφόρως ἐκφωνεῖται τὸ τσιουλιὰ τοῦ τσεῖνος, τὸ γιουνναῖκα, χιοῦρος, στσιούλλος, τοῦ γίνεται, γείτονας, χήρα κλπ. Ὅμοίως προφέρουσι μέχρι σήμερον οἱ κάτοικοι τοῦ Πόντου τὸ η ὡς ε, οἷον ἔκ(ου)σα, ἔγκα = ἦνεγκα, τί-

μεσον, ἀγαπέσιμον κλπ., καίτοι κατὰ τὰς πλείστας (οὐχὶ πάσας) τῆς γραπτῆς παραδόσεως μαρτυρίας ταῦτα πάντα η, ε, ει συνέπεσον πρὸ τῆς κτίσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως· λοιπὸν δὲν συνέβη τοῦτο πανταχοῦ.

Τὰ διττὰ σύμφωνα λλ, μμ, σσ, ττ κλπ. ἐκφωνοῦνται λίαν διακεκριμένως ἀπὸ τῶν ἀπλῶν λ, μ, σ, τ κλπ. ἐν Κύπρῳ, Ῥόδῳ καὶ ταῖς παρακειμέναις νήσοις· ἐν Ἀστυπαλαίᾳ δὲ λέγεται λτ ἀντὶ λλ, λ. χ. ἄλτος, φωνούλτα κλπ., ἐν δὲ τῇ μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ dd ἀντὶ λλ· σφύζονται ἄρα ἀρχαιότεν ταῦτα ὑπὸ τούτων διάφορα. Εἵπομεν ἀνωτέρω σ. 64 ὅτι κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα ἡ κατάληξις τῆς τῶν τριτοκλίτων ὀνομαστικῆς πληθ. —ες ἤρξατο νὰ εἰσχωρῇ καὶ εἰς τὴν αἰτ., τὰς χάριτες, τοὺς ἐλάσσονες κλπ., ὅτι δὲ ἐπὶ Νέρωνος ἐλέχθη καὶ ἐχοῦσες, ταῦτες, ἄλλες. Καὶ ὁμῶς ἐγὼ ἤκουσα Ἰκαρίου τινὸς λέγοντος τοῦτον τὸ νερόν ἔχει δύο γνώμας, ἔπειτα δὲ παρετήρησα ὅτι αἰτιατικαὶ εἰς —ας σφύζονται καὶ ἐν Χίῳ καὶ ἐν Πόντῳ. Τῶν εἰς —οω ῥημάτων ὁ νεώτερος τύπος εἰς —ώνω ἀπαντᾷ ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος (ΜΝΕ. Β' 290)· ἀλλ' ἐν Πόντῳ λέγεται ἔτι ὁ μέσος αὐτῶν τύπος κατ' ἀρχαῖον τρόπον, θυμοῦμαι, ἀπλοῦμαι κτλ.

Ὅμοίως ἐλέχθη κατὰ τὸν Ε' μ. Χ. αἰῶνα ἐπιτηδεύσουν, ἦτοι τύπος εἰς —ουν ἀντὶ —ουσιν. Καὶ ὁμῶς ἐν Κρήτῃ καὶ Μάνῃ καὶ σήμερον ἔτι λέγονται οἱ ἀρχαιότεροι τύποι εἰς —ουσι, κάνουσι, φέρουσι, πάσι, νὰ φάσι κλπ. Λοιπὸν δὲν ἐπεκράτησε τὸ —ουν ἀκόμη πανταχοῦ· τὸ ἐνὶ ἐγένετο εἶναι ἤδη πρὸ τοῦ Προδρόμου, ἀλλ' ὁ ἀρχαιότερος τύπος ἐνὶ γινώσκεται ἀκόμη ἐν Κύπρῳ, ἐν δὲ Σφακίῳ τῆς Κρήτης λέγεται εἶναι, ὁ μεσαιωνικὸς δηλ. τύπος.

Τὸ β' πρόσωπον τῆς μέσης φωνῆς ἔληξεν ἤδη π. Χ. εἰς —σαι ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ τύπου εἰς —η (ει), ἀλλ' ἐν Σφακίῳ

πολλάκις ἐγὼ ἤκουσα μὴν πειράζαι, κάθαι καὶ μιλεῖς αὐτοῦ τὰθρώπου, δὲν ντρέπαι νὰ μιλήῃς ἐπὶ τῷ ; ἐν οἷς τὸ — αὖ φαίνεται ὅτι προῆλθε κατ' ἀφομοίωσιν πρὸς τὸν τελικὸν φθόγγον — αὖ τῶν ἄλλων προσώπων ἀντὶ τοῦ η, λέγομαι, λέγεται, λέγαι. Ἡ μεσαιωνικὴ παράδοσις παρέχει τοιοῦτο ἐν μόνον παράδειγμα.

Ἦδη π. X. τὰ θηλυκὰ εἰς —ος ὀνόματα ἄρχονται νὰ μεταβάλλωνται κατὰ τὸ γένος· τὸ θηλυκὸν ἄρθρον ἢ δὲν ἐφαίνετο καλῶς ἔχον ἐγγὺς τῆς καταλήξεως (τῶν ἀρσενικῶν) —ος. Καὶ ὅμως ἐν Πόντῳ λέγονται πάμπολλα εἰς —ος θηλ. (ἢ νεόνυφος) καὶ ἐν Ῥόδῳ ὁμοίως λέγουσιν ἢ Λάρτος, ἢ Ἀρκάγγελος κλπ.· δῆλον ἄρα ὅτι καὶ κατὰ τοῦτο ἡ γραπτὴ παράδοσις εἶναι ἐλλιπής.

Ἀλλὰ τὸ ἐλλιπὲς τῆς γραπτῆς παραδόσεως γίνεται σαφὲς μάλιστα ἐκ τοῦδε. Κατὰ τὰ ἀνωτ. σ. 82 εἰρημένα πᾶσα ἡ νέα Ἑλληνικὴ (πλὴν τῆς Τσακωνικῆς) ἀνάγεται εἰς τὴν Ἀττικὴν-Κοινήν. Δῆλον ἄρα ὅτι καθόλου εἰπεῖν ἐξεβλήθησαν αἱ ἀρχαῖαι διάλεκτοι ὑπὸ τῆς Κοινῆς ταύτης. Καὶ ὅμως ἡμεῖς λαλοῦμεν σήμερον διαλέκτους, αἵτινες ἀνάγονται μὲν εἰς τὴν Κοινήν, ἥτοι δὲν εἶναι συνέχεια τῶν ἀρχαίων διαλέκτων, ἀνεπτύχθησαν δὲ πάντως κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα πρὸ τῆς Ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔλαβον ἕκτοτε μεγάλην ἐπίδοσιν. Καὶ ὅμως τὰ γλωσσικὰ μνημεῖα τῶν παλαιότερων χρόνων ἐλάχιστα ἔχνη τῶν διαλέκτων τούτων παρέχουσιν ἡμῖν. Καὶ αὐτὴν τὴν προφανεστάτην διαφορὰν τῆς λαλουμένης σήμερον βορείου Ἑλληνικῆς ἀπὸ τῆς μεσημβρινῆς (ἴδε κατωτ. ἐν Κεφ. ΙΓ') δὲν μανθάνομεν ἐκ τῶν μνημείων τούτων. Τὰ περὶ τῶν διαλέκτων ἄρα τῆς νέας Ἑλληνικῆς θὰ διδασχῶμεν ἐκ μόνης τῆς προφορικῆς παραδόσεως, διότι ἡ γραπτὴ εἶναι ὡς πρὸς ταύτας σφόδρα ἐλλιπής.

Ἐκ τῶν εἰρημένων συνάγεται μετὰ πάσης τῆς ποθητῆς βεβαιότητος, ὅτι οὔτε ἡ λεγομένη Κοινὴ ἦτο κατὰ πάντα ὁμοιοει-

δῆς ἀλλὰ τοῦναντίον μεγάλας θὰ εἶχε κατὰ τόπους ποικιλίας λέξεων, τύπων, προφορᾶς κλπ. κλπ., οὔτε ἡ ἀνέλιξις τῆς γλώσσης ἐχώρει πανταχοῦ τῆς Ἑλληνογλώσσου γῆς καὶ ὡς πρὸς πάντα τὰ στοιχεῖα τῆς γλώσσης ἰσοταχῶς, ἀλλ' ὅτι ἐν τισὶ μὲν χώραις καὶ ὡς πρὸς τινα στοιχεῖα ἔβαινε ταχύτερον ἢ ἐξαλλοίωσις, ἐν ἄλλαις δὲ καὶ ὡς πρὸς ἄλλα στοιχεῖα βραδύτερον. Ἐκάστη ἄρα διάλεκτος παριστᾷ ἡμῖν ἀντίγραφον ἢ εἰκόνα τινὰ τῆς γλώσσης παλαιότερων χρόνων, ἰδίᾳ δὲ αἱ πρὸ πολλοῦ διὰ τῆς ξενικῆς κατακτῆσεως ἀποχωρισθεῖσαι ἀπὸ τῆς ὁλομελείας τοῦ ἔθνους, καὶ ἕκτοτε καθ' ἑαυτὰς ἀναπτυσσόμεναι διάλεκτοι, οἷον αἱ Μικρασιατικαί, ἡ Ἰταλιωτικὴ καὶ ἡ Κυπρία. Ἀκριβῶς δὲ διὰ τοῦτο πάμπολλα διδάγματα καὶ συμπληρώματα τῆς ἱστορίας τῆς γλώσσης ἡμῶν δύνανται νὰ παράσχη ἡ Νέα Ἑλληνικὴ, ἂν μόνον καλῶς, ἥτοι μεθοδικῶς καὶ ἐπιμελῶς ἐξετάζηται.

Ὅπως δὲ εἰς διαλεύκανσιν τῆς μεσαιωνικῆς, οὕτω δύνανται ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ νὰ συμβάληται καὶ εἰς τὴν τῆς ἀρχαίας γλώσσης. Γνωστὸν εἶναι πολλοῖς τῶν φιλολογούντων ὅτι ἐκ τῆς ἐν τῇ Τσακωνικῇ διττῆς διαθέσεως τοῦ Ὑ συνήχθη τὸ συμπέρασμα ὅτι καὶ τὸ πάλαι ἐν τῇ Λακωνικῇ διαλέκτῳ ὁμοίως διττῶς, ὡς οὐ κατόπιν τῶν χειλικῶν καὶ ὑπερωικῶν, ὡς 2ου δὲ ἐν πάσῃ ἄλλῃ χώρᾳ ἐξεφωνεῖτο τὸ Ὑ. Ἀλλ' ἰδίᾳ προφυλάσσει ἡμᾶς ἀπὸ τῆς πλημμελοῦς ἐρμηνείας πολλῶν φαινομένων. Οὕτω λ. χ. ἐλέχθη ὅτι ἐπειδὴ ἐνίοτε παραλείπεται ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τὸ ἔρρινον πρὸ τῶν ψιλῶν καὶ τῶν μέσων καθὼς καὶ τὸ τελικὸν —ς, ταῦτα δὲν θὰ ἐξεφωνοῦντο τὸ πάλαι σαφῶς ἀλλὰ θὰ παρελείποντο καὶ ἐν τῇ προφορᾷ, ἥτοι ἐν τῇ ἀληθεῖ γλώσσῃ. Ἀλλ' ὅμως ἡμεῖς ἐκφωνοῦμεν ἀείποτε πρὸ τῶν ψιλῶν καὶ τῶν μέσων ἄνευ ἐξαιρέσεως τὸ ἔρρινον καὶ τὸ τελικὸν ς, ἥτοι ἀμπέλι, ἀναγκάζω, ἐναντίος, ἄνδρες κττ. καὶ καλός, χαρᾶς, θέλεις κλπ. δῆλον ἄρα ὅτι δὲν εἰσιγῶντο ταῦτα τὸ πάλαι, ἄλλως θὰ ἦτο σήμε-

ρον θαῦμα ἢ χρήσις καὶ μάλιστα ἢ ἀνεξαίρετος χρήσις αὐτῶν. Ὅμοίως ἐλέχθη ὅτι τὸ αἰ καὶ τὸ η ἐξεφωνοῦντο τὸ πάλαι ὁμοίως καὶ διὰ τοῦτο ἐγράφετο ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἀδιαφόρως ὁραχμῆσι καὶ τιμαῖσιν, ἦτοι ἢ δοτ. πληθ. διὰ τοῦ —η καὶ διὰ τοῦ —αι ἀδιαφόρως, ἅτε ὁμοίως προφερομένων. Ὡσαύτως ἐδιδάχθη ὅτι ἐν τῇ Ἀττικῇ διαλέκτῳ ἡ γνησίᾳ διφθογγος ου, ὁποία ἦτο ἐν τῷ βοῦς, οὔτος, σπουδὴ κλπ., συνέπεσε καὶ ἐταυτίσθη πρὸς τὸ Υ. Ἀλλ' αὐτὴ αὕτη ἡ σήμερον ἀκριβοῦς διαστολὴ τοῦ η καὶ αἰ, τοῦ ου καὶ τοῦ υ πείθει πάντας, ὅτι ταῦτα ἐν τῇ Ἀττικῇ οὐδέποτε ἐταυτίσθησαν, ἄλλως θὰ ἦτο θαῦμα ἢ νῦν διαφορὰ αὐτῶν. Ὅμοίως ἐλέχθη ὅτι τὸ πάλαι ἐπῆλθε σάλος ἐν τῷ τονισμῷ τῶν λέξεων, ὥστε μετεκινεῖτο ἀπὸ τῆς μιᾶς συλλαβῆς εἰς τὴν ἄλλην, καὶ ὅτι ὁ παρατατικὸς συνεχέετο πρὸς τὸν ἀόριστον. Ἀλλ' ἡ σημερινὴ σταθερὰ μὲν θέσις τοῦ τόνου τῶν λέξεων, ὁμοία δὲ πρὸς τὴν παρ' ἀρχαίοις ἐν χρήσει, καὶ ἡ ἀκριβεστάτη διαφορὰ τῆς χρήσεως τοῦ παρατατικοῦ ἀπὸ τοῦ ἀορίστου, ὅπως καὶ τὸ πάλαι, πείθει ὅτι ταῦτα κατ' ἀλήθειαν οὐδέποτε συνεταράχθησαν.

Κατὰ τὸ δπάζω, συμβιβάζω, συνδυάζω κττ. ἐπλάσθη κατὰ τοὺς μτγν. χρόνους ἐκ τοῦ ὀρμος ἢ ὀρμός, τὸ ῥῆμα ὀρμάζω καὶ συνορμάζω, ὅθεν καὶ ὀρμαστός, ὀρμαστρία. Ταῦτα διωρθοῦντα πρότερον εἰς ἀρμόζω κλπ., ἀλλ' ὅτε παρατηρήθη ὅτι καὶ σήμερον ἔτι λέγεται πολλαχοῦ τὸ ἀρμάζω, ἀρμαστή, ἀρμασιά, ἀρμασμα κλπ., τότε ἀφείθησαν ταῦτα ἀμετακίνητα (Πρβλ. Ἀθηναῖς 5' σ. 141—3).

Τὸ ῥῆμα ἐντροπαλίζομαι κεῖται παρ' Ὀμήρῳ, ἀλλ' ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ φέρεται τὸ ὄνομα ἐντροπαλός, τοῦτο δὲ δὲν ἡδύνατο νὰ σχηματισθῇ ἐν τοῖς μεσαιωνικοῖς καὶ νεωτέροις χρόνοις, διότι κατάληξις—αλός πρὸς σχηματισμὸν ἐπιθέτων δὲν εὐχρηστεῖ παρ' ἡμῖν· κατ' ἀνάγκην ἄρα εἶναι ἀρχαία λέξις καὶ δὴ ἡ βάσις τοῦ Ὀμηρικοῦ ἐντροπαλίζομαι, καίτοι δὲν παρε-

δόθη ἡμῖν ἐν τοῖς παλαιότεροις γλωσσικοῖς μνημείοις. Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον μελετωμένη ἡ προφορικὴ παράδοσις μεγάλα δύναται νὰ συμβάληται εἰς ἀκριβεστέραν γνῶσιν οὐ μόνον τῆς πολλαχῶς ἀγνώστου ἡμῖν σήμερον μεσαιωνικῆς ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς ἀρχαίας γλώσσης.

Περὶ τῶν φωνητικῶν καὶ ἄλλων ἀλλοιώσεων τῆς γλώσσης ἡμῶν κατὰ τὴν Δ' περίοδον ταύτην δὲν δύναται σήμερον νὰ γίνῃ μακρὸς λόγος, καίτοι κατ' ἀλήθειαν σχεδὸν πᾶσαι αἱ μεταβολαὶ αὐτῆς δι' ὧν ἀπὸ ἀρχαίας ἐγένετο νέα γλῶσσα, ἤρξαντο μὲν, ὡς εἶδομεν, κατὰ τοὺς μτγν. ἀλλ' ἐτελειώθησαν κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους. Κατὰ ταῦτα λέγομεν μόνον καθολικῶς ὅτι τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς λαλουμένης ἀνεπτύχθησαν πράγματι κατὰ τοὺς μτγν. καὶ μεσαιωνικοὺς χρόνους. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ ἡμῶν εἶναι ταῦτα μάλιστα καταφανῆ καὶ περὶ αὐτῶν ὀφείλει νὰ γίνῃ βραδύτερον ἐν τῷ περὶ ταύτης Κεφαλαίῳ ἐκτενὲς λόγος, διὰ τοῦτο, ἵνα μὴ περὶ τῶν αὐτῶν δις διαλαμβάνω, παραλείπω ταῦτα ἐν τῷ παρόντι, ἀναγράφω δὲ ἐν τῷ ἐπομένῳ κεφαλαίῳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ IB'

Πέμπτη περίοδος. Περὶ τῆς νεωτέρας λαλουμένης Ἑλληνικῆς.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐν τοῖς τρισὶ τελευταίοις κεφαλαίοις, ἦτοι περὶ τῶν κατὰ τοὺς μτγν. χρόνους γενομένων γλωσσικῶν μεταβολῶν, περὶ τοῦ Ἀττικισμοῦ καὶ περὶ τῶν πηγῶν τῆς ἱστορίας τῆς γλώσσης ἡμῶν, ἐγένετο δηλὸν ὅτι διὰ τὴν τοιαύτην, ὁποίαν εἶδομεν, κατὰστασιν τῆς γραπτῆς παραδόσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης κατὰ τοὺς μτγν. καὶ μεσαιωνικοὺς χρόνους δὲν δυνάμεθα, νὰ παρακολουθῶμεν ἕκτοτε τὴν ἱστορικὴν ἀνέλιξιν τῆς γλώσσης μεθ' οἷας ἀκριβείας ἦν τοῦτο δυνατόν προκειμένου

περὶ τῆς ἀρχαίας· ὅτι ἄρα κατ' ἀνάγκην θὰ ἀρκώμεθα τοῦλάχιστον ἐπὶ τινα χρόνον εἰς ἀμυδροτέραν τινά, γενικωτέραν αὐτῆς εἰκόνα. Κατὰ ταῦτα παρατηροῦμεν ὅτι εἰς ταύτην τήν, ὡς εἶδομεν μεταδεβλημένην, τοὺς φθόγγους, τοὺς τύπους, τὰς συντάξεις, τὰς σημασίας, γλῶσσαν τῶν μτγν. Ἑλλήνων ἐπεγένοντο ἕκτοτε μεταβολαί τινες οὐσιώδεις, αἱ ἐν πάσῃ συντομίᾳ ἀναγράφονται. Ἦτοι πρῶτον τὰ διττὰ σύμφωνα λλ, μμ, ρρ, σσ, ττ κλπ. ἠπλοποιήθησαν ἕνεκα τῆς ταχείας ἡμῶν προφορᾶς, ὥστε δὲν διαστέλλονται σήμερον ἐν τῇ συνήθει ἡμῶν γλῶσση ἀπὸ τῶν ἀπλῶν. (Περὶ τῆς προφορᾶς τούτων ἐν Κύπρῳ καὶ ἀλλαχοῦ ἰδὲ ἀνωτ. 85). Ἐπειτα τὰ παλαιὰ συμπλέγματα κτ, πτ, χθ, φθ ἐκφώνομεν σήμερον πάντες ὡς φτ, χτ (χτίζω, χτύω, χτές, φτάνω). Τὸ σ ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὰ ἐπόμενα δασέα χ καὶ θ ψιλωτικῶς, σκίζω, αἰστάνομαι, ἐν Κυθήροις δὲ καὶ Πόντῳ ἐπιδρᾷ οὕτω καὶ ἐπὶ τὸ ἐξῆς φ, σπίγγω, σπάζω=σφάζω, παρ' ἡμῖν δὲ τοῖς ἄλλοις οὐχί. Ὁμοίως ἐπιδρᾷ καὶ ἐπὶ τὸ πρὸ αὐτοῦ φ, διὸ λέγομεν ἐπίστεψα, ἔκλαψα, ἔκαψα. Ὅπου δ' ὅμως ἐπ' ἐσχάτων ἐξέπεσε φωνήεν τι καὶ οὕτω τὸ σ προσήγγισε τῷ συμφώνῳ, ἐκεῖ δὲν συνετελέσθη πανταχοῦ ἡ ψίλωσις, πρβλ. σκαίνομαι (ἐν Κρήτῃ σκαίνομαι), ἄφσε. Τὸ τελικὸν—ν ἀφομοιούμενον τὸ πάλαι πρὸς τὸ ἐξῆς σύμφωνον ἀπέβαλλεν ὡς εἰκός, τὴν ἔρρινον αὐτοῦ προφοράν, τὸ λ λόγον, ἐρ Ῥόδῳ κλπ. Ἀπὸ τῶν στερουμένων δ' ἐρρίνου τύπων τούτων ὀρμηθέντες εἶπον, ἀναλογικῶς, ἄνευ αὐτοῦ καὶ ἄλλα ἐν οἷς οὐδεμία ἀφομοίωσις καὶ δὴ ἀπώλεια τούτου ἐγένετο φωνητικῶς (ἐπὶ τινων νήσων, οἷον ἐν Κύπρῳ καὶ ἐπὶ τῶν Νοτίων Σποράδων ἡ ἀναλογία δὲν ἐχώρησεν ὁμοίως, ἐντεῦθεν λέγονται μετὰ τοῦ ν οἱ εἰς τοῦτο περατούμενοι ἀρχαιοῦθεν τύποι). Μόνον ἐν αἷς λέξεσιν ἕνεκα τῆς συνεκφωνήσεως αὐτῶν μετὰ τῶν ἀκολουθῶν ἀπὸ φωνήεντος ἀρχομένων τὸ—ν δὲν κεῖται κατ'

ἀλήθειαν ἐν τέλει, σφάζεται πρβλ. ἄν, δέν, μὲν κττ. (Πρβλ. τὸ ἀρχαῖον οὐκ, ἐκ).

Τὰ ἔρρινα πρὸ τῶν δασέων κείμενα ἀφωμοιώθησαν καὶ σφίζονται οὕτως ἀφωμοιωμένα ἐπὶ τινων νήσων, ἀλλ' ἐν τῇ συνήθει γλῶσση ταῦτα ἠπλοποιήθησαν ἔπειτα, ὥστε ἐκφωνεῖται μόνον τὸ δασύ, πρβλ. δρεβίθια, κολοκύθια, ἀθίζω, ξελέχω, μέφομαι.

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλῶσση ἦτο δυνατόν νὰ συνεκφωνῶνται πολλὰ συμφώνων συμπλέγματα, ἐν δὲ τῇ νέᾳ οὐχί. Πρβλ. ἐκπλήττω, Σαπφώ, λαμπτήρ, Λαμπιρεὺς, σικχαίνομαι, Πέμπτη κλπ., νῦν δὲ Πέφτη, σικχαίνομαι κλπ.

Ὡς πρὸς τὰ φωνήεντα ἠκολουθήσαμεν ὁμοίαν περίπτου ὁδόν, ἦτοι ἀπεβάλομεν μέγα πλῆθος τῶν ἀσθενεστέρων καὶ δὴ ἦττον εὐφώνων φθόγγων, ἦτοι τὸ ι καὶ ε. Διὰ συνιζήσεως δηλ., δι' ἀφαιρέσεως, διὰ συγχωνεύσεως κ. τ. τ. ἐξεβάλομεν πολλὰ τούτων, ὥστε ἡ μονοτονία ἣτις προέκυψεν ἐκ τῆς εἰς—ι συμπτώσεως πολλῶν φθόγγων (η, ει, ηι, οι, υ, υι) ἐξέλιπε. Πρβλ. ὁ γούμενος, τὸ κόνισμα, ἀκούς, πᾶς, τρώς, φωτιά, παιδιὰ κλπ.

Τὸ ἄρθρον ἐκληρονομήσαμεν παρὰ τῆς Κοινῆς μετὰ τῶν συνήθων χρήσεων, παρὰ τῶν διαλέκτων δὲ μετὰ τῆς ἀντωνυμικῆς ἀναφορικῆς σημασίας, διὸ λέγομεν τὰ κερνᾶς τὰ χάνεις, τὰ χρωστεῖς πλερώνεις, τὴν ἀγαπῶ ἀγαποῦν πολλοί, τὴν θέλω θέλουν οὔλοι κλπ. Ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν δὲ μορφήν ἔπαθεν ἡδὴ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα μεταβολὰς καὶ ἀπωλείας τινάς. Οὕτω λ. χ. λέγεται συνήθως τὸ ἀρσ. οἱ καὶ ἐπὶ τοῦ θηλυκοῦ, οἱ τιμές, οἱ γυναῖκες, ἐν Καλημέρᾳ δὲ καὶ Κοριλιάνῳ τῆς Ἰταλίας, τὸ αἰ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀρσενικοῦ. Πολλοῦ τῆς βορείου Ἑλλάδος λέγεται τὸ θηλυκὸν η ἀντὶ τοῦ ὁ, ἡ Γιάννης, ἡ ποταμός, ἡ οὐρανός. Καθολικῇ σχεδὸν φαίνεται ἡ ἀπὸ τοῦ μεσαιῶνος κατερχομένη χρῆσις τῆς πληθ αἰτ. τὲς ἀντὶ τὰς, τὲς γυναῖκες, τὲς ἄλλες ἢ καὶ τοῖς γυναῖκες, τοῖς ἄλλες. Πολλοῦ δὲ καὶ συγκόπτεται

σήμερον τὸ τὲς-τοῖς τοῦτο εἰς τσ(ι), καθὼς καὶ τὸ τῆς ἐν. γεν. τῆς ὁμοίως εἰς τσ(ι), τοὶ γυναῖκες, τσ' ἄλλες, τοὶ γυναῖκας, τσ' ἄλλης· ἐν Κεφαλληνίᾳ δὲ λέγεται καὶ τοῦ ἀντὶ τοὺς.

Ἡ χρῆσις ἐμπροθέτων ἀντὶ ἀπλῶν πτώσεων ἐμφανίζεται ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἤδη παρ' Ὀμήρῳ, τοῦτο δὲ ἐγένετο αἰτία καὶ τὸ πάσαι νὰ περιπέσωσιν εἰς λήθην πτώσεις τινές, λ. χ. ἡ ἀφαιρετική, ἡ ὀργανική καὶ ἡ τοπική, καὶ ἐν τοῖς μτγν. καὶ μεσαιωνικοῖς χρόνοις ἡ δοτική, ἀνθ' ἧς ἄλλαι πλάγαι πτώσεις, αἰτ. καὶ γενική, ἡ ἐμπρόθετος προσδιορισμὸς ὡς σαφέστεροι καὶ ἐκφραστικώτεροι ἤλθον εἰς χρῆσιν. Οὕτως ἔμειναν ἡμῖν τέσσαρες μόνον πτώσεις σφζόμεναι μέχρι τοῦδε ἐν τῷ ἐν. τῆς β' κλίσεως καλῶς, οἶον καλός, καλοῦ, καλόν, καλέ. Ἐν ταῖς ἄλλαις δὲ κλίσεσι καὶ τοῖς ἀριθμοῖς διαστέλλονται τρεῖς ἢ δύο ἢ καὶ μία μόνη πτώσις. Πρὸλ. τιμή, τιμῆς, τιμή(ν), τιμές, τιμῶν, χαρά, χαρᾶς, χαρά(ν), χαρές· δόξα, δόξας, δόξα(ν), δόξεις, ποταμός — οὔ — ό(ν), ποταμὲ καὶ ποταμοί, ποταμῶν, ποταμούς. Ἐν τῇ βορείῳ Ἑλλην. ἀντὶ τῆς αἰτ. εἰς —ους γίνεται χρῆσις, κατ' ἀναλογίαν τῶν ἄλλων κλίσεων, τῆς ὀνομαστικῆς εἰς —οι, ὥστε διὰ μόνου τοῦ ἄρθρου ἢ ἀπλῶς ἐκ τῶν συμφραζομένων διακρίνεται ἡ αἰτ. ἀπὸ τῆς ὀνομ., οἱ καλογέρο(οι), τσ' καλογέρο(οι), σὰν ἐσένα θέλω· γὰρ ἄλλοι κτ' ἄλλοι.

Ἀξίον σημειώσεως εἶναι πρῶτον ὅτι ἐπειδὴ τὸ ν τῆς ἐν. αἰτιατ. ἐν τῇ συνήθει γλώσσῃ δὲν ἐκφωνεῖται, ἐκτὸς ἂν ἀκολουθῇ λέξις ἀπὸ φωνήεντος ἀρχομένη, ἢ αἰτ. δὲν διαστέλλεται ἀπὸ τῆς ὀνομαστικῆς ἢ τῆς γενικῆς ἄλλως ἢ μόνον διὰ τοῦ ἄρθρου ἢ ἐκ τῶν συμφραζομένων, ἢ τιμὴ τὴν τιμή, ἢ χαρὰ τὴν χαρά, τοῦ Ἀνδρέα τὸν Ἀνδρέα, τοῦ ληστῆ τὸ(λ) ληστή κτλ., πρὸς δὲ καὶ τί τιμὴ ἔχ' αὐτὸ τὸ πρᾶμα; Ἐπειτα ὅτι ἡ γενική πληθ. τῶν πρωτοκλίτων καὶ τριτοκλ. δὲν εἶναι πλέον κυρίως εἰπεῖν ζῶσα πτώσις, διὸ μόνον ἐν τισι λέγεται ἢ παλαιὰ κληρο-

νομία, τῶ(ν) ληστῶ(ν), τῶ(ν) μελισσῶ(ν) ἐν Κρήτῃ. Συνήθως λέγεται ἀντ' αὐτῆς, ἡ ἐμπρόθετος ἀπὸ + αἰτ., νερό ἀπὸ τὲς βρύσες, ξύλα ἀπὸ σφάκες, ἀπὸ μυρτιές, πλατανιές κλπ., ἡ ἐπίθετα νερὸ βροσῆσι, ξύλα σφακένια, πλατανείνα, ἐλάτινα κλπ. Τὰ παρεκταθέντα εἰς —ᾶδες —ίδες σχηματίζουν εὐκόλως τοιαύτην γεν. εἰς —άδων —ίδων, οἶον τῶν βορεῶδων, τῶν ῥαφτιάδων, τῶν χατζίδων, τῶν καφετζίδων· (ἐν Κύπρῳ εὐχρηστεῖ ἡ γεν. πληθ. μᾶλλον ἢ παρ' ἡμῖν, ὅπως ἐδίδαξεν ὁ κ. Σίμος Μενάρδος ἐν Ἀθηνᾶς Τσμ. Η' σ. 440 κέξ.).

Περὶ τῆς ἀπωλείας τῶν εἰς —ος δευτεροκλίτων θηλυκῶν ὀνομάτων κατὰ τοὺς μτγν. χρόνους εἶπομεν ἀνωτ. σ. 85. Ἐκ τούτων προῆλθον παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει ποικίλα, ἥτοι α) ὁ ἄμμος, ὁ τράφος, ὁ γερανός, ὁ ψῆφος κτ. β) ἡ Σάμμος, ἡ Κόρθο κλπ. γ) ἡ πλατάνη (καὶ ἡ πλατανιά), ἡ παρθένα δ) τὸ ῥαβδί, τὸ σταμνὶ κλπ. Τὰ κύρια ὀνόματα εἰς —ιος ἀπολέσαντα κατὰ τοὺς μτγν. χρόνους τὸ ο τῆς ληγαύσης καὶ λήξαντα εἰς —ις (καὶ —ιν ἐν τῇ αἰτ.) ἐκλίθησαν ὥδε, Ἐλευθέρις, Ἐλευθερίου, Ἐλευθερίῳ, Ἐλευθέρι, τὸν Ἐλευθέρι κλπ. Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως, ὅτι ἐν τῷ Πόντῳ προφερομένου τοῦ η ὡς ε λέγεται ἔτι ὁ Γιάννης, ὁ Παραγιῶτες ἀλλ' ὁ Βασίλς, ὁ Γρηγόρς κλπ. ἀντὶ ὁ Βασίλ(ει)ς, ὁ Γρηγόρ(ι)ς κλπ., ἕπερ σημαίνει ὅτι ἐν Πόντῳ τὰ δευτερόκλιτα εἰς —ιος (—ειος) καὶ μετὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ο δὲν συνέπεσον κατ' ἀλήθειαν οὐδέποτε πρὸς τὰ πρωτόκλιτα εἰς —ης· τοῦτο δὲν λαμβάνουσι πρὸ ὀφθαλμῶν οἱ γράφοντες πάντα διὰ τοῦ η παρὰ τὴν ἱστορίαν.

Τῶν τριτοκλίτων, ὧν ἡ αἰτ. ἔληγεν εἰς —ν (ὄφιν, πῆχυν, πόλιν) καὶ ἄμα ἦν ἰσοσύλλαθος πρὸς τὴν ὀνομαστικὴν, τὰ μὲν ἄρσ. ἔχοντα μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς νέας προφορᾶς τὴν ὀνομαστικὴν καὶ αἰτ. τοῦ ἐν. ἀριθμοῦ ὁμοίως πρὸς τὰς ἀντιστοίχους τῶν πρωτοκλίτων εἰς —ης —ην, ὄφιν—ὄφιν=κλέπτεις—κλέπτειν, ἐσχημάτισαν ἀπὸ τῶν μτγν. καὶ μεσαιωνικῶν χρόνων καὶ τὴν γενικὴν ὁμοίαν τούτοις, τοῦ ὄφι, τοῦ πῆχυν, τοῦ δροῦ, τοῦ παχὺ κλπ. = τοῦ κλέπτει. Τὰ δὲ θηλυκὰ περατούμενα ἐν τῇ αἰτ. εἰς —ν (πόλιν, θέσιν) καὶ ἔχοντα ἰσοσύλλαθον τὴν ὀνομαστικὴν, ὁμοιάζον μόνον κατὰ τὴν αἰτ. πτώσιν πρὸς τὰ πρωτόκλιτα πόλιν=νίκη. Ἐκ ταύτης ἄρα ἐσχημάτισαν πρῶτον νέαν ὀνομαστικὴν ἄνευ τοῦ —ς κατὰ τὰ πρωτόκλιτα καὶ ἔπειτα ἐκ ταύτης πάλιν νέαν γεν. μετὰ τοῦ —ς ὁμοίως τοῖς πρωτοκλίτοις, ἦτοι τὴν πόλιν, ἡ πόλι τῆς πόλιν=τὴν νίκη, ἡ νίκη τῆς νίκης.

Ἡ πληθ. ὀνομαστικὴ εἰς—ες ὠρμήθη ἀπὸ μιᾶς τάξεως ὀνομάτων, ἦτοι ἀπὸ τῆς ὀνομαστ. τῶν συμφωνολήκτων τριτοκλίτων, πατέρες, ἄνδρες, ἐλάσσονες, ἐπεξετάθη δὲ ὡς εἴπομεν ἄνωτ. σ. 63, 83, ἐπὶ τὴν αἰτ. τούτων ἔπειτα καὶ ἐπὶ τὴν α' κλίσιν (παροδίτες, ταῦτες, ἄλλες) καὶ τέλος ἐπὶ πάντα τὰ ἄρσν. καὶ θηλ. πρωτόκλιτα καὶ τριτόκλιτα, τιμές, χάρες, θάλασσες, ληστές, οἱ πῆχες, οἱ θέσεις, οἱ προᾶξες. Ὅτι ὁ πληθ. πολλῶν τριτοκλίτων καὶ πρωτοκλίτων παρεκτείνεται ἀπὸ τοῦ μέσου αἰῶνος εἰς—δες (—ᾶδες—ίδες) κατὰ τὰ Ἰωνικὰ πρότυπα, ραφτιάδες, βορεάδες, ράφτιδες, παππᾶδες, ἀββᾶδες κλπ., εἶναι γνωστόν.

Καθ' ὃν τρόπον ἐγένετο ἡ πόλι, ἡ δόσι ἀπὸ τῆς αἰτ. τὴν πόλιν, τὴν δόσιν, οὕτω καὶ ἡ ἄσιγμος ὀνομ. ἡ Βασιλοῦ, ἡ κοσκινοῦ, κλπ. ἀπὸ τῆς ἐν. αἰτ. τούτων εἰς—ουν· ἐκκλίνετο δηλ. κατὰ κλίσιν Ἰωνικὴν εἰσελθοῦσαν καὶ εἰς τὴν Κοινήν, ἡ Ἐπαφροῦς, τῆς Ἐπαφροῦδος, τὴν Ἐπαφροῦν, ἡ Ἐλενοῦς, ἡ Εὐτυ-

χοῦς, Ἐπικτοῦς, Ζωσιμοῦς, τὴν Ἐλενοῦν κλπ., ὅθεν ἡ ὀνομ. Ἐλενοῦ. Κατὰ τὸ παλαιότερον δὲ γνήσιον τῆς Κοινῆς σχῆμα εἰς—ὦ—ῶς λέγεται ἔτι καὶ ἡ Μαργαρό τῆς Μαργαρώς, ἡ Θεοφανῶ τῆς Θεοφανῶς κλπ. Κατὰ τὸ ἀρχαῖον σχῆμα ἄλλος ἄλλη ἄλλο, καλὸς καλὴ καλόν, ὁλος ὅλη κλπ., ἐκκληθέντος τοῦ η ὡς τοῦ κατ' ἐξοχὴν δηλωτικοῦ τοῦ θηλ. τύπου, ἔληξαν εἰς—η κατὰ μικρὸν τὰ τε ἄλλα ἐπίθετα καὶ τὰ σύνθετα, ἦτοι ἡ φρόνιμη, ἡ νόστιμη, ἡ βέβαιη, ἡ ἀργή, ἡ ἀνιφτη, ἡ ἀνοστη κλπ. (Τὸ δίκαια, ἀγρία, ἀκέρατα, ἄξια, παλαιὰ καὶ ὅσα τοιαῦτα εἶναι παλαιὰ λείψανα διασφζόμενα ὡς ἐξαιρέσεις τοῦ νέου τύπου).

Ἀπὸ τοῦ θηλ. τύπου τῶν εἰς—εἰα (—εᾶ) γλυκειά, παχειά, πλατεῖα κλπ. ὠρμήθη νέος τύπος τοῦ ἄρσ, εἰς—εἰός καὶ τοῦ οὐδετ. εἰς—εἰό, ὁ παχειός, τὸ παχειό, γλυκειός, βαρεῖός κλπ. Αὐτὸ δὲ τοῦτο τὸ—εἰά ὡς ἐκφραστικώτερον τοῦ ἄπλοῦ—η ἐπέδωκεν ὥστε λέγεται κατὰ τὸ γλυκειά, κττ. τὸ θηλυκὸν πολλῶν ἐπιθέτων, Κρητικεῖα, κακειᾶ, ἀρμυρεῖα κλπ. Ὅπως δὲ ὁ τύπος τῶν θηλ. εἰς—εἰά οὕτω καὶ ὁ τῶν ἄρσ. εἰς—ύς καὶ τῶν οὐδετ. εἰς—ύ μετεδόθη ἐπὶ τινα ἐπίθετα πρότερον λήγοντα εἰς—ος—ον. Πρὸβλ. μακροῦς, ἀδρούς, ἀρούς, δεξύς, ζεφρύς, ἐλαφροῦς, πικροῦς κ. τ. τ., ἐξ ὧν καὶ παραθετικὰ μακρότερος, ἀδρότερος, ἀρότερος καὶ περαιτέρω ἔτι ἀσπρότερος, καλύτερος, μεγαλύτερος, χονδρότερος, εὐμορφότερος κλπ. (Πρὸβλ. καὶ τὸ ἐναντίον γλυκὸς γλυκὸ κατὰ τὸ πικρὸς πικρόν). Ὁ τῶν ὑπερθετικῶν τύπος εἰς—τατος ἀπώλετο παρ' ἡμῖν ἤδη ἀπὸ τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων, διὸ μόνον ἐλάχιστα καὶ ταῦτα κυρίως ἐν ἀπολύτῳ ἐπιτακτικῇ σημασίᾳ λέγονται παρ' ἡμῖν, οἷον καλῶτατος ἄνθρωπος, ξελέστατος (= ἐξωλέστατος)· τὴν δὲ σχετικὴν ἔννοιαν τῆς ὑπερθέσεως ἐκφράζομεν διὰ τοῦ ἐνάρθρου συγκριτικοῦ, ὁ καλύτερος, ὁ μεγαλύτερος, τὸ παχύτερον κλπ. ἢ δι' ἐπιρρηματικῶν ἐκφράσεων, συνθέσεων ἢ περιφράσεων.

Τοὺς ἀντωνυμικοὺς τύπους ἐμέν, ἐσέν εἶδομεν ἀνωτ. σ. 63. Βραδύτερον προσετέθη τούτοις καὶ τὸ—α ἐκ τῶν εἰς τοῦτο ληγουσῶν ἐνικ. αἰτ. τῆς γ' κλίσεως, τὸν ἄνδρα, τὴν γυναῖκα, τὸν πατέρα κ. τ. τ., ὥστε ἐγένετο ἐμένα, ἐσένα. Ἀπὸ τοῦ ἐν. ἐσὺ ἐσοῦ ἐσένα ἐσχηματίσθη ἤδη πρὸ τοῦ Ι' αἰῶνος π. Χ. νέος τοῦ 6' προσώπου τούτου πληθ., ἐσ—εἷς, ἐσ—ᾶς κατὰ τὸ ἐμ—εἷς ἐμᾶς. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἐγὼ ἐμοῦ ἐμένα κλπ. ληφθέντος τοῦ ἀρκτικοῦ ε ἐγένετο ἐμεῖς ἐμᾶς, ἀντὶ τοῦ ἡμεῖς ἡμᾶς. Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως ὅτι τὸ ἐμένα ἐμᾶς, ἐσένα ἐσᾶς λαμβάνονται οὐ μόνον ὡς αἰτ. ἀλλὰ καὶ ὡς γενικαί.

Αἱ ἀντωνυμίαι ἐγὼ ἐσὺ ἐκεῖνος, ἀρχόμεναι ἀπὸ τοῦ φωνήεντος ἐ—ἐγένοντο αἰτία νὰ λεχθῇ καὶ ἐ—τοῦτος καὶ ἐ—τοῖος, (ὅθεν ἔπειτα ἔτοιος καὶ τέτοιος), ἐν δὲ τῇ Ζακύνθῳ καὶ Ἀσίᾳ καὶ εὐτός. Κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς ληγούσης δὲ τονουμένην ἀντωνυμίαν αὐτὸς αὐτοῦ αὐτῆς αὐτῶν ἐτονίσθη καὶ ἐκεινοῦ ἐκεινῆς ἐκεινῶν. Ἐντεῦθεν ληφθεῖσα ἡ συλλαβὴ —νοῦ, —νῆς, —νῶν καὶ τὸ —εινοῦ, —εινῆς, —εινῶν μετηγέχθη ἐπὶ τὸ αὐτὸς καὶ τοῦτος, ὅθεν αὐτουνοῦ καὶ αὐτεινοῦ, τουτουνοῦ, τουτεινῆς, τουτουινῶν κλπ. Πρὸς. καὶ ποζανοῦ, ποζανῆς, μιανῆς, μιανοῦ, ἄλλουνοῦ, ἄλλεινῆς καὶ ἄλλουνῆς, ὅθεν καὶ ὄνομ. αὐτεινός κατὰ τὸ ἐκεῖνος.

Μετὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἀπλοῦ μέλλοντος, τοῦ μέσου ἀορίστου καὶ μέσου μέλλοντος, τοῦ παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελικίου δύο μόνον φωναὶ ἢ ἐνεργητικὴ καὶ ἢ παθητικὴ, καὶ δύο μόνον χρονικὰ θέματα, τὸ τοῦ ἐνεστώτος καὶ τὸ τοῦ ἀορίστου διεσώθησαν ἡμῖν, γράφω γράφομαι, ἔγραφα ἐγράφουμουν, θὰ γράφω θὰ γράφωμαι, ἔγραφα ἐγράφτηκα, θὰ γράφω θὰ γραφῶ. Ταῦτα διαστέλλονται ἀκριδέστατα οὐδεμιᾶς τούτων συγχύσεως ἐπιτρεπομένης. Ἐπειδὴ δὲ αἱ προσωπικαὶ καταλήξεις τούτων διεσώθησαν καλῶς, αὐδεμίᾳ ἀνάγκη γίνεται, ἵνα

συνεκφέρωνται οἱ ῥηματικοὶ τύποι μετὰ τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν, πλήν, ὅπως καὶ τὸ πάλαι, ἐπὶ ἐμφάσεως ἢ ἀντιδιαστολῆς. Πρόσκτημα τῆς νεωτέρας γλώσσης εἶναι ὅτι, ὅπως διαστέλλεται τὸ διαρκὲς ἀπὸ τοῦ ἀκαριαίου ἐν τῷ παρελθόντι (ἔγραφα, ἔγραφα), οὕτως ἐπιτυγχάνεται τοῦτο καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, θὰ γράφω, θὰ γράψω.

Ἡ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων ὑπάρχουσα παρ' ἡμῖν συνήθεια νὰ μεταχειρίζομεθα ἀνάλυσιν τῶν εἰδικῶν καὶ τελικῶν λεγομένων ἀπαρεμφάτων (λέγω ὅτι ἀπέθανε, θέλω ἵνα τοῦτο γένηται), ἐπήνεγκε κατὰ μικρὸν τὴν ἀπώλειαν τῆς ἀπαρεμφάτου, ἅτε τῶν σαφεστέρων, τῶν ἁδροτέρων ἐκφράσεων προτιμωμένων. Μόνον μετὰ τοῦ ῥήματος ἔχω καὶ θέλω συναπτόμενον τὸ ἀπαρέμφατον ἐσώθη διὰ τὸ πολύχρηστον, ὥστε ἐγένοντο ἐξ αὐτῶν οἱ περιφραστικοὶ μέλλοντες, ὁ παρακειμένος καὶ ὑπερσυντέλικος (ιδεὲ κατωτ.). ἄλλα λείψανα τῆς τελικῆς ἀπαρεμφάτου μετὰ περισσοτέρων ῥημάτων, βούλομαι, δύνομαι, ἡμπορῶ, ἀκούω (=δύναμαι) κλπ. σφύζονται ἐν ταῖς διαλέκτοις τοῦ Πόντου καὶ τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας. Τὰ εἰς —ειν λήγοντα ἀπαρέμφατα (βαρυτόνων καὶ τῶν εἰς —εω ῥημάτων καὶ τῶν ἀορ. β') πολλαπλάσια ὄντα τῶν ἄλλων πρῶτον μὲν ἐφείλκυσαν καὶ ἀφωμοίωσαν ἑαυτοῖς ἐν μέρει τὰ ἀπαρέμφατα τῶν εἰς —οω, δεκατοῖν=δεκατοῦν (1) ἐν τῇ Κ. Δ., ἔπειτα τὰ τῶν ἀορ. α' γράφαι—γράψαι, μεῖναι—μείνειν, στείλαι—στείλειν. Κατόπιν ἐκανονίσθησαν καὶ τὰ τοῦ β' ἀορ. ὡς πρὸς τὸν τονισμόν κατὰ τὰ βαρύτερα εἰς —ειν, φυγεῖν—φύγειν, μαθεῖν—μάθειν. Τέ-

1) Καὶ παλαιότεραι ἀφομοιώσεις ἄλλων ἀπαρεμφάτων εἰς —ειν εὐρίσκονται ἐν ταῖς διαλέκτοις, λ.χ. τῇ Ἰωνικῇ τιθεῖν, ἐξεῖν κτλ., ἔπειτα ἐν τῇ Θεσσαλ. ἔσσεσθαι κτλ., ἀλλ' ἀμφίβολον ἂν ταῦτα ἐπέδρασαν ἐπὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐν τῇ Κοινῇ φαινομένων, περὶ ὧν ἡμῖν ὁ λόγος.

λος ἀφωμοιώθησαν καὶ τὰ τοῦ παθητικοῦ ἀόριστου εἰς—(θ)ῆναι λήξαντα εἰς—(θ)ῆν, ὁμοίως τοῖς ἐνεργ. εἰς—ειν. Τοιουτοτρόπως κατέληξαν πάντα εἰς ἓνα τύπον, εἰς —in (—ειν —ῆν) καὶ μετὰ τὴν σίγησιν τοῦ τελικοῦ —ν, εἰς —i, θέλω γράφει, γράφει, γραφῇ, ἔχω γράφει, ἔχω γραφῇ, θέλω μείνει, ἔχω μείνει κλπ. Ἐκ τοῦ τρίτου ἐνικ. προσώπου θέλει ἵνα φύγῃ, συγκοπέντος διαδοχικῶς εἰς θέλλῃ νὰ φύγῃ—θέλ νὰ φύγῃ—θέ νὰ φύγῃ—θὰ φύγῃ, προέκυψε μετὰ τὴν Ἀλωσιν ὁ γνωστὸς τύπος θὰ φύγῃ, ὅθεν καὶ θὰ φύγω, θὰ φύγῃς, κλπ.

Ὅπως ὁ μέλλων οὕτω καὶ ὁ ὑπερσυντέλικος καὶ ὁ παρακειμένος ἐσχηματίσθησαν ἐν τοῖς μετὰ τὴν Ἀλωσιν χρόνοις διὰ τοῦ εἶχα ἔχω καὶ τοῦ ἀπαρεμφάτου παλαιότερος σχηματισμὸς ἦτο ὁ διὰ τοῦ εἰμί—εἶμαι, ἤμην καὶ τῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου, εἶμαι ζωσμένος, ἤμην γραμμένος, νεώτερος δὲ ὁ εἶχα γράφει, ἔχω γράφει. (Περὶ τούτων ὅρα τὰ ἐν Μεσ. καὶ Ν. Ἑλλ. Τομ. Α' σ. 585 κέξ. διὰ μακρῶν ἐκτεθειμένα).

Ὅπως ὁ παρακειμένος καὶ ὑπερσυντέλικος παρ' ἡμῖν, οὕτω σχηματίζεται καὶ ὁ ἐνεστώς καὶ ὁ παρατατικὸς ἐν τῇ Τσακωνικῇ διαλέκτῳ περιφραστικῶς. Πρβλ. ὁροῦρ ἔνι, ὁροῦρ ἔσι, ὁροῦρ ἔνι, ὁροῦντερ ἔμε ἔτ'ε εἶνι, ὁροῦρ ἔμα ἔσα ἔκι, ὁροῦντερ ἔμασι ἔτ'ασι εἶγκιασι. Μέσον. ὁρούμενερ ἔνι, ἔσι, ἔνι, ὁρούμενοι ἔμε ἔτ'ε εἶνι, ὁρούμενερ ἔμα ἔσα ἔκι, ὁρούμενοι ἔμασι, ἔτ'ασι, εἶγκιασι.

Ἀπὸ τοῦ παρακειμένου — (βέ)βηκα (ἀνέβηκα κατέβηκα ἐσέβηκα, διέβηκα κλπ.) λεγομένου ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸν ἀόριστον —έβη —ἀνέβη, κατέβη, ἐπέβη, διέβη κλπ., ἀμφοτέρων ἐπὶ ἀμεταβάτου σημασίας λεγομένων, ὠρμήθη κατὰ τὸν ΙΔ', αἰῶνα ἢ χρήσις τοῦ—κα ἐπὶ τὸν παθητικὸν ἀόριστον, ἐλύθηκα, εὐρέθηκα κλπ. Κατ' ἀρχὰς μὲν εὐρίσκεται ἐν μόνῳ τῷ ἐνικῷ ἀριθμῷ, καὶ μάλιστα ἐν τῷ πρώτῳ προσώπῳ, ἔπειτα δὲ

καὶ ἐν πληθυντικῷ. Ἐν Κρήτῃ καὶ ἰδίᾳ ἐν Σφακίοις ὁ μὲν ἐνικὸς σπανίως ἀκούεται ἄνευ τοῦ—κα, οἷον εὐρέθη, ἐχάθη, ἐλύθη, ὁ δὲ πληθ. ἐλύθημαν, εὐρέθημαν, ἐχάθημαν κτ.τ. εἶναι ἔτι καὶ σήμερον λίαν συνήθης (Πρβλ. Μεσ. καὶ Νέα Ἑλληνικά Β' σ. 545 κέξ).

Ἐπειδὴ πρόσωπά τινα τῶν εἰς—αω ῥημάτων προσέλαβον κατ' ἀναλογίαν τῶν εἰς—εω κατὰ τοὺς μτγν. χρόνους τὸ ου ἀντὶ τοῦ ω, ἐρωτοῦσιν, ἐρωτοῦμεν, ἀπὸ τούτων ὀρμωμένη ἢ ὁμοιότης ἐχώρησε κατὰ μικρὸν περαιτέρω, ὥστε σήμερον πολλὰ ῥήματα πρότερον εἰς—εω λήγοντα κλίνονται σήμερον πανταχοῦ κατὰ τὰ εἰς—αω, ἄλλα δὲ ἐν ἄλλαις μὲν χώραις κλίνονται κατὰ τὸν ἀρχαῖον τρόπον εἰς—εω, ἐν ἄλλαις δὲ κατὰ τὰ εἰς—αω. Πρβλ. κυτπᾶ, κυνηγᾶ, μολογᾶ, πολεμᾶ, φελᾶ (=ὠφελεῖ) κλπ., ἄλλὰ πατεῖ καὶ πατᾶ, μιλεῖ καὶ μιλᾶ, φιλεῖ καὶ φιλᾶ, κρατεῖ καὶ κρατᾶ κλπ., ὀλίγα δὲ μόνον φυλάττουσι τὸν ἀρχαῖον τύπον, οἷον ζῆ, θαρρεῖ, ἀργεῖ κλπ. (ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ζῆει).

Ὁ δὲ ἀναλελυμένος τύπος εἰς—αω—αι ὁ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐν χρήσει (ἐπὶ τῶν νήσων ἀγνοεῖται) προήλθε διὰ τῆς προσθήκης τοῦ—ει, τοῦ κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικοῦ τοῦ τρίτου ἐνικ. προσώπου, εἰς τὰ πρόσωπα τὰ λήγοντα εἰς—α, ἦτοι κατὰ τὰ λέγει, κάμνει, τυχαίνει, συμβαίνει, μαθαίνει κλπ. ἐλέχθη καὶ τιμᾶ—ει, ἀγαπᾶ—ει, φυσᾶ—ει κλπ. Ὅμοια προσθήκη ἐγένετο καὶ ἐν ἄλλοις προσώποις, ἦτοι κατὰ τὸ φέρε, λέγε, πήγαινε, κάνε κλπ. ἐλέχθη καὶ κράτει—ε, λάλει—ε, θάρει—ε κλπ. Καὶ κατὰ τὸ ἔλεγε, ἔκανε, ἔκλαιγε κλπ. ἐλέχθη καὶ ἐπάτειρε, ἐλάλειρε, ἐμίλειρε κλπ., διότι τρίτον ἐν. πρόσωπον εἰς—α καὶ προστατικὴ εἰς—ει καὶ παρωχημένος εἰς—ει (=ι) προσέπιπτεν ἡμῖν ἀσυνήθης καὶ ἀνώμαλος. Ὅμοιόν τι συνέδη καὶ ἐν τῇ μέσῃ φωνῇ, ἐλέγετο δηλ. ἀρχαῖοθεν δέχεται, λέγεται, σύρεται, λούεται, ἀκούεται κλπ. κλπ. εἰς —εται καὶ παρ' αὐτὰ ὀλίγα τινὰ εἰς

ίται, οἶον κρατεῖται, πατεῖται, ὁμιλεῖται κλπ., ἐντεῦθεν ἐπεισ-
ῆλθε τὸ—εται ὡς σαφέστερον καὶ συχνότερον καὶ ὅπου τὸ—ίται
ἐξεφωνεῖτο, ἦτοι ἐλέχθη λαλεῖ—εται, παινεῖται, μιλεῖται κλπ.
Τοῦτο κατέστη σὺν τῷ χρόνῳ ἀναγκαῖον ἐν τοῖς παθητικοῖς,
ὅπως οὕτως-ἐπιτυχάνηται διάφορος τύπος τούτων ἀπὸ τοῦ δευ-
τέρου πληθ. τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς, πατεῖτε, μιλεῖτε κττ, ἐν δὲ
τοῖς ἀποθετικοῖς, ἐπειδὴ τοιαύτη σύμπτωση δὲν ὑπάρχει, ἡ παρέ-
κτασις αὕτη εἰς εται δὲν εἶναι ἀναγκαία· πρὸβλ. θυμᾶται, κοι-
μᾶται, ἀλλὰ μιλεῖται, ἀγαπεῖται, παινεῖται, πατεῖται κλπ.

Ἐπειδὴ τὰ τρία ἐνικά πρόσωπα καὶ τὸ πρῶτον πληθυντικὸν
τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς ἐν τῇ ὀριστικῇ καὶ ὑποτακτικῇ μετὰ
τὴν ἐξίσωσιν τῶν διφθόγγων ει—η καὶ τῶν φωνηέντων ο—ω δὲν
διεστέλλοντο πλεον ἅπ' ἀλλήλων, λέγω λέγεις λέγει λέγομεν=
λέγω λέγῃς λέγῃ λέγωμεν, διὰ τοῦτο ἐξηνέχθησαν καὶ τὰ λοιπὰ
δύο πρόσωπα, λέγετε λέγουσιν—λέγητε λέγωσιν ὁμοίως, ἦτοι
πάντα καθ' ὀριστικὴν λέγετε, λέγουσιν. Κατὰ τὰ ἐνεργητικά
δὲ ταῦτα τὰ οὕτως ἐξομοιωθέντα καὶ κατὰ τὰ ὡσαύτως συμπε-
σόντα τῆς μέσης φωνῆς λέγομαι=λέγωμαι, λέγονται=λέγονται,
λεγόμεθα=λεγόμεθα ἐλέχθησαν καὶ τὰ λοιπὰ ὁμοίως, ὥστε ἐξε-
βλήθη ἡ ὑποτακτ. ὑπὸ τῆς ὀριστικῆς ἐκ πάντων τούτων, πρὸβλ.
ἵνα λέγεσαι, ἵνα λέγεται, ἵνα λέγεσθε. Μόνον δ' ἐκεῖ ἐσώθη ἡ
ὑποτ., ὅπου τὰ πρόσωπα τῆς ὀριστικῆς δὲν ὁμοιάζον πρὸς τὰ
τῆς ὑποτακτικῆς, εἶπα, εἶπες, εἶπε, εἶπῶ, εἶπῃς, εἶπῃ κλπ.,
ἐδέχθην δεχθῶ δεχθῇς δεχθῇ κλπ. (Ἡ ὑπό τινων εἰσαχθεῖσα ἐπ'
ἐσχάτων γραφὴ τῶν ὑποτ. τούτων διὰ τοῦ ει, νὰ εἴπει, νὰ δε-
χθεῖ, νὰ φύγει εἶναι καθαρὰ ἀνορθογραφία).

Κατὰ τὸν ἐνεστῶτα λέγουσιν, φέρουσιν, πατοῦσιν κλπ. ἔλη-
ξαν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα καὶ τὰ τρίτα πληθυντικά τῶν παρω-
χημένων εἰς—σιν, ἐλέγα—σιν, ἐφέρα—σιν, ἐκλαίγα—σιν κλπ.
Ἐπειδὴ δὲ παρὰ τοὺς νέους τούτους παρωχημένους εἰς—σιν ἐλέ-

γοντο ἔτι (καὶ μέχρι σήμερον λέγονται) καὶ οἱ βραχύτεροι καὶ
ἀρχαιότεροι, ἐλέγαν, ἐκάναν, ἐφέρον, ἦτοι οἱ ἄνευ τοῦ—σιν, διὰ
τοῦτο ἐσχηματίσθησαν καὶ οἱ ἐνεστωτικοὶ τύποι ὁμοίως ἄνευ
αὐτοῦ, ἦτοι φέρου(σι)ν, λέγου(σι)ν, τ. ἔ. λέγουν, φέρουν. Παλαι-
ότατον παράδειγμα εἶναι τὸ ἐπιτηδεύσουν τοῦ Ε' αἰῶνος μ. Χ.

Ἐκ τῶν περιφραστικῶν προστακτικῶν τῶν παρὰ τοῖς μτγν.
μάλιστα ἐν χρήσει, ἄφες ἴδωμεν ἄφες πεπανθῇ προῆλθε κατὰ συγ-
κοπὴν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ὁ γνωστὸς τύπος, ἄς ἴδωμεν, ἄς
ᾤριμάσῃ.

Αἱ τριτοκλίτως σχηματιζόμεναι μετοχαὶ ἐξεβλήθησαν κατὰ
τοὺς μτγν. χρόνους ὑπὸ τῆς ἐνικῆς αἰτίας. εἰς—α, λέγοντα, ζῶν-
τα, βλέποντα (τὰ πρῶτα παραδείγματα ἐν τῇ Ἀποκαλύψει).
Ταῦτα δὲ κατέστησαν ἄκλιτα. Ἀπὸ τῆς ὀνομαστικῆς ληγούσης
εἰς—ῶν εἰσεχώρησε τὸ—ῶντα, οὕτω μετὰ τοῦ φωνηέντος ω,
εἰς τὰς ἄλλας πτώσεις, ὅθεν κατὰ τὸ ζῶν καὶ φρονῶν ἐλέχθη
ζῶντα καὶ φρονῶντα, θ(ε)ωρῶντα, λαλῶντα κλπ. Βραδύτερον
παρεξετάθησαν οἱ τύποι οὔτοι εἰς—ς, θεωρῶντας, θαυρῶντας,
στοαβῶντας, μιλῶντας κλπ., πρὸς δὲ καὶ ἐξ ἀποθετικῶν, θυμῶν-
τας, κοιμῶντας, ἐρχῶντας κλπ.

Τύποι μετοχῶν εἰς—ουσα σφύζονται ὀλίγοι τινές, ἀλλ' ἔχουσι
συνήθως σημασίαν οὐσιαστικοῦ, ἀναβάλλουσα, φάουσα, πατοῦσα
κλπ. Μόνη τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου ἡ μετοχὴ εἰς—μένος
ἐσώθη καὶ μάλιστα ἐπέδωκεν, ὥστε δύναται ἀπὸ παντὸς σχεδὸν
ρήματος νὰ σχηματισθῇ. Αἰτία τούτου εἶναι ὅτι ἐν τοῖς μτγν.
χρόνοις ἡ μετοχὴ αὕτη ἔλαβε σημασίαν ἐπιθέτου· ἐντεῦθεν καὶ
συγκριτικὰ εἰς—τερος ἐσχημάτιζε καὶ μετὰ τῆς μετοχῆς τοῦ
εἰμὶ συνδέετο. (Πρὸβλ. Κόντον ἐν Λογίῳ Ἑρμῇ σ. 597). Λέγεται
ἄρα σήμερον ἀγαπημένος, δεμένος, πεσμένος, φαγωμένος, ἐρχο-
μένος κλπ. κλπ., ἀλλ' οὐχὶ καὶ πέμπω=πεμμένος ἀλλὰ πεμ-
πᾶτος, οὐδὲ φεγγμένος ἀλλὰ φευγᾶτος, οὐχὶ θωρημένος ἀλλὰ

ἔχω ἰδοῖ ἢ θωρῶντας, οὐχὶ ζημένος ἀπὸ τοῦ ζῶ ἀλλ' ἔζησα, οὐδ' ἀναχωρημένος κ. τ. τ. Ἐν Κύμῃ λέγεται πομειμένος ἀπὸ τοῦ ἐπόμεινα (πομένω).

Ὁ διπλασιασμός ἀπώλετο τὸ μὲν κατ' ἀνομοίωσιν (πρὸ βλ. δάσκαλος ἀντὶ διδάσκαλος) τὸ δὲ περισσότερον δι' ἀναλογίαν πρὸς τὰ θέματα τῶν ἄλλων χρόνων, ἀλέθω, ἀλέθεται, ἀλεσμένος, δένω, δένομαι, δεμένος κλπ.

Οἱ ηῤῥημένοι τύποι ἔπαθον μεγάλην ἀλλοίωσιν· αἰτίαι δὲ τούτου πολλά. Πρῶτον ὅτι διὰ τὴν χρονικὴν λεγομένην αὔξησιν μετεδάλλετο τὸ ποῖον τοῦ ἀρκτικοῦ φωνήεντος, α—η, ε—η, οι—ω, εὐ—ἡϋ, αὐ—ἡϋ. Ἐν τούτοις ἦτο δυνατόν, ὡς εἰκός, νὰ ἐπικρατήσῃ τὸ φωνήεν τοῦ ἐνεστώτος καὶ τοῦ μέλλοντος ἀναλογικῶς· λοιπὸν ἀκούω ἄκουσα, ἐλπίζω ἔλπισα, οἰκτίρω οἰκτίρα, εὐχομαι ἡϋχόμην, αὐξάνω αὐξανον· (τὸ εὐ ἀντὶ ἡϋ καὶ τὸ οἶ ἀντὶ ᾧ ἀνεπτύχθησαν κατὰ τοὺς μτγν. χρόνους φωνητικῶς καὶ κατεκράτησαν ἐν τοῖς παρωχημένοις ἔκτοτε). Ἡ εἰρημένη δ' ἀναλογία κατίσχυσε, καὶ διὰ τοῦτο ὀλίγα μόνον ἀρχαιοῦς κληρονομηθέντα τοιούτων ηῤῥημένων τύπων παραδείγματα σφίζονται παρ' ἡμῖν ὡς ἐξαιρέσεις, ἦλθα, ἦρχουμουν, εἶχα κττ.

Ὅμοια τις ἀναλογικὴ ἐξίσωσις παρατηρεῖται καὶ ἐπὶ τῶν λαμβανόντων τὴν συλλαβικὴν αὔξησιν, ἥτοι καὶ ἐν τούτοις οἱ παρωχημένοι λεγόμενοι χρόνοι ῥυθμίζονται κατὰ τοὺς ἀρκτικούς, τοῦτο μάλιστα ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι, καθίζω κάθισα καθίσασμεν, τηγανίζω τηγάνισα τηγανίσασμεν. Ἐπὶ τῶν νήσων λαμβάνουσι ταῦτα τὴν αὔξησιν κανονικῶς, ἐκάθισα, ἐτηγάνισα κλπ. Μόνον ὅτε ἡ αὔξησις φέρει τὸν τόνον, ἔμαθα, ἔτυχα, ἔφερα, ἔλεγα κλπ., εἶναι πανταχοῦ σταθερὰ καὶ δὲν δύναται νὰ παραλειφθῇ (κατὰ ταῦτα ὁ ἦλον ὅτι ἡ ἡμετέρα χρῆσις τῆς αὔξεως διαφέρει τῆς παρ' Ὀμήρῳ, ἔχες, φάγες, μάθες κλπ.). Ὅμοιως ἔχουσι καὶ τὰ σύνθετα ῥήματα, ἥτοι καὶ τούτων οἱ παρωχημέ-

νοι ἐκφέρονται ἢ ὁμοίως τοῖς ἀρκτικοῖς, παρακάλεσα, ἀναγέλασα, ἀπόστασα, καταλερώθηκα κλπ. ἢ λαμβάνουσιν ἰδίᾳ τὰ ἀπὸ συμφώνου ἀρχόμενα, τὴν συλλαβικὴν αὔξησιν ἐξωθεν (τοῦτο μάλιστα ἐπὶ τῶν νήσων), ὅπως τὰ ἀπλᾶ, ἐπαραμίλησε, ἐπαρακάλεσεν, ἐπαραξήλωσεν, ἐπόθανεν (Κρήτη), ἐμετάνοιωσεν, ἐκαλόκατσε, ἐστραβοκοίταξεν κλπ. ἢ τέλος ἡ ἐσωτερικὴ αὔξησις μεταφέρεται καὶ ἐπὶ τοὺς ἀρκτικούς, ἀνεβανω, κατεβαίνω, πεθαίνω, πεθυμῶ, περεχύνω, ξεβάφω, ξεκάνω κλπ. Ἐπὶ τῆς νήσου Μεγίστης ἡ αὔξησις ἐ— λέγεται καὶ ἐν τοῖς ἀπὸ φωνήεντος ἀρχομένοις ῥήμασιν, οἷον ἐάκουσα, ἐάροπαξα, ἐώμοξα κλπ.

Τὰ συνδετικὰ λεγόμενα σύνθετα (dvadva) δὲν ἦσαν τὸ πάλαι πολὺ εὐχρηστα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γλώσσῃ, πλουθυγία, ἰστιοκώπη, νυχθήμερον κλπ. Κατὰ μικρὸν δ' ὅμως, ἐπειδὴ λίαν φυσικὸν φαίνεται, καθ' ὃν τρόπον συνδέονται διὰ τοῦ καὶ δύο ὅμοιαι ἢ ἐναντίαι ἔννοιαι, καὶ δὴ καὶ αἱ δηλωτικαὶ τούτων λέξεις, οὕτω νὰ συνεκφέρονται καὶ ἠνωμένοι, συντεθειμένοι, διὰ τοῦτο τὰ τοιαῦτα σύνθετα ἔλαβον ἀπὸ τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων μεγάλην ἐπίδοσιν, ὥστε λέγεται καὶ γυναικόπαιδα καὶ ἀμπελοχώρα καὶ γιδοπρόβατα κλπ., πρὸς δὲ καὶ ῥήματα στριφωγυρίζω, μπαινωβγαίνω, ἀνοιγοκλείω, λυσωδένω κλπ.

Ἀφοῦ αἱ μετοχαὶ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου εἰς —μένος ἔλαβον δύνανμιν ἐπιθέτου κατὰ τὰ εἰρημένα ἀνωτ. σ. 102, οὐδὲν ἐκώλυε τὴν σύνθεσιν αὐτῶν καὶ μετ' ἄλλων λέξεων πλὴν τῶν προθέσεων. Οὕτως ἐλέχθη ἡλιοκαημένος κατὰ τὸ ἡλιοκαῆς, με-

σοανοιγμένος, θεοσκοτωμένος, μισοποθαμένος κλπ. Ἀπὸ τῶν ῥηματικῶν δὲ τούτων ἐπιθέτων μετέβη ἡ σύνθεσις αὕτη καὶ ἐπὶ τὰ ῥήματα, (ἡ)λιοκαίγομαι, καλοκαθίζω, καλοτρῶγω, κουτσοπίνει, ἀγαθοφέρει, κουτοφέρει, ἀκριβοπληρώνω, στραβοκοιτάζω, κακογράφω κλπ. Ὅτι δ' ἀληθῶς ἀπὸ τῆς μετοχῆς ὥρμήθη ἡ τοιαύτη σύνθεσις, νοεῖ ἕκαστος μανθάνων πρῶτον ὅτι

πρότερον ἐμφανίζονται συντεθειμένοι αἱ μετοχαὶ καὶ κατόπιν τὰ ῥήματα (δυσθνήσκων παρ' Εὐριπίδῃ), καὶ δεύτερον ὅτι πολλάκις λέγεται μόνη ἡ μετοχή, οὐχὶ δὲ ἄλλος τύπος, λ. χ. θεοσκοτωμένος, διαολοπαρμένος, φαρμακοπιωμένος κττ., ἄλλων λέγεται ἡ μετοχή καὶ ὁ ἀόριστος καὶ ὁ μέλλων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὁ ἐνέστως, λ. χ. χαροκαημένος, νὰ χαροκαῇ, ἀστροποκαημένος, ν' ἀστροποκαῇ, φειδοφαωμένος, φειδοφαώθηκε κλπ.

Σημειωτέον δὲ ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ συνθέσωμεν οὕτω πᾶν οἶονδῆποτε ῥῆμα. Συνηθέστερον λέγονται ταῦτα μετὰ τοῦ δέν, λ. χ. δέν καλοβλέπω, δέν καλακούω, δέν καλοταιριάζει, δέν καλομπορεῖ, δέν μοῦ καλαρέσει κλπ., ἢ συνήθως μόνον κατόπιν τοῦ ἀπλοῦ ῥήματος λέγεται τὸ σύνθετον πρὸς δήλωσιν τοῦ ὅτι γίνεται τι κάλλιστα, οἶον πάει καὶ καλοπάει, κάνει καὶ καλοκάνει, πλερώνει καὶ ἀκριβοπλερώνει κλπ. Ἐπ' ἴσης σημειωτέον ὅτι οὐχὶ πᾶσα λέξις δύναται νὰ ληφθῇ ὡς πρῶτον συνθετικόν· συνηθέσταται τοιαῦται λέξεις εἶναι αἱ ἐξῆς: νέος, φρέσκος, ξένος, ἀλαφρός, κοντός, ξερός, μισός, πρῶτος, καλός, κακός, στραβός, κοντοός, εὐκολός, δύσκολός κλπ.

Καὶ ἐπὶ ἄλλου ἀκόμη σημείου ἡ σύνθεσις ἔδω παρ' ἡμῖν ἐπέκεινα τῆς τῶν παλαιῶν συνηθείας, λέγω τὰ ἀφηρημένα ὀνόματα εἰς —η καὶ —σις. Γνωστὰ εἶναι δηλ. τὰ ἡμέτερα ἀνεμορριπή, κρασανάγκη, νεροποντή, τὰ λογιώτερα ἐφοδιοπομπή, ζυφοκλοπή κλπ., ἑτεροζήτησις, αὐτοδιοίκησις κττ.

Καὶ ἐν τῇ χρήσει τῶν προθέσεων τῆς ἡμετέρας γλώσσης ἐπεγένοντο ἀπὸ τῶν δοκίμων χρόνων κέξ. μεγάλα μεταβολαί. Οὕτω παρατηρεῖται σήμερον ὅτι προθέσεις τινὲς ἀπώλοντο ἐκ τῆς ἐν συντάξει χρήσεως, ἄλλαι δὲ ἐκφράσεις πληρέστεραι καὶ δὴ ἐκφραστικώτεραι, ἰσχυρότεραι ἀνεπλήρωσαν αὐτάς.

Ἡ ἀμφὶ λ. χ. ἀπεβλήθη κατὰ τοὺς μτγν. χρόνους, ἔπειτα ἡ

ἐν, ἡ ἐπί, ἡ περί, ἡ πρό, ἡ σύν, ἡ ὑπέρ, καὶ ἡ ὑπό, ἐν ὧν 8, διὸ δὲν λέγονται πλέον σήμερον, εἰμὴ τις τούτων ἀκούεται ἐνίοτε ἐν στερεοτύποις τισὶν ἀρχαιοῦθεν κληρονομηθείσαις φράσεσιν. Ὅμοίως ἀγνοεῖται τὸ ἔνεκα, τὸ πλὴν καὶ τὸ χάριν τινός. Αἱ λοιπαὶ σφύζονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον· ἀλλὰ πρῶτον μὲν πολλαὶ ἔπαθον φωνητικῶς, πρβλ. ἀντίς, ὅς καὶ ὁσέ, διὰ—δῆ—ῖα, μετὰ —μέ, κατὰ—κὰ (κὰ τὰ κράβατα)· δεύτερον πᾶσαι σχεδὸν πρὸς μόνον τὴν αἰτιατικὴν συντάσσονται καὶ τρίτον ἄλλαι μὲν τῶν σφύζομένων ἐπέδωκαν μεγάλως ὥστε κατέλαβον καὶ πολλὰς λειτουργίας τῶν ἄλλων, αἵτινες ἐξηφανίσθησαν, ἄλλαι δὲ σφύζονται μὲν ἐν πολλαῖς φράσεσιν, ἀλλὰ δὲν ἔχουσι τὴν ζωτικὴν δύναμιν, ἥτοι τὴν ἐλευθέραν χρῆσιν τῶν λοιπῶν. Καθόλου ἄρα αἱ νέαι χρήσεις διαφωνοῦσι πολλαχῶς πρὸς τὰς ἀρχαίας. Καὶ τέλος, ὅπως ἄλλαι λέξεις ἢ φράσεις ἔλαβον δύναμιν προθέσεως, (πρβλ. ἐξ αἰτίας σου=διὰ σέ, ὅς τὸν τόπον του=ἀντ' αὐτοῦ, ὅς τὸ ποδᾶρι του=ἀντ' αὐτοῦ, μαζί μου=μετ' ἐμοῦ, χωριστά σου, κοντά σου, σιμά σου κλπ.), οὕτω καὶ τὰνάπαλιν προθέσεις τινὲς μετετράπησαν εἰς ἐπιρρήματα, διὸ καὶ συντάσσονται ὡς τὰ ἐπιρρήματα (πρβλ. ἀντὶ νὰ ἡσυχάζῃς, δὲν τὸ κάνω ξανά, μετὰ=πάλιν, μετέπειτα).

Οὕτω σφύζεται πρῶτον ἡ ἀνὰ ἐπὶ τῆς διανεμητικῆς σημασίας, οἶον ἀνὰ δύο, ἀνὰ πέντε κλπ. Μετὰ τῆς ἐξ συντιθεμένη λέγεται ξανά καὶ χρησιμεύει καὶ ἐν συνθέσει πρὸς δήλωσιν τῆς ἐπαναλαμβανομένης πράξεως καὶ ὡς ἐπίρρημα=πάλιν, ἐκ νέου.

Δεύτερον ἡ ἀντὶ λέγεται μετὰ τοῦ —ς ἐν τέλει, ἀντίς (ἀπὸ τοῦ 10 αἰῶνος), οἶον ἀντίς ἐμένα, ἀντίς αὐτὸν κλπ. Ὡς ἐπίρρημα τὸ ἀντὶ συνάπτεται μετὰ τοῦ νὰ, ἀντὶ νὰ φάγῃ, ἀντὶ νὰ μελετᾷ κλπ. Ἡ χρῆσις αὕτη ὠρμήθη πάντως ἀπὸ τῆς συντάξεως τοῦ ἀντὶ μετὰ τοῦ ἐνάρθρου ἀπαρεμφάτου, οἶον ἀντὶ τοῦ ἀγα-

πάν με, ἀντὶ τοῦ προσκυνησαὶ κλπ., ἀνθ' ὧν ἔπειτα ἦλθεν εἰς χρήσιν ἢ ἀνάλυσιν αὐτοῦ.

Τρίτον ἢ ἀπὸ, ἀπὸ καὶ κατὰ συγκοπὴν ἀπ', ἀφ', ἀπὸ τὸ Θεὸ ἦτο, ἀπὸ τὸ Θεὸ (τὸ ἀπὸ μάλιστα ἐν Κρήτῃ, ὅταν ἀκολουθῇ τὸ ἄρθρον) καὶ ἀπ' τὸ Θεὸ καὶ περαιτέρω ἀφ' τὸ Θεό. Αἱ χρήσεις αὐτῆς εἶναι σήμερον πλείσται, πολλῶ πλείονες ἢ τὸ πάλαι, διότι πρὸς ταῖς ἀρχαιοτέρας κληρονομηθείσαις συνοδεύει καὶ τὸ παθητικὸν λεγόμενον αἷτιον, οἷον αὐτὸς ἀγαπᾶται ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον. Ἐπίσης λέγεται σήμερον καὶ ἀντὶ τῆς γενικῆς διαιρετικῆς καὶ ἀντὶ τῆς γενικῆς τῆς ὕλης καὶ ἀντὶ τῆς γενικῆς τῆς διαφορᾶς καὶ ἀντὶ τῆς τοῦ δευτέρου ὅρου τῆς συγκρίσεως ἐμπρόθετος προσδιορισμός, ἦτοι ἢ ἀπὸ + αἷτ., πρὸβλ. ποῖος ἀπὸ τοῦ δύο, ποῖος ἀπὸ ὅλους σας, αὐτὸς εἶναι ἀπὸ σίδερο, ἀπὸ ξύλο, ἄλλος ἀπὸ ἐκεῖνον, καλύτερος ἀπὸ σᾶς, μεγαλύτερος ἀπὸ μένα κλπ. Ὅτι δὲ καὶ πρὸς γενικὴν εὐρίσκεται ἐνίοτε συντεταγμένη ἐν ὀλίγαις φράσεσιν ἀρχαιοτέρας, οἷον ἔδωκα τὴν δουλειάν αὐτὴν ἀπὸ κοπῆς, ἀπὸ χαραγῆς εἶν' ὁ μύλος, ἀπὸ καῖς εἶν' ὁ φοῦρνος, ἀπὸ Θεοῦ κττ. εἶναι γνωστόν, ἀλλ' ἢ χρήσις αὕτη δὲν εἶναι πλέον ζῶσα.

Τέταρτον, τῆς διὰ djā—jā πολλαὶ χρήσεις ἀπώλλοντο, εἵναι δὲ καὶ ἐπέδωκαν. Οὕτω λ. χ. ἀπώλετο ἢ χρήσις αὐτῆς ἐπὶ ὀργάνου, τόπου, χρόνου κττ., ἦτοι διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ὁρῶμεν, διὰ φιλίας ζῆναι, διὰ πέντε ἐτῶν, διὰ παντὸς τοῦ χρόνου· ἐσώθη δὲ ἢ τοῦ ἀναγκαστικοῦ αἰτίου, γιὰ τοῦτο πέθανεν, ἔπειτα ἢ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων ἀνακύψασα τοῦ τελικοῦ, ἵνα φανερωθῇ τῷ Ἰσραήλ, διὰ τοῦτο ἦλθον ἐγὼ (Ἰω. Β' 53) γιὰ τοῦτο σ' ἐφώναξα, γιὰ νὰ σοῦ πῶ.

Πέμπτον, εἰς—'ς σέ, 'ς τὸ καλό, 'ς τὴν εὐχὴν τοῦ πατέρα σου. Αἱ χρήσεις αὐτῆς εἶναι σήμερον πάμπολλαι καὶ ἄλλαι μὲν τούτων ταυτίζονται ταῖς ἀρχαίαις, ἄλλαι δὲ διαφέρουσιν. Οὕτω

λ. χ. λέγεται καὶ ἐπὶ τῆς ἐν τόπῳ στάσεως, ζῶ 'ς τὴν Ἀθήνα, ἐπ' ἴσης λέγεται ἀντὶ τῆς πρὸς, οἷον πέστε 'ς τὸ θεῖόν σας νά 'ρθῇ· καὶ ἀντὶ τῆς ἐπί, κάθεται 'ς τὸ δῶμα, 'ς τὸ δένδρο κττ. Ἀπώλετο δὲ ἢ χρήσις τῆς δηλώσεως τοῦ μέχρι τίνος ποσοῦ ἢ χρόνου, οἷον εἰς τριακοσίους ἀπέθανον, ἢ ναυμαχία ἐτελεύτα εἰς νύκτα. Τὴν τῆς ἐκτάσεως ταύτην ἐννοίαν ἐξεφράσαμεν ἡμεῖς ἄλλως, ἦτοι συνάψαντες τὸ ἕως καὶ εἰς, ἕως εἰς τὸν ποταμόν, ἔθεν ὥς, οἷον ὥς τὸ τέλος, ὥς τὸν τοῖχο, ὥς πέρουσι, ὥς τώρα κλπ.

Ἐκτον, ἢ ἐκ, παραμεμορφωμένη εἰς 'κ, 'χ, ὁχ, ἀχ, λέγεται ἔτι πολλοῦ ἐπὶ τῆς ἀπὸ τόπου κινήσεως, τῆς ἀρχῆς καθόλου, ἀλλ' ὁσημέραι ἐκβάλλεται ὑπὸ τῆς ἐκφραστικωτέρας ἀπό.

Ἑβδομον, ἢ κατὰ καὶ συγκοπῇ κα ἐνίοτε, ὅταν ἔπῃται αὕτη τὸ ἄρθρον, λ. χ. κα τὰ Κράβαρα, κα τὸν τόπο μου. Συντάσσεται πρὸς αἷτ., κατὰ μάννα κατὰ κύρι, ὁ Θεὸς κατὰ τὰ ῥοῦχα πέμπει καὶ τὴν κορύτη, κατὰ τὸν Μαστρογιάννη καὶ τὰ κωπέλλια του κλπ., καὶ πρὸς γενικὴν, οἷον κατὰ διαόλου, κατ' ἀνέμου, κατὰ καπνοῦ. Καὶ μετ' ἀναφορικῆς προτάσεως, οἷον κατὰ ποῦ 'ναι τὸ χωριό μας, εἶναι κι' ὁ πνευματικὸς μας.

Ὀγδοον, ἢ μετὰ καὶ κατὰ συγκοπὴν μέ, σημαίνει τὸ ὁμοῦ, μὲ ὅλους, μὲ τοῦτο. Ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ ὁμοῦ, τῆς συνοδείας προῆλθεν ἢ τοῦ ὀργάνου, μετὰ μαχαίριον—μετὰ μαχαίριον (πρὸ τοῦ δεκάτου αἰῶνος) μὲ μαχαίριν. Αἱ λοιπαὶ χρήσεις, τοῦ χρόνου, μετὰ ἕνα μῆνα, τοῦ σκοποῦ, μετὰ χαλκὸν κλπ. ἐξέλιπον. Τῆς ἐπιρρηματικῆς χρήσεως αὐτῆς μετὰ—μετὰ ταῦτα, ἐγίνετο ἀνωτέρω μνεία. Ἡ χρήσις αὕτη φαίνεται ὅπως νέα, ἀρχὴν δὲ φαίνεται ὅτι ἔλαβε τοῦτο μὲν ἀπὸ τῶν πληρεστέρων φράσεων μετὰ τοῦτο, μετὰ ταῦτα, μετέπειτα κατὰ τινα συντομίαν, τοῦτο

δὲ ἀπὸ τοῦ συνωνύμου ξανά καὶ πάλιν, δὲν τὸ κάνω μετὰ—δὲν τὸ κάνω πάλιν καὶ δὲν τὸ κάνω ξανά.

Ἐνατον, ἡ παρὰ ὀλίγας τῶν ἀρχαίων χρήσεων ἔσωσε, τὰς πλείστας δὲ ἀπώλεσεν, οἷον τὴν τοπικὴν, ἔρχομαι παρὰ τινος, μένω παρὰ τινι, βαδίζω παρὰ τινά· τὴν τοῦ αἰτίου παρὰ τὴν ἡμετέραν ἀμέλειαν Φίλιππος ἠΰξεται κλπ. Ἐσώθη δὲ καλῶς ἡ ἀπὸ τῶν μτγν. μάλιστα χρόνων ἐπίδοσιν λαβοῦσα χρήσις αὐτῆς ἐπὶ τῆς συγκρίσεως, κρείσσων παρὰ τὸν Ἀβελ, κάλλιο πέντε καὶ σιὸ χέρι παρὰ δέκα καὶ κατ'ἄλλοις, ἡ τῆς διαφορᾶς, ἐπὶ τὸ ἔλαττον, παρὰ μίαν τεσσαράκοντα, μία παρὰ τέταρτον, παρὰ τρίχα, παρ' ὀλίγον κλπ.

Δέκατον, ἡ πρὸς μόνον ἐν ὀλίγαις φράσεσι λέγεται, οἷον ἐκεῖ πρὸς τὸ βράδυ, μὴ πρὸς κακοφανισμόν σας, μὴ πρὸς βάρος σας κττ., πᾶσαι αὗται αἱ φράσεις εἶναι εἰλημμέναι ἐκ τῆς λογίας παραδόσεως. Ἐκ ταύτης ἐλήφθησαν καὶ εἰσῆχθησαν εἰς τὸν καθ' ἡμέραν λόγον καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐμπρόθετοι προσδιορισμοὶ καὶ λέγονται σήμερον ὑφ' ἡμῶν αἱ διάφοροι προθέσεις, οἷον ἡ ἐν, ἡ ἐκ, ἡ πρὸ κλπ., ἀλλ' αἱ χρήσεις αὗται δὲν εἶναι πράγματι ζῶσαι, ἦτοι δὲν δύνανται νὰ λέγωνται μετὰ πάσης λέξεως ἀλλὰ μόνον μετ' ἐκείνων μεθ' ὧν ἐγνώσθησαν. Πρὸς βλ. ἐξ ἀμαρυῶν, ἐξ αἰτίας, ἐν τῷ ἅμα καὶ τὸ θάμα, πρὸ ἐνὸς μηνός, ἀλλὰ καὶ πρὸ τρία χρόνια κττ.

Καὶ ἐν συνθέσει ἡ νῦν χρήσις αὐτῶν διαφέρει μεγάλως τῆς ἀρχαίας, διότι ἄλλαι μὲν τῶν προθέσεων δὲν παραλαμβάνονται τὸ παράπαν ἐν συνθέσει, ἐκτὸς ἐν αἷς λέξεσιν ἀρχαίοθεν ἐκληρονομήθησαν ἢ ὅσαι ἐκ τῆς λογίας παραδόσεως εἰσῆλθον εἰς τὸν προφορικὸν λόγον· ἄλλαι δὲ συντίθενται συχνότατα καὶ μάλιστα ἀνέπτυξαν ἰδίως τινὰς χρήσεις· οὕτω λ. χ. λέγεται ἡ ἀπό, ἡ ξε — καὶ ξανά, ἡ κατὰ, ἡ παρὰ. Πρὸς βλ. ἀποτρογῶ, ἀποτρογῶ, ξεροζώνω, ξαναβλέπω, κατατρογῶ, παπαπατῶ, πα-

αακούω παραβλέπω κλπ. Ἀξία σημειώσεως εἶναι ἡ ἐπίδοσις χρήσεων, οἷον ἀπόφαγα, εἶδα κι' ἀπόειδα, ἀπόπλαπος, ἀποδιακος καὶ ξέπαππας, ξεσυνπέθερος, λέω καὶ ξελέω, κάνω καὶ ξεκάνω, τρέχει καὶ παρατρέχει, βλέπει καὶ παραβλέπει κλπ. Πᾶσαι αἱ χρήσεις αὗται εἶναι κληρονομίαι καὶ περαιτέρω ἀναπτύξεις ἀρχαίων καὶ μτγν. χρήσεων (πρὸς βλ. Λεξικογραφικὸν ἀρχεῖον σ. 8 κἑξ. Ἀθηνᾶς Κς'), καθὼς καὶ πᾶσαι αἱ ἀπώλειαι αἰτίαν ἔχουσι τὴν σπανιωτέραν ἢ καὶ σπανίαν χρήσιν αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἢ τῶν μτγν. Ἑλλήνων. Ἐγένοντο δὲ ταῦτα, διότι ἡ διάφορος ἀντίληψις καὶ ἐκδοχὴ ὠδήγησεν εἰς χρήσιν ἄλλης προθέσεως, λ. χ. τῆς μετὰ ἀντὶ τῆς σύν, τῆς εἰς ἀντὶ τῆς πρὸς, τῆς ἀπὸ ἀντὶ τῆς ὑπὸ ἐπὶ τοῦ παθητικοῦ αἰτίου, τῆς διὰ ἀντὶ τῆς περὶ, λέγω δι' ἐκεῖνον ἦτοι ἐξ αἰτίας ἐκείνου καὶ δὴ περὶ ἐκείνου κττ. ἢ διότι ἄλλαι πληρέστεραι καὶ δὴ ἐκφραστικώτεραι ἐκφράσεις ἦλθον εἰς χρήσιν, κατὰ μικρὸν προετιμήθησαν καὶ τέλος κατίσχυσαν, πρὸς βλ. ἔμπροσθεν — μπροστά, ἐπάνω, ὑποκάτω, ἐξ αἰτίας σου, συναπορμῆς του κλπ. Ἐπ' ἴσης εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι ἡ εἰς ἡ τοσοῦτον συχνὴ ἐν συντάξει, δὲν εὐχρηστεῖ ἐν συνθέσει. (Τὸ εἰσόδημα εἰσοδιά κττ. εἶναι ἀρχαῖαι λέξεις οὕτω κληρονομηθεῖσαι ὅπως καὶ ἄλλαι πολλαὶ σύνθετοι μετ' ἄλλων προθέσεων πρὸ πολλοῦ ἀπολομένων, οἷον ἀ(μ)φιλογή, ἀντίδικος, (ὑ)πέρπυρα, (ὑ)περήφανος, πιθυμῶ, (ἐ)μβαίνω, (ἐ)νδύνω, (ἐ)νδύματα, περιδρομος, προσόπι, πρόσφορο, προσώμι, πρόσδρομος (ἐν Χίῳ λέγονται οὕτω πρῶτμά τινα σῦκα), σύρριζα, συγκαίω κλπ.). Τοῦναντίον ἡ πρὸ ἢ ἄχρηστος ἐν συντάξει λέγεται ἐν συνθέσει, οἷον προκάνω, προφτάνω, προπέρουσι, προγόνη κλπ. Ἡ μετὰ, ἐν συντάξει συστελλομένη εἰς μέ, σφίζεται ἐν συνθέσει ἀπαθῆς, μεταγνώθω, μεταγγίζω, μεταπουλῶ κλπ. Ἡ ἀπὸ ἐμφανίζεται παρετυμολογικῶς καὶ ἐκεῖ ὅπου τὸ πάλαι ἐξεφωνεῖτο ἡ ὑπό, λ. χ. ἀπομονή, ἀποκάτω κλπ.

Περὶ τοῦ θησαυροῦ τῶν λέξεων τῆς νέας ἡμῶν γλώσσης λέγει ὁ Παχώμιος Ρουσαῖνος «σχεδὸν οὐδὲν τῆς Γραφῆς ῥῆμα ὅπερ μὴ ἐν τῇ οἰκουμένῃ φέρεται». Καὶ ἀληθῶς ἐκ στατιστικῆς ἀπαριθμήσεως τῶν λέξεων τῆς Κ. Δ. δημοσιευθείσης ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Πανεπιστημίου 1908—96. σ. 141 ἀποδείκνυται ὅτι ἐκ τῶν 4,900 περίπου λέξεων τῆς Κ. Δ. σχεδὸν αἱ ἡμίσειαι ἦτοι 2,280 λέγονται καὶ σήμερον ἔτι ἐν τῇ κοινῇ πάντων λαλιᾷ, τῶν δὲ ἄλλων αἱ πλεῖσται μὲν ἦτοι 2,200 νοοῦνται καλῶς ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων ἀναγινωσκόμεναι ἢ ἀκουόμεναι, ὀλίγαι δὲ μόνον, περὶ τὰς 400 εἶναι ἀληθῶς ἄγνωστοι τῷ Ἑλληνικῷ λαῷ. Ἀκριβεστέρα δὲ παρατήρησις πείθει ὅτι αἱ ὀλίγαι αὗται ἢ ἦσαν ξέναι λέξεις ἢ ἐδήλουν ξένα καθεστῶτα πρὸ πολλοῦ ἐκλιπόντα παρ' ἡμῖν, ἢ ἦσαν καὶ τότε γνωσταὶ ἐν μόνῃ τῇ λογίᾳ γλώσσῃ, διὸ μόνον παρὰ τοῖς λογιωτέροις συγγραφεῦσι (Δουκᾷ, Παύλῳ) ἀπαντῶσιν, οὐχὶ δὲ παρὰ τῷ Ματθαίῳ καὶ τῷ Ἰωάννῃ.

Τοῦ θησαυροῦ ἄρα τῶν λέξεων τούτων καθὼς καὶ τῶν ἄλλων τῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐν χρήσει ἐλάχισται ἔκτοτε ἀληθῶς ἀπώλοντο. Καὶ σημειωτέον ὅτι πρόκειται περὶ χρονικοῦ διαστήματος δύο σχεδὸν χιλιετηρίδων ! Τοιοῦτον φαινόμενον οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ παρατηρήθη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Περὶ τῶν διαλέκτων τῆς νέας Ἑλληνικῆς.

Εἴπομεν ἀνωτ. σ. 54 ὅτι ἡ γλῶσσα ἡμῶν κατέστη κατὰ τοὺς μτγν. χρόνους ἐνιαία, διότι μία τις διάλεκτος, ἡ Ἀττικὴ, ὑπὸ τὴν νέαν ὀνομασίαν Κοινὴν ἐξέβαλε κατὰ μικρὸν τὰς ἄλλας

ἀρχαίας διαλέκτους, κατίσχυσε καὶ ἐπεβλήθη πανταχοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου (πλὴν ἐν Τσακωνίᾳ). ἄλλ' ἡ Κοινὴ αὕτη γλῶσσα δὲν διετηρήθη, καὶ ἄλλως δὲ δὲν ἠδύνατο διὰ τὴν χαλεπότητα τῶν καιρῶν νὰ διατηρηθῇ κατὰ τοὺς ἀκολουθούτους χρόνους ὁμοίως ἐνιαία, διὸ διεσχίσθη πάλιν κατ' ἀνάγκην εἰς διαλέκτους. Μνεῖαν τούτων εὐρίσκομεν τὸ πρῶτον παρ' Εὐσταθίῳ (τὸ ἀνωτ. σ. 82 παρατεθὲν «ἐρώων ἀνδρῶν» ἀχάντια), ἔπειτα παρὰ Μαρτίνῳ Κρουσίῳ ἐν Turcograecia σ. 416 «Περὶ δὲ τῶν διαλέκτων τί ἂν καὶ εἴποιμι, πολλῶν οὐσῶν καὶ διαφορῶν ὑπὲρ τὰς ἐβδομήκοντα. . . ἔτι τῶν ἡμετέρων ιδιωτῶν τοὺς μὲν Δωρικῶς, τοὺς δὲ Ἀττικῶς, ἄλλους Αἰολικῶς, ἑτέρους Ἰωνικῶς, πρὸς τούτοις δὲ κοινῶς φθεγγομένους εὐρήσει τις».

Νοεῖται οἰκοθεν ὅτι ἐκ τοιούτων γενικῶν λόγων οὐδὲν ἄλλο μανθάνομεν ἢ ὅτι τότε ἤδη ὑπῆρχον κατὰ τόπους διαλεκτικαὶ διαφοραὶ (τὰ περὶ τῶν ἀρχαίων διαλέκτων παρελήφθησαν ἀταλαιπώρως ἐκ παλαιότερων βιβλίων καὶ οὐδὲν ὑγιὲς λέγουσιν). Ἦτο δὲ ἡ ἀνάπτυξις διαλεκτικῶν διαφορῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους λίαν φυσικὴ. Διότι πρῶτον ἡ γλῶσσα ἡμῶν προσελθοῦσα, ὅπως προῆλθεν, πάντως θὰ παρελάμβανεν, ὅπως ἀνωτ. σ. 55 κέξ. εἴπομεν, καθ' ὃν χρόνον ἐμορφοῦτο καὶ ἐξηπλοῦτο ὑπὸ τὸ ὄνομα «Κοινὴ», πολλὰ ἐκ τῶν τότε λαλουμένων ἔτι, ἰδίᾳ τρόπους προφορᾶς, σημασιολογικὰς ἀποχρώσεις, λέξεων σχηματισμούς, συντάξεις, λέξεις ἰδίᾳς κττ. Τὰ φαινόμενα ταῦτα παρατηροῦνται πανταχοῦ καὶ πάντοτε ὅπου γλῶσσά τις ἢ διάλεκτος ἐξαπλοῦται ἐπὶ ξένα ἐδάφη.

Ἐν ἄλλοις λόγοις, ὅπως ἤδη ἀνωτ. σ. 82 παρατηρήσαμεν, ἤδη ἐξ ἀρχῆς ἡ Κοινὴ δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι πανταχοῦ κατὰ πάντα ὁμοία καὶ ἐνιαία. Καὶ σήμερον ἡ νέα ἡμῶν καθαρεύουσα ἄλλως ἐκφωνεῖται ἐν Λευκασίᾳ, ἄλλως ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἄλλως ἐν Ζακύνθῳ καὶ ἄλλως ἐν Λαρίσῃ καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἐπειτα

λαλουμένη κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ὑπ' ἀνθρώπων στερουμένων τῶν ἐνωτικῶν τῆς γλώσσης στοιχείων, ἤτοι σχολείων ὁμοίως κατὰ ἓν πρόγραμμα λειτουργούντων, Τύπου, ἐθνικοῦ θεάτρου, συχνῆς ἐπιμειξίας κλπ. καὶ ἐν χώραις τοσοῦτον ἀλλήλων ἀπεχούσαις καὶ διὰ πολλῶν ὁρέων καὶ θαλασσῶν χωριζομέναις, σὺν τῷ χρόνῳ ἀναγκαίως θὰ μετεδάλλετο, θὰ καθίστατο ποικίλη, διότι καὶ αἱ κληρονομηθεῖσαι διαφοραὶ καὶ ποικιλίαι σὺν τῷ χρόνῳ θὰ ἐλάμβανον, ὡς εἰκός, ἐπίδοσιν καὶ νέαι ποικιλίαι θὰ ἀνέκυπτον, καὶ ἐκ τῶν συχνῶν μεταναστεύσεων καὶ ἐπιδρομῶν πολλὰ καὶ ποικίλα θὰ παρήγοντο μείγματα. Καὶ τὸ κακὸν τοῦτο ἐπεδεινώθη πάντως μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Κράτους τῷ 1204 καὶ τοῦ διαμελισμοῦ αὐτοῦ, ὅτε καὶ ξένα στοιχεία ἔτι μᾶλλον ἢ πρὶν ἀνεμείχθησαν καὶ ἡ πενία καὶ ἡ ἀμάθεια ἐπέδωκεν μεγάλως ἐν τῇ ταλαιπωρουμένῃ τότε Ἑλλάδι.

Ἄξια σημειώσεως εἶναι τὰ λεγόμενα περὶ τούτου ὑπὸ τοῦ Κυπρίου ἱστορικοῦ Λεοντίου Μαχαιρᾶ (περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος) ὅτι «πρὶν τὴν πάρον» (δηλ. τὴν Κύπρον) οἱ Λατῖνοι... ἦτον χοῖσι νὰ ξεύρωμεν ῥωμαῖκα καθολικὰ (δηλ. τὴν κοινὴν γραφομένην, οὐχὶ διάλεκτόν τινα) διὰ νὰ πέλουν γραφές τοῦ βασιλέως καὶ οὕτως ἐμαθητεῦγαν τὰ παιδιὰ (=ἐκαλλιέργουν τὴν συνήθη γραφομένην γλῶσσαν)... ὥς ποῦ πῆραν τὸν τόπον οἱ Λαζανιδεσ καὶ ἀπὸ τότε ἀρκέσαν νὰ μαθαίνουν φράγκικα καὶ βαρβάρισαν τὰ ῥωμαῖκα ὡς γοῖτον σήμερον, καὶ γράφομεν φράγκικα καὶ ῥωμαῖκα, ὅτι εἰς τὸν κόσμον δὲν εἰξεύρομεν εἶντα συντυχαίνομεν». Ἴδου τίνες ὑπῆρξαν αἱ τύχαι τοῦ τε ἔθνους καὶ τῆς γλώσσης ἡμῶν !

Ἀφοῦ δ' οὕτως αἱ διάλεκτοι ἀνεπτύχθησαν, προσέπιπτον, ὡς εἰκός, πᾶσιν αἱ διαφοραὶ τῆς προφορᾶς τῶν λέξεων, τῶν φράσεων κλπ., ἐκ τούτου δὲ ἐπλάσθη ὁ μῦθος περὶ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν διαλέκτων, περὶ Δωρικῶν, Αἰολικῶν χαρα-

κτῆρων αὐτῶν κλπ. Κατ' ἀλήθειαν δὲ οὔτε περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἀρχῆς αὐτῶν οὔτε περὶ τοῦ ἀριθμοῦ οὔτε περὶ τῶν ὁρίων δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν σήμερον ἔτι βέβαιόν τι. Πάντως ἡ ἀνάπτυξις αὐτῶν ἀνάγεται εἰς χρόνους ἱκανῶς ἀρχαίους, ἀφοῦ κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἡ Κυπρία διάλεκτος ἀπαντᾷ ἐν ταῖς Assises τελείως ἀνεπτυγμένη, καὶ ἀφοῦ ἤδη πρότερον κατὰ τὸν 12ον ἡ τοῦ Προδρόμου ἐμφανίζεται ἡμῖν καθ' ὁλοκληρίαν νέα Ἑλληνική. Τὰ δὲ ὅρια τῶν νέων διαλέκτων καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν θὰ καθορισθῶσι μόνον μετὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ ἐπ' αἰσίοις οἰωνοῖς ἀναληφθέντος ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως Ἱστορικοῦ λεξικοῦ τῆς γλώσσης ἡμῶν. Τοσοῦτον μόνον δυνάμεθα ἀπὸ τοῦδε νὰ εἰπώμεν μετὰ βεβαιότητος, ὅτι οὔτε ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν οὔτε τὰ ὅρια συμπίπτουσι μετὰ τῶν ἀρχαίων διαλέκτων, πρόκειται ἄρα περὶ νέων διαλέκτων, οὐχὶ δὲ περὶ συνεχείας τῶν παλαιῶν, ὅτι δὲ πολλαὶ χῶραι ἔχουσιν ἰδιόζοντά τινα, ὥστε δύνανται νὰ συνδεθῶσιν εἰς γλωσσικὰς ἐνότητες. Οὕτω συνάπτονται πρῶτον αἱ διάλεκτοι ἢ τὰ ἰδιώματα τῶν Μεγάρων, τῆς Αἰγίνης, τῆς Κύμης, τῶν Ἀθηνῶν (τῶν πρὸ τοῦ ἀγῶνος) καὶ τῆς Μάνης ὡς συγγενεῖς πρὸς ἀλλήλας, ἔπειτα ἡ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τῆς Ἡπείρου, τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης, ἢ τῆς βορείου Εὐδοίας, ἢ τῶν βορείων Σποράδων, ἢ τῆς Μυτιλήνης καὶ ἢ τῆς Σάμου πάλιν εἰς ἓν σύστημα ὡς ὅμοιαι. Τρίτον τὸ ἰδιῶμα τῆς Κύπρου μετὰ τῶν Νοτίων Σποράδων· τέταρτον τὰ ἰδιώματα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας· πέμπτον τὸ τῆς Πελοποννήσου (πλὴν τοῦ τῆς Μάνης) μετὰ τῶν Κυκλάδων καὶ τοῦ Κρητικοῦ· ἕκτον τὸ Ἰταλικόν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἔνεκα τῶν πολλῶν κατὰ καιροὺς μετακινήσεων τοῦ πληθυσμοῦ, καὶ μεταξὺ ἐκάστου τούτων ὑπάρχουσιν ἄλλαι πολλαὶ διαφοραί, ὥστε γίνεται ἀνάγκη ὑποδιαίρέσεων, τούτου δ' ἔνεκα λεπτομερῆς περιγραφὴ αὐτῶν δὲ εἶναι σήμερον εὐκόλόν τι.

Χαρακτῆρες ἐκάστου τῶν συστημάτων τούτων ἀδρομερέστεροι εἶναι οἱ ἐξῆς· τοῦ Α) διάσωσις τῆς διαφοράς προφοράς τοῦ ν (καὶ οἱ) ἀπὸ τοῦ ι (ει, η, η) καὶ τῶν ἀσυνιζήτων τύπων, ὅταν τονίζεται τὸ πρῶτον τῶν παρακειμένων φωνηέντων, γρου-ναῖκα, χροῦρος, τσιουλία κλπ., καὶ παιδία, ῥαβδία, κουτσία. Τοῦ Β) τροπή τοῦ ἀτόνου ε εἰς ι καὶ τοῦ ἀτόνου ο εἰς ου, ἀποβολή δὲ τοῦ ἀτόνου ι καὶ ου, πιδί, ποντάμι, μλάου, πλάου, μλάρι. Τοῦ Γ) Διατήρησις τοῦ τελικοῦ—ν, ὅταν τονίζεται ἡ λήγουσα (πρβλ. Μεγάρδον ἐν Ἀθηνᾶς Τόμ. ΣΤ' σ. 166 κέξ.) καὶ ἀσθενῆς ἄρθρωσις τῶν συμφώνων, ὥστε ἐναλλάσσονται καὶ παραλείπονται εὐκολώτατα, πρὸς δὲ διάφορος προφορά τῶν διττῶν ἀπὸ τῶν ἀπλῶν συμφώνων. Τοῦ Δ) Ἐκφώνησις τοῦ η ὡς ε (νύφε, τίμεσον), διάσωσις τοῦ τελικοῦ—ν, τῆς αἰτ. πληθ. εἰς—ας, τῶν ῥημάτων εἰς—οῦμαι (θυμοῦμαι), τῆς ἀπαρεμφάτου κατόπιν πολλῶν ῥημάτων. Τοῦ Ε) ἀποκοπή τοῦ τελικοῦ — ν, τὰ καλό, καθαρά προφορά τῶν φωνηέντων καὶ τῶν συμφώνων, καθόλου οἱ χαρακτῆρες τῆς νέας Ἑλληνικῆς ὁποῖους ἐγνωρίσαμεν ἀνωτέρω σ. 89 κέξ. Τοῦ ς) τὸ διπλοῦν dd ἀντὶ τοῦ διπλοῦ λλ, ἀπώλεια τοῦ τελικοῦ ς, πολλὴ ἐπίδρασις τῆς Ἰταλικῆς γλώσσης ἐπ' αὐτὸ καθὼς καὶ πολλαὶ Ἰταλικαὶ λέξεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'

Περὶ τοῦ νέου γραπτοῦ ἡμῶν λόγου.

Εἶδομεν ἀνωτ. σ. 78 ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἐμφάνισιν καὶ ἐπικράτησιν τοῦ Ἀττικισμοῦ, ἐπειδὴ φύσει δὲν ἠδύναντο πάντες οἱ Ἑλληνας νὰ μελετῶσι τοὺς δοκίμους Ἑλλήνας συγγραφεῖς

καὶ μιμῶνται τούτους ἢ νὰ ἀκολουθῶσι τὰ παραγγέλματα τῶν Ἀττικιστῶν, διὰ ταῦτα οἱ πολλοὶ ἐξηκολούθουν καὶ κατόπιν νὰ μεταχειρίζονται τὴν γλωσσικὴν φάσιν, ὅποιαν εὐρίσκομεν ἐν τῇ Κ. Δ., ἐν τοῖς παπύροις, τοῖς συναξαρίοις, ταῖς χρονογραφίαις κλπ. κλπ. πάντων τῶν ἐφεξῆς αἰώνων, ἀφοῦ θεία χάριτι τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος διὰ πάντων τῶν αἰώνων μέχρι σήμερον ἐξηκολούθησε νὰ διασώζῃ καὶ καλλιεργῇ ὅπωςδῆποτε τὰ γράμματα καὶ τὸν πολιτισμὸν αὐτοῦ.

Καὶ εἶναι μὲν βέβαιον καὶ ἀναντίλεκτον ὅτι, ἀφοῦ ἐν τοῖς σχολείοις καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν ἐδιδάσκοντο ἐν παλαιοῖς βιβλίοις, ἀνεμείγνουν ἐν τῷ λόγῳ αὐτῶν πολλὰ ἀρχαῖκά στοιχεῖα, ἦτοι καὶ ἀρχαῖα χωρία καὶ ἀρχαίας λέξεις καὶ φράσεις, ἀλλ' ὅπωςδῆποτε ἀληθὲς ἐπ' ἴσης εἶναι ὅτι ἡ γραφομένη ὑπ' αὐτῶν γλῶσσα δὲν παρέμενεν ἀναλλοίωτος καὶ ἀμετάβλητος ὅπως ἡ Ἀττικίζουσα τῶν λογίων συγγραφῶν, ἀλλὰ συμετεβάλλετο συνωδὰ τοῖς χρόνοις καὶ προσηρμόζετο, ἔστω καὶ ἄπωθεν, πρὸς τὴν ἐκάστοτε λαλουμένην (Πρβλ. τὸν λόγον τοῦ Θεοφάνους ἢ τοῦ Μαλάλα πρὸς τὸν τοῦ Κεκαυμένου).

Συνετέλει δὲ μεγάλως εἰς τὴν συγκράτησιν τοῦ οὔτως ἔχοντος γλωσσικοῦ τύπου καὶ τόδε, ὅτι ἡ λαλουμένη γλῶσσα ἡμῶν δὲν μετεβλήθη, ὡς εἶναι γνωστόν, κατὰ τὸ τυπικὸν μεγάλως καὶ ὅτι διὰ τὴν ἐκκλησίαν ἐσφύζοντο διὰ πάντων τῶν αἰώνων μέχρι σήμερον καὶ ἐγινώσκοντο ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου λαοῦ καὶ οἱ ἀρχαιότεροι, οἱ ἀπαθεῖς τύποι, ὧν ἡ γνῶσις, ὡς εἰκός, μεγάλως ὑπεδοθήει τὴν ἐνότητα τῆς γλώσσης. Πρβλ. ἁμαρτία, παρουσία (Δευτέρα παρουσία), ἀργία, σοφία (σοφία, δοθοί), ῥομφαία, ἀπορία (ἀπορία ψάλτου), ἐφημερία κλπ., ὅτι πολλὰ ὀνόματα λέγονται μετὰ τῶν ἀρχαίων καταλήξεων, ἀργία καὶ κατάλυσις οἴνου καὶ ἐλαίου, ὦ τοῦ θαύματος, βίβλος γενέσεως, ἀπὸ κτί-

σεως κόσμου, ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως, τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς κο-
λάσεως, ἐν ᾧ ὡρα κρίσεως, ἀθῶος εἰμὶ ἐκ τοῦ αἵματος, ὁ Βασι-
λεὺς τοῦ κόσμου, τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, Σοὶ κύριε, ξίφει τελειοῦται,
οὐδείς προφήτης ἐν τῇ ἐαυτοῦ πατρίδι, τὰ ἀδύνατα παρὰ ἄν-
θρώποις, ἐν τυμπάνῳ καὶ χορῷ, τὰ κῶλα ἐν τῇ ἐρήμῳ, ψαλῷ
τῷ Θεῷ μου ἕως ὑπάρχω, εὐρήνη πᾶσι, πάντων ἡμῶν, παρὰ
μίαν τεσσαράκοντα, τοσοῦτον χρόνον εἴ μετ' ἐμοῦ καὶ οὐκ ἔγνω-
κās με, Φίλιππε; τετέλεσται, ὁ γέγραφα γέγραφα, ἐν τῇ πα-
λάμῃ καὶ οὕτω βοήσομαι, ἀνοίξω τὸ στόμα μου, γένοιτο, ὃ μὴ
γένοιτο, εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον, σῶσον Κύριε τὸν
λαόν σου, φρῖξον ἡλιε, ἄρον ἄρον σταύρωσον αὐτόν, γενη-
θήτω τὸ θέλημά σου, ἄφες ἡμῖν, ἐξουσία τοῦ δεσμεῖν καὶ τοῦ
λύειν, ὃ ἔχων ὧτα ἀκούειν, τοῦ ἀρπᾶσαι καὶ ζητῆσαι βρωσιν,
μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων, μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ
ἀγάπης, δι' ἄλλης ὁδοῦ εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, δὲν ἔμεινε λίθος
ἐπὶ λίθου, ἐξ ἀνάγκης καὶ νόμου μετὰθεσις γίνεται, σὺν γυναιξὶ
καὶ τέκνοις κλπ. κλπ.

Καθ' ὃν δὲ τρόπον τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἐκ τῆς ἐκκλησιαστι-
κῆς καὶ τῆς ἄλλης λογίας ἢ γραπτῆς παραδόσεως κατὰ τοὺς
παρελθόντας αἰῶνας εἰσῆρχοντο εἰς τὴν λαλουμένην καὶ κατε-
κράτησαν ἐν αὐτῇ, οὕτω, καὶ μάλιστα ἐν πολλῷ μείζονι μέτρῳ,
ἰδίᾳ μετὰ τὴν ἀναγέννησιν τῶν γραμμάτων ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τῶν
μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος κέξ. μέγα πλῆθος ἀρχαίων καὶ ἀρχαιο-
φανῶν λέξεων εἰσεχώρησαν εἰς τὴν προφορικὴν συνήθειαν
κατ' ἀρχὰς μὲν τῶν ἀστῶν ἔπειτα δὲ καὶ πολλῶν κωμητῶν.
Ὡσαύτως δὲ καὶ τὰν ἀπαλιν οὐ σμικρὸν ῥεῦμα λέξεων καὶ τύ-
πων ἐκ τοῦ προφορικοῦ λόγου εἰσῆλθε καὶ κατεκράτησεν εἰς τὸν
γραφτόν. Ἐκ τῶν συστημάτων δὲ τούτων ἀπετελέσθη κατὰ μι-
κρὸν ὁ ἀνάμεικτος ἡμῶν σήμερον λόγος. Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώ-
σεως ὅτι ὡς πρὸς τὰς λέξεις τοῦλάχιστον οὕτω τελεία ἐγένετο ἡ

συγχώνευσις ἐν πολλοῖς, ὥστε πολλάκις εἶναι σφόδρα δύσκολον
νὰ εἴπῃ τις ἂν λέξεις τις προέρχεται ἐκ τῆς γραπτῆς ἢ ἐκ τῆς
προφορικῆς παραδόσεως. Πολλοὶ τῶν ἡμετέρων λογίων συνήθως
οὐδεμίαν ἔχουσιν αἴσθησιν τούτου.

Τοιοιουτρόπως ἡ ἐκάστοτε λαλουμένη Ἑλληνικὴ συνεδέετο
ἀναποσπάστως καὶ ἀδιαχωρίστως οὐ μόνον πρὸς τὴν ἀμέσως
προγενεστέραν λαλουμένην ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν γραπτὴν παρά-
δοσιν, τὴν λογίαν γλώσσαν. Πᾶσαι δὲ αἱ κατὰ τοὺς διαφόρους
αἰῶνας φάσεις αὐτῆς ὁμοῦ λαμβανόμεναι ἀπήρτιζον καὶ ἀπαρ-
τίζουσι τὴν μίαν καὶ μόνην, τὴν ἀδιαίρετον, ἥτοι τὴν ἀδιακόπως
νοουμένην ἐθνικὴν ὄντως γλώσσαν. Τούτου ἕνεκα πολλὰ ἐν τῇ
ἀπλουστέρᾳ ταύτῃ, τῇ φυσικῇ γλώσσῃ πρὸ 1000 ἢ καὶ πρὸ
2000 ἐτῶν γεγραμμένα (πολλοὶ πάπυροι, τὰ τοῦ Κεκαυμένου
κττ.) προσπίπτουσιν ἡμῖν σήμερον τόσον γνωστὰ καὶ οἰκεία,
ὥσθι εἶχον μόλις πρὸ μικροῦ συνταχθῇ. Καὶ τοῦτο τὸ φαινόμε-
νον εἶναι ἐπ' ἴσης μοναδικὸν ἐν τῷ κόσμῳ. Εἶχεν ἄρα μέγα δί-
καιον ὁ Steinthal, ὡς ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἀποδείκνυται,
λέγων ἐν *Geschichte der Sprachwiss*, σελ 411 (ἔκδοσ. Α')
«Ἡ νέα Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι τῶν θαυμασιωτάτων φαινο-
μένων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν γλωσσῶν. Οὐ μόνον πρὸς τὰς Ρωμα-
νικὰς τὰς ἐκ τῆς Λατ. προελθούσας δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παρα-
βάλλωμεν αὐτήν, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς τὴν νέαν Γερμανικὴν διότι ἡ
σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν εἶναι διάφορος τῆς
νέας Γερμανικῆς πρὸς τὴν ἀρχαίαν... οὐδεὶς δύναται ν' ἀρνηθῇ
ὅτι ἡ νέα Ἑλληνικὴ συνάπτεται πρὸς τὴν ἀρχαίαν πολὺ στε-
νώτερον ἢ ἡ νῦν Γερμανικὴ πρὸς τὴν ἐπὶ Καρόλου τοῦ με-
γάλου...»

Ἡσαύτῃ δὲ ἦτο πάντοτε παρὰ τῷ ἡμέτερῳ ἔθνει ἡ δύναμις
τῆς ἀπλουστεράς ταύτης γραφομένης γλώσσης, ὥστε οὐδ' ὅτε
μετὰ τὴν Φραγκικὴν κατὰκτησιν ἐκαλλιεργήθησαν μεγάλως

δύο διάλεκτοι, ἡ τῆς Κύπρου καὶ ἡ τῆς Κρήτης, καὶ ἀντετάχθησαν πρὸς αὐτήν, ἐσαλεύθη, ἀλλ' ἐξηκολούθει νὰ εἶναι παρ' ἡμῖν ἐν πολλῇ χρήσει, καίτοι ἔνεκα τῆς γενικῆς πενίας καὶ ἀμαθείας τῶν δεινῶν τούτων χρόνων σφόδρα ἀκαλαισθήτως ἀνεμείγνυτο μετὰ χυδαίων, διαλεκτικῶν, ξενικῶν ἢ καὶ ἀρχαίων στοιχείων.

Τοιαύτη ἦτο ἡ γλωσσικὴ κατάστασις παρ' ἡμῖν μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὅτε πλέον ἦνωμένοι πάντες ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων ἀφυπνίσθημεν βαθμηδὸν ἐκ τοῦ ληθάργου τῆς δουλείας, ἤρχισαμεν νὰ ἀναμιμνησκώμεθα ἡμερῶν ἀρχαίων καὶ νὰ ἐπιθυμῶμεν παιδείας, δόξης καὶ ἐλευθερίας. Τότε ἤρχισαμεν νὰ λαμβάνωμεν αὐθις ζωηρὰν ἔννοιαν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἐνότητος καὶ νὰ αἰσθανώμεθα τὴν μεγάλην ἀνάγκην κοινοῦ πάντων ὀργάνου πρὸς πληρέστερον ἡμῶν φωτισμόν. Καὶ ἦτο τοῦτο φυσικόν, ἀφοῦ κατὰ τὰ λεχθέντα ἀνωτ. σ. 47 κέξ. κοινὸς πολιτισμός, κοινὰ αἰσθήματα, κοινοὶ πόθοι, κοινὴ θρησκεία κλπ. συντελοῦσι μέγιστον εἰς τὴν γλωσσικὴν ἐνότητα, τοῦναντίον δὲ ἔλλειψις καὶ ἄγνοια τούτων εἰς διάσπασιν τῆς γλώσσης εἰς διαλέκτους.

Τότε ἐγένετο ἡμῖν δῆλον ὅτι οὔτε ἡ ἀρχαία γλῶσσα ἢ πάντοτε ὅπωςδὴποτε διδασκομένη καὶ καλλιεργούμενη ἐν ταῖς πενιχραῖς ἡμῶν τότε σχολαῖς καὶ ὑπὸ τινων λογίων, οὔτε ἡ τῶν Κρητῶν ἢ ἡ τῶν Κυπρίων διάλεκτος ἦσαν ἢ ἠδύναντο νὰ γίνωσιν οὕτω γνωσταὶ καὶ οἰκεῖαι εἰς τὸ ἔθνος, ὥστε νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὸ ἔργον τοῦ φωτισμοῦ, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἐνώσεως αὐτοῦ. Ἐπ' ἴσης δὲν ἦτο δυνατόν νὰ πλασθῇ ἐκ τῆς τότε λαλουμένης νέας γραπτὸς λόγος· οὐ μόνον διότι ὡς ἐκ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως, τῆς πενίας, τῆς ἀμαθείας, τῆς ἀνεπιμεξίας καὶ τῶν λοιπῶν δυσκληρημάτων τοῦ Γένους ἡμῶν τότε διάλεκτοι μόνον οὐχὶ δὲ μία κοινὴ λαλουμένη ὑπῆρχεν (ὅρα καὶ Βαθυλωνίαν!), ἀλλὰ καὶ διότι δὲν πλάττονται τοσοῦτον εὐκόλως

καὶ ταχέως, ὅσον τινὲς φαντάζονται, αἱ γραπταὶ γλῶσσαι. Πρόσθετες τούτοις πρῶτον ὅτι πᾶσα νέα γλωσσικὴ φάσις, ἣτις θὰ προεβόλλετο μετὰ τούτων ἀξιώσεων, θὰ εἶχε νὰ παλαίσῃ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πρὸς τὴν ὑπάρχουσαν ἤδη ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ πασίγνωστον ἀπλουστέραν γραφομένην ταύτην, καὶ δεύτερον ὅτι δὲν ἐπρόκειτο περὶ γλώσσης καταλλήλου εἰς τὴν πενιχρὰν τότε ποίησιν ἀλλὰ περὶ γλώσσης ἣτις ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ εἰς διδασκαλίαν καὶ φωτισμόν τοῦ δουλεύοντος ἔθνους, ὅτι δὲ τὰ φῶτα τὰ πρὸς τοῦτο ἀναγκαῖα ἔκειντο ἤδη ἀπὸ αἰώνων σαφῶς ἐκπεφρασμένα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τῇ δοκίμῳ καὶ ἐν τῇ ἀπλουστέρᾳ ταύτῃ φυσικῇ γλώσσῃ. Οὐδὲν ἄρα ἄλλο ὑπελείπετο εἰς τοὺς τότε λογίους Ἑλλήνας ἢ νὰ παραλάβωσι μὲν ὡς βάσιν τὴν ἀρχαιόθεν γνωστήν, τὴν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, τῆς μακρᾶς ἱστορίας καὶ συνηθείας κεκυρωμένην, ἐκάστοτε δὲ συνωδὰ τοῖς χρόνοις μεταρρυθμιζομένην ὅπωςδὴποτε γραπτὴν παράδοσιν, νὰ καθαρίσωσι δὲ αὐτὴν κατὰ τὸ ἐν' ἡμῖν ἀπὸ πάσης χυδαιολογίας, παντὸς ξενισμοῦ, παντὸς διαλεκτικοῦ, παντὸς ἀπηρχαιωμένου κττ. (ὅθεν καὶ καθαρύουσα!), καὶ ἅμα νὰ συμπληρώσωσιν, ὅπου ἐφαίνετο ἑλλιπής, εἴτε διὰ στοιχείων τῆς λαλουμένης ὅπωςδὴποτε ἐν εὐρυτέροις κύκλοις γνωπτῶν, εἴτε διὰ λέξεων ἐκ τῆς ἀρχαίας γλώσσης παραλαμβανομένων εἴτε τέλος διὰ κατασκευῆς νέων ἐκ γνωστοῦ Ἑλληνικοῦ ὕλικου κατὰ τοὺς κανόνας τῆς γραμματικῆς τῆς διεπούσης τὴν ὅλην ταύτην γλῶσσαν.

Ὅτι δὲν παρέλαβον ἀταλαιπώρως πᾶν ὅ,τι πρὸ αὐτῶν εὗρον ἀλλὰ τοῦναντίον μετ' ἐπιμελείας καὶ ἀκριβείας ἐφυλοκρίνησαν καὶ ἐξέλεξαν, μαρτυρεῖ πλὴν ἄλλων πολλῶν καὶ ἡ ἀκόλουθος παρατήρησις, ὅτι τοῦ ἐκ τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς γνωστοῦ αὐτοῖς τυπικοῦ μέγα, τὸ μέγιστον μέρος ἀπέβαλον ὡς ἀχρηστον αὐτοῖς, πολλοὺς δὲ ὅλως νέους γραμματικοὺς τύπους παρέλαβον ὡς καλῶς ἔχοντας καὶ εἰσήγαγον εἰς τὸν γραπτὸν λόγον. Ἐκ

στατιστικῆς τῶν ἀρχαίων τύπων (ἔρα Ἐπετηρίδα Πανεπιστημίου 1911 σ. 148) ἀπεδείχθη ὅτι ἀπώλοντο, ἤτοι ἐκηρύχθησαν ἄχρηστοι ἡμῖν 1115, παρελήφθησαν δὲ νέοι καθ' ὁλοκληρίαν ἄλλοι 511 τύποι, εἶναι δὲ κοινοὶ τῇ τε ἀρχαίᾳ καὶ τῇ νέᾳ λαλουμένη 322 (γράφω, γράφεις, γράφει, τιμή, τιμῆς κλπ.). Καὶ τοῖς τυφλοῖς ἔρα, τὸ λεγόμενον, δῆλον ὅτι δὲν θὰ ἔκαμνον τοιαύτην ἐπιλογὴν, ἂν ὡς λέγεται, παρελάβανον τὸ ἀρχαῖον τυπικόν, καὶ ἂν μὴ προσεπάθουν νὰ προσαρμόσωσι τὸν γραπτὸν τοῦτον λόγον πρὸς τὸν προφορικὸν ἡμῶν.

Τὸ μέγα καὶ ἀληθῶς ἐθνικὸν τοῦτο ἔργον ὑπεστήριξαν λόγῳ καὶ ἔργῳ πολλοὶ τῶν λογίων Ἑλλήνων τοῦ ΙΗ' καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὧν μάλιστα ὀνομαστοὶ οἱ Κερκυραῖοι Εὐγένιος Βούλγαρις καὶ Νικηφόρος Θεοτόκης καὶ ὑπὲρ πάντας ὁ Χρὶς Ἀδαμάντιος Κοραῆς. Διὰ τὸ μέγα κύρος τῶν ἀνδρῶν τούτων καὶ οὐχ ἥκιστα διὰ τὴν ἀκαταγώνιστον λογικὴν αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἐκρίθησαν ἀπόβλητα ὅσα τότε προεβάλλοντο ὑπὸ τινων ἀνιστορήτων καὶ περιορισμένων τὸν νοῦν, ἀγωνιζομένων πάσῃ δυνάμει νὰ ὑποστηρίξωσιν εἴτε τὸν ἀρχαῖον λόγον ἀμετάβλητον εἴτε τὸν διαλεκτικῶς ἡλλοιωμένον καὶ ἀνάμεικτον μετὰ πολλῶν ξένων καὶ ἀκαταλήπτων τοῖς πολλοῖς στοιχείων, ἐπεκράτησε δὲ ἀμετακλήτως ἡ ἀπλουστέρα γραφομένη αὕτη κεκαθαρμένη καὶ συμπεπληρωμένη, ὅπως εἴπομεν. Ἐν ταύτῃ τῇ τοιοιυτοτρόπῳ καταρτισθείσῃ νέᾳ ἡμῶν γραφομένῃ συνετάχθησαν κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα καὶ μετ' αὐτὸν τὰ πολιτεύματα καὶ οἱ ἄλλοι νόμοι τοῦ ἡμετέρου Βασιλείου, διεξάγονται ἔκτοτε αἱ συζητήσεις ἐν τοῖς δικαστηρίοις καὶ τῇ Βουλῇ, συντάσσονται τὰ δικαστικὰ ἔγγραφα, τὰ συμβόλαια κλπ., γράφονται αἱ ἐφημερίδες καὶ αὐταὶ αἱ γελοιογραφικαὶ (πᾶσαι ὅσαι ἐπεχειρήθη νὰ ἐκδοθῶσιν εἰς ἄλλον γλωσσικὸν τύπον ἐξηφανίσθησαν πλὴν μιᾶς), διδάσκουσιν οἱ διδάσκαλοι, ἀπὸ τοῦ Πανεπιστημίου μέχρι τοῦ

ἐσχάτου γραματοδιδασκαλείου, συγγράφονται τὰ βιβλία ἡμῶν καὶ αὐτὰ τὰ ἀναγνωστικὰ τῶν δημοτικῶν σχολείων, ἐν ἄλλοις λόγοις ἐν τῇ γλώσσῃ ταύτῃ ζῇ καὶ κινεῖται τὸ ἔθνος ἡμῶν.

Καὶ ταῦτα δῆλον ὅτι ἡμεῖς δὲν μεταχειρίζομεθα οὔτε τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον, ὅπως ἀναλήθως ἐπὶ διαβολῇ ἐλέχθη («μέχρι πρὸ εἰκοσαετίας ἐπεκράτει καθ' ὁλοκληρίαν ἡ Ἀττικὴ, μόνην δὲ ταύτην καὶ μάλιστα παντελῶς ἄκρατον μετεχειρίζοντο» Revue des Revues, μηνὸς Ἰανουαρ. 1902 σ. 22) οὔτε καθόλου τὴν ἀρχαίαν ἢ τὴν Κοινὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἀμετάβλητον καὶ ἐπομένως ἀπηρχαιωμένην καὶ ἄχρηστον ἡμῖν νῦν (οὐκ ἀληθὲς ἔρα ὅτι «ἡ γραφομένη εἶναι ἐκτὸς ἄλλων ἢ γλῶσσα τοῦ Εὐαγγελίου»). Ἐπίσης εἶναι δῆλον ὅτι ἡμεῖς δὲν ἐπλάσαμεν, δὲν ἠδυνάμεθα νὰ πλάσωμεν κατ' ἀλήθειαν νέαν γλῶσσαν, ἀλλ' ἀπλῶς μετερρυθμίσαμεν προσηκόντως καὶ προσηρμόσαμεν κατὰ τὸ δυνατόν πρὸς τὰς νεωτέρας ἀνάγκας ἡμῶν τὴν γλῶσσαν, ἣν ἀπὸ αἰώνων ἠκούομεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, μετεχειρίζομεθα ἐν πᾶσι τοῖς ἔγγραφοις, ἐν τῷ σχολείῳ, ἦν ἐν ἐνὶ λόγῳ πάντοτε ἐγινώσκομεν, ἠσθανόμεθα, ἠγαπῶμεν καὶ ὡς κατ' ἐξοχὴν Ἑλληνικὴν ἐθεωροῦμεν. Πάντα ἔρα τὰ λεγόμενα περὶ ἐπιβολῆς εἰς τὸ ἔθνος ἡμῶν γλώσσης νέας ἢ ξένης, ἀρχαίας, ἀγνώστου αὐτῷ εἶναι αὐτὸ τοῦτο ἀναλήθη.

Ἡ τοιοιυτοτρόπῳ διαμορφωθείσα καὶ κρατήσασα παρ' ἡμῖν γραφομένη γλῶσσα ἔλαβεν, ὡς ἦτο ἐπόμενον, σὺν τῷ χρόνῳ μεγάλην ἀνάπτυξιν· ἡ ἐπίδοσις τοῦ ἔθνους ἡμῶν εἰς τὸν πολιτισμόν, εἰς τὰς τέχνας, τὰς ἐπιστήμας, τὴν ἐμπορίαν καὶ ναυτιλίαν καὶ καθόλου εἰς πάντα κλάδον τῆς δράσεως αὐτοῦ δὲν ἦτο δυνατόν ἢ νὰ ἀνταναχλάται καὶ ἐπὶ τῆς γλώσσης. Ἐκ τοῦτου καὶ προσέτι διὰ τῆς παραδοχῆς πολλῶν ἀρχαίων λέξεων, τῆς δημιουργίας δὲ ἄλλων νέων (περὶ τὰς 60,000 κατὰ τὸν μα-

καρίτην Κουμανούδη) ἐπλουτίσθη, ἐκαλλύνη, ἐγένετο ἀκριδε-
στέρα, εὐκαμπτοτέρα, χαριεστέρα, εὐμεταχειριστοτέρα. Ἐπειδὴ
δὲ καὶ αἱ ξένοι λέξεις κατὰ τὸ δυνατόν ἐξεβλήθησαν, ἡ γλῶσσα
αὕτη κατέστη καὶ ὁμοειδὴς καὶ σαφὴς πᾶσιν ἡμῖν. Πόσῃ ση-
μασίαν ἔχει τοῦτο, νοεῖ ὁ γινώσκων τὰ συμβαίνοντα ἀλλαχοῦ,
ὅπου ὁ γραπτὸς λόγος καὶ αὐτῶν τῶν ἐφημερίδων εἶναι πλήρης
ξένων λέξεων καὶ διὰ τοῦτο πολλαχῶς ἀκατάληπτος τοῖς πολ-
λοῖς, ἥτοι αὐτόχρημα ἀριστοκρατικός. Ὅπως τὸ τυπικὸν οὕτω
καὶ ἡ σύνταξις τῆς νέας γλώσσης δὲν εἶναι ἡ τοῦ δοκίμου λό-
γου ἀλλ' ἡ τοῦ μτγν., τοῦ λαϊκοῦ, τοῦ φυσικοῦ καὶ ἀδιάστου.
Πρὸς δὲ τούτοις ἀναγινώσκοντες οἱ ἡμέτεροι λόγιοι τὰ τῶν νεο-
λατινικῶν γλωσσῶν ἐμιμήθησαν ἐν πολλοῖς τὴν ἀπλὴν καὶ σαφὴ
αὐτῶν πλοκήν· ἐντεῦθεν ἡ σύνταξις τῆς νέας ἡμῶν γλώσσης
εἶναι ἀπλουστάτη. Ἐκ τούτου δὲ τοσοῦτον φυσικὴ προσπίπτει
πᾶσιν, ὥστε οὐδέποτε δι' αὐτὴν ἐμποδίζεται ἢ ματαιοῦται ἢ κα-
τάληψις. (Τὰ Πάτρια γραφόμενα ἐν τῇ φυσικῇ γλώσσῃ ταύτῃ
τυποῦνται ἐν 20,000 φύλλοις καὶ ἀναγινώσκονται πανταχοῦ τῆς
γῆς ὑπὸ πολλῶν χιλιάδων ἀναγνωστῶν, πλειόνων ἢ πᾶν ἄλλο
ἐλληνιστὶ δημοσιευόμενον).

Ἄλλ' ὅτι ἡ τριζύτη πορεία καὶ ἀνάπτυξις τοῦ γραπτοῦ ἡμῶν
λόγου ἦτο ἀναγκαία καὶ ἐπιβεβλημένη ἱστορικῶς, ὅπως ἐδεί-
χθη ἐν τοῖς ἀνωτέρω, δὲν ἠδύναντο τότε νὰ νοήσωσι πάντες
εὐκόλως. Οἱ εὐτυχήσαντες νὰ ἴδωσι τοὺς ὑπὲρ πατρίδος μεγά-
λους αὐτῶν ἀγῶνας ἐν μέρει τοὐλάχιστον ἐστεφανωμένους, οἱ
τὰς Ἀθήνας τοῦ Περικλέους πρωτεύουσας τοῦ νέου Βασιλείου
ἀνακηρύξαντες, φυσικὸν ἦτο νὰ νομίσωσιν ὅτι, ὅπως τὴν πα-
λαιὰν ἐλευθερίαν ἀνεκάλεσαν εἰς νέαν ζωὴν, οὕτως ἐν βραχεῖ
χρόνῳ δι' ἐπιμόνου ἐργασίας θὰ ἠδύναντο καὶ τὰς καλὰς τέ-
χνας καὶ τὰς ἐπιστήμας νὰ καταγάγωσιν εἰς τὴν πατρίδα αὐ-
τῶν, πρὸς δὲ καὶ τὴν δόκιμον γλῶσσαν τοῦ Ξενοφῶντος ἢ τοῦ-

λάχιστον τὴν Κοινὴν τοῦ Πολυδίου νὰ ἐπαναγάγωσιν εἰς τὸν
κόσμον. Εἰς τοῦτο ὤθει αὐτοὺς καὶ ὁ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκεί-
νους παρὰ τοῖς λογίοις τῆς Ἑσπερίας μέγας θαυμασμός τοῦ
ἀρχαίου, τοῦ δοκίμου λόγου. Ἐντεῦθεν ἐκρίθη ὅτι τὰ ὅρια ἐν
οἷς ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς ἐνέκλειε διὰ τῶν διδαγμάτων αὐτοῦ τὸν
γραπτὸν λόγον ἡμῶν, ἦσαν πολὺ στενὰ, ὅτι δὲ ἡμεῖς καὶ εἰς
λόγον δανεισμοῦ ἀρχαίων λέξεων καὶ εἰς λόγον γραμμα-
τικῶν τύπων καὶ εἰς λόγον συντάξεως κλπ. ἔδει νὰ ὑπερ-
βῶμεν αὐτὰ καὶ οὕτω προσεγγίσωμεν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλ-
λον πρὸς τὸν ἀρχαῖον λόγον. Οὕτω λ. χ. ὁ μὲν Κοραῆς
παρήγγελλεν ἡμῖν ὅτι: «Ὅταν ἐλληνίζης, νὰ μὴ ἐλληνί-
ζης ὑπὲρ τὸ δέον, διὰ νὰ γνεται τὸ ὅλον σύνταγμα ὅσον
εἶναι δυνατόν κατάλληλον εἰς τὰ μέρη του καὶ νὰ μὴ
ὁμοιάζῃ τὸν κέντρονα τοῦ Ἀρλεκίνου. Ὁ ὑπὲρ τὸ δέον Ἑλ-
ληνισμὸς ἀντὶ καλλωπισμοῦ κάμνει καταδηλότερον μὲ τὴν
παράθεσιν τὸ αἶσχος τῶν ἀπαραιτήτων καὶ ἐξ ἀνάγκης βαρ-
βάρων». Καὶ «ἐπιθυμητὸν ἦτο βέβαια νὰ κανονίσωμεν τὴν κοι-
νὴν ἡμῶν διάλεκτον ἀπαρράλλaktως κατὰ τοὺς κανόνας τῆς
Ἑλληνικῆς, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον, πρέπει τόσον νὰ
προσεγγίσωμεν εἰς αὐτήν, ὅσον συγχωρεῖ τὸ ἔθνος, καὶ τὸ ἔθνος
δὲν συγχωρεῖ πάρεξ ὅσα δὲν μακρύνονται πολὺ τῆς κοινῆς
ἀκοῆς καὶ τῆς σαφηνείας, δηλαδὴ πρέπει νὰ λαλῇ τις ὅχι μόνον
σοφῶς ἀλλὰ καὶ σαφῶς».

Διὰ τούτων καὶ ἄλλων παραπλησίων φαίνεται σαφῶς, ὅτι
ὁ ἀοίδιμος ἀνὴρ ὡς ὑπάτην ἀρχὴν, ἣς ἐπέκεινα οὐδεμία ἐχώρει
οὐδ' ἐπετρέπετο νὰ χωρῇ ἔφεσις, ἐθεώρει, καὶ τοῦτο πάνυ δι-
καίως, τὴν κοινὴν ὑπὸ τοῦ λαοῦ παρακολούθησιν καὶ κατάλη-
ψιν τῶν γραφομένων. Ἄλλ' οἱ μετ' αὐτὸν ἀπεκήρυξαν τὴν σω-
τήριον ταύτην ἀρχὴν ὑπολαβόντες πλημμελῶς, ὡς ἐκ τῶν πρα-
γμάτων ἔπειτα ἐδείχθη, ὅτι τὸ ἔθνος θὰ ἀκολουθήσῃ αὐτοῖς εἰς

τὴν ἐξαρχαϊστικὴν αὐτῶν ὁδὸν ταύτην. Ἐνεκα τούτου ὥρμησαν ἐπὶ τὴν εἰσαγωγὴν ἀρχαίων στοιχείων καὶ ἠξίωσαν τὸν κανονισμόν τῶν ἐπὶ μέρους κατὰ τοὺς ἀρχαίους κανόνας. Κανὼν καὶ γνώμων αὐτοῖς κατὰ τὴν πορείαν ταύτην δὲν ἦτο πλέον τὸ καταληπτὸν ἢ τὸ ἀκατάληπτον ἀλλὰ τὸ κομψόν, τὸ ὠραῖον ἀπὸ τῆς ἀρχαϊκῆς ἀπόψεως ἐξεταζόμενον. Τὴν ἀξίωσιν ταύτην εὐρίσκομεν καὶ παρ' ἄλλοις τῶν ἀνδρῶν τοῦ ἀγῶνος καὶ τῶν εὐθύς ἐπομένων χρόνων, ἀλλ' ἰδίως παρὰ τῷ Παναγιώτῃ Σούτσῳ, ὅστις γράφας κατὰ τὸ 1853 βιβλιάριόν τι ἐπιγραφόμενον: *Ἡ νέα σχολὴ τοῦ γραφομένου λόγου ἢ ἡ ἀνάστασις τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐννοουμένης ὑπὸ πάντων* ἐκήρυξε παρρησίᾳ, ὅτι τοῦ λοιποῦ οὐχὶ πεφεισμένως κατὰ τὰς δὲδηγίας τοῦ Κοραῆ ἀλλ' ἐλευθέρως πρέπει νὰ γίνηται χρῆσις τῶν ἀρχαίων στοιχείων. Ὑπεστήριξαν ἄρα τὸν ἀπλοῦν μέλλοντα, γράφω, τῆς προστακτικῆς τὰ τρίτα πρόσωπα, ἀράτω, τὸ ἐστὶ καὶ τὸ εἰσὶ, τὴν ἀπαρέμφατον, τὰ ἀρχαῖα μόρια, ἐπιρρήματα, συνδέσμους, προθέσεις, τὰ μέσα ῥήματα καὶ λοιπὰ καὶ λοιπὰ ἀδύνατα καὶ ἐπιδλαδῆ.

Τὰς παραδοξολογίας ταύτας τοῦ εὐφραντάστου πατριώτου καὶ ποιητοῦ ἀλλ' ἀπείρου τῶν τοιούτων πραγμάτων λογίου ἀπέκρουσεν ὁ μακαρίτης Κ. Ἀσώπιος γράφας ὅλον βιβλίον, τὰ *Σούτσεια*. Ἀτυχῶς ὁ πολυμαθὴς ἀνὴρ δὲν ἀπεκήρυξεν, ὥς ἔδει, καὶ ἀρχὴν τὰ τοῦ Σούτσου ὡς ἀλλότρια, ἀδύνατα καὶ προσέτι ἐπιδλαδῆ ἡμῖν, ὅπως ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς πολλάκις προκειμένου περὶ τοιούτων ἐποίει, ἀλλὰ διότι κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ τὰ προτεινόμενα ὡς εἰσακτέα δὲν ἦσαν ἀκραιφνῶς Ἀττικά. Εἰς τὴν πλημμελὴ δὲ ταύτην ὁδὸν ἠκολούθησαν αὐτῷ ἄλλοι, οἷον ὁ Χρυσοδέργης ἐλέγξας τὸν Ἀσώπιον, ὁ Δ. Βερναρδάκης ἐλέγξας τὸν Χρυσοδέργην καὶ ὁ ἀοίδιμος Κόντος ἐλέγξας καὶ Βερναρδάκην

καὶ Χρυσοδέργην καὶ Ἀσώπιον (1). Ἀποτέλεσμα δὲ τῶν ἐλέγχων τούτων ὑπῆρξεν ἔκτοτε ἡ προσπάθεια τῶν γραφόντων, ἵνα εἰσάγωσιν εἰς τὸν γραπτὸν ἡμῶν λόγον κατὰ δύναμιν παντοειδῆ ἀρχαῖα στοιχεία καὶ οὕτω καθιστῶσι τὴν γραφομένην ἡμῶν γλῶσσαν ἀρχαϊκωτέραν.

Ἀλλ' ἡ ὑπερβολικὴ αὕτη τάσις πρὸς ἀρχαϊσμοὺς ἔμελλεν, ὥς εἰκός, νὰ προκαλέσῃ ἀντίδρασιν· τοῦτο δὲ ὄντως ἐγένετο τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι, κατόπιν δὲ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς. Δυστυχῶς, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰς ἀντιδράσεις, δὲν περιωρίσθησαν οἱ ἀντιδρώντες ἐντὸς τῶν λογικῶν ὁρίων, ἀλλὰ ὑπερέβησαν πᾶν μέτρον καὶ πολλὴν παρήγαγον σύγχυσιν. Ἦδη πρὸ 32 σχεδὸν ἐτῶν, ἦτοι προτοῦ ἐμφανισθῇ ἡ ἀχαλίνωτος αὕτη ἀντίδρασις, ὠμολόγησα ἐν τῇ *Ἑστία* τοῦ 1883 σ. 424 ὅτι ἦτο ἀξιολύπητος πλάνη ἢ γνώμη περὶ τῆς εὐγενείας τῶν ἀρχαίων λέξεων καὶ τύπων, ὅτι οὐδεὶς ὑπάρχει λόγος, δι' ὃν ἡμεῖς σήμερον ὀφείλομεν νὰ μεταβάλλωμεν διαρκῶς τὴν γραφομένην ἡμῶν γλῶσσαν μέ-

1) Ἡ δικαιοσύνη ἐπιβάλλει νὰ διαστείλωμεν τὸν Κόντον ἀπὸ τῶν προηγούμενων. Ὁ Κόντος δὲν ἠξίου νὰ ἀποβάλλωνται αἱ λέξεις τῆς λαλουμένης· τοῦναντίον μάλιστα βῆτω ἑδιδάσκον ὅτι «πολλῇ κάλλιον εἶναι νὰ στέργῃ τις τὰ κοινολεκτούμενα ἢ σπουδάζων περὶ τὰ χαριέστερα νὰ σοιοικίξῃ δεινότερα». Ἐπ' ἴσης δὲν ἠξίου νὰ μεταχειρίζωμεθα μόνον Ἀττικὰς λέξεις καὶ φράσεις, νὰ φεύγωμεν δὲ τὰς μεταγενεστέρας ἢ τὰς μεσαιωνικὰς (καὶ αὐτὴ ἡ πρώτη λέξις ἦν συνιστᾶ ἐν ταῖς *Γλασσικαῖς παρατηρήσεσι*, καθωμιλημένη δὲν εἶναι ἀρχαία), ἀλλὰ νὰ μὴ κάμνωμεν διάστροφον χρῆσιν τῶν ἀρχαίων στοιχείων, νὰ μὴ πλάττωμεν πλημμελῶς νέας λέξεις, καθόλου νὰ μὴ «σοιοικίξωμεν δεινότερα». Ὅτι δὲ ὄντως μέγιστον ὠφέλησεν ἡ διδασκαλία αὐτοῦ εἰς ὀρθοτέραν καὶ ἀκριβεστέραν χρῆσιν τῆς γλώσσης, γινώσκομεν πάντες.

χρὶς οὐ ἐφαρμόσῃ πρὸς τὴν ἀρχαίαν, ἡρώτων δὲ ποῦ κεῖται τὸ ἅγιον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τὸ καθιστῶν ἀναγκαίαν τὴν ἀναγωγὴν τοῦ νέου λόγου εἰς τὸν ἀρχαῖον, καὶ προσέθετον ὅτι θὰ ἦτο ἐθνικὴ συμφορὰ, ἂν ποτε ἐπανήρχετο εἰς χρῆσιν ἡ ἀρχαία, καὶ συνεπέραινον τέλος ὅτι ἀπαραίτητος ἀνάγκη εἶναι νὰ ἀναγνωρίσωμεν καὶ εἰς τὴν νῦν συνήθη ἡμῶν γλῶσσαν τὸ προσήκον κῦρος.

Ἐτη δὲ τινα βραδύτερον, ἐπιθυμῶν νὰ ὀρίσω ἀκριδέστερον κατὰ τίνα τρόπον πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ τὸ κῦρος τοῦτο, ἔθηκα τὰς ἀκολούθους τρεῖς ἀρχάς, αἵτινες εἰς ἐμὲ φαίνονται ἀξιώματα.

α) Δὲν θὰ μεταχειριζώμεθα, ἀλλὰ θὰ φεύγωμεν, ὅπως οἱ ναῦται τοὺς σκοπέλους κατὰ τὰ παραγγέλματα τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, πᾶν στοιχεῖον τοῦ λόγου εἴτε λέξιν εἴτε γραμματικὸν τύπον εἴτε σύνταξιν, ὅπερ λεγόμενον ἐν ταῖς ἐπισήμοις οἰκίαις καὶ συναναστροφαῖς τῶν ἀνεπτυγμένων τάξεων θὰ ἔκκαμνε κακὴν ἐντύπωσιν εἴτε ὡς ἀρχαῖον καὶ ἐξεζητημένον εἴτε ὡς χυδαῖον.

β) Ὅμοίως θὰ φεύγωμεν κατὰ δύναμιν πᾶσαν λέξιν ἢ φράσιν, ἣτις λεγομένη δὲν νοεῖται ἀμέσως καὶ ἀπ' εὐθείας, δὲν ἀνταποκρίνεται εὐθὺς καὶ φυσικῶς εἰς τὴν σημασίαν, ἣν ἡμεῖς ἀπὸ μακροῦ χρόνου συνάπτομεν αὐτομάτως μετὰ λέξεως ἢ φράσεως ἄλλης, ἐρχόμεθα δὲ εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως νοούμενον μόνον βραδέως, ἐμμέσως, διὰ μεταφράσεως, ὡς εἰπεῖν εἴτε πλήρους καὶ τελείας εἴτε ἐνδιαθέτου, μόνον διὰ μεσολαβήσεως ἄλλου, κατὰ πρῶτον δὲ ἐπὶ ἄλλο τι ἢ ἐπὶ παρασημασίαν τινὰ κτλ.

γ) Ἐὰν δύο λέξεις, δύο τύποι, δύο συντάξεις κτλ. λέγονται ἐν ταῖς εἰρημέναις συναναστροφαῖς ἐκ παραλλήλου καὶ μήτε ἡ ἑτέρα ὅζῃ ἀρχαϊσμοῦ μήτε ἡ ἄλλη χυδαῖσμοῦ, τότε θὰ προτι-

μῶμεν ἐν τῇ γραπτῇ καὶ προφορικῇ ἐπισήμῳ λόγῳ τὴν συνδέουσαν ἡμᾶς πρὸς τὴν λογίαν παράδοσιν (ἐκτὸς ἐὰν πρόκειται περὶ ἰδιαιτέρου χαρακτηρισμοῦ προσώπου τινὸς ὡς χυδαίου, διαλεκτικοῦ κλπ.). Τοῦτο θὰ κάμνωμεν καὶ δι' ὃν πολλὰκις εἴπομεν λόγον ὅτι τὰ ἀπαθέστερα γλωσσικὰ στοιχεῖα συνδέουσιν ἡμᾶς οὐ μόνον πρὸς τὸ παρελθὸν ἡμῶν καὶ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀλλήλους μᾶλλον ἢ τὰ ποικίλα νεωτερικά.

Ἄλλ' οἱ ἀναφανέντες ἀπὸ τοῦ 1886 κέξ, μεταρρυθμισταὶ ἀποβάλλουσι μὲν καθ' ὁλοκληρίαν τὴν γραπτὴν παράδοσιν, διὸ δὲν παραδέχονται τὴν τρίτην ἐμοῦ ἀρχὴν ταύτην, παραλαμβάνουσι δὲ κατὰ προτίμησιν εἰς τὸν λόγον αὐτῶν τὰ μάλιστα ἐξηλλοιωμένα τῆς γλώσσης στοιχεῖα καὶ ταῦτα θέτουσι βάσιν τοῦ λόγου αὐτῶν. Πρὸς τοῦτοις, ἐπειδὴ μετὰ τὴν ἀπόρριψιν πάσης τῆς γραπτῆς παραδόσεως τὰ τῆς προφορικῆς προφανῶς δὲν ἐξαρκοῦσι νὰ ἐκφράσωσιν οὐδ' αὐτὰς τὰς στοιχειώδεις τοῦ πολιτισμοῦ ἡμῶν ἐννοίας, ἀναγκάζονται νὰ μεταπλάττωσι καὶ μεταμορφώσωσι τὰς γνωστὰς ἡμῖν τοῦ συνήθους λόγου λέξεις, νὰ πλάττωσιν ἄλλας νέας λέξεις καὶ φράσεις κατ' ἀναλογίαν οὐχὶ σπανίως πλημμελῇ, διατεινόμενοι ὅτι «ἔτσι θὰ τό 'λεγαν στο Ῥωμαῖκο», δίδουσι εἰς αὐτὰς αὐθαιρέτως σημασίαν ὅποιαν αἱ ἀντίστοιχοι γνωστὰ ἡμῖν ἐκ τῆς συνήθους γλώσσης ἔχουσιν κτλ. Πρὸς τὰ συμφέρα, ἀφαιρεμένος, ἀφαιρεμάδα, συναιρεμένος συναιρεῖται, τὸ βραχέο, περικεφαλαζιά, τοπαλλαξιά, ἵντοπιολαλιά, ὁ φιλόργερος, αὐτάδης, χωρισσοχάρτι, σφαχτιάρι ἐπὶ τοῦ θῦμα, ὁ μεταχειρισμός ἐπὶ τοῦ χοῆσις, τὸ ἐκκλησιαστικὸ σκίσσιμο ἐπὶ τοῦ σχίσμα, ἡ ἀπανωσιὰ ἐπὶ τοῦ ἐπιφάνεια κλπ. κλπ.

Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον μεταβάλλουσι καὶ μεταφράζουσιν ἀπὸ τῶν γνωστῶν λέξεων εἰς τὰς νεοπλάστους καὶ σχηματίζουν λόγον ἄγνωστον ἡμῖν τοῖς ἄλλοις. Τοσαύτη δὲ εἶναι ἡ προσπάθεια αὐτῶν νὰ φεύγωσι τὰς συνήθεις ἡμῖν λέξεις καὶ

φράσεις, ὥστε ἀκριδῶς χάριν διαφορᾶς ἀπὸ τοῦ συνήθους λόγου μεταχειρίζονται καὶ ξένας λέξεις, οἷον ντισσονάντσες ἐπὶ τοῦ διαφωνίαι, κονκλούζια ἐπὶ τοῦ συμπέρασμα, σκριτιόροι, κομπενσάτζια κλπ. κλπ. Ὅτι δ' ὅμως αἱ ἀρχαῖαι καὶ ἐγχώριοι λέξεις ἐν τῷ ἀπαθεῖ αὐτῶν τύπῳ εἶναι κατὰ πολλὰ εὐχρηστότεραι καὶ γνωριμώτεραι ἢ αἱ ἡλλοιωμένα καὶ αἱ νεόπλαστοι αὐταὶ καὶ αἱ ξέναι, ταῦτα ἐλέχθη καὶ ἀπεδείχθη ἐπανειλημμένως πρὸ πολλοῦ. Πρὸλ. τὰ εἰρημένα ἐν Ἑπετ. Πανεπιστημ. 1909—10 σ. 57—8. «Αἱ λέξεις τῆς ἀρχαίας γλώσσης ἐπὶ μῆκιστον καὶ ὑπὸ μεγάλων συγγραφέων χρησιμοποιηθεῖσαι καὶ ὡς εἰπεῖν καλλιεργηθεῖσαι προσέλαβον ἄλλην ψυχὴν, ἥτοι πολλὰς καὶ διαφόρους σημασίας κυρίας καὶ μεταφορικές, εἰσηλθόντες εἰς ποικίλας φράσεις καὶ κατεκράτησαν ἐν αὐταῖς καὶ οὕτως ἐγνώσθησαν· τούτου δ' ἕνεκα· ἐκάστη ἀρχαία λέξις ἰσοδυναμεῖ ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν τῆς χρήσεως καὶ δὴ τὸν πλοῦτον τῶν ἐκφραζομένων ἐννοιῶν πρὸς πολλὰς ἀκαλλιεργήτους τῆς νέας ἡμῶν λαλουμένης. Οὕτως ἀντὶ τοῦ ἐπιφάνεια ἔπλασαν τὸ ἀπανωσιὰ· ἀλλὰ τίς θὰ τολμήσῃ νὰ εἴπῃ ἡ ἀπανωσιὰ τοῦ τριγώνου, τῆς Σελήνης, τῆς Γῆς, τοῦ Ἥλιου, ἢ τίς θὰ εἴπῃ ποτὲ κατ' ἀπανωσιὰ ἀντὶ τοῦ κατ' ἐπιφάνειαν; τίς ἡ ἀπανωσιὰ ἀπαντᾷ ἀντὶ τοῦ ἐπιφάνεια κλπ. Ἐπειτα ἐκτὸς τοῦ μείζονος πλούτου τῆς χρήσεως καὶ ἐκφράσεως ἐκάστης ἀρχαίας λέξεως παρατηροῦνται καὶ ἄλλα ἔτι τούτων πλεονεκτήματα, ὧν στεροῦνται συνήθως αἱ τῆς νέας λαλουμένης, λέγω τὴν δύναμιν τῶν ἀρχαίων λέξεων εἰς τὸ πολλαπλασιάζεσθαι διὰ τῆς συνθέσεως καὶ παραγωγῆς. Πρὸλ. τοῦτο μὲν ἵππος, ἵππειον (κρέας), ἵππικόν, ἵππεύς, ἵππεύω, ἵππότης, ἵπποτικός, ἀφιππεύω, ἵππόδρομος, ἵπποδρομιον, ἵππομαχία, ἐφίππειον κλπ., τοῦτο δὲ ἄλογον, ἄλογαίς, ἄλογήσιο, ἄλογινό, ἄλογάκι, παλαλάλογο· πλέω, πλευστός (ποταμός), πλοῦς, περιπλέω, διαπλέω, ἀνα—κατα—παρα

—εἰς ἐκ—προς—προ—συμπλέω, καὶ ἔπειτα πλέω, ἔπλεξα, θὰ πλέξω, τὰ πλεούμενα· πλάσσω, ἔπλασα, πεπλασμένοι (λόγοι), πλαστὸν ἦθος, πλάσις, πλάστης, πλαστικός — κή, εὐπλαστος, ἀπλαστος, ἀγγειοπλαστική κλπ., καὶ ἔπειτα πλάσσω (οὕτως ἐν Κρήτῃ, ἀλλαχοῦ πλάθω) ἔπλασα, πλασμένος, ἡ πλάσι, πλάσμα, πλαστερό, πλαστήρα (πρόσθετε ὅτι τὸ πλάσσω λέγεται σήμερον καθόσον γινώσκω μόνον ἐπὶ τοῦ ἄρτου) κτλ.)».

Πρόδηλον δ' ὅτι ἀφοῦ αἱ μὲν λέξεις τῆς λογίας παραδόσεως τοιαύτας ἔχουσιν ἀρετάς, οἱ δὲ μεταρρυθμισταὶ λεγόμενοι τοιαῦτα προτείνουσι καὶ εἰσάγουσιν, ἡ ὁδὸς, ἣν τὸ Ἑλλ. ἔθνος ὠφείλε νὰ χωρήσῃ καὶ ἤδη ἀσφαλῶς χωρεῖ, οὐ μόνον ἀρίστη τῷ ὄντι εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἦτο αὐτῇ ὑπὸ τῆς φύσεως αὐτῶν τῶν πραγμάτων καὶ ὑπὸ τῆς ἱστορίας ἡμῶν σαφῶς καὶ ἀκριδῶς προδιαγεγραμμένη· ἐντεῦθεν ἀπέστρεψε μὲν τὸ πρόσωπον ταχέως ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἀνοήτου μεταρρυθμίσεως ἢ μάλλον διαφθορᾶς τῶν γλωσσικῶν καθεστώτων αὐτοῦ, ἀγωνίζεται δὲ ἀδιαλείπτως καὶ ἐπιτυχῶς νὰ καταστήσῃ τὴν γλῶσσαν πλουσιωτέραν, χαριεστέραν καὶ κατὰ πάντα κατάλληλον ὄργανον τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

Ἐπειδὴ ἀνωτ. σ. 108—12 ἐγένετο λόγος περὶ τῶν διαλέκτων τῆς ἡμετέρας γλώσσης, ἴσως δὲν θὰ εἶναι ἀνωφελές νὰ ἴδωσιν οἱ ἀναγνώσται δειγματὰ τινὰ αὐτῶν. Διὰ τοῦτο ἐπιφέρωμεν ὀλίγα τινὰ κείμενα τούτων.

ΜΕΓΑΡΩΝ

Μιά φορά τσαι ένα τσαιρό ήτανε μία γραία τσαι είχε έναν υγιό. Τσίνος ήτανε πολὺ ντεμπέλης τσαι δὲν ἔδαινε σειρὰ νὰ δουλέψῃ. Ἡ ἄμοιρη ἡ μάγνα του τὸν ἔδαζε προστά, ἀλλὰ τσίνος δὲν τὴν ἄκουε.

Τσαι ὕστερνα πλέος ἀπεφάσιτσε νὰ πάῃ ᾽ς τὸ βουνὸ γιὰ νὰ φυτέψῃ ἕνα ἀμπέλι. Τσαι τόσο ἔξυμνος ήτανε ποὺ ἔλεγε τῆς μάγνας του τὰ σαράντα κλήματα γιὰ σαράντ' ἀμπέλια.

Τσ' ἡ μαύρη μάγνα του τὸ πίστευε. Τσίνος πλέος εἶχε μαντρώσει τὰ σαράντα κλήματα τσαι εἶχε μιὰ καλύδα τσαι τὰ φύλαε.

Μιά μέρα ἔτσει ποὺ καθότανε εἶδε μία ἄλωποῦ ποὺ πήγαινε γιὰ νὰ τοῦ τὰ παρηγήσῃ. Κατεβαίνει εὐτὺς ἀπὸ τὴ καλύδα του γιὰ νὰ τὴ σκοτώσῃ. Τσαι τσίνη τοῦ ᾽λεγε νὰ μὴ τὴ σκοτώσῃ τσαι θὰ τὸν κάνῃ βασιλέα, τσαι τοῦ εἶπε ᾽κόμη νὰ ᾽κονομήσῃ κανένα τάλαρο, ὅπου τσαι ν' τὸ βρῇ.

Τότε τσίνος βαίνει τὴ μάγνα του τσαι γιούριζε τοῦ ἑνὸς τσαι τοῦ ἄλλου τοῖς βούγιες τσαι γιούρευε τὸ τάλαρο. Ἦρε τέλος πάντω ἕνα τάλαρο.

Τσαι μιὰ τσιουργατσή τὴν ἔστειλε ᾽ς τοῦ βασιλέα τὸ παλάτι, γιὰ νὰ γιουρέψῃ τὸ μισάδι γιὰ νὰ μετρήσουνε τὰ λεφτά.

Τσαι ἅμα τὸ πήγαινε πίσω τὸ μισάδι, ἔκαμε πῶς ἐξέχατσε μέσα τὸ τάλαρο τσίνο. Τσαι ἅμα τῆς λέγανε «Τσυρά μου, ἔχεις ἀφησμένα μέσα ἕνα τάλαρο», ἔλεγε τσίνη «οὐ ᾽μεῖς ἔχουμε πολλὰ τσαι γιὰ ἕνα ᾽χάθη ὁ κόσμος. Ὑστερα πήγαινε πάλι τσαι τὸ γιούρευε, γιὰ νὰ μετρήσῃ τάχατες τοῖς λίρες, τσαι ὕστερα γιὰ τὰ φλωρία τσαι γιὰ τὸ ἕνα τσαι γιὰ τὸ ἄλλο.

Μιὰ ᾽ μέρα πηγαίνει τσ' ἡ ἄλωποῦ ᾽ς τὸ βασιλέα τσαι τοῦ εἶπε «Βασιλέα πολυχρονεμένε μου, ὁ Σαρανταμπέλης δὲ θέλει καμμία ἀπὸ τσίνες ποὺ τοῦ φέρνουνε γιὰ γιουναῖκα, ἀλλὰ θέλει τὴ δεχατέρα σου». Τσαι ὁ Βασιλέας τὸ παραδέχτησε.

«Ἀλλὰ μεῖς, τοῦ λέει ἡ μαύρ' ἄλωποῦ, συνηθάουμε νὰ φκειᾶσῃς ἐλόγου σου τὴ φορεσιά τσαι νὰ τὴν πάμε νὰ ᾽ντυθῇ μόνος του ὁ γαμπρός...».

ΚΥΜΗΣ

Λέπεις τὰ τσίνα τὰ βουνὰ τὰ πυλὸ ψηλὰ ᾽πὸ οὔλα ;
πὸ τσεῖ τὸν κατεβάζανε τῆς ὀρφανῆς τὸ γάμο,
τῆς ὀρφανῆς πεντάρφανης ποῦ δὲν εἶχε κανένα,
π' εἶχε τοὺς δώδεκα ἀδερφοὺς τὰ δεκοχτὼ ἀξαδέρφια,
χίλιοι τὴν πᾶνε ἀπὸ μπρὸς τσαι χίλιοι ἀπὸ πίσου
τσαι χίλιοι πὸ τὰ δυὸ πλευρὰ νὰ μὴν τὴν κάψῃ ὁ ἥλιος,
τσ' ἡ πεθερὰ τὴν ἔβλεπεν ἀπὸ τὸ πανεθύρι,
ξανάμου ἀρχόντισσα ἤμανε ξανάμου ἀρχοντοποῦλα,
τέτλιο καμάρι ἐν ἔσυννα ποῦ σέρνει ἡ φτωχοποῦλα.
μαγέροι μαγερέψατε πέντε φειδιοῦν στεφάλια,
νὰ φάῃ ἡ νύφη π' ἔρχεται μὲ τὸ πολὺ καμάρι·
ἔτσι τὸ ζάρει ὁ τόπος μας νὰ τρῶνε οἱ νυφάδες
στὰ χεῖλη της τὸ κούμπισε τσαι ᾽ς τὴν καρδιά της φτάνει·
νερό, τί κάει τὰ χεῖλη μου, νερό, τί ἦβγ' ἡ ψυγή μου·
ὁ πεθερός σου ἔχει τὰ κλειδιὰ τσίνος βαστᾷ τῆς βρούσας·
τὰ χεῖρα της σταυρόδετσε στὸ πείθερό της πάει
νερό, τί κάει τὰ χεῖλη μου, νερό, τί ἦβγ' ἡ ψυχὴ μου·
ὁ ἄντρας σου ἔχει τὰ κλειδιὰ κι' αὐτὸς βαστᾷ τοῖς βρούσες,
τὰ χεῖρα της σταυρόδετσε στὸν ἄντρα της πηγαίνει
νερό, τί κάει τὰ χεῖλη μου, νερό, τί ἦβγ' ἡ ψυχὴ μου
τὸ ῥοδοστάμνι ἄδραξε τσαι πάει νὰ τῆς ἔφέρῃ
ὅσο νὰ πάῃ τσ' ὅσο νὰ ᾽ρετῇ τὸν κρέββατο πανταίνει.

ΑΙΝΟΥ

Οὐ καημένους οὐ λιοντάρς παίρν τοῦ μουζδράκ τ' ᾽ς τοῦ
χέρ', πῆρ τοῦ δρόμου κι' ἀγ' κ' ἡύρι τοῦ δέντρου καὶ κάθσι

ἀντίκρ κι φύλαγι πότι νά βγ' οὐ ὄφριους. Ὑστερα ποὺ κουμμάτ βγήκι, κι γιῶς ἀνέβινε 'ς τοῦ δένδρου, τοῦ τνάζ μιὰ μὲ τοῦ μουζδράκ τ', τοῦ σκότουςι, κι τῶρξι μακρεά, κ' ἀπὲ ξαπλώθκι 'ς τὸν ἥσκιου τ δινδριζοῦ κ' ἀπουκμήθκι. Σὶ κουμμάτ ἤρταν κι jaίτοί, jaτί ἔλπαν· κι ἅμα τὸν εἶδανι κι κμοῦνταν, χθήκανι νὰ τὸν ἰδγάλνι τὰ μάτια τ. Τότι βάλανι μνιὰ φουνή τάιτούδισ: Μὴ βαβά, μὴ μάννα, jaτί αὐτὸς σκότουςι τὸν ὄφριου π' μας ἔτρουγι. Τότι τὸν ἔκαναν jήσκιου μὲ τὰ φτιρά τς κι κμοῦνταν.

ΛΕΣΒΟΥ

Μνιὰ φουρά ἦσαν τρεῖς κλέφτις: ἦσαν καλοὶ κλέφτις. Πήγαν 'ς ἓνα χουριό. 'Σ τοῦ δρόμου ποῦ παγαῖναν, βρήκαν ἀκόμα ἕναν, ἔκλιφτι τοῦ φέσ ἀπ τοῦ τσιφάλ' τοῖ τὸ 'βαζι 'ς στοῦ γόρφου τ. Τὸν φτάξαν j' ἄλλοι κλέφτις τοῖ τὸν ρουτήσαν: Τί τέχν καν' ς; Τσεῖνους τς εἶπι: Ξέρου κλέφτις· ἔρχουμι νὰ δῆτι, τί μάστουρς εἶμ' ἰγῶ. Λέν j' ἄλλ' : Τί βουρεῖς νὰ καν' ς; βουρῶ νὰ κλέψου τάβγα ἀπουκάτου ἀπ' τν ὄρθα ποῦ πλακῶν', νὰ μή μι καταλάβ. βράδου, τ' εἶπαν, τοῖ μεῖς σι θέλουμι jὰ τέτοια δλιά. Πήγαν μὲς 'ς τοῦ χουριό, θρίστειν ἓνα τοῖ ἔκλιφτι ρώδια σ' ἓνα βαχτσέ πὰ 'ς τοῦ δοῖχου. . . .

ΒΕΛΒΕΝΤΟΥ

Μνιὰ φουρά κ' ἓναγ κιρὸ ἦταν ἓνας πατέρας, σὰγ καλή ὥρα. . . . Αὐτὸς οὐ πατέρας εἶχιν μούγκι ἓνα πιδί. Γένντσειν κι ἄλλα, μὰ τοῦμ πέθαναν. Τί ἤλιγιν κι αὐτός; Αὐτὸ τοῦ πιδί, οὐ θιὸς νὰ μὲ τοῦ χαρίσι, δὰ τοῦ κάμου νὰ ζήσι ἄρχουντας, νὰ τοῦ γλέπ' ἡ κόσμους κι νὰ τοῦ χαίριτι, κανέννας νὰ μὴν τοῦ λέη «παρέκι στάσ». ὄντας τὰ ἴλιγιν αὐτὰ μὲ τοῦ νοῦ τ, ἡ ἦταν πινῆντα χρουινῶν ἡ δὲν ἦταν ἀκόμα. Ἀχίρσιν ἀποῦ τότε κι δῶθι νὰ δλέδι μὲ τοῦ παραπάν. Δλιά τί μέρα, δλιά τοῦ βράδι, ὅλου δλιά. Πιρναῖ μνιὰ χρουινιά, δjδ χρουινές, τρεῖς κι ἀκόμα παραπάν κι ἀκόμα δὲν εἶχιν ἀπουλάψι δίπ-τίπουτας. Μιρουδούλι μιρουφάει, ὅλου ἔτσι πᾶνιν ἡ δλιά τ. Τί νὰ κάμι, τί νὰ σώσι τῶρ' αὐτός! Τοῦ νῆμα τ', ὅσουμ πᾶνιν, κόντιβιν' κι παράδισ ἀκόμα δὲν εἶχιν.

«Θέ μ, Παναέ μ!» γουνάτσιγ κ' εἶπι «μακρύ 'ν τοῦ χέρ σ, κάμι τοῦ θαμα σ», κι πάλι δούλιβιν, δούλιβιν, σὰ λτσιτήν. Αἱ! νὰ μὴν τὰ μακραίνουμι, σήμιρα μνιὰ πιντάρα, ἓνα δεκάρι ταχιά, ἓνα 'κουσάρι ν ἄλλι, ἔφκισιν καμπόσις παράδισ. Ἄμα! ὅσου νὰ τς φκιάσι, εἶδιγ κ' ἔπαθιν. Τώρα θέλτς ἀπ' τὰ βάσανα, θέλτς ἀπ' τ τυράννια, θέλτς ἀπ τὰ γηράματα (δὲν ἦταν κι μικρὸς μαθέ, ἦταν ἱξιντάρς) ἀρρώσιτσιμ βαριά. Σήμιρα 'χαμνά, ταχιά βαρύτιρα, ἦρθιν ἡ ὥρα νὰ πιθάνι. Jόμουσιν τοῦ σιπίτι ἀποῦ γναῖκισ, ἄντρι, μικρὰ πιδjά. . . Ἀλλ' ἔκλιγαν, ἄλλι παρηγοροῦσαν! Ποῦ αὐτός; ἄλλοῦ κι σι ἄλλουγ κόσμουν. Ἀ-ἱά! ἱκεῖ ποῦ κόντιβιν ἡ ὥρα, ξαναδανώθκιν κα-ψίχα, ἄγξιν μνιὰ φουρά τὰ μάτιγια κι ζήτσιν τοῦ πιδί. Τς τό 'δουκαν' τοῦ παίρνι κουντὰ κι τοῦ λέει ς' τοῦ 'υτί. Πιδί μ, γρόσιγια πουλλά δὲ θὰ σι ἀφήκου, ἔτσι θέλιτσιν οὐ Θιός· κι ἰγῶ κ' ἡ σjχουριμέν' ἡ μάννα σ δούλιψάμι, δούλιψάμι, τόσου ἦταν ἡ μοῖρα μας, αὐτὰ ποῦ δὰ σὶ πῶ τώρα τὰ τὰ φλάξ, κι ὅλου κερδιμένους δὰ 'βγής...

ΕΚ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ (ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ)

Παραμῦθι τοῦ Τρίμματος.

Ἀρκὴ τοῦ παραμυθκιοῦ καὶ καλὴ σπέρα τῆς ἀφεγκιάς σας, Μιάφ φοράν ἦτουν ἓνας γέρως ξυλοφόρος κ' εἶχιεν τρεῖς κόρες, εἶχιεν καὶ τρία χτηνά, κ' ἐπήαινε κ' ἔφερνε ξύλα νὰ τὲς ἰζιῇ (igi). Τὸ λοιπόν, κυρά μου, τοῦτος ἔν ἐμπορεν νὰ τὲς ἰζήσῃ, κ' ἐλυπάτουν πολλά, καὶ πῶς ἔν ἐμπορεν νὰ προτερέσῃ (=περισσεύσῃ) τίποτες ν' ἀγοράσῃ ἓναμ μικρὸμ πᾶμαν τῶν κόρων του. Μιὰν ἡμέραν ἀξιώθην νὰ πάρῃ ἓναμ μαντίλιν. Τὸ λοιπόν χαράν οἱ κόρες του ἅμα τὸ εἶδαν, κ' ἐθέλησεν νὰ τὸ σκουφωθῇ ἡ μεάλη. Τὴν ἡμέραν ποῦ τὸ ἐσκουφώθην, ἐθέλησεν νὰ κάτσῃ 'ς τὸ παναθύριν ποῦ ἦτουν ἓναμ μικρὸς σέντε ποῦ εἶχιεμ παναθύριν εἰς τὸ στενόν. Τὸ λοιπόν, κυρά μου, περνῶντας ἓνας πρματευτῆς εἶδεν τὴν κι ἄρεσεν του πολλά. Τέλος πάντων, κυρά μου, ἀρώτησεν τὲς γειτόνισσες, ἂν ἦτουν ἐλεύτερη γῆ παντρεμένη. Εἶπαν του, ὅϊ, ἐν' ἐλεύτερη, κ' εἶπεν τους νὰ τοῦ κάμουσιμ προξενιά γιὰ νὰ τὴμ πάρῃ, κ' ἅμ μὲν ἔχῃ τίποτες, ἔν πειραζεῖ, τοῦτος παίρνει τὴν ἔτσι, χωρὶς τίποτες. Λοι-

πόν, κυρά μου, αποφασίσκουν οἱ γονεοὶ τῆς, εὐχαριστηθήκασιν κ' ἐδῶσαν του τὴν.

Ὅνταν ἐπῆεν ἡ κωπέλλα ᾗ τὸ σπίτιν τοῦ γαμπροῦ, ποῦ τὴν εὐχαρίστησιν ὅπου ἔλαθεν ὁ ἀντρας τῆς, ἔδωσέν τῆς ἑκατὸν ἔγαν κλειδὸν κ' εἶπεν τῆς, τὰ ἑκατὸν νὰ τὰ ἀννοίξῃ, τὸ ἔγαν νὰ μὲν το ἀνοίξῃ, γιατί ἐν' ἕναν γέρημο σπίτι. Τέλος πάντων λαλεῖ τῆς, παρὰ νὰ τό 'χῃς νὰ ν' ἄχρηστον, ὅς μου το, κ' ἐπκίασεν το. Λοιπὸν τούτῃ ἀννοίξεν, εἶδεν πλούτη πολλὰ κ' ἐσιᾶστίσεν.

ΠΟΝΤΟΥ

Ἐπῆεν ἐπῆεν, ἔτον εἷνας βασιλέας καὶ ἀπάν' ᾗ τὸ κιφάλ' ν' ἀτ' εἶχεν ἕναν κέρατον. Ὁ μαῦρον ἐντρέπουτον καὶ κἀνάν' κ' ἔλεεν ἀτο. Μονάχον ἀστὸν ἑρβέρ' ν' ἀτ', π' ἐξούριζεν κ' ἐκοφτεν τὰ μαλλία τ', κ' ἐπόρεσεν νὰ κρύφτ' ἀτο, κ' ὄνταν ἔρθεν σιφτέν νὰ κόφτ' τὰ μαλλία τ', εἶπεν ἀτον: «Κάτ' θὰ λέγω σε, ἅμα ὠρᾶσον κἀνάν' λέ' ᾗ ἀτο, κ' ἂν κ' ἐν', κόφτω τὸ κιφάλι σ'». Ἀτὸς πάλ' ὁ μαῦρον, «Χάσον!», εἶπεν, κἀμμίαν λέγ' ἀτο» Ἀλλομίαν εἶπεν ἀτον ὁ βασιλέας: «Ἀδαπάν' ᾗ τὸ κιφάλι' μ' ἔχω ἕναν κέρατον· ἀπ' ἐσέν κ' ἐπορῶ νὰ κρύφτ' ἀτο· ἅμα τέρεν, ἄλλο κἀνείς 'κι θὰ ἐξέρατο». Ἀτὸς πα' ὠμνυσεν κ' ὠρκίστην πῶς κἀνάν' 'κι θὰ λέξ' ἀτο. Ἀμα ὁ ἑρβέρτς ἔτον εἷνας ἄθρωπος, ᾗ ξά' μυστικὸν κ' ἐκρά' νεν. Πῶς νὰ φτάξ' νὰ λέξ' ἀτο; πῶς νὰ μὴ εὐτάξ'. Ἐπῆεν ἔσκαψεν ἕναν κουτ' ν' κ' ἐσῆθεν ἀφκὰ ᾗ τὸ χῶμαν κ' ἐπάτεσεν κ' ἐκούξεν: «Ὁ βασιλέας ἔχ' κέρατον» κ' ἐπ' ἐκεῖ ἐπῆεν ἐδῆθεν. Ἀλλομίαν ἐκεῖ ᾗ τὸ χῶμαν, οὔμπαν ἀφκὰ ἐσῆθεν κ' εἶπεν ἀτο, ἐφύτρωσαν ἀπὸ 'πάν' στάχια καὶ ἐτράνουναν. Κ' ἐπ' ἐκεῖ ἐδῆθαν· ε παιδία ἀπ' ἐκεῖ κ' ἔσ' καὶ ἔκαψαν τὰ στάχια κ' ἐποίκων· ε τσιμβόνα. Ἀλλομίαν ἐπαιζαν τὰ τσιμβόνα κ' ἀτὰ ἔλεγαν. . .

ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΑ

Ἐνας ἦτανε φτωχὸς καὶ 'πάγαινε ναῦρη τὴν τύχη του.

Ἀποφάσισε νὰ πάῃ καὶ κίνησε. Πρώτα ἀπαντᾷ ἕνα ποτάμι καὶ πάγαινε θελὸ καὶ τὸν ἐρώτησε: «Ποῦ πάς;» «Πὰ νὰ ὄρω τὴν τύχη μου» τοῦ εἶπε. «Νὰ ρωτήσῃς καὶ γιὰ 'μένα ποῦ δὲν ξαστερώνω ποτέ» τοῦ λέει.

Ἐκεῖ ποῦ 'πήγαινε πλαῖνὰ-πλαῖνὰ ἡῦρε μιὰ μηλεᾶ. Τὸν ρωτᾷ καὶ 'κείνη καὶ τῆς λέει τὴ βουλή σου. «Νὰ ρωτήσῃς καὶ γιὰ 'μένα, γιατί εἶν' τὰ φύλλα μου κίτρινα καὶ δὲν ξεκιτρινίζουν ποτές» τοῦ λέει ἡ μηλεᾶ.

Ζητῶντα καὶ ρωτῶντας ἀπὸ 'κεῖ, δρόμο παίρνει δρόμ' ἀφίνει, φτάνει ᾗ ἕνα μέρος καὶ ἀπαντᾷ μιὰ κόρη ποῦ ἦτανε βλαμμένη (κατακίτρινη). Ματαλέει καὶ ᾗ ἐκείνη τὸ δρόμο του καὶ τοῦ 'πισκέθη νὰ τοῦ δείξῃ τὸ δρόμο, ἀλλὰ τοῦ πεσε σὲ μινέτι νὰ ρωτήσῃ καὶ γιὰ 'κείνη γιατί εἶνε βλαμμένη. . . «Τὴ βλέπεις;» τοῦ λέει δείχνοντας μὲ τὸ χέρι — «ἐκείνη τὴ γυναῖκα ποῦ κουνιέται ᾗ τὴν κούνια ξέννοιασθη; Ἐκείνη εἶναι ἡ μοῖρα, ἡ τύχη τοῦ φτωχῶνε. Γιατί ἐκεῖνοι ποῦ ἔχουνε τὸ ἔχωμα (τὸ ἔχοντα)—ποῦ λέει ὁ λόγος—ἡ τύχη τους δουλεύει νύχτα ἡμέρα. Νὰ πὰς ἐκεῖ 'πάνου—Νὰ πὰς τὴν αὐγή, ὅταν χτενίζεται καὶ ἀπολᾷ τὰ μαλλιά τῆς καὶ νὰ κρεμαστῇς. . .»

Καθὼς τὸν εἶχε ὀρμηγεμένο. . . ἐδιᾶκε. . . ἐπιᾶσθη. . . καὶ ἂν δὲν τοῦδινε τὴν ἄσπρη κόττα δὲν τὴν ἀπόλαγε ποῦ τοῦ εἶπε ἡ κόρη. Ἡ τύχη ἐπεριωρίστηκε καὶ τοῦ τὴν ἔδωκε. Ἀπὸ 'κεῖ κατεδαίνει κάτου καὶ τὴ ρωτᾷ «τί νὰ τὴν κάμω;» «Νὰ πὰς» τοῦ εἶπε «καὶ σύντας γεννᾷ αὐγὰ νὰ τὰ πουλᾷς καὶ μ' αὐτὰ νὰ οἰκονομῆσαι, γιατί τὰ αὐγὰ θὰ 'ναι μαργαρίτάρια». . . «Νὰ τὴν ἔχῃς ὅμως κοντά σου». «Γιὰ τὴν κόρη ποῦνε κίτρινη τί νὰ τῆς εἰπῶ;» «ἔπιγε νερὸ κατὰ ἡλιοῦ, πεσ' τῆς». «Δὲν μοῦ λές, ἂν μ' ἐρωτήσῃ ἡ μηλεᾶ;» «Εὐτοῦνη—ἡ μηλεᾶ—ἔχει χρῆμα ᾗ τὴ ρίζα καὶ ἂν δὲν τὸ βγάλουνε δὲν ξεκιτρινίζει ποτές». . .

ΚΡΗΤΗΣ

Μνιὰ φορὰ ἦτον ἕνας βασιλέας κ' εἶχεν ἕναν υἱό, ποῦ ἦτονε μιὰ οὐλεᾶ ἀλαφρός, καὶ μιὰ μέρα λέει τοῦ βασιλέα. «Ἀφεντάκι, πολλὰς φορὰς ἀκούω νὰ μιλοῦνε γιὰ πάθη, μὰ ἐγὼ δὲν νοιώθω εἰντὰ 'νιε αὐτὰ τὰ πάθη· πέμου εἰντα πρέπει νὰ κάμω γιὰ νὰ μάθω. Τότες τοῦ λέει ὁ βασιλέας: σηκώσου νὰ πὰς εἰς τὸ ἀλώνι μας, μὰ ντύσου πρώτα, ἄλλα φτωχικὰ ρούχα, καὶ φώ-

νιαζε τρεῖς φορές ἀδυνατὰ ν' ἀκουστῇ καλὰ ἀπ' ὅλους ἀποὺ δουλεύουν ἐκεῖνὰ, « Ἀνεμοζάλη καὶ καπνὸς ὅς τοῦ βασιλεῆ τ' ἀλώ-
νια », καὶ τότες θὰ μάθῃς εἶντα ὅνιε τὰ πάθη. Ἐσηκώθηκεν δὲ
καλὸς σου καὶ πῆγεν κ' ἔκαμεν καθὼς τοῦ παράγγερνεν ὁ βα-
σιλεὺς. Μὰ τότες οἱ ἄνθρωποι ἀποὺ δουλεύαν ἐκεῖνὰ, τὸν ἐπιάσανε
καὶ τὸν ἐδεῖρανε καλὰ καλὰ. Μωρὲ διαολόσπορε, τοῦ παγε,
ἐμεῖς σκοτώνομεστανε ἐπαδὰ νὰ βγάλωμεν τὸ ψωμὶ τῶν παι-
διῶ μας καὶ σὺ μᾶσε καταρᾶσαι ἐτοῖα; Ἄμμε εἶντα νὰ λέω,
ὄντε δῶ ποθὲς ἀνθρώπους; ἀρώτηξεν τὸ βασιλόπουλλο. Νὰ λέῃς
« Χίλια μουζούρια, καλὴ μέρα ὅς τὴν ἀφενδῆ σὰς! » Ἐφυγεν
ἀπὸ ἑκεῖ ὁ καλὸς σου καὶ πῆγαινε κ' ἐκεῖνὰ ποῦ πῆγαινε, θωρεῖ
ἕνα κ' ἐψειρίζετονε, καὶ τοῦ λέει « χίλια μουζούρια, καλὴ μέ-
ρα ὅς τὴν ἀφενδῆ σὰς. Τότες ὅμως ἐθύμωσεν ἐκεῖνος καὶ πιά-
νει καὶ τότε δέρνει. Δὲν ντρέπεσαι, μωρέ, νὰ μοῦ λὲς νὰ μὲ
φὰν οἱ ψεῖρες; Εἶντα σοῦ ἄκαμα καὶ μοῦ καταρᾶσαι ἐτοσεδά;
Κι' ἄμμε εἶντα νὰ λέω, ῥωτᾷ πάλι τὸ βασιλόπουλο. Νὰ λὲς:
ποῦ καὶ μυζὰ ποῦ καὶ κριαμυζὰ! Φεύγει ἀπὸ κεῖ ὁ δαρμένος
καὶ πῆγαινε καὶ ἑκεῖνὰ ἀπαντήχνη ἕναν κυνηγὸ κ' ἐζύγωνεν
πέρδικες, κι' ἀμέσως τότε χαιρετᾷ καὶ τοῦ λέει « ποῦ καὶ μυζὰ
ποῦ καὶ κριαμυζὰ ». Τότες ἐκεῖνος πάλι ἐθύμωσε καὶ πιάνει
καὶ τοῦ κόλαγε. Ἄμμε εἶντα πρέπει νὰ λέω, ἐρώτηξεν ὁ μπουν-
ταλᾶς. Νὰ λέῃς Δέκα τὴν ἡμέρα κι' ἑκατὸ τὴν ἐβδομάδα. Παίρ-
νει πάλι ἀπὸ ἑκεῖ τὸν δρόμον κ' ἐπῆγαινε κ' ἐκεῖνὰ ἀπαντήχνη
ἀνθρώπους καὶ βαστούσανε ἕναμ ποθαμένο, κι' ἀμέσως ἀρχίζει
καὶ τῶν ἔλεγενε « Δέκα τὴν ἡμέρα κ' ἑκατὸ τὴν ἐβδομάδα ». Τό-
τες ἐκεῖνοι ἐγίνανε σκύλλοι καὶ τοῦ λένε: Ἄσου δὰ μωρὲ ἀνα-
θεματισμένε, εἶντα σοῦ κάμαμενε καὶ μᾶσε καταρᾶσαι; καὶ
πιάνουνε καὶ τότε βάνουνε κάτω καὶ τότε κάνουνε τ' ἀλατοριῦ.

ΙΤΑΛΙΑΣ

Ἐπόα (= ὅτε) ἂ μάδδια δικά μα ἐκανονίστηκα (κανονίζω
= βλέπω), ἡ καρδιά μου ἔν μ' ἔκαμε πλέο νὰ πλώσω (πλώνω
= ὑπνώνω) καὶ πάντα pensέει σὲ σένα καὶ τέλει νὰ κούση νὰ
μιλήσουνε γι' ἐσένα καὶ μοῦ βάδδει πρὸ ἔσω (= βάλλει ἀπὸ
ἔσω), καὶ senza νὰ φέρω (φέρω = ξέρω) ἐβοτῶ τούρτεα ὅς τὸ

σπίτι σου. Κ' ἐπόα κούω ἡ φωνὴν δικέδδα σου, χάννω ὁ μίλη-
μα, ἂ μάδδια μου scuriάζουνε, ὁ muso μου σφῆζει φωνάζει
πесаμένο, ἂ podia ἔν τέλουνε πλέο νὰ πραδίσουνε ἀμπρὸ καὶ
ἔπεττα ἐκεῖ μέσα, ἂν ἐδὼ ἔν pensone ca μου σφῆζουνε γελάσει
ἐκεῖνοι ποῦ ἔν ἐφέρουνε τι ἔχω ὅς τὴν καρδιά μου καὶ πόση lu-
mera ἐσοῦ μόδαλε κεῖ ττὴν ἐμέρα ποῦ ca ἐκανουνιστήσομα.

Ἐνα viaggio εἶχε ἐνα πρεβυτερο ποῦ ὕπηγε γυρεοντα
garzuni. Ὁ τὴ στράτα τ' urtuspe ἐνα χεμα (= θέμα, ἄνθρω-
πος) ποῦ ὕπηγε γυρέοντα patruni.

Ο πρεβυτερο τοῦ ἴπε·

— Τι παει γυρεοντα;

— Παω γυρεοντα patruni.

— Καὶ ἐσου θελεῖσε ναρτη μετ' ἐμου;

— Μα ναι, gnuri

— Μα βρε ἴτι σου χάννω ἐνα patto.

— Πῶ θελεῖτε, gnuri.

— Ἐσου εχεῖσε νὰ ζῆσε πωςε ζῶω ἐγώ, με ἐνα biccheri
νερο καὶ μια affetta σπωμι τὴν ἡμερα.

— Cnuri, ἐσεῖ ζῆτε καὶ ἐγώ δε; πῶ θελεῖτε, χάννω.

Καὶ ejáδῃσα ὅς το σπιτι. Πωςε arriveσπαῖ τοῦ ἴπε·

— Βρε, Gustino, ἐγώ ἐχω τρεῖ cascie γιοματε δηγερια,
μια ἀχιῆ χρυσαφι, καὶ μια ἀχιῆ argento, καὶ μια ἀχιῆ carra-
mugna.

Καὶ τοῦ τα ἐδειχῆ.

— Μα τουτα, τοῦ εἶπε, τὰ ἀφινόμε για τα bisogni, γιατί
δε χιερομε πως μα φερεῖ ὁ Χριστο.

— Μὰ ναι, gnuri, τὴν epenseσπετε καλα.

Ο Gustino τὴν ἀπίσσω μέρα ἐξάδῃ ὅς τοῦ forgiaru καὶ τοῦ
ἴπε, καμετε με ἐνα κλειδι νὰ ανοίχῃ ται τρεῖ cascie, ἴτι σα
δωνω δεκα pezzia.

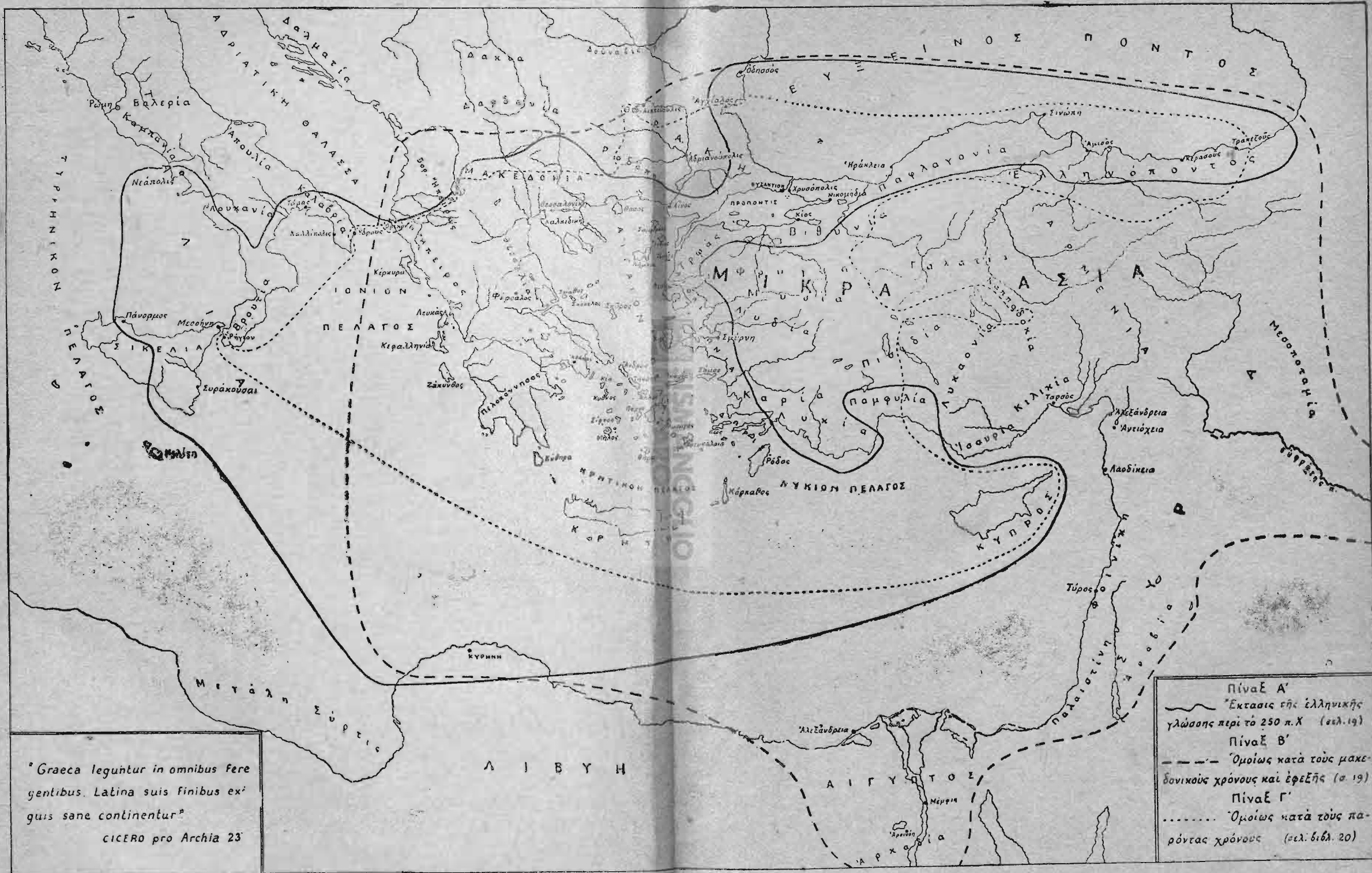
Ο forgiaru τοῦ τα ἴκαμε καὶ ἀνοιχῆ ται τρεῖ cascie καὶ
ἐπιαε δηγερια, ποῦ εραζεσπε τὸ forgiaro καὶ τοῦ ἐμειναῖ γιὰ
ἴκεινο, καὶ ἐτρωγε καὶ ἔπινε alla facci τοῦ πρεβυτερου...

ΤΣΑΚΩΝΙΚΑ

ᾠ καουρεκοκιάερε καλὲ χελιδονάτσι
 τὰν τζέα μοι ἐκάνερε νὰ ποίερε κονάτσι
 νὰ φηιάσερ' τὰ φωλλύαντυ, ν' ἀνοίτσερε πουλάντζια
 ὥσὰ τὸ ἐτύου ὠμορφα χρυσᾶ χελιδονάντζια!
 Ἄλλ' ἄλε μοι παρακαοῦ, ὅπᾳ τὰ ξενικεῖα
 πφοῦρ' ἐπεραῖερε τάσου τὰν Ἀρακία;
 τοῖ τόποι δὰ ὁράτσερε;
 πετοῦντα πφοῦρ' ἐζάτσερε;

Εἰκόνα τινὰ τῆς λαλουμένης γλώσσης ἡμῶν κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα δύναται νὰ λάβῃ ὁ ἀναγνώστης ἐκ τοῦ ἀκολουθοῦ ἀποσπάσματος ληφθέντος ἐκ τῶν ἀπομνημονευμάτων Ἀλεξάνδρου Μαυροχορδάτου τοῦ ἐξ ἀπορρήτων (ἔτ. 1682).

«Ἐβγαλεν ὁ ἐπίτροπος τὸ καλεμὶ καὶ ὁ ρεῖζ-ἐφέντης τὸ σελεμί. Ἐφέραν τραπέζι· ἐκάθισεν ὁ ἐπίτροπος, ὁ χάνης καὶ ὁ Νουραδῖνος, ὁ ρεῖζ-ἐφέντης. Ἐκραξαν δὲ μετέπειτα καὶ τὸν δεφτερδάρην, παρὼν ὄντας. Μετὰ τὸ τραπέζι καὶ τὸν καῖφέ ἐπῆρεν ὁ κεχαγιᾶς τὸν Νουραδῖνον καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν τζέργαν, ὅπου ἐκουρδίσθηκε πλησίον τοῦ ὀτακίου τοῦ ἐπιτρόπου διὰ τὸν χάνην, καὶ καθίσαντες μόνοι, ὁ ἐπίτροπος καὶ ὁ χάνης, συνωμίλησαν πάλιν ἱκανῶς. Εἶτα ἀπῆλθεν ὁ χάνης εἰς τὴν προητοιμασμένην τζέργαν καὶ ἔμεινεν ὁ ἐπίτροπος· ἐπῆρεν ἀπτέστι, ἐκίλδισε ναμάζι τοῦ μεσημερίου. Ἐπῆγεν ὁ Κεχαγιᾶς καὶ ὁ ρεῖζ-ἐφέντης καὶ ἔφεραν τὸν χάνην πάλιν εἰς τὸν ἐπίτροπον, ὃς προὔπηντησεν αὐτῷ ἐφ' ἱκανῷ διαστήματι. Ἦλθον δὲ καὶ ὅσοι ἦτον προσκαλεσμένοι εἰς τὸν μουσαβερὲ. Ἐκάθισε δὲ ὁ ἐπίτροπος καὶ ὁ χάνης ὡς καὶ πρῶτον, καὶ ἀπὸ μὲν ἀριστερᾶς ἐπάνω εἰς τὸ μιντέρι ὁ Βανλι-ἐφέντης, κάτωθεν τοῦ μιντερίου ὁ Καρὰ-Μεχμέτ-πασας βεζίρης καὶ Δαμπεκίρ-πασασί, γενίτζερ-ἄγασί Μουσταφά-πασας, ὁ γενίτζερ-ἐφέντης Μαχμουτ-ἐφέντης, ὁ κουλ-κεχαγιασί, ὁ τοπαζήπασις, ὁ σαγ-κολ-ἀλαίμπεις καὶ ἕτεροι τινὲς ἀλαῖμπέϊδες τῆς Ἀνατολῆς· ἀπὸ δὲ τὸ μέρος τοῦ χάνη, κάτωθεν τοῦ μιντερίου, ὁ Χουσεγίν πασας βεζίρης καὶ Σιαμπασασί, ὁ Σιλίστρα-Μουσταφά-πασας, ὁ Ἀνατολή-μπεγλέρ-μπεῖς, ὁ Ρούμελη-μπεγλέρμπεῖς, ὁ Ἀχμέτ-πασας τῆς Ἀδινας, ὁ δεφτερδάρης Χασάν-ἐφέντης.

* Graeca leguntur in omnibus fere gentibus. Latina suis finibus exiguus sane continentur.
CICERO pro Archia 23

Πίναξ Α'
Εκτασις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης περί τὸ 250 π.Χ. (σελ. 19)
Πίναξ Β'
Ὅμοιως κατὰ τοὺς μακεδονικοὺς χρόνους καὶ ἐφεξῆς (σ. 19)
Πίναξ Γ'
Ὅμοιως κατὰ τοὺς παρόντας χρόνους (σελ. διελ. 20)

 SISMACCHIO
MEGANO

ΝΕΑ ΣΕΙΡΑ (ΠΡΑΣΙΝΑ ΒΙΒΛΙΑ)

1. Ἡ ζωὴ μου	Δ. Βικέλα	Δρ. 22.—
2. Οἱ Μέλλοντες Στρατιῶται	Π. Πάονελ	» 6.40
3. Ἡ Ἀγωγή	Ε. Σπένσερ	» 13.20
4. Τὰ χημικὰ Διπλάσματα	Ρ. Δημητριάδου	» 5.60
5. Χῶραι καὶ Λαοὶ τῆς Εὐρώλης	Γ. Σωτηριάδου	» 6.40
6. Ἐπιστολαὶ πρὸς Πρωτοψάλτην	Α. Κοραῆ	» 4.80
7. Εἰκόνες Ἀρχ. Ἑλλην. ἱστορίας	(μετὰ κειμένων)	» 5.60
8-10. Βυζαντινὸν καὶ Βυζαντινὸς Πολιτισμὸς, τεύχη 3 Ἐσσελίγγ		» 18.80
11. Ἐγκόλπιον τῶν Νέων τεύχος Α΄	Α. Βενεδέττη	» 6.40
12. » » » Β΄	Α. Βενεδέττη	» 4.40
13. Γνώμαι	Ἀδ. Κοραῆ	» 4.00
14. Στρατιωτικὰ Διηγήματα	Ε. Δε-Αμίση	» 6.40
15. Τὰ πρῶτα Βήματα τῆς Ἀνθρωπότητος	Α. Κουρτίδου	» 6.40
16. Πολεμικὰ Διηγήματα	(βραβευθέντα)	» 4.40
17. Ἡ Βυζαντινὴ Θεσσαλονίκη	Α. Ἀδαμαντίου	» 8.—
18. Δύο ἐχθροὶ τοῦ Ἀνθρώπου	Ν. Ἀποστολίδου	» 4.40
19. Ἡ Ἀρχαία Ἑλληνικὴ Ποίησις	Σ. Κ. Σ.	» 4.—
20. Ἐκ τῶν ποιητικῶν βιβλίων τῆς Π. Διαθ.	Δ. Σ. Μπαλάνου	» 4.80
21. Σύντομος Ἱστορία τῆς Ἑλλ. γλώσσης	Γ. Ν. Χατζιδάκι	» 7.20
22. Τὸ Ἅγιον Ὄρος	Γ. Σωτηρίου	» 9.60
23. Ἀνέκδοτα τοῦ Πλουτάρχου Α΄	Χ. Ἀννίνου	» 6.40
24. Μαργαριτάρια καὶ Γουναρικά	Ν. Ἀποστολίδου	» 4.80
25. Ἡ Ἁγία Σοφία	Γ. Σωτηρίου	» 7.20
26. Ἡ Μεγάλῃ Ἑβδομάς καὶ τὸ Πάσχα	Δ. Σ. Μπαλάνου	» 4.80
27. Ἀστέρες	Δ. Αἰγινήτου	» 8.80
28. Ἀξιώσεις Ἐργασίας—Κεφαλαίου	Κ. Δοσίου	» 6.40
29. Μειέωρα	Δ. Αἰγινήτου	» 10.80
30. Ἀνέκδοτα τοῦ Πλουτάρχου Β΄	Χ. Ἀννίνου	» 6.—
31. Αἱ Γυναῖκες εἰς τὴν Λαογραφίαν	Σ. Κυριακίδου	» 7.60
32. Οἱ Μύμηχες ἐν πολέμῳ καὶ εἰρήνῃ	Δ. Δαλεζίου	» 6.40
33. Ἐπιστολαὶ Σενέκα (Μετάφρασις)	Γ. Γρατσιαίου	» 5.60
34. Ἀνέκδοτα Πλουτάρχου Γ΄	Χ. Ἀννίνου	» 8.—
35. Χριστούγεννα Πρώτῃ Ἰανουαρίου. Θεοφάνεια	Δ. Μπαλάνου	» 4.—
36. Γύρω στὴ φωτιά	Μ. Μιχαηλίδου	» 9.20
37. Πλινίου τοῦ νεωτέρου ἐπιστολαὶ	Γ. Κ. Γρατσιαίου	» 5.20
38. Παιδιαὶ συλλεχθεῖσαι ὑπὸ George Draper	Δεσπ. Μιχαηλίδου	» 6.80
39. Νέα Διηγήματα	Ἐμμ. Λυκοῖδη	» 12.—
40. Τὸ Θρησκευτικὸν Θέατρον τῶν Βυζαντινῶν	Α. Παπαδοπούλου	» 6.40
41. Ἀπὸ τὸ ἡμερολόγιον τῆς ζωῆς μου	Ἐμμ. Λυκοῦδη	» 10.40
42. Ἡ Μητέρα καὶ τὸ Παιδί	Ζωῆς Φράγκου	» 7.60
43. Ἡμερολόγιον τῆς Πολιορκίας τοῦ Μεσο- λογίου 1825—1826	Γ. Δροσίνη	» 14.—
44. Οἱ Ἀστέρες εἰς τὴν Ποίησιν καὶ τὴν Μυθο- λογίαν. Διασκ. ἐκ τοῦ Ἀγγλ.	Αἰγλῆς Δ. Αἰγινήτου	» 7.20
45. Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας τὸ ἐθνικὸν μας ἔπος	Στίλπ. Κυριακίδου	» 8.—
46. Ὁ Καποδίστριας καὶ ἡ ἐποχὴ του	Ε. Κ. Μανράκη	» 6.—
47. Ἡ Ὑγιεινὴ τοῦ Παιδίου	Σόλωνος Βέρα	» 12.40
48. Οἱ Κρητές μου	Ι. Μ. Δαμβέργη	» 13.20
49. Ὁ Καναδᾶς	Ἑλλῆς Χαρ. Ἀποστολίδου	» 5.60
50. Βυζαντινὸ Παράμυθι	Φ. Κουκουλῆ	» 8.80
51. Ἡ Νεανικὴ Ἠλικία	Μ. Μιχαηλίδου	» 4.80
52. Ἱστορικαὶ Διηγήσεις	Π. Μ. Κοντογιάννη	» 4.40
53. Ἐρωτόκριτος. (Μετά εἰσαγ. καὶ Λεξιλογίου)	Σ. Ξανθουδίδου	» 21.—
54. Ὀδοιπορικαὶ ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Θοράκην	Μ. Δέφνερ	» —

2500